Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLVSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA

II

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLVSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans Ørberg

Focus Publishing
R. Pullins Co.
Newburyport, MA

LINGVA LATINA
PER SE ILLVSTRATA

Pars I:
Familia Romana (1-58510-201-6; hard cover 1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (1-58510-050-1)
Grammatica Latina (1-58510-223-7)
Exercitia Latina I (1-58510-212-1)
Latin-English Vocabulary (1-58510-049-8)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)

Pars II:
Roma Aeterna (87-997016-8-5)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (1-58510-052-8)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)

Ancillaries:
Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (87-90696-06-9)
Colloqvia Personarvm (1-58510-156-7)
Menaechmi ex Plavti Comoedia (1-58510-051-X)
Petronivs: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plavtus: Amphitryo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)
Transparency Masters & CD w/ images (Mac/PC) (1-58510-239-3)

Instructor's Materials:
Latine Doceo: Companion for Instructors (1-58510-093-5)
Lingua Latina Set for Instructors: Teacher's Materials & Answer Keys for I&II (1-58510-074-9)

For College Students:
Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2007 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-067-6
ISBN 13: 978-1-58510-067-5

This book is published by Focus Publishing / R. Pullins Company, PO Box 369, Newburyport MA 01950. All rights are reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without the prior written permission of the publisher.

If you have received this material as an examination copy free of charge, Focus Publishing/R. Pullins Company retains the title to the material and it may not be resold. Resale of any examination copies of Focus Publishing/R. Pullins Company materials is strictly prohibited.

15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5

0310W

INDEX LECTIONVM

Cap. XXXVI
Lēctiō I: v. 1–86, ex. 1-5 1
Lēctiō II: v. 87–184, ex. 6–8 3
Lēctiō III: v. 185–263, ex. 9–11 4
Lēctiō IV: v. 264–370, ex. 12–15 6
Lēctiō grammatica, ex. 16–18 7

Cap. XXXVII
Lēctiō I: v. 1–88, ex. 1–3 8
Lēctiō II: v. 89–180, ex. 4–7 10
Lēctiō III: v. 181–285, ex. 8–11 12
Lēctiō grammatica, ex. 12–14 13

Cap. XXXVIII
Lēctiō I: v. 1–74, ex. 1–4 14
Lēctiō II: v. 75–147, ex. 5–7 16
Lēctiō III: v. 148–213, ex. 8–10 18
Lēctiō grammatica, ex. 11–13 19

Cap. XXXIX
Lēctiō I: v. 1–65, ex. 1–3 20
Lēctiō II: v. 66–156, ex. 4–7 21
Lēctiō III: v. 157–234, ex. 8–10 23
Lēctiō IV: v. 235–316, ex. 11–13 24
Lēctiō grammatica, ex. 14-16 25

Cap. XL
Lēctiō I: v. 1–69, ex. 1–3 26
Lēctiō II: v. 70–150, ex. 4–6 27
Lēctiō III: v. 151–217, ex. 7–9 29
Lēctiō IV: v. 218–299, ex. 10–13 30
Lēctiō grammatica, ex. 14–16 31

Cap. XLI
Lēctiō I: v. 1–68, ex. 1–3 33
Lēctiō II: v. 69–137, ex. 4–6 34
Lēctiō III: v. 138–196, ex. 7–9 36
Lēctiō IV: v. 197–231, ex. 10–12 37
Lēctiō grammatica, ex. 13–14 38

Cap. XLII
Lēctiō I: v. 1–84, ex. 1–3 39
Lēctiō II: v. 85–173, ex. 4–6 41
Lēctiō III: v. 174–253, ex. 7–10 42
Lēctiō IV: v. 254–353, ex. 11–13 43
Lēctiō V: v. 354–393, ex. 14–16 45
Lēctiō grammatica, ex. 17–19 46

Cap. XLIII
Lēctiō I: v. 1–76, ex. 1–3 47
Lēctiō II: v. 77–153, ex. 4–6 48
Lēctiō III: v. 154–230, ex. 7–9 50
Lēctiō IV: v. 231–298, ex. 10–12 51
Lēctiō V: v. 299–358, ex. 13–14 53
Lēctiō grammatica, ex. 15–16 54

Cap. XLIV
Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2 55
Lēctiō II: v. 91–158, ex. 3–5 56
Lēctiō III: v. 159–246, ex. 6–8 58
Lēctiō IV: v. 247–333, ex. 9–11 59
Lēctiō V: v. 334–406, ex. 12–15 60
Lēctiō VI: v. 407–473, ex. 16–18 61
Lēctiō grammatica, ex. 19–20 63

Cap. XLV
Lēctiō I: v. 1–89, ex. 1–3 64
Lēctiō II: v. 90–167, ex. 4–6 65
Lēctiō III: v. 168–228, ex. 7–9 67
Lēctiō IV: v. 229–287, ex. 10–12 68
Lēctiō V: v. 288–343, ex. 13–15 69
Lēctiō VI: v. 344–413, ex. 16–17 71
Lēctiō grammatica, ex. 18–19 72

Cap. XLVI
Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–3 72
Lēctiō II: v. 124–214, ex. 4–5 74
Lēctiō III: v. 215–305, ex. 6–8 75
Lēctiō IV: v. 306–477, ex 9–11 76
Lēctiō grammatica, ex. 12–13 78

Cap. XLVII
Lēctiō I: v. 1–103, ex. 1–2 79
Lēctiō II: v. 104–206, ex. 3–5 79
Lēctiō grammatica, ex. 6–7 81

Cap. XLVIII
Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2 82
Lēctiō II: v. 91–179, ex. 3–4 83
Lēctiō III: v. 180–271, ex. 5–6 84
Lēctiō IV: v. 272–388, ex. 7–8 85
Lēctiō V: v. 389–508, ex. 9–10 86
Lēctiō VI: v. 509–614, ex. 11–12 87
Lēctiō VII: v. 615–745: ex. 13–14 88
Lēctiō VIII: v. 746–865, ex. 15–16 89
Lēctiō grammatica: v. 866–873, ex. 17–18 90

Cap. XLIX
Lēctiō I: v. 1–101, ex. 1–2 91
Lēctiō II: v. 102–178, ex. 3–4 92
Lēctiō III: v. 179–275, ex. 5–6 93
Lēctiō grammatica: v. 276–295, ex. 7–8 94

Cap. L
Lēctiō I: v. 1–128, ex. 1–2 95
Lēctiō II: v. 129–275, ex. 3–4 96
Lēctiō III: v. 276–383, ex. 5–6 97
Lēctiō IV: v. 384–506, ex. 7–8 98
Lēctiō V: v. 507–601, ex. 9–10 99
Lēctiō VI: v. 602–680, ex. 11–12 100
Lēctiō grammatica: v. 681–694, ex. 13-14 101

Cap. LI
Lēctiō I: v. 1–118, ex. 1–2 102
Lēctiō II: v. 119–215, ex. 3–4 103
Lēctiō III: v. 216–279, ex. 5–6 104
Lēctiō IV: v. 280–326, ex. 7–8 105
Lēctiō grammatica: v. 327–383, ex. 9–10 106

Cap. LII
Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–2 107
Lēctiō II: v. 124–241, ex. 3–4 108
Lēctiō III: v. 242–354, ex. 5–6 109
Lēctiō IV: v. 355–483, ex. 7–8 110
Lēctiō V: v. 484–617, ex. 9–10 112
Lēctiō VI: v. 618–724, ex. 11–12 113
Lēctiō grammatica: v. 725–740, ex. 13–14 114

Cap. LIII
Lēctiō I: v. 1–152, ex. 1–2 115
Lēctiō II: v. 153–303, ex. 3–4 116
Lēctiō III: v. 304–412, ex. 5–6 117
Lēctiō grammatica: v. 413–435, ex. 7 118

Cap. LIV
Lēctiō I: v. 1–93, ex. 1–2 119
Lēctiō II: v. 94–178, ex. 3–4 120
Lēctiō III: v. 179–272, ex. 5–6 121
Lēctiō IV: v. 273–373, ex. 7–8 122
Lēctiō V: v. 374–492, ex. 9–10 123
Lēctiō VI: v. 493–617, ex. 11–12 124
Lēctiō grammatica: v. 618–642, ex. 13–14 125

Cap. LV
Lēctiō I: v. 1–106, ex. 1–2 126
Lēctiō II: v. 107–214, ex. 3–4 127
Lēctiō III: v. 215–344, ex. 5–6 128
Lēctiō IV: v. 345–471, ex. 7–8 129
Lēctiō grammatica: v. 472–481, ex. 9–10 130

Cap. LVI
Lēctiō I: v. 1–60, ex. 1–2 131
Lēctiō II: v. 61–139, ex. 3–4 131
Lēctiō III: v. 140–231, ex. 5–6 133
Lēctiō IV: v. 232–325, ex. 7–8 134
Lēctiō grammatica: v. 326–359, ex. 9–10 135

NOTAE

abl.	ablātīvus	part.	participium
acc.	accūsātīvus	pass.	passīvum
āct.	āctīvum	perf.	perfectum
adi.	adiectīvum	pers.	persōna
adv.	adverbium	plūr., pl.	plūrālis
cēt.	cēterī -ae -a	plūsquamperf.	plūsquamperfectum
comp.	comparātīvus	pos.	positīvus
coni.	coniūnctīvus	praes.	praesēns
dat.	datīvus	sing., sg.	singulāris
dēcl.	dēclīnātiō	sup.	superlātīvus
dēp.	dēponens	voc.	vocātivus
ex.	exercitium	[1, 2, 3, 4]	coniugātiō I, II, III, IV
f., fēm.	fēmininum	1, 2, 3	persōna I, II, III
fut.	futūrum	–	thema praesentis
gen.	genetīvus	~	thema perfectī
imp.	imperātīvus	≈	thema supīnī
imperf.	imperfectum	|	finis thematis
ind.	indicātīvus	/	sīve
inf.	īnfinītīvus	<	factum ex
m., masc.	masculīnum		
n., neutr.	neutrum		
nōm.	nōminātīvus		
p.	pāgina		

EXERCITIA LATINA

CAPITVLVM TRICESIMVM SEXTVM

Cap. XXXVI

Lēctiō prīma (versūs 1–86)

Lēctiō I

Exercitium 1

Exemplum: Altī mūrī Rōmam cingunt = Rōma altīs mūrīs cingitur.

nōm + acc + āct =

1. Magnum incendium templum Iovis cōnsūmpsit = ...
2. Columnae pulcherrimae tēctum templī sustinent = ...
3. Signa deōrum forum exōrnant = ...
4. Cloāca palūdem siccāvit = ...
5. Nūntius victōriae populum dēlectat = ...
6. Clāmor hostium Rōmānōs excitāvit = ...
7. Fuga celeris exercitum servāvit = ...
8. Poena sevēra hominēs scelestōs dēterret = ...
9. Timor mortis nōs perturbat = ...
10. Cantus avium mē dēlectat = ...

nōm + abl + pass

Exercitium 2

1. Ex urbe antīquissimā, quae ā fōrmā moenium 'Rōma _____' vocābātur, nihil _____ [= superest].
2. _____ est parva domus pauper quae strāmentō _____ [= operītur].
3. _____ dīcitur summus mōns arduus _____ [= validīs] mūrīs mūnītus.
4. Dē saxō Tarpēiō hominēs scelestī _____ [= prōiciēbantur].
5. Templum est aedificium _____ [: ubi diī adōrantur].
6. Postquam rēx L. Tarquinius Superbus ā Brūtō Rōmā _____ est, duo _____ populō Rōmānō praepositī sunt.
7. Templum _____ [= magnificum et deō dignum] in summō Capitōliō situm Iovī Optimō Māximō _____ [= sacrum factum] est.
8. Hoc templum cum _____ [: igne] cōnsūmptum esset, ā Domitiānō _____ est et iterum _____ [= sacrātum].
9. Templum Iovis Capitōlīnī aurō et gemmīs _____ [= clārē lūcet] et columnae ē _____ pulcherrimō factae sunt.
10. In _____ templī est ingēns _____ [= signum] Iovis in altā _____ sedentis.
11. Imperātor victor ducēs hostium in _____ ante currum suum dūcit.
12. Post triumphum Capitōlium ascendit, ut Iovī _____ faciat.
13. In templō Iūnōnis Monētae, quod in summā Arce _____ [= situm] est, nummī efficiuntur ex _____ pretiōsīs, aurō, argentō, aere.
14. _____ est metallum ex quō assēs efficiuntur.
15. _____ est _____ [= magnum] aedificium in quō tabulae et litterae pūblicae _____ [= salvae cūstōdiuntur].
16. In forō Rōmanō ōlim _____ [= locus ūmidus] erat.
17. Aqua palūdis cloācā _____ [= sub terrā sitā] in Tiberim _____ est; ita _____ [< siccum factum] est forum.
18. Forum Rōmānum multīs aedificiīs pūblicīs cingitur, in iīs duābus _____, Aemiliā et Iūliā.
19. _____ est aedificium ā Iūliō Caesare _____ [= aedificātum] quō _____ Rōmānus convenīre solet.
20. Senātus Rōmānus cōnstat ex DC _____, cīvibus nōbilissimīs.
21. Locus _____ est quō multī hominēs conveniunt.
22. _____ dīcitur pars urbis cum viīs domibusque.
23. In tabernīs Rōmānīs multae mercēs _____ [= vēnduntur].

aes
amplus
arx
augustus
basilica
casa
celeber
cella
cōnsecrāre
cōnsul
cūria
dēdūcere
expellere
exstruere
fīrmus
incendium
locāre
marmor
metallum
palūs
praecipitāre
quadrātus
reficere
restāre
sacer
sacrāre
sacrificium
sēdēs
senātor
senātus
servāre
siccāre
simulācrum
splendēre
subterrāneus
tabulārium
tegere
triumphus
vēnīre
vīcus

acc + īnf
nōm + īnf

Exercitium 3

Exempla: "Mercurius nūntius deōrum est":
(Hominēs) dīcunt/nārrant/putant 'Mercurium nūntium deōrum esse':
Mercurius nūntius deōrum esse dīcitur/nārrātur/putātur.
"Rōmulus frātrem suum necāvit":
'Rōmulum frātrem suum necāvisse' dīcunt/nārrant:
Rōmulus frātrem suum necāvisse dīcitur/nārrātur.

1. Dīcunt 'Iūli____ domin____ sevēr____ es____':
   Iūli____ domin____ sevēr____ es____ dīcitur.
2. 'Iān____ duās faciēs hab____' dīcunt:
   Iān____ duās faciēs hab____ dīcitur.
3. 'Rōmul____ Palātium mūnīv____' dīcunt/nārrant:
   Rōmul____ Palātium mūnīv____ dīcitur/nārrātur.
4. Dīcunt 'prīm____ mūr____ Rōmān____ quadrāt____ fu____':
   Prīm____ mūr____ Rōmān____ quadrāt____ fu____ dīcuntur.
5. 'Cinn____ versiculōs in mē scrīb____' nārrant:
   Versiculōs in mē nārrātur scrīb____ Cinn____ .
6. Dīcunt 'Solōn____ vir____ sapient____ et iūst____ fu____':
   Sol____ vir sapiēns et iūst____ fu____ dīcitur.
   (Sapientia Solōnis ab omnibus laudātur.)

sapientia -ae f
< sapiēns

sacer sacr|a sacr|um
ācer ācr|is ācr|e
sup
sacerrim|us -a -um
ācerrim|us -a -um

Exercitium 4

Exempla: locus celeber, celeberrimus
via celebris, celeberrima
forum celebre, celeberrimum

1. Templum est locus sac____ et aedificium sac_____.
2. Via Sac____ dīcitur via quae ad templa sac____ forī Rōmānī dūcit.
3. Ex omnibus templīs sac____ Rōmānīs sac_____ est templum Iovis Capitōlīnī.
4. Nūllus locus tam celeb____ est quam forum Rōmānum: illud forum est locus urbis celeb_____ .
5. Via Latīna nōn est tam celeb____ quam via Appia; haec est via Rōmāna celeb_____ .
6. Forum Tūsculānum nōn tam celeb____ est quam forum Rōmānum.
7. Achillēs fuit dux bellī āc____ et fortis.
8. Apud Trōiam pugna āc____ (bellum āc____) fuit.
9. Bellum Trōiānum fuit omnium āc_____ .

Exercitium 5

1. Cūr urbs Rōma in collibus sīve montibus locāta est? ...
2. Quod nōmen est campī quī inter collēs et Tiberim patet? ...
3. Moenia Rōmulī antīquissima quam fōrmam habēbant? ...
4. Num Rōmulus in domō magnificā habitābat? ...
5. Ubi sita est 'domus Augustāna'? ...
6. In Capitōliō quod templum clārissimum est? ...
7. Illud templum ā quō aedificātum et ā quō sacrātum est? ...
8. Cūr templum Iovis Capitōlīnī iterum sacrātum est? ...
9. Quō imperātor post triumphum ascendit? ...
10. Quod templum in summā Arce situm est? ...
11. Ubi situm est Tabulārium? ...
12. Quōmodo siccātum est forum Rōmānum? ...
13. Cūr medium forum appellātur 'lacus Curtius'? ...
14. Quae sunt aedificia pūblica amplissima in forō Rōmānō? ...
15. Quō senātus Rōmānus convenīre solet? ...

Lēctiō secunda: versūs 87–184

Lēctiō II

Exercitium 6

Exempla:
media Italia = medium (= media pars) Italiae
prīma/postrēma aestās = initium/fīnis (= prīma/postrēma pars) aestātis
summus/īnfimus mōns = summum/īnfimum (= summa/īnfima pars) montis

1. In medi____ for____ Rōmānō [= in mediō forī Rōmānī] ōlim lacus erat.
2. Itaque medi____ for____ Rōmānum [= medium forī Rōmānī] etiam nunc 'lacus Curtius' appellātur.
3. Naxos in medi____ mar____ Aegaeō [= in mediō maris Aegaeī] sita est.
4. Hōra sexta dīcitur 'merīdiēs', id est medi____ di____ [= medium diēī].
5. Sōl altissimus est hōrā sextā vel merīdiē, id est medi____ di____ [= mediō diēī].
6. Sexta hōra noctis est medi____ nox [= medium noctis].
7. Postrēm____ mēns____ Iūnius est prīm____ aestās [= postrēma pars mēnsis Iūniī est initium aestātis].
8. Arx dīcitur summ____ mōns arduus [= summum montis arduī].
9. In summ____ mont____ Capitōlīnō [= in summō montis Capitōlīnī] templum Iovis situm est.
10. Tabulārium in īnfim____ Capitōli____ [= in īnfimā Captōliī parte] situm est.
11. Cūria ad īnfim____ Argīlēt____ [= ad īnfimam partem Argīlētī] locāta est.
12. In postrēm____ cōmoedi____ [= in fīne cōmoediae] spectātōrēs plaudunt.
13. In postrēm____ libr____ [= in fīne librī] est index vocābulōrum.

Exercitium 7

1. Ex Rōstrīs _____ verba faciunt ad populum.
2. Is locus ōrnātur _____, quae ē _____ [↔ puppibus] nāvium captārum ērepta sunt.
3. Cicerō fuit ōrātor _____ [= clārissimus].
4. Rōstra antīqua ā Iūliō Caesare _____ [↔ exstrūcta] sunt.
5. Vesta est dea _____ [= ignis domesticī].
6. In _____ [= templō] Vestae, quae fōrmam _____ habet, ignis semper _____.
7. Ignis ille, quī numquam _____ [↔ accenditur], Rōmam urbem _____ [= perpetuam, sine fīne] esse significat.
8. _____ est domus rēgis, idemque nōmen habet domus _____ māximī, quī cēterīs sacerdōtibus _____ [= praepositus] est.
9. Sacerdōtēs sacrificia faciunt ac rēs _____ [< deus] cūrant.
10. Post mortem Iūlius Caesar '_____ [= dīvīnus] Iūlius' nōminātus est.
11. Mōs Rōmānōrum est corpus hominis mortuī _____ [= ūrere].
12. Templum Sāturnī senātus populusque Rōmānus incendiō cōnsūmptum _____ [= refēcit].
13. Id templum est _____ populī Rōmānī, ubi pecūnia pūblica _____ ac servātur.
14. Ōlim _____ inter duās _____ [= partēs cīvium] inimīcissimās, _____ et _____, populum Rōmānum dīvidēbat.
15. _____ [↔ discordiā] restitūtā, aedēs Concordiae aedificāta est.
16. Haec aedēs, cum _____ [< vetus] _____ [= ad terram lāpsa] esset, in meliōrem _____ [= fōrmam] restitūta est.
17. In Carcere subterrāneō sordidō foedus _____ sentītur (nāsō).
18. Dīvō Vespasiānō ā fīliō aedēs _____ [= sacrāta et dōnāta] est.

aedēs
aerārium
aeternus
āra
ārdēre
aurātus
boārius
clīvus
collābī
concordia
cremāre
dēdicāre
dēpōnere
dēstruere
discordia
dīvīnus
dīvus
ēminēre
exstinguere
faciēs
factiō
focus
illūstris
odor
ōrātor
patriciī
pecūs
plēbēiī
pontifex
porticus
praeficere

prōmunturium
prōra
rēgia
restituere
rōstrum
rotundus
triumphāre
vetustās

dat/abl plūr
-īs *m f n*
-ibus *m f n*
-ābus *f*

coniūnx
domesticus
geminī
sapientia
Apollō -inis,'Απολλων
Cerēs -eris, Δημητηρ
Diāna -ae, 'Αρτεμις
Iūnō -ōnis, ' Ηρα
Iuppiter Iovis, Ζευς
Mārs -.rtis, ' Αρης
Minerva -ae, 'Αθηνη
Mercurius -ī, 'Ερμης
Neptūnus ī, Ποσειδων
Sāturnus -ī, Κρονος
Venus -eris, 'Αφροδιτη
Vesta -ae, 'Εστια
Vulcānus -ī,'Ηφαιστος

Lēctiō III

arcuātus
balneae
bibliothēca
committere
ductus
exercēre
genetrīx
glōriārī
ibīdem
incohāre
indūcere
intericere
later
latericius
longitūdō
marmoreus
mausōlēum
monumentum
renovāre

19. In _____ deōrum inter columnās stant signa _____ [= aurō operta].
20. _____ Capitōlīnō imperātōrēs _____ [< triumphus] in Capitōlium ascendunt.
21. In forō _____ [< bōs] bovēs aliaeque _____ [= bēstiae agricolārum] vēneunt.
22. Ibi locāta est _____ Māxima, in quā sacrificia fīunt Herculī deō.
23. _____ est mōns quī in mare _____.

Exercitium 8

Nōmina deōrum et deārum

1. Porticus sub Capitōliō sita sex di____ et sex de____ sacrāta est.
2. Illī duodecim diī sunt: Iuppiter cum tr____ sorōr____, Iūn____ et Vestā et Cer____, ūnō frātre, Neptūnō, quattuor fīli____, Mār____, Mercuriō, Vulcānō, Apoll____, du____ fīli____ virginibus, Minervā et Diānā, et cum Ven____, quae item I____ fīlia esse putātur.
3. Iūnō est Iovis soror atque _____ [= uxor].
4. Sāturnus est pater Iovis et Iūn____ et Vestae et Cer____ et Neptūnī.
5. Apollō, deus sōlis, et Diāna, dea lūnae, Iovis fīliī _____ [: eōdem diē nātī] sunt.
6. Vesta est dea focī rērumque _____ [< domus], Cerēs dea frūgum.
7. Aedēs Iovis Capitōlīnī etiam du____ de____, Iūnōnī et Minervae, cōnsecrāta est.
8. Minerva, Iovis fīlia virgō, dea artium ac _____ [< sapiēns] est.
9. Nōmina deōrum Graeca et Latīna: *Zeus* _____, *Hēra* _____, *Hestia* _____, *Dēmētēr* _____, *Poseidōn* _____, *Arēs* _____, *Hermēs* _____, *Hēphaistos* _____, *Apollōn* _____, *Athēnē* _____, *Artemis* _____, *Aphrodītē* _____, *Kronos* _____.

Lēctiō tertia: versūs 185–263

Exercitium 9

1. Inter Palātium et Aventīnum _____ est [= interest] vallis Murcia.
2. Circus Māximus ā Caesare _____ [= novus factus] est.
3. Ad Pharsālum Caesar exercitum Pompēiī _____ [= vīcit].
4. Caesar novum forum fēcit cum templō Veneris _____ [= mātris].
5. Caesar ad pedēs _____ [= signī] Pompēiī necātus est.
6. C. Octāviānus, quī necem Caesaris _____ voluit, cum Brūtō et Cassiō proelium _____ [= coepit].
7. Post victōriam novum templum, quod ante proelium Mārtī deō _____ [= prōmīserat], _____ [= aedificāre coepit].
8. Hoc _____ [< monēre] victōriae suae templum Mārtis _____ [< ulcīscī] nōmināvit.
9. Augustus multa nova opera _____ [< marmor] exstrūxit in locō veterum domuum quae ē _____ aedificātae erant.
10. Itaque hīs verbīs _____ est [= gloriōsē dīxit]: "Marmoream relinquō urbem quam _____ [< later] accēpī."
11. In _____ Augustī ossa prīncipis servantur.
12. In campō Mārtiō sitae sunt _____ [= balnea pūblica] quae _____ Agrippae appellantur.

13. In thermīs Rōmānī lavantur atque _____ [= eōdem locō] corpora _____ natandō, currendō, luctandō.
14. Aquae _____ veterrimus, quī ab Appiō Claudiō in urbem _____ est, habet _____ [< longus] prope XII mīlium passuum.
15. Prope Rōmam sunt longī aquae ductūs _____ [< arcus].
16. In _____ servantur librī.

statua
superāre
thermae
ulcīscī
ultor
vovēre

Exercitium 10

Exemplum:

Caesar Cūriam aedificandam cūrāvit = Caesar cūrāvit ut Cūria aedificārētur.

acc + gerundīvum + cūrāre

1. Pompēius cūrāvit ut theātrum aedificārētur = ...
2. Caesar cūrāvit ut Circus Māximus renovārētur = ...
3. Appius Claudius Caecus cūrāvit ut via Appia mūnīrētur = ...
4. Augustus cūrāvit ut aedēs collāpsae reficerentur = ...
5. Caesar cūrāvit ut novum forum fieret = ...
6. Post incendium necesse est cūrāre ut nova domus aedificētur = ...
7. Sacerdōtum negōtium est cūrāre ut sacrificia fīant = ...

Exercitium 11

1. Cūr 'Rōstra' vocātur locus ex quō ōrātōrēs verba faciunt? ...
2. Quid est rōstrum nāvis? ...
3. Quis fuit Cicerō? ...
4. Quandō clauditur aedēs Iānī? ...
5. Quandō Iānus tertium clausus est? ...
6. Estne quadrāta aedēs Vestae? ...
7. Quid significat ignis Vestae semper ārdēns? ...
8. Quid est officium virginum Vestālium? ...
9. Quis habitat in Rēgiā? ...
10. Pontifex māximus quis est? ...
11. Quid aedificātum est eō locō quō corpus Caesaris cremātum erat? ...
12. Ubi est aerārium populī Rōmānī? ...
13. Quī sunt Castor et Pollūx? ...
14. Quandō aedēs Concordiae aedificāta esse dīcitur? ...
15. Quid appellātur carcer Rōmānus subterrāneus? ...
16. Quot statuae in porticū deōrum stant? ...
17. Quid est forum Boārium? ...
18. Cui deō in ārā Māximā sacrificia fīunt? ...
19. Ubi est Circus Māximus? ...
20. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est? ...
21. Cūr Venus ā Iūliō Caesare 'genetrīx' vocābātur? ...
22. Quōmodo Octāviānus necem Caesaris ultus est? ...
23. Brūtō et Cassiō victīs quod templum aedificāvit? ...
24. Quālem urbem Augustus sē relinquere glōriātus est? ...
25. Ubi servantur ossa Augustī? ...
26. Quārē Rōmānī in thermās eunt? ...
27. Unde et quōmodo aqua in thermās dēdūcitur? ...

Lēctiō IV

absūmere
adimere
aereus
candēlābrum
collocāre
dēlēre
flamma
incendere
inīre
īnsānus
laurus
magnitūdō
morbus
orīgō
pōns
praeclārus
probāre
splendidus
stāgnum
tuba
vestibulum

Lēctiō quārta: versūs 264–370

Exercitum 12

1. Ex incendiō altae _____ surgunt.
2. Cum māximum incendium Rōmam _____ [= cōnsūmeret], Nerō scaenam _____ [= intrāvit], ut incendium Trōiae caneret.
3. Tyrannus ille _____ [↔ mente sānus] ipse urbem _____ [= accendisse] putātur.
4. Post Rōmae incendium Nerō sibi domum _____ [< splendēre] aedificāvit, quae 'domus aurea' appellāta est.
5. In _____, id est in locō clausō ante iānuam, ingēns statua _____ [< aes] Nerōnis _____ [= locāta] erat.
6. Vespasiānus, quī opus Nerōnis nōn _____ [< probus], domum auream dēstrūxit et in locō _____ [= lacūs] amphitheātrum aedificāvit.
7. Titus Iūdaeōs vīcit, urbem et templum eōrum _____ [= perdidit] et rēs sacrās iīs _____ [↔ dedit].
8. _____ dīcitur rāmus et folia quibus imperātor triumphāns ōrnātur.
9. _____ est mala valētūdō.
10. _____ est magna lucerna quā domus illūstrātur.
11. Cantū _____ mīlitēs ante proelium convocantur.
12. Hadriānus _____ Aelium in Tiberī fēcit.
13. Vergilius scrīpsit carmen _____ [= clārissimum] cui titulus est *Aenēis.*
14. Urbs Rōma ā parvā _____ [< orīrī] ad mīrābilem _____ [< magnus] crēvit.

abl et acc temporis
quandō? *abl*
quamdiū? *acc*

Exercitium 13

1. Circus Flāminius ann____ ducentēsim____ vīcēsim____ [CCXX] ante Chrīstum nātum exstrūctus est ā C. Flāminiō, quī e____dem tempor____ viam Flāminiam mūniendam cūrāvit.
2. Vergilius īd____ Octōbr____ nātus est ann____ septuāgēsim____ [LXX] ante Chrīstum nātum et ūn____ et quīnquāgintā ann____ vīxit.
3. Senātus in templum Iovis Statōris convēnit e____ di____ qu____ Cicerō ōrātiōnem prīmam in Catilīnam habuit.
4. Caesar novem ann____ in Galliā bellum gessit.
5. Caesar necātus est īd____ Mārti____ quārt____ ann____ postquam Pompēium vīcit.
6. Octāviānus ūndēvīgintī ann____ nātus dux exercitūs fuit.
7. Nerva ann____ tantum et quattuor mēns____ imperāvit.
8. Cum exercitus prīm____ lūc____ profectus magnīs itineribus di____ noct____ que prōcēderet, mīlitibus pauc____ hōr____ noct____ dormīre licuit.

Exercitium 14

Dīvide hōs versūs in pedēs dactylōs et spondēōs appositīs notīs (— ∪∪ | — —):

1. *Iūnō |Vesta Mi|nerva Ce|rēs Dī|āna Ve|nus Mārs*
   Mercuri us Iovi' Neptū nus Vul cānus^A pollō.
2. *Hīc^ubi nunc Rōma'st^or bis capu t^arbor^e t^herbae*
   et pau cae pecu dēs et casa rāra fu it.
3. *Iuppite r^arce su ā cum tōtum spectat^i n^orbem*
   nīl nisi Rōmā num quod tue ātur^ha bet.

Exercitium 15

1. Cūr Nerō urbem incendisse putābātur? ...
2. Quid ēgit Nerō post incendium Rōmae? ...
3. Quid aedificātum est in locō domūs aureae? ...
4. Quae templa Vespasiānus aedificāvit? ...
5. Quam gentem Titus in Oriente vīcit et quam urbem dēlēvit? ...
6. Quās rēs sacrās Titus Iūdaeīs adēmit? ...
7. Ubi situs est arcus Titī? ...
8. Quid est stadium? ...
9. Columna Trāiānī ubi locāta est? ...
10. Quae sunt māxima Hadriānī opera? ...
11. Quis post Hadriānum imperium accēpit? ...
12. Quid Ovidius poēta Rōmam appellat? ...
13. Quis est dux Trōiānus ā quō populus Rōmānus orīginem trahit? ...
14. Quis poēta carmen praeclārum dē Aenēā scrīpsit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 16

Syllabae acūtae sunt quae vōce māiōre seu clāriōre leguntur quam cēterae.
In vocābulīs bīnārum syllabārum syllaba prior acūta est.
In plērīsque vocābulīs longiōribus acūta est syllaba paenultima; sīn paenultima in vōcālem brevem dēsinit, syllaba antepaenultima est acūta.
In hīs vocābulīs dūc līneam [__] sub syllabam acūtam!

(syllaba) paen-ultima (< paene ultima) = secunda ā fīne
ante-paen-ultima = tertia ā fīne

1. e-rant	13. ap-pā-rē-re	25. pon-ti-fex	37. tri-um-phus
2. va-lē	14. trī-gin-tā	26. mū-nī-tus	38. cōn-se-quī
3. fe-rōx	15. a-mī-cus	27. pri-us-quam	39. cōn-se-qui-tur
4. in-gēns	16. pū-bli-cus	28. iu-ven-tūs	40. sa-lū-tā-tus
5. pa-lūs	17. im-pe-ri-um	29. sa-cer-dōs	41. sa-lū-tāns
6. pa-lū-dis	18. cir-cum-da-re	30. cōn-sti-tu-it	42. in-tel-le-git
7. si-mi-lis	19. in-ter-fi-cit	31. īn-sti-tu-e-re	43. in-tel-lēx-it
8. ser-vī-lis	20. in-ter-fec-tus	32. Nep-tū-nus	44. re-fer-re
9. an-tī-qua	21. se-nā-tor	33. ge-ne-trīx	45. re-ci-pe-re
10. Au-gus-tus	22. se-nā-tō-rēs	34. the-ā-trum	46. re-ci-pit
11. con-ve-nit	23. in-te-gra	35. il-lī-us	47. du-o-de-cim
12. con-vē-nit	24. ce-ler-ri-mus	36. in-te-ri-or	48. du-cen-tī

Exercitium 17

Datur singulāris alicuius cāsūs. Dā plūrālem eiusdem cāsūs!
Exemplum: abl sg rēge bonō, *pl* rēgibus bonīs.

sing > *plūr*

1. *acc sg* servum fīdum, *pl* ...
2. *nōm/acc sg* opus difficile, *pl* ...
3. *abl sg* diē longō, *pl* ...
4. *dat sg* bēstiae ferae, *pl* ...
5. *nōm sg* magna pars, *pl* ...
6. *acc sg* collem altum, *pl* ...
7. *dat sg* meae sorōrī, *pl* ...
8. *gen sg* mīlitis fortis, *pl* ...
9. *abl sg* litterā Graecā, *pl* ...
10. *dat/abl sg* virō sapientī, *pl* ...
11. *nōm sg* hostis superbus, *pl* ...
12. *abl sg* vōce clārā , *pl* ...
13. *abl sg* versū brevī, *pl* ...
14. *acc sg* nautam Rōmānum, *pl* ...
15. *acc sg* currum novum, *pl* ...
16. *gen sg* passūs, *pl* ...

Exercitium 18

1. adimere, ad_____isse, ad_____um esse
2. augēre, _____isse, _____um esse
3. collābī, col_____um esse
4. cōnstituere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. dēlēre, _____isse, _____um esse
6. dēstruere, dē_____isse, dē_____um esse
7. expellere, ex_____isse, ex_____um esse
8. exstinguere, ex_____isse, ex_____um esse
9. exstruere, ex_____isse, ex_____um esse
10. incendere, in_____isse, in_____um esse
11. operīre, _____isse, _____um esse
12. orīrī, _____um esse

prae-ficiō -iunt
13. praeficere, prae_____isse, prae_____um esse

re-ficiō -iunt
14. reficere, re_____isse, re_____um esse
15. restituere, re_____isse, re_____um esse
16. tegere, _____isse, _____um esse
17. ulcīscī, _____um esse

vēn-eō -eunt
18. vēnīre, _____isse
19. vovēre, _____isse, _____um esse

Cap. XXXVII

CAPITVLVM TRICESIMVM SEPTIMVM

Lēctiō I

Lēctiō prīma: versūs 1–88

amplectī
anguis
arvum
āvehere
benignus
clipeus
conclāmāre
cōnfugere
contingere
corripere
cūra
cūstōs
dēcurrere
dēmittere
discumbere
diūturnus
dolus
explicāre
fabricāre
fēstus
frōns frondis
fūnis
immolāre
īnsānia
īnspicere
iūstitia

Exercitium 1

1. Rēx Sāturnus māximā _____ [< iūstus] fuit; _____ [< rēx] eius erat tempus beātum.
2. Sāturnālia dīcuntur diēs _____ mense Decembrī quibus servī cum dominīs _____ [= accumbunt].
3. Faunus Euandrō _____ [= fugientī] _____ colenda dedit.
4. Fīlius rēgis Latīnī in prīmā _____ [< iuvenis] mortuus est.
5. In Italiā pāx _____ [< diū] erat, cum Trōia ā Graecīs capta est.
6. Graecī hōc _____ ūsī sunt: equum ligneum _____ [< faber] et mīlitibus complēvērunt.
7. Minerva dea Trōiānīs _____ erat [= bene volēbat].
8. Trōiānī, cum Graecōs _____ [↔ advectōs] esse putārent, sine _____ exiērunt et _____ [= magnitūdinem] equī mīrābantur.
9. Lāocoōn ā summā arce _____ cīvēs monuit nē dōnum illud _____ ā Graecīs īnfīdīs acciperent.
10. Hasta quam Lāocoōn in equum ligneum mīsit nōn _____ ad mīlitēs _____ [= latentēs], sed in _____ [= lignō dūrō] stetit.
11. Paulō post duo _____ terribilēs Lāocoontem, dum ad āram taurum _____, petunt.
12. Anguēs corpus eius _____ [= complectuntur] neque is sē _____ [↔ implicāre] potest.
13. Simul anguēs duōs fīliōs eius _____ [= rapiunt] et membra eōrum _____ [= mollia, invalida] edunt.
14. Inde sub _____ [= scūtum rotundum] Minervae _____ [= fugiunt], ubi nēmō eōs _____ [= tangere] audet.

15. Trōiānī _____ [= subitō timōre] perturbātī _____ [= simul clāmant] 'dōnum Graecōrum in arcem Minervae dūcendum esse.'
16. Tanta erat _____ [< īnsānus] Trōiānōrum ut equum ligneum in urbem traherent, dum templa _____ [= foliīs] exōrnant.
17. Etsī _____ [= ex interiōre parte] arma _____ [< sonus] audiunt, nēmō partem equī interiōrem _____ cōnātus est.
18. Cassandra fātum Trōiae _____ nec quisquam eī crēdēbat.
19. Plūrimīs Trōiānīs ille diēs _____ [= summus, ultimus] fuit.
20. Equō _____ [= apertō] Graecī per _____ _____ ad terram lāpsī sunt.
21. Urbis _____ [> cūstōdīre] occīdērunt et portās patefēcērunt.
22. _____ est īnstrūmentum bellī quō mūrī dēstruuntur.
23. Catilīna arma _____ [< scelus] contrā patriam cēpit.

iuventūs
māchina
mōlēs
occultus
patefacere
pavor
penetrāre
penitus
praedīcere
profugus
rēgnum
rōbur
scelerātus
sonāre
suprēmus
suspectus
tener

Exercitium 2

Exempla: Dominus: "Dāvus vocandus est. Vocā Dāvum!"
Dominus 'Dāvum vocandum esse' dīcit = Dominus Dāvum vocā<u>rī</u> iubet.

1. Gubernātor 'mercēs ēiciendās esse' dīxit = Gubernātor ..... iussit.
2. Dominus 'servum improbum pūniendum esse' dīcit = ...
3. Rēx 'Daedalum in labyrinthum dūcendum esse' dīxit = ...
4. Caesar dīxit 'novam Cūriam aedificandam esse' = ...
5. Augustus 'Iānum tertium claudendum esse' dīxit = ...
6. Trōiānī dīxērunt 'equum in arce locandum esse' = ...
7. Aliī 'eum in mare prōiciendum aut ūrendum esse' dīxērunt = ...
8. Aliī 'interiōrem equī partem īnspiciendam esse' dīxērunt = ...

acc + īnf pass + iubēre

-ndum esse dīcit
= -(r)ī iubet

Exercitium 3

1. Incolae Italiae prīmī quī fuērunt? ...
2. Quālis rēx fuit Sāturnus? ...
3. Quid Sāturnālibus fierī solet? ...
4. Unde vēnit Euander et quid eī dedit Faunus? ...
5. Latīnō rēgī quot līberī erant? ...
6. Quō dolō Graecī ūsī sunt ut Trōiam caperent? ...
7. Ubi Trōiānī equum ligneum invēnērunt? ...
8. Omnēsne eum in urbem dūcendum esse cēnsēbant? ...
9. Quid Lāocoōn cīvēs suōs monuit? ...
10. Quid eī accidit cum equum hastā percussisset? ...
11. Hoc videntēs quid dīxērunt Trōiānī? ...
12. Quōmodo equus ligneus in urbem tractus est? ...
13. Quae fuit Cassandra et quid ēgit? ...
14. Quid factum est cum sōl occidisset? ...
15. Quōmodo cēterī Graecī urbem intrāvērunt? ...

Lēctiō II

aedēs *pl*
āmēns
barba
coma
concēdere
concidere
conicere
crīnis
culmen
dēfēnsor
dēfīgere
dominārī
egēre
ēlābī
ērigere
flagrāre
gemere
gemitus
haerēre
incitāre
īnfīrmus
inūtilis
laeva
moritūrus
nātus
nēquīquam
pandere
pavidus
quondam
resonāre
ruere
sacra
somnium
speciēs
stringere
tēlum
trabs
trucīdāre
turris
ululātus
undique
vādere
vinculum

Lēctiō secunda: versūs 89–180

Exercitium 4

1. Hector, quī Aenēae in somnīs appāruit, _____ et _____ [= capillōs] cruentōs gerēbat.
2. Ille graviter _____ Aenēam monuit ut ex urbe _____ [= ārdentī] fugeret:
3. *"Heu, fuge,* _____ *deā, tēque hīs" ait "ēripe flammīs! Hostis habet mūrōs.* _____ *altō ā* _____ *Trōia."*
4. Hōc _____ [< somnus] turbātus Aenēās _____ [= sine mente] gladium _____ [= ēdūxit] et iuvenēs ad pugnam _____.
5. Sacerdōs Apollinis _____ [= rēs sacrās] tenēns vix ex _____ [= pīlīs/sagittīs] Graecōrum _____ est [= effūgit].
6. *"... Incēnsā Danaī* _____ [= dominī sunt] *in urbe"* inquit magnō cum _____ [< gemere].
7. Iuvenēs audācēs _____ [*part fut* < morī] in hostēs _____ [= eunt].
8. Cassandra crīnibus _____ ā templō Minervae trahēbātur, nec manūs, quae _____ tenēbantur, ad caelum _____ [= tollere] potuit.
9. Trōiānī, cum hanc _____ ferre nōn possent, _____ [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____ [= sē praecipitābant].
10. Apud _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur.
11. Culminibus domōrum dēstrūctīs Trōiānī laterēs _____que in hostēs _____ [< con- + iaciēbant].
12. Magnum ātrium _____ [< ululāre] fēminārum _____.
13. Tandem frāctīs cardinibus forēs _____ [= collābuntur].
14. Graecī in ātrium penetrantēs _____ [= eōs quī dēfendunt] _____ [= crūdēliter occīdunt].
15. In manū senis _____ [↔ fīrmī] tēlum _____ est.
16. Hecuba, quae cum fīliābus _____ [= territīs] circum āram sedēbat, "Iam nōn tēlīs _____" inquit, "sed auxiliō deōrum. *Hūc tandem* _____*! Haec āra tuēbitur omnēs"*
17. Tēlum Priamī _____ [= frūstrā] in clipeō Pyrrhī _____ [= fīxum est].
18. Ille _____ [= sinistrā] _____ [= crīnem] rēgis prehendit et dextrā gladium in latere eius _____.
19. Priamus _____ [= ōlim] rēx fuit multārum gentium.
20. _____ est aedificium altē ēminēns.

Exercitium 5

Exemplum:

Dum Ariadna dormit/Cum Ariadna dormīret, Thēseus abiit = Ariadnā dormiente Thēseus abiit.

abl abs cum part praes = dum + praes ind / cum + imperf coni

1. Dum Latīnus in Italiā rēgnat, Trōia ā Graecīs capta est = ...
2. Dum puerī puellaeque canunt, equus ligneus in urbem tractus est = ...
3. Dum Trōiānī dormiunt, Graecī ex equō ligneō exiērunt = ...
4. Cum hominēs perterritī clāmārent, Aenēās excitātus est = ...
5. Dum Priamus spectat, filius eius trucīdātus est = ...
6. Cum Venus dūceret, Aenēās salvus domum rediit = ...
7. Dum Nerō imperat, incendium Rōmae ortum est = ...
8. Dum multī plaudunt, victōria nūntiātur = ...

Exercitiium 6

Exempla:

Cum hostēs victī essent/Postquam hostēs victī sunt, imperātor triumphāvit = Hostibus victīs imperātor triumphāvit.

Augustus, cum Antōnium vīcisset/postquam Antōnium vīcit, Iānum clausit = Antōniō victō Augustus Iānum clausit.

abl abs cum part perf = postquam + perf ind / cum + plūsquamperf coni

1. Cum rēx Tarquinius expulsus esset, duo cōnsulēs ēlēctī sunt = ...
2. Caesar, cum multās domūs prīvātās dēstrūxisset, novum forum fēcit = ...
3. Postquam Titus mortuus est, Domitiānus imperāvit = ...
4. Cum equus ligneus in lītore collocātus esset, Trōiānī exiērunt = ...
5. Lāocoōn, cum equum hastā percussisset, ab anguibus necātus est = ...
6. Postquam rēx Priamus occīsus est, Aenēās domum rediit = ...
7. Cum nox iam cōnsūmpta esset, Aenēās ad sociōs revertit = ...
8. Thēseus, cum Ariadnam Naxī relīquisset, in patriam rediit = ...
9. Postquam lucernae accēnsae sunt, dominus librum poscit = ...
10. Postquam ālās cōnfēcit, Daedalus cum fīliō suō ēvolāvit = ...
11. Cum ēiectae essent mercēs, nāvis servāta est = ...

Exercitium 7

1. Cuius filius erat Aenēās? ...
2. Quid Hector Aenēam monuit? ...
3. Quōmodo Aenēās ē somnō excitātus est? ...
4. Quid Panthūs Aenēae dē fortūnā patriae interrogantī respondit? ...
5. Quid Aenēās iuvenēs Trōiānōs hortātus est? ...
6. Quid Cassandrae accidit? ...
7. Ubi ācerrimē pugnābātur? ...
8. Quōmodo Trōiānī in aedibus Priamī inclūsī sē dēfendēbant? ...
9. Quōmodo Aenēās in rēgiam penetrāvit? ...
10. Quid ibi agēbant fēminae? ...
11. Frāctīs rēgiae foribus quid ēvēnit? ...
12. Num rēx Priamus quiētē hostēs exspectābat? ...
13. Quid dīxit Hecuba cum marītum senem arma capere vīdit? ...
14. Ubi interfectus est Polītēs? ...
15. Quōmodo periit Priamus? ...

Lēctiō III

participium praesentis

Lēctiō tertia: versūs 181–285

Exercitium 8

1. *Quidquid id est, timeō Danaōs – et dōna* _____ [= cum... ferunt].
2. Anguēs oculīs _____ [= quī ārdent] Trōiānōs prōspiciunt.
3. Nēmō Cassandrae rēs futūrās _____ [= cum... praedīceret] crēdēbat.
4. Hector graviter _____ [= dum... gemit] Aenēam monuit ut ex urbe _____ [= quae flagrābat] fugeret.
5. Graecīs undique _____ [= quī... prōcurrēbant] Trōiānī vī et armīs resistēbant.
6. Laterēs trabēsque in hostēs mūrōs _____ [= quī... ascendēbant] coniciēbant.
7. Pyrrhus senem _____ et in sanguine fīliī _____ [= dum tremit et... lābitur] ad āram occīdit.
8. Coniūnx pedēs virī _____ [= quī abit] complectitur.
9. Pius Aenēās patrem _____ et fīlium manū _____ [= dum... portat et... dūcit] domō ēgressus est.
10. Creūsa marītum _____ [= quī aberrābat] sequī nōn potuit.
11. Uxor virō _____ [= quī stupēbat] appāruit et "... *valē!* ..." inquit.
12. *Haec ubi dicta dedit,* _____ *et multa* _____ *dīcere* [(virum) quī lacrimābat et multa volēbat dīcere] *dēseruit* ...
13. Aenēās frūstrā imāginem eius _____ [= quae effugiēbat] amplectī cōnātus est.

alloquī
aura
commovēre
comprehendere
cōnferre
dūdum
efferre
famulus
fragor
fulgēre
horror
īnstaurāre
inultus
lūmen
micāre
nepōs (*bis*)
obtruncāre
onus
pariter
patrius
perfundere
pius
prōdigium
quā
quīn etiam
recūsāre
rēgius
repetere
respicere
restinguere

Exercitium 9

1. Rēgem _____ [= trucīdātum] vidēns Aenēās _____ [< horrēre] _____ est.
2. Pater Anchīsēs domō fugere _____ [= nōluit], etsī fīlius et parvus _ [= fīlius fīliī] eī suāsērunt ut sēcum fugeret.
3. Aenēās: "Sine tē hinc pedem _____ [= hinc ēgredī] nōlō. *Reddite mē Danaīs! Sinite* _____ [= renovāta] _____ *proelia! Numquam omnēs hodiē moriēmur* _____*!*"
4. Tum mīrābile _____ visum est: _____ [= lūx] ārdēns in Iūlī capite appāruit.
5. Dum parentēs ignem _____ [= exstinguunt], ā laevā _____ [= tonitrus fit] magnō _____ [= strepitū] et simul stēlla _____ [= subitō splendēns] caelum percurrit.
6. Anchīsēs manūs ad caelum _____ [= extendit] et deōs _____: *"Iam iam nūlla mora est, sequor et* _____ [= ubi] *dūcitis adsum, dī* _____ [< pater]*! Servāte domum, servāte* _____*!*"
7. Aenēās patrem ex urbe portāvit, nec fīliō _____ id _____ grave fuit.
8. _____ [= servōs] iussit extrā urbem ad _____ [= parvum collem] convenīre.
9. Aenēās per tenebrās prōcēdēns _____ [= aequē] patrī ac fīliō timēbat.
10. Quī _____ [= nūper] tēlīs hostium nōn _____ [= permovēbātur] iam omnī _____ [= ventō levī] et omnī sonō terrēbātur.
11. _____ [= ubi prīmum] clipeōs et gladiōs _____ [= fulgentēs] vīdit, ē nōtā viā discessit nec ad uxōrem suam _____ [↔ prōspexit].

12. Extrā urbem multōs _____ invēnit, sed cum uxōrem deesse vidēret, domum patriam _____; _____ etiam rēgiam Priamī revīsit.
13. Hūc Graecī dīvitiās Trōiae _____ [= in eundem locum ferēbant].
14. Creūsa eī terram _____ [= fertilem] et _____ [< rēx] coniugem prōmīsit, sed prius eī per _____ [= ingentia] maria nāvigandum erat.
15. Aenēās manum Creūsae _____ [= prehendere] cōnātus est.

revīsere
socius
tendere
tonāre
tumulus
ūber
ubi (+ *perf*)
vāstus

Exercitium 10

1. Rōmānī hostēs moen_____ prohibuērunt.
2. Brūtus populum Rōmānum rēgn____ līberāvit.
3. Incendiō Rōmae magna pars urbis dom_____ vacua facta est.
4. Iuppiter, arc____ su____ cum tōtum spectat in orbem,
   nīl nisi Rōmānum quod tueātur habet.
5. "Heu, fuge, nāte deā, tēque h____" ait "ēripe flamm____!"
6. "Crēditis āvectōs hostēs? aut ūlla putātis
   dōna carēre dol____ Danaum? ..."
7. "Iam nōn tēl____ egēmus, sed auxili____ deōrum."
8. Anchīsēs loc____ sē movēre recūsāvit.

ablātīvus sēparātīvus
(<*sēparāre* ↔ iungere)

Exercitium 11

1. Quōs Aenēās domī dēseruerat? ...
2. Quid Venus Aenēae fīliō suō suāsit et quid prōmīsit? ...
3. Quid respondit Anchīsēs cum Aenēās eum rogāret ut sēcum fugeret? ...
4. Num Aenēās patrem senem domī relinquere voluit? ...
5. Quod prōdigium effēcit ut Anchīsēs fīlium suum comitārētur? ...
6. Quō Aenēās famulōs convenīre iussit? ...
7. Quid fēcit Aenēās nē pater senex fatīgārētur? ...
8. Quam ob rem ē nōtā viā discessit? ...
9. Cūr Aenēās in urbem revertit? ...
10. Quālem domum suam invēnit? ...
11. Quid vīdit apud rēgiam Priamī? ...
12. Quid factum est cum Aenēās uxōrem suam quaereret? ...
13. Quid Creūsa Aenēae prōmīsit? ...
14. Quō Aenēās sine coniuge rediit? ...
15. Quōs ibi invēnit? ...
16. Quārē tot hominēs eō convēnerant? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 12

Quod genus (m/f/n)?
Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? Uter numerus (sg/pl)?
Exemplum: flūmen *n:* flūminis *gen sg,* flūmina *nōm/acc pl.*

1. urbs ____: urbis _____ ____, urbe _____ ____, urbium _____ ____.
2. mōns ____: montem _____ ____, montibus _____/_____ ____.
3. annus ____: annōs _____ ____, annī _____ ____ aut _____ ____.
4. scelus ____: scelus _____/_____ ____, scelerum _____ ____.
5. via ____: viā _____ ____, viās _____ ____, viārum _____ ____.
6. nauta ____: nautae _____/_____ ____ aut _____ ____,
   nautīs _____/_____ ____.
7. templum ____: templō _____/_____ ____, templī _____ ____,
   templa _____/_____ ____.

8. rēx ____: rēgī _____ ____, rēge _____ ____, rēgēs _____/_____ ____.
9. portus ____: portūs _____ ____ aut _____/_____ ____.
10. porta ____: portās _____ ____, portīs _____/_____ ____.
11. tempus ____: temporī _____ ____, temporibus _____/_____ ____.
12. amīcus ____: amīcō _____/_____ ____, amīce _____ ____.
13. rēs ____: reī _____/_____ ____, rēs _____ ____ aut _____/_____ ____.
14. avis ____: avī _____ ____, ave _____ ____, avēs _____/_____ ____.
15. carmen ____: carmine _____ ____, carmina _____/_____ ____.
16. manus ____: manū _____ ____, manum _____ ____, manuum _____ ____.
17. collum ____: collī _____ ____, colla _____/_____ ____, collīs _____/_____ ____.
18. collis ____: collis _____/_____ ____, collī _____ ____, collēs _____/_____ ____.

Exercitium 13

gen → nōm

Datur genetīvus. Dā nōminātīvum!
Exemplum: gen corporis, *nōm* corpus

1. *gen* mortis, *nōm* _____
2. *gen* pontis, *nōm* _____
3. *gen* flōris, *nōm* _____
4. *gen* equitis, *nōm* _____
5. *gen* portūs, *nōm* _____
6. *gen* cornūs, *nōm* _____
7. *gen* pecoris, *nōm* _____
8. *gen* capitis, *nōm* _____
9. *gen* lectī, *nōm* _____
10. *gen* tēctī, *nōm* _____
11. *gen* agrī, *nōm* _____
12. *gen* theātrī, *nōm* _____
13. *gen* aeris, *nōm* _____
14. *gen* iūris, *nōm* _____
15. *gen* bovis, *nōm* _____
16. *gen* itineris, *nōm* _____
17. *gen* senis, *nōm* _____
18. *gen* hiemis, *nōm* _____
19. *gen* maris, *nōm* _____
20. *gen* faciēī, *nōm* _____
21. *gen* operae, *nōm* _____
22. *gen* operis, *nōm* _____
23. *gen* aedis, *nōm* _____
24. *gen* sēdis, *nōm* _____
25. *gen* rēgis, *nōm* _____
26. *gen* pontificis, *nōm* _____
27. *gen* arcis, *nōm* _____
28. *gen* prīncipis, *nōm* _____
29. *gen* virtūtis, *nōm* _____
30. *gen* palūdis, *nōm* _____
31. *gen* flūminis, *nōm* _____
32. *gen* orīginis, *nōm* _____
33. *gen* līberōrum, *nōm* _____
34. *gen* thermārum, *nōm* _____
35. *gen* castrōrum, *nōm* _____
36. *gen* moenium, *nōm* _____

Exercitium 14

1. attingere, at_____isse, at_____um esse
2. complēre, com_____isse, com_____um esse
3. cōnferre, con_____isse, col_____um esse

con-iciō -iunt

4. conicere, con_____isse, con_____um esse
5. cōnsistere, cōn_____isse

6. contingere, con_____isse, con_____um esse

cor-ripiō -iunt

7. corripere, cor_____isse, cor_____um esse

ē-gredior -iuntur

8. ēgredī, ē_____um esse
9. ērigere, ē_____isse, ē_____um esse
10. haerēre, _____isse
11. occidere, oc_____isse
12. pandere,_____isse, _____um esse
13. perfundere, per_____isse, per_____um esse

14. recēdere, re_____isse
15. respicere, re_____isse
16. revīsere, re_____isse
17. sonāre, _____isse
18. stringere, _____isse, _____um esse
19. stāre, _____isse
20. suādēre, _____isse
21. tonāre, _____isse
22. vādere, _____isse

re-spiciō -iunt

CAPITVLVM DVODEQVADRAGESIMVM

Cap. XXXVIII

Lēctiō prīma: versūs 1–74

Lēctiō I

Exercitium 1

Exemplum: Post Faunum Latīnus rēgnāvit. Quī [: is] bonus rēx fuit.

1. Latīnus fīliam habēbat iam mātūra virō. _____ multī virī petēbant.
2. Euander profugus in Italiam vēnit. _____ rēx Faunus arva colenda dedit.
3. Aenēae dormientī Hector appāruit. _____ eum hortātus est ut fugeret.
4. Cassandra in vinculīs trahēbātur. _____ speciem cīvēs ferre nōn poterant.
5. Rēx Priamus senex arma cēpit. _____ cum coniūnx eius vidēret, eī suāsit ut ad āram cōnfugeret.
6. Rēx tēlum in Pyrrhum coniēcit. _____ Pyrrhus "Nunc morere!" inquit.
7. Subitō stēlla per caelum lābitur. _____ cum post montem Īdam occidisset, Anchīsēs deōs alloquitur.
8. Aenēās tēla hostium cōnspexit. _____ rē perturbātus ē nōtā viā discessit.
9. Aenēās 'Creūsam' vocābat. _____ cum diū fēcisset, uxor virō appāruit.
10. Extrā urbem Aenēās multōs sociōs invēnit. _____ omnēs posterō diē sēcum trāns montēs dūxit.
11. Aenēās deōs precātus est. _____ factō patrem certiōrem fēcit.

... Quī...
... Quae...
... Quod...

adeō
adstāre
aequor
certiōrem facere
citō
condere
cōnsīdere
curvus
dēferre
discernere
interdiū
linquere
longinquus
nimbus
noctū
parēns
pestilentia
pondus
posterī
potīrī
prōvehere
quoad
repentīnus
sacrificāre
sēdēs
stupefacere
subdūcere

Exercitium 2

1. Rēx Thrāciae Polydōrum, quem Priamus ad eum mīserat cum magnō aurī _____, obtruncāvit et aurō _____ est.
2. Itaque Trōiānī profugī novam urbem in Thrāciā _____ nōluērunt.
3. _____ [= celeriter] Thrāciam relīquērunt et in altum _____ sunt.
4. Dēlī Apollō Trōiānīs et _____ eōrum novam terram prōmīsit.
5. In Crētā, cum nāvēs in lītus _____ [↔ dēductae] essent, foeda _____ [= morbus multōrum] eōs afficere coepit.
6. Simul sōl flagrāns agrōs _____ [= tam valdē] _____ [= igne siccābat] ut nūllās frūgēs ferre possent.
7. Hīc dī Penātēs _____ [= nocte] Aenēae vīsī sunt ante lectum _____ et eum monēre ut aliam _____ in terrā _____ [↔ propinquā] peteret nēve in Crētā _____ [= sēdem caperet].
8. Aenēās _____ [= stupēns factus] _____ [= patrem] suum dē eā rē _____ fēcit.
9. Nāvēs rūrsus vāstum _____ [= mare] percurrēbant, cum _____ [= nūbēs] _____ [< repente] caelum operuit.
10. Tempestāte ortā gubernātor cursum nōn tenuit, cum diem noctemque _____ nōn posset.
11. Nec sōl _____ [↔ noctū] nec stēllae noctū vidēbantur!

torrēre
totidem
tumidus
unda
volucris

12. Trēs diēs et _____ [: item trēs] noctēs nāvēs caecae errābant, _____ quārtō diē ad īnsulās Strophadēs _____ sunt.
13. Synōnyma: arcuātus et _____, turgidus et _____, avis et _____, parvus flūctus et _____, sacrificium facere et _____, relinquere et _____ .

Exercitium 3

Perfectum indicātīvī verbī dēpōnentis.

1. Graecī dolō _____ sunt [< ūtī].
2. Octāviānus necem Caesaris _____ est [< ulcīscī].
3. Augustus 'sē urbem marmoream relinquere' _____ est [< glōriārī].
4. Graecī in īnsulam propinquam _____ sunt [< proficīscī].
5. Anguēs Lāocoontem _____ sunt [< complectī]; ita ille Minervae supplicium _____ est [< patī].
6. Graecī per fūnem dēmissum ad terram _____ sunt [< lābī].
7. Pugna ācris ante templum _____ est [< orīrī].
8. Anchīsēs manūs ad caelum tendēns deōs _____ est [< alloquī].
9. Aenēās cum patre et fīliō domō _____ est [< ēgredī].
10. Polydōrō interfectō rēx Thrāciae aurō _____ est [< potīrī].
11. Apollō Trōiānīs novam terram _____ est [< pollicērī].
12. Penātēs Aenēam sīc _____ sunt [< cōnsōlārī]: "Nōs quī tē per mare _____ sumus [< sequī] posterīs tuīs imperium dabimus."

Exercitium 4

1. Quid Trōiānī profugī fēcērunt hieme? ...
2. Quandō nāvēs dēdūxērunt et profectī sunt? ...
3. Quō prīmum nāvigāvērunt? ...
4. Cūr in Thrāciā novam urbem condere nōluērunt? ...
5. Quid fēcerat rēx Thrāciae, ut aurō Priamī potīrētur? ...
6. Cui deō sacra est īnsula Dēlos? ...
7. Quid Apollō Trōiānīs et posterīs eōrum pollicitus est? ...
8. Quid prohibuit nē Trōiānī in Crētā cōnsīderent? ...
9. Quōs Aenēās noctū in somnīs ante lectum adstāre vīdit? ...
10. Quam sēdem dī Penātēs Aenēam quaerere iussērunt? ...
11. Cui Aenēās dicta Penātium rettulit? ...
12. Quid ēvēnit in mediō marī Īoniō? ...
13. Cūr gubernātor nec sōlem nec stēllās aspicere poterat? ...
14. Quō nāvēs quārtō diē dēlātae sunt? ...
15. Harpÿiae quae sunt? ...
16. In īnsulā Leucadiā quid fēcit Aenēās ad templum Apollinis? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 75–147

Exercitium 5

sē
sibi
suus -a -um

1. Augustus: "Urbem marmoream relinqu____ ." Augustus dīxit '____ urbem marmoream relinqu____ .'
2. Nerō: "Quasi homō tandem habitāre coep____!" Nerō dīxit '____ quasi homin____ tandem habitāre coep____!'
3. Lāocoōn: "Time____ Danaōs..." Lāocoōn dīxit '____ Danaōs tim____'/ 'Danaōs ā____ tim____ .'
4. Aenēās: "Patrem meum portābō, nec mihi grave erit hoc onus." Aenēās dīxit '____ patrem _____ port_____ _____, nec _____ grave _____ [= futūrum esse] id onus.'

5. Aenēās: "Fīlium meum mēcum dūcam." Aenēās dīxit '____ fīlium _____ ____cum duct_____ _____.'
6. Aenēās: "Ubi est uxor mea? cūr mē nōn sequitur?" Aenēās interrogāvit 'ubi _____ uxor ____? cūr ____ nōn sequ_____?'
7. Andromachē: "Dīc mihi: Hector meus ubi est?" Andromachē Aenēam ōrāvit ut _____ dīc_____ ubi Hector _____ _____.
8. Andromachē: "Ego et Helenus in Ēpīrum abductī sumus; posteā vērō Helenus Chāoniā potītus est et mē uxōrem dūxit." Andromachē nārrāvit '____ et Helen____ in Ēpīrum abduct____ _____; posteā vērō Helen____ Chāoniā potīt____ _____ et ____ uxōrem dūx____.'
9. Aenēās: "Quae perīcula mihi vītanda sunt?" Aenēās ab Helenō quaesīvit 'quae perīcula _____ vītanda _____?'
10. Aenēās: "Dī immortālēs! Servāte mē et sociōs meōs!" Aenēās ōrat ut dī immortālēs ____ et sociōs _____ serv_____.

Exercitium 6

1. Quod dē Andromachē nārrātur _____ est [= vix crēdī potest].
2. Helenus Chāoniā, parte Ēpīrī _____ [< extrā], potītus esse et Andromachēn, _____ Hectoris, uxōrem dūxisse nārrātur.
3. Andromachē in _____ [= silvā sacrā] sacrificābat et _____ Hectoris invocābat.
4. _____ [= ut prīmum] Aenēam _____ [= recognōvit], _____ [= territa] _____ [< pallēscere], quia eum mortuum esse _____ [= arbitrābātur].
5. Dum Andromachē fortūnam suam nārrat et dē _____ [< cadere] Aenēae quaerit, Helenus vēnit et Aenēam ad cēnam _____ [= vocāvit].
6. Helenus, postquam _____ [= bovēs iuvenēs] immolāvit, Aenēam dē perīculīs quae ā fretō Siculō nautīs impendent certiōrem fēcit.
7. Scylla ex _____ obscūrō nāvēs in saxa trahit, et Charybdis nāvēs in _____ [= vorāginem] mergit.
8. _____ [= melius est] tōtam Siciliam _____ quam mōnstra illa terribilia _____ [= cognōscere quālia sint].
9. Helenus _____ erat, quī dīvīnō modō rēs futūrās praedīcere poterat.
10. Cum Trōiānī inde _____ essent [= discessissent], post sōlis _____ [< occidere] in lītus exiērunt.
11. Mediā nocte profectī, cum iam _____ rubēret, Italiae lītus cōnspexērunt.
12. Anchīsēs _____ vīnō implēvit atque deōs sīc invocāvit: "*Dī maris et terrae tempestātumque* _____!"
13. Trōiānī in terrā illā Graecōrum _____ [< mora] nōluērunt.

agnōscere
antrum
aurōra
circumīre
cāsus
dīgredī
experīrī
exterrēre
extrēmus
gurges
incrēdibilis
invītāre
iuvencus
lūcus
Mānēs
morārī
occāsus
pallēscere
patera
potēns
praestāre
rērī
ut (+ perf)
vidua
vātēs

Exercitium 7

1. Cuius uxor fuerat Andromachē? ...
2. Trōiā captā quis Andromachēn et Helenum in Ēpīrum abdūxerat? ...
3. Ā quō Pyrrhus interfectus est? ...
4. Quō rēgnō Helenus potītus est et quam uxōrem dūxit? ..
5. Quid Andromachē agēbat in lūcō extrā urbem? ...
6. Quid Andromachē ab Aenēā quaesīvit? ...
7. Quōmodo Helenus Aenēam sociōsque eius recēpit? ...
8. Quid Aenēās Helenum interrogāvit? ...
9. Quid Helenus dē fretō Siculō nārrāvit? ...
10. Quid Trōiānīs profugīs suāsit? ...

11. Quod dōnum Ascanius accēpit ab Andromachē? ...
12. Mediā nocte profectī quid Trōiānī prīmā lūce cōnspexērunt? ...
13. Quōmodo Anchīsēs Italiam salūtāvit? ...
14. Cūr Trōiānī in eā regiōne Italiae morārī nōluērunt? ...
15. Cui deae sacrificāvērunt antequam ad Siciliam profectī sunt? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 148–213

Exercitium 8

cum *inversum* (*in-vertere* = ōrdinem inter sē mūtāre)

Exemplum: Cum nautae haec falsa nārrārent, Arīōn repente intrāvit
= Nautae haec falsa nārrābant, cum Arīōn repente intrāvit.

1. Cum omnēs dēspērārent, subitō prōdigium visum est = Omnēs .....
2. Cum iam portīs appropinquārent, Anchīsēs exclāmat... = ...
3. Cum Aenēās dormīret, Hector eī appāruit = ...
4. Cum Aenēās diū uxōrem vocāvisset, imāgō Creūsae eī appāruit = ...
5. Cum Trōiānī iam arva nova colerent, pestilentia eōs afficere coepit = ...
6. Cum iam aurōra rubēret, procul humilēs collēs appāruērunt = ...
7. Cum vix haec dīxisset, Polyphēmum vīdērunt = ...

acūtus
cavus
concurrere
cōnfectus
cōnferre sē
contremēscere
ēdere
egomet
ēmittere
flētus
fūmus
genitor
horribilis
incīdere
incitāre
īnfandus
īnfōrmis
lapis
nīmīrum
ortus
quīcumque
scopulus
sepelīre
sepulcrum
supplex
terror
trepidus
vescī

Exercitium 9

1. Ā fretō Siculō audiēbātur fragor _____ [< horrēre] quem _____ flūctibus pulsātī _____ [< ē + dabant].
2. "_____ [= scīlicet] haec est illa Charybdis" inquit Anchīsēs.
3. Ex monte Aetnā _____ āter et flammae in caelum surgunt.
4. Nōnnumquam _____ [= parva saxa] cum māximō fragōre ex monte interiōre _____.
5. Ante sōlis _____ [< orīrī] vir fame _____ exiit ē silvīs.
6. Ad lītus sē _____ cum _____ [< flēre] precibusque.
7. _____ [= ōrāns] manūs ad Trōiānōs extendit et "Hinc tollite mē" inquit, "in quās_____ terrās mē abdūcite!"
8. Vir Graecus, cum _____ [< terrēre] eius cessisset, nārrāre coepit dē mōnstrō _____ [= horrendō] quī carne hūmānō _____.
9. "Ego_____ [= ego ipse]" inquit "vīdī eum duōs sociōs meōs dēvorāre!"
10. Graecī hastam _____ in Cyclōpis oculō ūnō et sōlō dēfīxērunt.
11. Trōiānī _____ [= pavidī] Polyphēmum caecum accēdere vīdērunt, *mōnstrum horrendum,* _____, *ingēns, cui lūmen adēmptum!*
12. Fūnēs _____ [= secuērunt] et nāvēs rēmīs _____ [= citō ēgērunt].
13. Clāmōre Polyphēmī _____ [= valdē tremuit] terra et mōns _____ [= penitus vacuus] resonuit.
14. Cēterī Cyclōpēs _____ [= in eundem locum cucurrērunt].
15. In Siciliā _____ [= pater] Aenēae mortuus est et in monte Eryce _____.
16. _____ Anchīsae situm est in monte Eryce.

Exercitium 10

1. Cūr Trōiānī per fretum Siculum nōn nāvigāvērunt? ...
2. Quō deinde advectī sunt? ...
3. Cūr Trōiānī perterritī in silvīs latuērunt?
4. Quid ex monte Aetnā ēmittitur? ...
5. Quī vir ex silvīs prōcessit? ...
6. Cūr ille exterritus restitit? ...
7. Quid Anchīsēs virum ignōtum interrogāvit? ...

8. Quid vir Graecus respondit?
9. Quōmodo Ulixēs necem sociōrum suōrum ultus erat? ...
10. Ūnō oculō perditō nōnne Polyphēmus alterō oculō vidēre poterat? ...
11. Quid Trōiānī Polyphēmum agere vīdērunt? ..
12. Quid fēcērunt Trōiānī, ut quam celerrimē fugerent? ...
13. Ā quō benignē receptī sunt in Siciliā? ...
14. Quem Aenēās in monte Eryce sepelīvit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 11

Prōnōmen dēmōnstrātīvum hic haec hoc.

hic haec hoc

		singulāris			*plūrālis*		
		m	*f*	*n*	*m*	*f*	*n*
1.	*nōm*	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
2.	*acc*	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
3.	*gen*	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
4.	*dat*	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
5.	*abl*	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____

6. H_____ modō dēclīnātur h_____ prōnōmen.
7. Dēclīnātiō h_____ prōnominis haud facilis est.
8. H_____ prōnomina *hic, iste, ille* appelllantur 'dēmōnstrātīva'.
9. H_____ prōnominibus dēmōnstrantur rēs et hominēs.
10. Dēclīnātiō h_____ prōnōminum bene discenda est.
11. H_____ libellō titulus est EXERCITIA LATINA.
12. H_____ libellus multa exercitia continet.
13. H_____ pāgina exercitium habet de h_____ prōnōmine: *hic haec hoc.*
14. Exercitia quae h_____ libellō continentur discipulīs solvenda sunt.
15. Quī h_____ libellum legit et h_____ exercitia solvit grammaticam Latīnam discit.

Exercitium 12

Quod tempus? futūrumne (fut) an praesēns indicātīvī (praes ind) an praesēns coniūnctīvī (praes coni)?

-et -ētur: *praes ind? praes coni? fut?*

Exempla: neget: *praes coni;* auget: *praes ind;* leget: *fut.*

1. dolet: _____; colet _____; ambulet _____.
2. scrībet: _____; habet: _____; turbet _____.
3. movet: _____; vīvet: _____; servet: _____.
4. gaudet: _____; claudet: _____; laudet: _____.
5. vocet: _____; docet: _____; dūcet: _____.
6. manet: _____; canet: _____; cēnet: _____.
7. amet: _____; timet: _____; sūmet: _____.
8. aget: _____; neget: _____; auget: _____.
9. pāret: _____; ōret: _____; curret: _____.
10. portet: _____; patet: _____; mittet: _____.
11. iaciet: _____; cruciet: _____; sciet _____.
12. nūntiet: _____; sentiet: _____; rapiet: _____.
13. fatētur: _____; ūtētur: _____; mūtētur: _____.
14. fruētur: _____; tuētur: _____; statuētur: _____.

Exercitium 13

1. agnōscere, _____isse
2. concurrere, con_____isse
3. condere, con_____isse, con_____um esse
4. contremēscere, con_____isse

dī-gredior -iuntur

5. dīgredī, dī_____um esse
6. ēdere, ē_____isse, ē_____um esse
7. efferre, ex_____isse, ē_____um esse
8. excēdere, ex_____isse
9. incīdere, in_____isse, in_____um esse
10. linquere, _____isse, _____um esse
11. pallēscere, _____isse
12. prōcēdere, prō_____isse
13. resistere, re_____isse
14. sentīre, _____isse, _____um esse
15. sepelīre, _____isse, _____um esse
16. torrēre, _____isse, _____um esse

Cap. XXXIX

CAPITVLVM VNDEQVADRAGESIMVM

Lēctiō I

Lēctiō prīma: versūs 1–65

Exercitium 1

abripere
arcēre
bellicōsus
colligere
crēber
disicere
dispellere
ferīre
impellere
iūdicium
iūdicāre
memor
mōlēs
nāre
pontus
rēgīna
rigēre
scēptrum
sēdāre
sinus
tridēns
vadum
vertex
volvere

1. Iūnō, deōrum _____ [*f* < rēx], īrāta erat ob _____ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse _____ [= cēnsuerat].
2. Huius reī _____ [= reminīscēns] Iūnō ā Latiō _____ [= prohibēbat] Trōiānōs, quī novam urbem condere cupiēbant.
3. *Tantae* _____ *erat Rōmānam condere gentem!*
4. Iūnō Aeolum, rēgem ventōrum, rogāvit ut classem Trōiānōrum submergeret aut _____ [= in variās partēs iaceret].
5. Simul atque Aeolus montem hastā _____ [= pulsāvit], ventī mare turbant et magnōs flūctūs ad lītora _____ [= circumagunt]
6. Per caelum obscūrum _____ [= frequentia] fulgura micant.
7. Membra frīgentia _____ [= flectī nōn possunt].
8. Aliae nāvēs in saxa perīculōsa _____ [< ab + rapiuntur], aliae ab altō in _____ [↔ altum] feruntur.
9. Ūna nāvis ingentī flūctū _____ [= pulsātur] et in _____ [= vorāginem] mergitur.
10. *Appārent rārī* _____ [= natantēs] *in gurgite vāstō.*
11. Neptūnus vērō flūctūs turbidōs _____ [↔ turbāvit] et nūbēs _____ [= in variās partēs pepulit].
12. Aenēas septem nāvēs _____ [↔ sparsit] in _____ [= lītus curvum], ubi īnsula portum efficit inter duōs scopulōs.
13. _____ [< trēs + dēns] est _____ Neptūnī, cui imperium _____ [= maris] datum est.
14. Rōmulus fuit rēx _____ [= bellī studiōsus].

Exercitium 2

1. Quī pecūni_____ cupit est _____ pecūni_____.
2. Quī patri_____ amat _____ patri_____ est.
3. Quī vi_____ ignōrat vi_____ _____ est.
4. Quī litter_____ studet _____ litter_____ est.
5. Pōculum vīn_____ implētur; iam pōculum _____ est vīn_____.
6. Neptūnus mar_____ imperāre potest; is deus mar_____ _____ est.
7. "Dī mar_____ et terr_____ tempestāt_____que _____!"
8. Iūnō Paridis iūdici_____ meminerat. Paridis iūdici_____ _____ Iūnō Trōiānōs persequēbātur.

adi + gen
amāns
cupidus
ignārus
memor
plēnus
potēns
studiōsus

Exercitium 3

1. Quam urbem Iūnō ante omnēs dīligēbat? ...
2. Quamobrem Trōiānōs ōderat Iūnō? ...
3. Quam deam Paris pulcherrimam esse iūdicāverat? ...
4. Cūr Minerva Graecōrum classem disiēcerat? ...
5. Quōmodo Iūnō classem Trōiānōrum disiēcit? ...
6. Quis est Aeolus et quid est officium eius? ...
7. Cūr Aenēās optāvit ut prō patriā pugnāns occidisset? ...
8. Cūr nāvēs nec vēlīs nec rēmīs agī poterant? ...
9. Trēs nāvēs quō tempestāte abreptae et aliae trēs quō lātae sunt? ...
10. Quid factum est ante ipsīus Aenēae oculōs? ...
11. Cui datum est imperium maris? ...
12. Cum mare tantā tempestāte miscērī vidēret, quid fēcit Neptūnus? ...
13. Quō vectae sunt nāvēs quae ex tempestāte supererant? ...
14. Quid fēcērunt Trōānī ē nāvibus ēgressī? ...

Lēctiō secunda: versūs 66–156

Lēctiō II

Exercitium 4

Dā contrāria!

Exemplum: Omnēs loquuntur: nēmō tacet.

1. Multī dormiunt: _____ _____.
2. Vīta urbāna mihi molesta est: Vīta _____ mihi _____ est.
3. Servus numquam abest: Servus _____ _____.
4. Aestās est tempus calidum: _____ est tempus _____.
5. Calor vīneīs prōdest: _____ vīneīs _____.
6. Vesperī sōl occidit: _____ sōl _____.
7. Discipulus piger reprehenditur: Discipulus _____ _____.
8. Nōn omnēs dīvitēs beātī sunt: Nōn omnēs _____ _____ sunt.
9. Agricola in sōle labōrat: Agricola in _____ _____.
10. In montem ascende!: In _____ _____!
11. Aestāte nāvēs dēdūcuntur: _____ nāvēs _____.
12. Puppis est pars nāvis posterior: _____ est pars nāvis _____.
13. Puer versūs intellegit quia facilēs sunt: Puer versūs intellegit _____ _____ sunt.

animus
aper
appellere
cēlāre
cervus
clam
comitātus
-cumque, quī- quae-
decor
dēvenīre
discrīmen
dūrāre
ēlūdere
explōrāre
fēlīx
forsan
gestāre
gradī
honōs
hostia
impius
incūsāre
nebula
nūdāre
obviam
onerāre
ōrae
patefacere
praeda
quīcumque
resurgere
simulāre
tendere
thēsaurus
vēnārī
vōsmet

ablātīvus <u>līmitātiōnis</u>
< līmitāre = fīnīre, fīnēs statuere (significātiōnis)

Exercitium 5

1. Aenēās septem _____ ē magnō grege sagittīs occīdit.
2. Hanc _____ sociīs suīs dīvīsit, quōs sīc cōnsōlātus est:
3. *"Ō socii! ... Revocāte* _____ [↔ timōrem] *maestumque timōrem mittite!* _____ [= forsitan] *et haec ōlim meminisse iuvābit!*
4. *Per variōs cāsūs, per tot* _____ [= perīcula] *rērum* _____ [= īmus] *in Latium, sēdēs ubi fāta quiētās ostendunt: illīc fās rēgna* _____ *Trōiae.*
5. _____ [< dūrus] *et* _____ *rēbus servāte secundīs!"*
6. Posterō diē Aenēās nova loca _____ [= īnspicere] cōnstituit.
7. Ūnō Achātē _____ [< comitārī] per silvam _____ [= ambulat].
8. Ibi Venus eī _____ iit [= occurrit], quae arcum et sagittās _____ [= gerēns] _____ [< similis] sē in silvā _____ [= ferās persequī].
9. Venus ab Aenēā quaesīvit 'an forte vīdisset sorōrem suam _____ [= porcum ferum] persequentem.'
10. Aenēās deam aliquam sē vidēre arbitrātus "Quae_____ es" inquit, "sīs nōbīs _____ [= favēns] et doceās nōs quibus in _____ versēmur."
11. Prōmīsit 'sē multās _____ illī deae immolātūrum esse.'
12. Venus 'sē Karthāginiēnsem esse' dīxit, 'nec tālī _____ dignam.'
13. Pygmaliōn, rēx Tyrī , frātrem suum Sychaeum _____ [= occultē] necāvit et scelus suum diū _____ [= occultāvit].
14. In somnīs Sychaeus uxōrī suae Dīdōnī appāruit, pectus suum vulnerātum _____ [< nūdus] et scelus rēgis _____ [↔ cēlāvit].
15. Sychaeus mortuus uxōrī veterēs _____ aurī et argentī mōnstrāvit eīque suāsit ut nāvēs aurō _____ [< onus] et ex patriā excēderet.
16. Dīdō cum cīvibus quī rēgem _____ [↔ pium] ōderant ad ōram Āfricae _____ [= pervēnit], ubi novam urbem condidit.
17. Aenēās nārrāvit 'sē tempestāte ad ōram Libyae _____ esse.'
18. Postrēmō, cum dea dīvīnō _____ [< decēre] fulgēret, Aenēās mātrem suam agnōvit eamque _____ [= accūsāvit]: "Ō māter crūdēlis! Quid fīlium tuum _____ [= fallis ac dērīdēs]?"
19. _____ est nūbēs quae terram operit.

Exercitium 6

Exemplum: Quīntus pede et bracchiō aeger est.

1. Iūnō Aeolō Nympham fōrm____ pulcherrimam uxōrem prōmīsit.
2. Nerō ment____ sānus nōn erat.
3. Vulcānus alter____ ped____ claudus est.
4. Hostēs numer____ superiōrēs fuērunt.
5. Paucae nāvēs, numer____ septem, ē tempestāte servātae sunt.
6. In labyrinthō vīvēbat terribile mōnstrum nōmin____ Mīnōtaurus.
7. Via Appia aliās viās longitūdin____ superat
8. Frāter mē aetāt____ māior est.
9. Nūlla dea Venerī pār est pulchritūdin____.
10. Me____ sententi____ Vergilius et Ovidius ingeni____ comparandī nōn sunt.

Exercitium 7

1. Quid Aenēās ē scopulō prōspiciēns vīdit? ...
2. Quot cervōs occīdit? ...
3. Quibus illam praedam partītus est? ...
4. Quōmodo Trōiānī vīrēs et animum restituērunt? ...
5. Quis Aenēae in silvā obviam iit? ...
6. Cūr Aenēās mātrem suam nōn agnōvit? ...
7. Quid deam interrogāvit? ...
8. Unde Dīdō in Āfricam vēnerat? ...
9. Cūr illa Tyrō fūgit? ...
10. Quōmodo Dīdō scelus Pygmaliōnis cognōvit? ...
11. Unde Dīdō magnum aurī pondus quaesīvit? ...
12. Quō Tyriī profugī vēnērunt? ...
13. Quid Aenēās deae nārrāvit? ...
14. Quid Venus Aenēae nūntiāvit? ...
15. Quōmodo Aenēās mātrem suam agnōvit? ...
16. Cūr nēmō Aenēam et Achātēn vidēre poterat? ...
17. Quō Venus sē contulit? ...

Lēctiō tertia: versūs 157–234 — *Lēctiō III*

Exercitium 8

ut/nē + *coni*

1. Hector in somnīs Aenēam monuit _____ deōs Penātēs cap_____ atque ex urbe incēnsā fug_____.
2. Aenēās arma cēpit, _____ patriam dēfend_____.
3. Aenēās iuvenēs hortātur _____ sē arm_____ et strictīs gladiīs in mediōs hostēs sē praecipit_____.
4. Venus Aenēae suāsit _____ celeriter domum ad suōs fug_____.
5. Fīlius et nepōs Anchīsae suādent _____ omnēs suōs sēcum perd_____.
6. Multī Trōiānī eō convēnerant, _____ cum Aenēā proficīsc_____.
7. Helenus Aenēam dissuāsit _____ per fretum Siculum nāvigā_____.
8. Iūnō rēgem Aeolum ōrāvit _____ classem Aenēae disic_____.
9. Posterō diē Aenēās exiit, _____ nova loca explōrā_____.
10. Sychaeus in somnīs uxōrī suāsit _____ ex patriā excēd_____.
11. Īlioneus: "Tē ōrāmus _____ nōs ab ōrīs Āfricae arce_____. Nōn vēnimus, _____ praedam faci_____. ... Hoc tantum ōrāmus _____ nōbīs lic_____ classem subdūcere et nāvēs frāctās reficere."
12. Venus Aenēam nebulā circumfūdit, _____ quis eum cernere pos_____.
13. Penātēs Aenēam monuērunt _____ longum fugae labōrem recūsā_____: "Tū longum fugae labōrem _____ recūsāv_____ [= nōlī recūsāre]!"
14. Andromachē dubitābat an Aenēās vīveret, sed ille eam hortātus est _____ dubitā_____: "Vīvō equidem. _____ dubitāv_____ [= nōlī dubitāre]!"

Exercitium 9

addūcere
Auster
bellāre
caterva
compellere
fortūnātus
fundāmentum
genus
imminēre

1. Aenēās et Achātēs collem _____ [= ascendunt] quī urbī Karthāginī _____.
2. Aenēas admīrātur _____ [< industrius] cīvium, quī novīs aedificiīs _____ [↔ culmina] locant.
3. "Ō _____ [= fēlīcēs], *quōrum iam moenia surgunt*" inquit Aenēās, tum urbem intrat et singula opera _____ [= īnspicit].
4. In novō templō imāginēs bellī Trōiānī _____ erant.
5. Aenēās, cum in imāginibus Graecōs et Trōiānōs _____ [= bellum gerentēs] vidēret, lacrimīs vultum _____.

incēdere
industria
īnstāre
lūstrāre
obtūnsus
ōrdīrī
paenitēre
perfundere
pingere
saltem
scandere
solium
statuere
superbia

6. Trōiānōs vīdit cēdentēs, cum Achillēs currū _____ [= premeret].
7. Hīc Dīdō rēgīna ad templum _____ [= prōcessit] magnā iuvenum _____ [= multitūdine] comitāta, atque in _____ altō cōnsēdit.
8. Subitō Aenēās quōsdam sociōs suōs _____ [↔ abdūcī] vīdit.
9. Īlioneus rēgīnae nārrāvit 'Trōiānōs _____ [= Notō] disiectōs ad ōrās Āfricae _____ [↔ dispulsōs] esse.'
10. Tum Dīdō sīc _____ est [= loquī coepit]:
"Quis _____ [= gentem] *Aeneadum, quis Trōiae nesciat urbem?* ...
Nōn _____ [↔ acūta] *adeō gestāmus pectora Poenī."*
11. *"Urbem quam* _____ [= cōnstituō] *vestra est. Subdūcite nāvēs!"*
12. Trōiānī, sī in Italiam īre nōn licēret, in Siciliam _____ redīre cupiēbant.
13. Aenēās: "Mē nōn _____ miserō Graecō auxilium tulisse."
14. Tanta erat _____ [< superbus] Nerōnis ut domum auream sibi aedificāverit.

Exercitium 10

1. Quid Aenēās et Achātēs mīrābantur ex colle dēspicientēs? ...
2. Num quis eōs urbem intrantēs vīdit? ...
3. Quae imāginēs in templō Iūnōnis pictae erant? ...
4. Quamobrem Aenēās magnum gemitum dedit? ...
5. Quālis erat Dīdō rēgīna ad templum incēdēns? ...
6. Ubi Dīdō cōnsēdit et quid agēbat? ...
7. Quī hominēs ad rēgīnam adductī sunt? ...
8. Quid Īlioneus Dīdōnem ōrāvit? ...
9. Quid Īlioneus dē sē et sociīs suīs nārrāvit? ....
10. Num cāsus Trōiae Dīdōnī ignōtum erat? ...
11. Quid Dīdō Trōiānīs pollicita est? ...
12. Hoc audientēs quid Aenēās et Achātēs cupiēbant? ...

Lēctiō IV

abolēre
apparāre
conticēscere
cōram
dapēs
error
faciēs
fax
fūnus
gignere
īnscius
īnsidiae
intentus
libāre
ministra
obstupēscere
paulātim
pendēre
praemittere
purpura
quiēs

Lēctiō quārta: versūs 235–316

Exercitium 11

1. Aenēās: "Ō rēgīna! Dum _____ [= stēllae] in caelum surgent, semper honōs tuus manēbit!"
2. Dīdō, cum Aenēam _____ [= praesentem] aspiceret, _____ [= stupēns facta est].
3. Dīdō: "Tūne ille Aenēās quam Anchīsēs et Venus _____?
Quārē agite, ō, tēctīs, iuvenēs, _____ [= subīte] *nostrīs!...*
Nōn ignāra malī miserīs _____ [= auxilium ferre] *discō."*
4. In rēgiā suā Dīdō magnificum convīvium _____ [= parāvit].
5. _____ [= lectī] vestē _____ et _____ Tyriā strātī sunt.
6. Aenēās Achātēn _____ [= ante mīsit], quī Ascanium arcesseret.
7. Venus cūrāvit ut Cupīdō, _____ [= fōrmā] mūtātā, prō Ascaniō venīret.
8. Centum ministrī et totidem _____ [*f*] convīvīs _____ [= cibum] et vīnum apposuērunt.
9. Lucernae quae dē tēctō _____ et _____ ārdentēs triclīnium illūstrābant.
10. Dīdō _____ [= nesciēns] Cupīdinem in gremium accēpit.
11. Cupīdō _____ [↔ subitō] marītum mortuum ē memoriā Dīdōnis _____ [= dēlēre] coepit et novum amōrem accendere _____ [= cōnātus est].

12. Dīdō, postquam Iovem precāta est, vīnum in mēnsam _____.
13. Omnēs _____ [= loquī dēsiērunt] atque _____ [= attentī] Aenēam audīvērunt nārrantem _____ [= quōmodo] Trōia _____ [= dolō] Graecōrum capta atque incēnsa esset.
14. Cum _____ [< errāre] suōs et _____ patris [= patrem sepultum esse] in Siciliā nārrāvisset, tandem _____ [= somnō] sē dedit.

sīdus
succēdere
succurrere
temptāre
torus
ut *adv*
vestis picta

Exercitium 12

Exemplum:
(Dominus) servum tacēre iubet/iussit = servus tacēre iubētur/iussus est.

acc +inf + iubet/iussit = *nōm +inf* + iubētur /iussus est

1. (Rēgīna) Tyriōs discumbere iubet = Tyri____ discumbere iub_____.
2. (Rēx) Daedalum inclūdī iussit = Daedal____ inclūdī _____ _____.
3. (Cicerō) Catilīnam ex urbe ēgredī iubēbat = Catilīn____ ex urbe ēgredī iub _____.
4. (Caesar) Gallōs arma pōnere iussit = Gall____ arma pōnere _____ _____. Gallī arma posuērunt, ut iussī erant.

Exercitium 13

1. Cūr Aenēās deō similis ante Dīdōnem stābat? ...
2. Quam ob rem ille grātiās ēgit rēgīnae? ...
3. Quōmodo Dīdō Aenēam recēpit? ...
4. Quid ad cēterōs Trōiānōs missum est? ...
5. Quibus rēbus ōrnātum est triclīnium? ...
6. Quae mūnera Aenēās Dīdōnī darī iussit? ...
7. Quod cōnsilium Venus in animō versābat? ...
8. Cūr nēmō Cupīdinem prō Ascaniō venientem agnōvit? ...
9. In quō lectō accubuit rēgīna? ...
10. Quis in gremiō eius cōnsīdit? ...
11. Quid Cupīdō in gremiō Dīdōnis sedēns effēcit? ...
12. Quōmodo illūstrābātur triclīnium? ...
13. Quid Dīdō deōs precāta est? ...
14. Quōmodo Iōpās convīvās dēlectābat? ...
15. Quid Dīdō Aenēam rogāvit? ...
16. Num ille libenter cāsum Trōiae nārrāvit? ...
17. Ā quō factō fīnem nārrandī fēcit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 14

Utrum praesēns indicātīvī (ind) an coniūnctīvī (coni)?
Exemplum: claudat: *coni;* laudat: *ind.*

-at: *ind?* *coni?*

1. volat: _____; colat: _____
2. ēdūcat: _____; ēducat: _____
3. sentiat: _____; nūntiat: _____
4. nārrat: _____; currat: _____
5. cōgat: _____; rogat: _____
6. dōnat: _____; pōnat: _____
7. emat: _____; amat: _____
8. sacrificat: _____; perficiat: _____
9. occīdat: _____; trucīdat: _____
10. negat: _____; legat: _____
11. vertat: _____; certat: _____
12. canat: _____; cēnat: _____
13. cūrat: _____; ūrat: _____
14. vīvat: _____; servat: _____

Exercitium 15

Datur persōna 3 singulāris praesentis indicātīvī āctīvī (-it).
Dā persōnam 3 plūrālis (-unt/-iunt/-eunt) *et īnfīnītīvum praesentis* (-ere/-īre)!
Exemplum: venit, veniunt, venīre.

-it
-unt -ere
-iunt -ere
-iunt -īre
-eunt -īre

	pers 3 sing	*pers 3 plūr*	*īnf praes*
1.	plaudit	plaud_____	plaud_____
2.	audit	aud_____	aud_____
3.	pūnit	pūn_____	pūn_____
4.	pōnit	pōn_____	pōn_____
5.	alit	al_____	al_____
6.	salit	sal_____	sal_____
7.	tolllit	toll_____	toll_____
8.	mollit	moll_____	moll_____
9.	discit	disc_____	disc_____
10.	efficit	effic_____	effic_____
11.	gerit	ger_____	ger_____
12.	parit	par_____	par_____
13.	perit	per_____	per_____
14.	aperit	aper_____	aper_____
15.	redit	red_____	red_____
16.	reddit	redd_____	redd_____

Exercitium 16

1. accumbere, ac_____isse
2. appellere, ap_____isse, ap_____um esse
3. colligere, col_____isse, col_____um esse
4. compellere, com_____isse, com_____um esse
5. conticēscere, con_____isse
6. dīligere, dī_____isse, dī_____um esse
7. disicere, dis_____isse, dis_____um esse

dis-iciō -iunt

8. dispellere, dis_____isse. dis_____um esse
9. ēlūdere, ē_____isse, ē_____um esse
10. gignere, _____isse, _____um esse
11. impellere, im_____isse, im_____um esse
12. incēdere, in_____isse
13. obstupēscere, ob_____isse
14. pingere, _____isse, _____um esse
15. restāre, re_____isse

Cap. XL

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM

Lēctiō I

Lēctiō prīma: versūs 1–69

capra
cinis
concumbere
coniugium
cupīdō
dīlēctus
extemplō
fulmen
furere
grandō

Exercitium 1

1. Fēmina amōre flagrāns _____ somnum capere nōn potest.
2. Dīdō, cui certum erat nūllī virō _____ [< coniūnx] sē iungere, tamen amōrī Aenēae _____ [= resistere nōn potuit]."
3. Dīdō: "Nōn dubitō _____ ille deā nātus sit... Sed _____ [= utinam] Iuppiter mē _____ percutiat priusquam fidem fallō!"
4. Anna sorōrem suam _____ [= cāram] suāsit nē _____ [= grātō] amōrī repugnāret atque ut sacrificiīs ā dīs _____ peteret.
5. Ita animum sorōris amōre _____ [= incendere] temptat.

6. Mulier _____ [= āmēns] flammā amōris ūritur.
7. Aenēae opēs suās _____ [= glōriōsē ostendit] et, novō convīviō parātō, postquam Aenēās discessit, lectō eius relictō _____.
8. Dum Dīdō et Aenēās in montibus vēnantur, _____ [= statim] tonāre incipit atque imber _____ mixtus _____ [= sequitur].
9. Aenēās et Dīdō eandem _____ [= idem antrum] petunt.
10. Fāma est mōnstrum volāns, cui tot _____ [= vigilantēs] oculī sunt quot _____ [= pennae] in corpore.
11. Fāma nārrābat 'Aenēam cum Dīdōne _____ [= eīdem lectō in cubuisse] eōsque in _____ vītam agere, turpī _____ captōs!'
12. Neque vērō Dīdō fāmam _____ [= cūrat].
13. _____ ferae sunt bēstiae quae montēs arduōs ascendere possunt.
14. Ascanius ācrī equō cervōs _____ [= praeter cervōs it] leōnem quaerēns.
15. Germānī sunt hostēs Rōmānōrum _____ [= quī vincī nōn possunt].
16. _____ est quod igne relinquitur.
17. Magna est _____ [< potēns] deōrum.

incumbere
īnflammāre
īnsequī
invictus
luxus
ostentāre
placidus
placitus
plūma
potentia
praeterīre
quīn
respicit
spēlunca
succumbere
velim
venia
vigil

Exercitium 2

1. Nōn crēdō fābulam vēram esse = Dubitō _____ fābula vēra _____.
2. Crēdō fabulam vēram esse = Nōn dubitō _____ fābula vēra _____.
3. Nōn crēdō Neptūnum marī imperāre posse = Dubitō...
4. Crēdō Deum nōs servāvisse = Nōn dubitō....
5. Nōn crēdō Nerōnem urbem incendisse = Dubitō...
6. Crēdō gentem Iūliam ā Venere ortam esse = Nōn dubitō...
7. Dīdō: "Crēdō eum deā nātum esse" = "Nōn dubitō..."

dubitō num/an + *coni* = nōn crēdō + *acc* + *īnf*

nōn dubitō quīn +*coni* = crēdō + *acc* +*īnf*

Exercitia 3

1. Cūr Dīdō placidē dormīre nōn poterat? ...
2. Cui amōrem suum fassa est? ...
3. Cūr Dīdōnī certum erat nūllī virō nūbere? ...
4. Num Anna sorōrī suae suāsit ut novō amōrī repugnāret? ...
5. Quae gentēs Karthāginem cingunt? ...
6. Quārē Dīdō et Anna templa deōrum adeunt? ...
7. Quid Dīdō Aenēae ostentat? ...
8. Quārē novum convīvium Aenēae parat? ...
9. Quid facit postquam Aenēās dīgressus est? ...
10. Sōlusne Aenēās in montēs vēnātum iit? ...
11. Quās bēstiās Ascanius quaesīvit? ...
12. Cūr Dīdō et Aenēās in spēluncam dēvēnērunt? ...
13. Quae dea amantēs eō dūxit? ...
14. Quōmodo facta nova ā multīs hominibus cognōscuntur? ...
15. Quid tum fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā? ...

Lēctiō secunda: versūs 70–150

Lēctiō II

Exercitium 4

Exemplum: Rēgī Latīnō ūna fīlia erat = Rēx Latīnus ūnam fīliam habēbat.

nōm +acc + (habēre) = *dat +nōm* + (esse)

1. Trōiānīs classis XX nāvium erat = ...
2. Dīdō coniugem habēbat Sychaeum = ...
3. Īlioneus: "Rēx nōbīs erat Aenēās" = "....."
4. Aenēās vestem pretiōsam habēbat = ...
5. Erat illī ēnsis gemmīs fulgēns = ...

6. Aenēās in animō habēbat Dīdōnem dēserere = ...
7. Aenēās: "Tū mihi uxor nōn es" = "....."
8. Dīdō: "Sī saltem īnfantem dē tē habērem = "....."
9. Dīdō: "Nōn est tibi dīvīna parēns!" = "....."
10. Quot caelō stēllae, tot sunt tuae Rōmae puellae = ...
11. Fāma est mōnstrum quod tot oculōs, tot linguās, tot aurēs habet quot plūmās in corpore = ...

abrumpere
admonēre
admovēre
advocāre
ālātus
amictus
astrum
attonitus
aula
cōnūbium
cūnctārī
dēcēdere
dēferre
dēmēns
dissimulāre
ēvānēscere
excipere
famula
hībernus
īnfēnsus
mandāre
mandātum
merērī
miserērī
moribundus
nectere
nefās
obmūtēscere
omnīnō
ōrnāre
perfidus
poenās dare
praesentīre
querēlla
quī (sī quī...)
quotiēs
refellere
sponte
struere
subicere
suscipere
thalamus
tigris
über

Exercitium 5

1. Iuppiter, cum Aenēam Karthāgine morārī vidēret, "Quid _____?" inquit, "Nāviget! Hoc est _____ [= imperium] meum."
2. Mercurius ālās pedibus _____ et pedibus _____ [< āla] in Āfricam volat, ut mandātum Iovis ad Aenēam _____.
3. Aenēās, quī _____ [= palliō] pretiōsō indūtus erat, imperiō Iovis _____ [= stupefactus] _____ [= mūtus factus est].
4. Mandātō Iovis dēlātō, Mercurius ex oculīs Aenēae _____.
5. Trōiānōs _____ [= ad sē vocāvit] iīsque _____ [= imperāvit] ut classem clam _____ [= parātam facerent].
6. Rēgīna, quae id quod futūrum erat _____, Aenēam sīc appellat:
7. "Spērāsne" inquit, "tē tantum _____ [↔ fās] _____ [= cēlāre] posse et _____ tempore [= hieme] ex meā terrā clam _____ [= excēdere]?"
8. Dīdō Aenēam ōrāvit ut suī _____ [< miser] nēve sē hostibus _____ [= inimīcissimīs] dēsereret.
9. Dīdō: "Sī saltem fīlium dē tē habērem, sī _____ [= aliquī] parvulus Aenēās in _____ [= rēgiā] meā lūderet, nōn _____ [= plānē] dēserta vidērer."
10. Aenēās nōn negāvit 'Dīdōnem bene _____ esse [= meruisse] dē sē', sed negāvit 'sē eī _____ [= coniugium] prōmīsisse.'
11. Aenēās: "Dēsine _____ [< querī] tuīs mē incendere! Nōn meā _____ [= voluntāte] Italiam petō."
12. Dīdō dicta Aenēae nōn _____, sed dīcit 'eum _____ datūrum esse [= pūnītum īrī]!'
13. Aenēās multa dīcere parāns _____ [= dubiē morātur], sed Dīdō sermōnem _____ et aufugit.
14. _____ [= ancillae] rēgīnam collāpsam _____ et in lectō pōnunt.
15. _____ noctū surgunt _____ [= sīdera], totiēs imāgō patris Aenēam _____ [= monet].
16. Venus Aenēam ab armīs Graecōrum servāvit, ut posterī eius Rōmānī tōtum orbem sub lēgēs _____ [< sub + iacerent].
17. Leō et _____ sunt bēstiae ferae māximae.
18. Tigris nūtriēns _____ ad pullōs suōs _____, ut lac bibant.
19. Quī fidem fallit homō _____ est.
20. *Synōnyma*: cubiculum coniugum et _____; āmēns et _____; moriēns et _____; accipere et recipere et _____.

Exercitium 6

1. Quārē Iuppiter Mercurium Karthāginem mīsit? ...
2. Quid Iuppiter Mercuriō mandāvit? ...
3. Quālem Mercurius Aenēam invēnit? ...
4. Quid Aenēās deī imperiō attonitus sē interrogābat? ...
5. Quid sociīs suīs mandāvit? ...
6. Quō annī tempore Trōiānī nāvigāre parābant? ...
7. Quōmodo Dīdō cōnsilia Aenēae cognōvit? ...
8. Quid Dīdō hospitem suum ōrāvit? ...
9. Quōs hostēs rēgīna timēbat? ...
10. Coniugēsne erant Aenēās et Dīdō? ...
11. Cūr Aenēās in Italiam proficīscī cupiēbat? ...
12. Quam grātiam Dīdō sibi referendam esse putābat? ...
13. Quid rēgīna sē spērāre dīxit? ...
14. Cūr Aenēās nihil ad haec respondit? ...
15. Quō famulae rēgīnam collāpsam ferunt? ...

Lēctiō tertia: versūs 151–217 — *Lēctiō III*

Exercitium 7

1. Lÿdia: "Ō, _____ beāta sum! _____ est Deī ergā mē amor!" — quam...!
2. Dīdō: "_____ hospes tēctīs nostrīs successit! _____ nōbilis, _____ fortis! _____ bella nārrābat!" — quantus...! / quantum...!
3. Hector in somnīs Aenēae appāruit, sed _____ erat, _____ mūtātus ab illō Hectore quī victor rediit! — quālis...! / quot...!
4. Īcarus: "Ō, _____ parvae īnsulae in marī ingentī sunt!" — quī quae quod...!
5. Anna: "_____ erit potentia Poenōrum, _____ glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnxeris!"
6. _____ dolōre Dīdō afficiēbātur! _____ gemitūs dabat!

Exercitium 8

1. Aenēās amīcam suam dolentem _____ [= cōnsōlārī] cupiēbat.
2. Trōiānī _____ [= imperia] deōrum _____ sunt [= perfēcērunt].
3. Dīdō supplex virum _____ [= valdē ōrat] ut paulum morētur.
4. Aenēās nec flētū nec precibus movētur: fāta _____ [= prohibent].
5. Tum īnfēlīx Dīdō morī cupit: _____ eam vītae.
6. Dum sēcum rem _____ [= dē rē cōgitat], multīs prōdigiīs et vātum _____ [< praedīcere] terrētur.
7. Sorōrem rogat ut sub _____ [= caelō apertō] _____ ērigat et arma Aenēae et _____ [= vestīmenta] lectumque _____ [= coniugum] super impōnat.
8. "Ita" inquit "amōre virī et cūrīs _____ [= līberārī] possum."
9. Anna īnscia iussa _____ [= exsequitur].
10. Dīdō, cum _____ [= imāginem] Aenēae super lectum posuisset, iūxtā _____ [= āram] precābātur.
11. Intereā omnia ad _____ [< discēdere] Trōiānōrum parāta erant.
12. Tum Aenēae in somnīs appāruit Mercurius ab _____ [= summō āere] missus eumque monuit ut fugere _____ [= properāret].
13. "Imperiō deī _____ [= gaudentēs] pāreāmus!" inquit, et ēnse ē _____ ēreptō fūnēs incīdit.
14. Māximō _____ [= ārdentī studiō] Trōiānī nāvēs solvērunt et lītus dēseruērunt.
15. Rēs _____ est quae facile mūtātur.

aethēr
altāria
ārdor
carīna
collūcēre
discessus
dīvum
effigiēs
exsequī
exsolvere
exuviae
fervēre
festīnāre
implōrāre
iugālis
iussum
mūtābilis
obstāre
ovāre
peragere
praeceps
praedictum
reputāre

rogus
sōlārī
taedēre
vāgīna

16. _____ est trabs nāvis īnfima.
17. *Synōnyma:* _____ īre et sē praecipitāre; _____ et lūcēre; _____ et ārdēre.

Exercitium 9

1. Quōmodo Trōiānī iussa deōrum exsequuntur? ...
2. Quid vīdit Dīdō ex summā arce prōspiciēns? ...
3. Num Aenēās precibus rēgīnae commōtus est? ...
4. Quid tum īnfēlīx Dīdō facere cōnstituit? ...
5. Quae prōdigia eam terrēbant? ...
6. Quid Dīdō sorōrem suam rogāvit? ...
7. Quās rēs super rogum pōnī iussit? ...
8. Num Anna cōnsilium sorōris intellēxit? ...
9. Ubi Dīdō deōs precābātur? ...
10. Noctū dum aliī dormiunt quid ēgit rēgīna? ...
11. Cūr Trōiānōs classe persequī nōluit? ...
12. Quī deus Aenēae in somnīs appāruit? ...
13. Quid Mercurius Trōiānōs facere iussit? ...
14. Quōmodo Aenēās fugam festīnāvit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 218–299

genetīvus
1. meī nostrī
2. tuī vestrī
3. suī

miserērī, oblīvīscī, meminisse + *gen*
amor, memoria, imāgō + *gen*

Exercitium 10

Exempla:
Dīdō Aenēam ōrat ut suī misereātur: "Miserēre meī!" Aenēās: "Profectō tuī misereor, Dīdō." Aenēās Dīdōnis miserēbātur, sed tamen eam relīquit.
Hostēs: "Victī sumus. Miserēre nostrī, victor!" Victor: "Ego vestrī nōn misereor!" Victor hostium victōrum nōn miserētur.

1. Dīdō: "Nōlī me____ oblīvīscī!" Dīdō timet nē Aenēās su____ oblīvīscātur.
2. Aenēās: "Numquam tu____ oblīvīscar. Semper tu____ meminerō. Sed amor tu____ mē hīc tenēre nōn potest."
3. Nautae: "Miserēminī nostr____, pīrātae!" Pīrātae: "Nōs vestr____ nōn miserēmur." Pīrātae naut_____ nōn miserentur.
4. Ariadna: "Sōla dēserta sum. Nēmō me____ miserētur!" Bacchus: "Equidem tu____ misereor, Ariadna. Ob amōrem tu____ tē hinc mēcum dūcam."
5. Dīdō: "Utinam īnfantem dē tē habērem, quī memoriam tu____ referret mihi!" Fīlius memoriam patr____ referre potest.
6. Syra: "Nōlō in speculō imāginem aspicere me____!"
7. Dīdō: *"Vīxī et quem dederat cursum fortūna perēgī et nunc magna me____ sub terrās ībit imāgō."*

Exercitium 11

advena
colōnus
cubīle
dēbellāre
exorīrī
fortitūdō
iaculum
illūdere
impōnere
īnsepultus
mementō!

1. Dīdō cum Aenēam abīre vidēret "_____ [= ō], Iuppiter!" ait "Abībit _____ [< advenīre]?"
2. Dīdō intellegit Aenēam sibi _____ [= sē ēlūsisse].
3. Iūnōnem et Furiās _____ [*f* < ultor] invocat.
4. Precātur ut Aenēās in bellō cadat _____ [: sine fūnere] atque ut aliquī ultor _____ [= oriātur] quī Trōiānōs persequātur.
5. Oculōs _____ [< sanguis] volvēns rogum cōnscendit et nōtō _____ [= lectō, torō] incubuit.
6. _____ [= ultima] eius verba fuērunt: *"Sīc iuvat īre sub umbrās!"*
7. In Siciliā, cum annus _____ ex fūnere Anchīsae, Aenēās lūdōs magnificōs apparāvit.

8. _____ est pīlum quod procul iacitur.
9. Imperātor _____ [< fortis] mīlitum laudat.
10. Vir quī patriam relinquit ut novam terram incolat _____ dīcitur.
11. Hic liber ad _____ [< ūtī] discipulōrum scrīptus est.
12. *Tū regere imperiō populōs, Rōmāne,* _____ [< meminisse]!
    Hae tibi erunt artēs: pācisque _____ *mōrem,*
    parcere subiectīs et _____ *superbōs.*

novissimus
praeterīre
prō!
sanguineus
ultrīx
ūsus

Exercitium 12

Exemplum: Pudet eum ita fēcisse = Pudet eum factī suī.

1. Dīdō: "Taedet mē vīv_____." = "Taedet mē vīt_____."
2. Dīdōn_____ vīv_____ taedēbat = Dīdōn_____ vīt_____ taedēbat.
3. Mīlitēs Rōmānī fūgērunt! Mīlit_____ Rōmān_____ fūg_____
   pudet = Mīlit_____ Rōmān_____ fug_____ su_____ pudet.
4. Cōnsul iniūriam fēcit. Cōnsul_____ paenitet iniūriam fēc_____
   = Cōnsul_____ paenitet iniūri_____ su_____.
5. Discipulus prāvē scrīpsit (mendum fēcit). Discipul_____ prāvē scrīps_____
   pudet; discipulus, qu_____ mend_____ su_____ pudet, sē excūsat.
6. Fēmin_____ Trōiān_____ longē err_____ taedēbat. Fēminae, qu_____
   long_____ errōr_____ taedēbat, nāvēs incendērunt.
7. Fēminae in Siciliā relictae sunt, etsī e_____ male fēc_____ paenitēbat
   = ... etsī e_____ malefici_____ su_____ paenitēbat.

verba impersōnālia
pudet, taedet, paenitet
+ acc + īnf/gen

verbum im-persōnāle
= cui dēsunt persōnae praeter 3 sing, ut licet, oportet, pudet

Exercitium 13

1. Unde Dīdō prōspexit classem Trōiānōrum prōcēdentem? ...
2. Num quid fēcit ut nāvēs cursū prohibēret? ...
3. Quid rēgīna sē facere potuisse dīxit? ...
4. Quās deās Dīdō invocāvit? ...
5. Quod fātum optābat Aenēae? ...
6. Quid posterōs suōs Karthāginiēnsēs hortāta est? ...
7. Quid fēcit Dīdō postquam rogum ascendit? ...
8. Novissima verba eius quae fuērunt? ...
9. Quōmodo comitēs mortem rēgīnae lūxērunt? ...
10. Aenēās Karthāginem respiciēns quid vīdit? ...
11. Quō nāvēs Trōiānae inde vectae sunt? ...
12. Ā quō Trōiānī in Siciliā exceptī sunt? ...
13. Quid Aenēās in Siciliā apparāvit? ...
14. Cūr plēraeque fēminae Trōiānae in Siciliā relictae sunt? ...
15. Quō Aenēās inde profectus est? ...
16. Quō Sibylla vātēs eum dūxit? ...
17. Quid pater Anchīsēs fīliō suō ostendit apud Īnferōs? ...

Lēctiō grammatica

Exercitium 14

Dā imperātīvum et vocātīvum!

	Singulāris	*Plūrālis*
1.	Val___, m___ marīt___!	Val_____, meī līberī!
2.	Heu fug___, nāt___ deā!	Fug_____, Trōiānī!
3.	Tac___ et aud___, Sext___!	Tac_____ et aud_____, discipulī!
4.	Tū sequ___ mē, serv___!	Sequ_____ mē, servī!
5.	Ag___! curr___, Mārc___!	Ag_____, ō tēctīs, iuvenēs, succēd___ nostrīs!
6.	Intu___ caelum, nauta!	Intu_____ caelum, nautae!

imperātīvus
vocātīvus

7. Man___! nōl___ abīre, Iūl___! Man_____! nōl_____ abīre, sociī!
8. Serv___ mē, Neptūn___! Dī immortālēs, serv_____ nōs!
9. Part___ mēcum, Lūc___! Part_____ praedam, mīlitēs!
10. Laet___, Tit___, m___ fīl___! Laet_____, cīvēs meī!
11. *Fer* mihi vīnum, Dāv___! Arma, virī, fer_____ arma!
12. *Dīc* quid cēnseās, Cornēl___! Dīc_____ quid cēnseātis, amīcī!
13. Domin___! salvum mē *fac*! Impetum fac_____, mīlitēs!
14. *Dūc* puerum hūc, Achāt___! Subdūc_____ nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō *es*, Aenē___! Es_____ clēmentēs, victōrēs!

Exercitium 15

persōna: 1, 2, 3
numerus: sg, pl
tempus: praes, imperf, fut, perf, plūsqperf, fut perf
modus: ind, coni
genus: āct, pass, dēp

Quae persōna (1/2/3)? uter numerus (sg/pl)? quod tempus (praes/imperf/fut/perf/plusqperf/fut perf)? uter modus (ind/coni)? quod genus (āct/pass/dēp)?
Exempla: dīcis *2 sg praes ind āct*; agerentur *3 pl imperf coni pass*.

1. (v. 2) flagrat ...
2. (v. 7) successit ...
3. (v. 8) nātus sit ...
4. (v. 10) nārrābat ...
5. (v. 12) potuī ...
6. (v. 14) agnōscō ...
7. (v. 15) velim ...
8. (v. 15) dēvoret ...
9. (v. 19) habeat ...
10. (v. 21) agēs ...
11. (v. 22) nōveris ...
12. (v. 24) dīmīsistī ...
13. (v. 24) repugnābis ...
14. (v. 25) cingant ...
15. (v. 27) minātur ...
16. (v. 27) reor ..
17. (v. 30) coniūnxeris ...
18. (v. 80) nāviget ...
19. (v. 91) morāris ...
20. (v. 96) agat ...
21. (v. 100) ōrnent, parent ...
22. (v. 109) ōrnās, properās ...
23. (v. 113) ōdērunt ...
24. (v. 115) exstīnxī ..
25. (v. 118) habērem ...
26. (v. 120) vidērer ...
27. (v. 125) loquar ...
28. (v. 133) vīdī ...
29. (v. 146) dabis ...
30. (v. 154) cōnferunt ...
31. (v. 156) afficiēbātur ...
32. (v. 158) vidēret ...
33. (v. 162) doceat ...
34. (v. 172) terrent ...
35. (v. 176) reddat ...
36. (v. 181) periī ...
37. (v. 182) volō ...
38. (v. 193) comitābor ...
39. (v. 197) merita es ...
40. (v. 201) potes ...
41. (v. 206) vidēbis ...
42. (v. 208) attigerit ...
43. (v. 215) pāreāmus ...
44. (v. 221) abībit ...
45. (v. 222) illūserit ...
46. (v. 223) capient ...
47. (v. 231) tulissem ...
48. (v. 238) implōret ...
49. (v. 244) exoriātur ...
50. (v. 246) dabuntur ...

Exercitium 16

1. concumbere, con_____isse
2. ēvānēscere, ē_____isse

ex-cipiō -iunt

3. excipere, ex_____isse, ex_____um esse
4. fallere, _____isse, _____um esse
5. flectere, _____isse, _____um esse
6. illūdere, il_____isse
7. merērī, _____um esse
8. nectere, _____isse, _____um esse
9. obmūtēscere, ob_____isse
10. refellere, re_____isse

sub-iciō -iunt

11. subicere, sub_____isse, sub_____um esse
12. succumbere, suc_____isse

CAPITVLVM VNVM ET QVADRAGESIMVM

Cap. XLI

Lēctiō prīma: versūs 1-68

Lēctiō I

Exercitium 1

1. _____ [= certum est] Trōiānōs ōlim in Latium vēnisse.
2. Rēx Aborīginum inter _____ [= prīncipēs] prōcessit et Aenēam ad colloquium _____.
3. Latīnus _____ [< nōbilis] Aenēae admīrātus amīcitiam et _____ [< socius] cum Trōiānīs fēcit.
4. Rēx Aenēae fīliam suam Lāvīniam in _____ dedit.
5. Ex eō mātrimōniō brevī _____ [: fīlius] _____ [< vir] fuit.
6. Ante _____ [< advenīre] Aenēae Lāvīnia Turnō, rēgī Rutulōrum, _____ fuerat.
7. Turnus _____ patiēbātur advenam sibi praelātum esse.
8. Itaque Latīnō Aenēaeque _____ [↔ cōnfīdēbat] iīsque bellum _____.
9. Rutulīs victīs et Latīnō interfectō, Aenēās animōs Aborīginum sibi _____ utramque gentem 'Latīnōs' appellandō.
10. Mezentius, rēx Etrūscōrum, quī Caere, in _____ [< opēs] tum oppidō, rēgnābat, _____ Latīnōrum nimium crēscere cēnsēbat.
11. Ille societātem cum Rutulīs _____ et Latīnīs bellum intulit.
12. Aenēās _____ suās in aciem ēdūxit.
13. Post proelium Latīnīs _____ [= secundum] Aenēās _____ [= nūllō locō] appāruit.
14. Cum Ascanius sīve Iūlus, fīlius Aenēae, nōndum _____ [= mātūrus aetāte] esset, Lāvīnia prō puerō rēgnāvit.
15. Nec tamen inter rēgnum _____ [< mulier] et Ascaniī _____ [< puer] ūlla gēns _____ [< fīnis] Latīnīs bellum intulit.
16. Ascaniō alterum nōmen est 'Iūlus': gēns 'Iūlia' Iūlum _____ nōminis suī esse putat.
17. Fīlius Aenēae novam urbem condidit, quae ab _____ [= locō ubi sita erat] in longō monte Albānō 'Alba Longa' appellāta est.

adventus
auctor
conciliāre
cōnstat
cōpiae
ēvocāre
diffīdere
fīnitimus
īnferre
iungere, societātem i.
mātrimōnium
molestē patī
muliebris
nusquam
nōbilitās
opēs
opulentus
prīmōrēs
prosperus
pūbēs
pueritia
situs
societās
spōnsus
stirps
virīlis

Exercitium 2

coniūnctīvus <u>*hortātīvus*</u>

1. *Vīv_____, mea Lesbia, atque am_____!*
2. Aenēās: "Quaecumque es, s____ nōbīs fēlīx et doce____ nōs quō sub caelō et quibus in ōrīs versēmur."
3. Aenēās: "Dī tibi praemia digna fer_____!"
4. Dīdō: *"Ille meōs, prīmus quī mē sibi iūnxit, amōrēs abstulit, ille habe_____ sēcum serv_____que sepulcrō!"*
5. Iuppiter: "Nāvig_____! Hoc est mandātum nostrum!"
6. Aenēās: "Imperium deī ovantēs pare_____!"
7. Dīdō: "Sī necesse est virum impium Italiam attingere, at bellō ex fīnibus suīs pulsus auxilium implōr_____ vide_____que indigna suōrum fūnera!"
8. "Nec in pāce rēgnō fru_____, sed ipse ante diem cad_____ īnsepultus!"

Exercitium 3

1. Ubi postrēmō ēgressī sunt Trōiānī profugī? ...
2. Quōmodo rēx Latīnus Trōiānōs excēpit? ...
3. Quid Latīnus Aenēam interrogāvit? ...
4. Quid fēcit Latīnus cum respōnsum Aenēae audīvisset? ...
5. Cui Lāvīnia, fīlia Latīnī, spōnsa erat? ...

6. Num Turnus Lāvīniam uxōrem dūxit? ...
7. Quid fēcit Turnus cum Lāvīnia Aenēae in mātrimōnium data esset? ...
8. Cūr victōrēs Latīnī ex eō proeliō nōn laetī abiērunt? ...
9. Aenēās sōlus rēx factus quōmodo animōs Aborīginum sibi conciliāvit? ...
10. Turnus Rutulīque victī ad quem cōnfūgērunt? ...
11. Quōrum rēx erat Mezentius? ...
12. Num Etrūscī Latīnōs proeliō vīcērunt? ...
13. In eō proeliō quid Aenēae accidit? ...
14. Quis rēgnāvit inter pueritiam Ascaniī? ...
15. Utra māter Ascaniī erat, Creūsane an Lāvīnia? ...
16. Ubi Ascanius rēx novam urbem condidit? ...
17. Quī fīnis erat inter Latīnōs et Etrūscōs? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 69–137

adipīscī
adolēscere
alveus
ambō
avus
cāsū
comprimere
concilium
crūdēlitās
cūstōdia
dēdere
falsō adv
grātulārī
hostīlis
īcere
īnsidiae
interimere
iussū
lambere
latrō
lēgāre
legere
lupa
mītis
necessitās
partus
praebēre
prōcreāre
puerīlis
saltūs
sēgnis
servīlis
sitīre
sōlitūdō
stabulum
suspicārī
vāgītus

Exercitium 4

1. Ascanius _____ [= genuit] Silvium, quī ita nōminātus est quia _____ [= forte] in silvīs nātus erat.
2. Omnibus rēgibus Albānīs 'Silvius' cognōmen erat, ut Rōmulō Silviō, quī post Agrippam Silvium rēgnum _____ est [= accēpit].
3. Rōmulus Silvius, fulmine _____ [= percussus], Aventīnō rēgnum _____ [= relīquit].
4. Amūlius frātrem Numitōrem rēgnō pepulit, fīlium eius _____ [= interfēcit] et fīliam eius Ream Silviam virginem Vestālem _____ [= ēlēgit].
5. Ita perpetuā _____ [< virgō] spem _____ [< parere] eī adēmit.
6. Vestālis, cum geminōs fīliōs peperisset, 'sē ā deō Mārte vī _____ esse' affīrmāvit.
7. Amūlius īnfantēs in fluvium mittī iussit: tanta fuit rēgis _____ [< crūdēlis]!
8. Nec vērō periērunt puerī quī _____ [< iubēre] rēgis expositī erant.
9. _____ enim, in quō puerī expositī erant, aquā recēdente in siccō relictus est.
10. Tum _____ [*f* < lupus] _____ [< sitis] ad _____ [< vāgīre] _____ [< puer] cursum flexit.
11. Lupa tam _____ [↔ ferōx] fuisse dīcitur ut īnfantibus ūbera sua _____ [= offerret] eōsque linguā _____.
12. _____ [= duo simul] puerī ā Faustulō, pāstōre rēgiō, inventī sunt.
13. Ut _____ [= adulēscentēs fuērunt] in _____ [= silvīs montium] vēnābantur, neque _____ [= pigrī] domī manēbant.
14. Etiam in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant et praedam iīs ēripuērunt.
15. Sed latrōnēs ex _____ [= locō occultō] Remum cēpērunt atque _____ [↔ vērē] accūsāvērunt 'eum ex agrīs Numitōris praedās agere _____ [< hostis] in modum!'
16. Itaque Remus Numitōrī ad supplicium _____ [= trāditus] est.
17. Numitor, quī Remum in _____ [< cūstōs] habēbat, cum geminōs esse frātrēs audīvisset, nepōtēs suōs servātōs esse _____ [= crēdere incipiēbat], et Remō rem aperuit.
18. Item Faustulus _____ [< necesse] coāctus Rōmulō rem aperuit.
19. Haud _____ [< servus] ingenium erat Rōmulō et Remō.

20. Amūliō occīsō, geminī Numitōrem, _____ suum, _____ [↔ cōnsōlantēs] appellant eumque 'rēgem' salūtant. — vetustus
21. Ille _____ advocātō scelera frātris et orīginem nepōtum ostendit. — virginitās
22. Ōlim circā montem Palātīnum vāstae _____ [< sōlus] erant.
23. Sāturnī templum _____ [= vetus] est.
24. _____ est casa pecoris.

Exercitium 5

Dē participiō perfectī — *participium perfectī*

1. Dīdō: "In lītus _____ [< ēicere] tē excēpī, classem _____ [< āmittere] restituī..." Haec _____ [< loquī] sermōnem abrumpit.
2. Famulae eam _____ [< collābī] suscipiunt.
3. Latīnus nōbilitātem virī _____ [< admīrārī] amīcitiam cum Aenēā fēcit.
4. Ita sōlus rēx duārum gentium _____ [< fierī] Aenēās utramque gentem 'Latīnōs' appellāvit.
5. Alba condita est XXX ferē annō post Lāvīnium _____ [< condere].
6. Ascaniī fīlius, cāsū in silvīs _____ [< nāscī], 'Silvius' vocātus est.
7. Rōmulus Silvius fulmine _____ [< īcere] Aventīnō rēgnum lēgāvit.
8. Aventīnus _____ [< sepelīre] in eō colle quī nunc pars urbis Rōmae est nōmen collī dedit.
9. Virgō Vestālis vī _____ [< comprimere] geminōs fīliōs peperit.
10. Ita _____ [< gignere] et _____ [< ēducāre] puerī adolēvērunt.
11. Latrōnēs ob praedam _____ [< āmittere] īrātī Remum cēpērunt.
12. Cum Remus _____ [< capere] Numitōrī dēditus esset, Faustulus metū _____ [< cōgere] Rōmulō rem aperuit.
13. Rōmulus Albam _____ [< proficīscī] rēgiam oppugnat.
14. Frātrēs in medium _____ [< prōgredī] avum suum 'rēgem' salūtāvērunt.
15. Līvius scrīpsit CXLII librōs *Ab urbe* _____ [< condere].
16. Augustus mortuus est annō XIV post Chrīstum _____ [< nāscī].

Exercitium 6

1. Cūr rēgibus Albānīs cognōmen fuit 'Silvius'? ...
2. Uter ē duōbus Procae fīliīs rēgnum accēpit? ...
3. Quōmodo rēx factus est Amūlius? ...
4. Quid fēcit Amūlius nē posterī Numitōris rēgnārent? ...
5. Quid Reae Silviae virginī Vestālī accidit? ...
6. Quid Amūlius geminīs Reae Silviae fierī iussit? ...
7. Ubi servī rēgis geminōs exposuērunt? ...
8. Geminīne in flūmine submersī sunt? ...
9. Cūr nōn fame periērunt geminī expositī? ...
10. Quis lupam īnfantēs alentem et lambentem invēnit? ...
11. Quid pāstor rēgius dē geminīs fēcit? ...
12. Rōmulus et Remus adulēscentēs quid agēbant? ...
13. Ā quibus Remus captus est et rēgī dēditus? ...
14. Quid latrōnēs Rōmulum et Remum accūsāvērumt? ...
15. Num Numitor Remum sibi dēditum pūnīvit? ...
16. Quamobrem Faustulus crēdēbat sē fīliōs rēgiōs ēducāre? ...
17. Cum orīginem suam cognōvissent, quid geminī fēcērunt? ...
18. Amūliō occīsō quis rēx factus est? ...

Lēctiō III

abdere
abigere
armentum
auspicārī
auspicium
clāva
conditor
cōnfūsus
cōnsulere
convenīre
discrīmen
duplex
eximius
facinus
inde
interīre
molestē ferre
mūgīre
rītus
sacrum
trānsilīre
trepidāre
vultur

-cumque:
quī-cumque = quisquis
quae-cumque
quod-cumque = quid-quid
quō-cumque = quōquō
quō-cumque tempore = quandō-cumque
quō-cumque locō = ubi-cumque

Lēctiō tertia: versūs 138–196

Exercitium 7

1. Cum geminī urbem condere vellent, necesse fuit deōs _____, uter rēgnāret; nec enim aetātis _____ inter eōs fierī poterat.
2. Inter frātrēs _____ [= statūtum est] ut Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō _____ [= avēs aspiceret].
3. Remus prior sex _____ aspexit; sed ut hoc _____ nūntiātum est, _____ [= bis tantus] numerus Rōmulō appāruit.
4. Rōmulus igitur in Palātiō urbem condidit; quod cum Remus molestē _____ [= paterētur], novōs mūrōs humilēs _____!
5. _____ [= itaque] Rōmulus frātrem interfēcit atque sōlus rēgnāvit in novā urbe, quae 'Rōma' appellāta est ā nōmine _____ [< condere].
6. Rōmulus _____ [= sacrificia] fēcit nōn sōlum _____ [= modō] Albānō, sed etiam rītū Graecō, ut ab Euandrō Herculī deō īnstitūta erant.
7. Herculēs ōlim cum _____ [= bōbus] ad Tiberim vēnerat.
8. Dum Herculēs quiēscit, latrō Cācus aliquot bovēs eius āversās in spēluncam suam trāxit ibique _____ [= cēlāvit].
9. Herculēs bovēs suās quaerēns, cum vestīgia forās versa vidēret, incertus atque _____ [= turbātus] cēterās bovēs inde _____ coepit.
10. Sed cum bovēs quae abigēbantur _____ [= 'mū' facerent], bovēs in spēluncā inclūsae vōcem reddidērunt, quā audītā Herculēs revertit.
11. Cācus, cum eī resisteret, ictus _____ Herculis _____ [= periit].
12. Euander, postquam _____ [= maleficium] Cācī audīvit, Herculem salvēre iussit eīque ut Iovis fīliō āram vōvit.
13. Bove _____ [= ēgregiā] occīsā, sacrum Herculī factum est.
14. Quī trepidus est _____ dīcitur.

Exercitium 8

1. Aliquis iānuam pulsat. Quī_____ [= quisquis] est, admitte eum!
2. Quod_____ [= quidquid] accidet, bonum animum habēte!
3. "Esne dea an aliqua Nympha? Quae_____ es, sīs nōbīs fēlīx!"
4. "Hinc tollite mē! In quās_____ terrās mē abdūcite!"
5. Quō_____ [= quōquō] modō Dīdō implōrābat, Aenēās nōn movēbātur.
6. Dīdō: "Exoriātur aliquis nostrīs ex ossibus ultor quī Dardaniōs persequātur colōnōs nunc, ōlim, quō_____ tempore dabuntur vīrēs!"
7. Ascanius, ubi_____ et quā_____ mātre nātus, fīlius Aenēae fuit.
8. Rōmulus: "Sīc deinde pereat quī_____ trānsiliet moenia mea!"

Exercitium 9

1. Ubi Rōmulus et Remus urbem condere cōnstituērunt?...
2. Quod certāmen inter frātrēs geminōs ortum est? ...
3. Quōmodo geminī deōs cōnsuluērunt? ...
4. Quod auspicium Remō vēnit? ...
5. Cūr diī Rōmulō favēre vīsī sunt? ...
6. Quō diē Rōmulus urbem condidit? ...
7. Quōmodo Remus opus frātris dērīsit? ...
8. Quid tum fēcit Rōmulus? ...
9. Cui deō Rōmulus Graecō rītū sacrificāvit? ...
10. Quōmodo Herculēs cum armentō suō Tiberim trānsiit?

11. Quid accidit dum Herculēs dormit? ...
12. Cūr Cācus aversās bovēs caudīs in spēluncam suam trāxit? ...
13. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? ...
14. Quid Herculēs fēcit Cācō? ...
15. Quis Herculem ibi salvēre iussit? ...
16. Quid Herculēs prōmīsit? ...

Lēctiō quārta: versūs 197–231

Lēctiō IV

Exercitium 10

1. Amūlius _____ [= frāter patris] Reae Silviae fuit.
2. Illō rēgnante Silvia geminōs fīliōs partū _____ [= peperit].
3. Iussū rēgis servī geminōs expōnunt: opus _____ [< lacrima]!
4. Servus dīxit 'sē suspicārī _____ [= aliquem] deum in geminīs esse, sed alterum plūs _____ [= vīrium] habēre.'
5. Nisi Mārs fīliīs suīs _____ [= auxilium] tulisset, Silvia eōdem diē māter et _____ [: sine līberīs] facta esset.
6. _____ [= geminīs parvulīs] expositīs, servī _____ [= ūmidīs] genīs rediērunt.
7. Aquā fluviī _____ [: recēdente] alveus in _____ [= terrā ūmidā mollī] sēdit in silvā _____ [: sine sōle].
8. Lupa _____ [= quae nūper pepererat] gemellōs _____ [= aluit].
9. _____ est nāvicula levis.
10. Fluvius quī _____ [= tumidus est] lātē super rīpas funditur.
11. Vultū _____ [= dēmōnstrātur] nōbilitās generis.

arguere
dēficere
ēdere, partū ē.
fētus
gemellus
lacrimōsus
līmus
linter
nescioquis
nūtrīre
opācus
opem
orbus
patruus
tumēre
ūdus
vigor

Exercitium 11

Accūsātīvus cum īnfīnītīvō

1. Nōtum est veter_____ Rōmān_____ crūdēl_____ fu_____.
2. Ignis Vestae Rōm_____ urb_____ aetern_____ es_____ significat.
3. Augustus glōriātus est 'marmoream s_____ relinqu_____ urbem...'
4. Venus prōmīsit 's_____ ips_____ fīlium tūtum ad līmen domūs patriae duct_____ es_____.'
5. Creūsa: "Nōn fās est t_____ hinc comitem port_____ Creūsam."
6. Anchīsēs terr_____ ill_____ longinqu_____ quaerend_____ es_____ cēnsuit.
7. Vir Graecus: "Fateor '_____ Īlium bellō petīv_____'."
8. Achātēs: "Vidēsne omn_____ tūta es_____ et class_____ soci_____que servāt_____, ita ut dīxit mater tua?"
9. Fāma nārrābat 'Aenē_____ Trōiā vēn_____ et cum Dīdōne concubu_____; e_____ nunc rēgnī oblīt_____ in luxū vīv_____ turpī cupīdine capt_____.'
10. Fāma rēgīnae dētulit 'arm_____ class_____ curs_____que par_____.'
11. Anna: "Crēdisne ciner_____ aut Mān_____ sepult_____ fidem nostram cūr_____? Ego reor nūmine deōrum Trōiān_____ hūc vēn_____."
12. Aenēās: "Numquam negābō 't_____ bene merit_____ es_____ dē mē' ... Neque ego spērāvī h_____ fug_____ cēlārī pos_____."
13. Anna nōn intellegit sorōr_____ furent_____ fūnus par_____.
14. Cōnstat Aenē_____ domō profug_____ prīmō in Macedoniam vēn_____, inde in Siciliam dēlāt_____ es_____, ab Siciliā ad Latium tenu_____.
15. Turnus molestē ferēbat adven_____ sibi praelāt_____ es_____.
16. Mezentius rēbātur op_____ Latīnōrum nimis crēsc_____.

nōm + ind:
veterēs Rōmānī crūdēlēs fuērunt
Rōma urbs aeterna est
"marmoream relinquō urbem"
"ipsa fīlium... dūcam"

terra illa longinqua quaerenda est
"Īlium bellō petīvī"
omnia tūta sunt et classis sociīque servātī
"Aenēās... vēnit et ... concubuit; nunc rēgnī oblītī... vīvunt... captī"
"armātur classis cursusque parātur"
"num cinerēs aut Mānēs fidem nostram cūrant?"
...Trōiānī hūc vēnērunt
"tū bene merita es dē mē" neque haec fuga cēlārī potest
soror furēns fūnus parat
Aenēās...profugus...vēnit... dēlātus est...tenuit

advena *mihi* praelātus est
opēs ~~oppidum~~... nimis crēsc*it* unt
rēgia stirps apud *mē*
ēducātur... iussū rēgis
īnfantēs expositī *sunt*
"Mārs pater est"

geminī *sunt* frātrēs: nepōtēs *meī* servātī *sunt*
pars gregis abest

"fātum implēbō
"*tū* ... augēbis tibique
āra hīc dicā*bitur*"
puerīs nōn nocuit fera!
Venus dea pulcherrima
est

17. Faustulō spēs erat rēgi_____ stirp_____ apud sē ēduc_____, nam iussū rēgis īnfant_____ exposit_____ es_____ sciēbat."
18. Silvia Vestālis, cum geminōs fīliōs peperisset, 'Mārt_____ patr_____ es_____' affirmāvit.
19. Numitor, cum audīvisset gemin_____ es_____ frātr_____, nepōt_____ _____ servāt_____ es_____ suspicābātur.
20. Herculēs, cum part_____ gregis abes_____ sēnsisset, pergit ad proximam spēluncam.
21. Herculēs '_____ fātum implēt_____ es_____' ait.
22. Euander: "Māter mea 't_____ deōrum numerum auct_____ es_____' cecinit 'tibique ār_____ hīc dicāt_____ _____'."
23. *Quis crēdat puerīs nōn nocu fer ?*
24. Paris Vener_____ de_____ pulcherrim_____ es_____ iūdicāvit.

Exercitium 12

1. Cūr gemellī Reae Silviae 'caelestia sēmina' appellantur? ...
2. Quid servī rēgis Amūliī facere iussī sunt? ...
3. Num servī laetī īnfantēs ferēbant? ...
4. Ā cuius nōmine fluvius Albula 'Tiberis' nōminātus est? ...
5. Quid tunc vidērēs eō locō ubi nunc forum Rōmānum est? ...
6. Cūr servī ad ipsum fluviī cursum prōcēdere nōn potuērunt? ...
7. Quid dīxit alter servus cum geminōs comparāret? ...
8. Vultūs īnfantium aspiciēns quid suspicābātur? ...
9. Tacitīne fuērunt geminī cum expōnerentur? ...
10. Cūr ūmidīs genīs rediērunt servī? ...
11. Quō appulsus est alveus cum puerīs? ...
12. Quae bēstia fera prīmum geminōs expositōs invēnit? ...
13. Num lupa puerīs nocuit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

cāsus: nōm, acc, gen, dat, abl, voc
numerus: sg, pl
dēclīnātiō: 1,2,3,4,5
genus: m, f

Exercitium 13

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? uter numerus (sg/pl)? quae dēclīnātiō (1/2/3/4/5)? quod genus (m/f/n)?
Exemplum: agrum *acc sg 2 m* < ager; gentium *gen pl 3 f* < gēns.

1. (v. 4) classe ...
2. (v. 5) agrum ...
3. (v. 6) arma ...
4. (v. 6) nāvēs ...
5. (v. 7) rēx ...
6. (v. 8) advenārum ...
7. (v. 10) aciēs ...
8. (v. 10) signum ...
9. (v. 11) ducem ...
10. (v. 15) Trōiānōs ...
11. (v. 16) sēdem ...
12. (v. 17) gentis ...
13. (v. 18) bellō ...
14. (v. 18) dextrā ..
15. (v. 20) societātem ...
16. (v. 21) spem ...
17. (v. 23) uxōris ...
18. (v. 24) stirps ...
19. (v. 27) adventum ...
20. (v. 30) certāmine ...
21. (v. 35) rēbus ...
22. (v. 39) opēs ...
23. (v. 45) cōpiās ...
24. (v. 60) sitū ...
25. (v. 76) flūminī ...
26. (v. 86) fīliae ...
27. (v. 88) partūs ...
28. (v. 105) frātribus ...
29. (v. 107) pecus ...
30. (v. 187) nāte ...

Exercitium 14

1. abdere, ab_____isse, ab_____um esse
2. abigere, ab_____isse, ab_____um esse
3. adipīscī, ad_____um esse
4. adolēscere, _____isse
5. arcessere, _____isse, _____um esse
6. comprimere, com_____isse, com_____um esse
7. crēscere, _____isse
8. cōgere, co_____isse, co_____um esse
9. cōnfundere, cōn_____isse, cōn_____um esse
10. cōnsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
11. dēdere, dē_____isse, dē_____um esse
12. īcere, _____isse, _____um esse — īciō -iunt
13. īnferre, _____isse, _____um esse
14. īnstituere, īn_____isse, īn_____um esse
15. interimere, inter_____isse, inter_____um esse
16. manēre, _____isse
17. opprimere, op_____isse, op_____um esse
18. recumbere, re_____isse
19. spondēre, _____isse, _____um esse
20. trānsilīre, _____isse

CAPITVLVM ALTERVM ET QVADRAGESIMVM — *Cap. XLII*

Lēctiō prīma: versūs 1–84 — *Lēctiō I*

Exercitium 1

Exemplum: Hostēs lēgātōs mīsērunt, quī (= ut) pācem peterent. — ... quī + *coni. (fīnālis)*

1. Caesar pontem fēcit, quō Rhēnum trānsī_____.
2. Rōmulus mūrōs aedificāvit, quibus nova urbs dēfend_____.
3. Līctōrēs sūmpsit, quī fascēs et secūrēs ger_____ rēgīque anteī_____.
4. Lēgātōs ad vīcīnās gentēs mīsit, quī societātem novō populō pet_____.
5. Rōmulus Sabīnōs Rōmam vocāvit, quī lūdōs spectā_____.
6. Aenēās ad nāvēs praemittit Achātēn, quī Ascaniō haec nūnti____ eumque in urbem dūc____.
7. Amūlius geminōs auferrī iussit, quī in Tiberim expōn_____.
8. Mēdus dominō pecūniam surripuit, quā amīcae suae dōnum em_____.
9. Senex serit arborēs, quae alterī saeculō prō_____.

Exercitium 2

1. Postquam rēs dīvīnās _____ [= bonō rītū] fēcit, Rōmulus _____ [= lēgēs] dedit; neque enim hominēs _____ [< ager] sine lēgibus in ūnum populum _____ poterant.
2. Rōmulus rēx duodecim _____ sūmpsit, quī cum _____ et _____ rēgī _____ [= ante rēgem īrent], et centum senātōrēs _____ [= lēgit].
3. Fascēs et secūrēs sunt _____ imperiī.
4. Sub monte Capitōlinō Rōmulus _____ aperuit, quō _____ vir, sīve līber sīve servus, _____ [= cōnfugere] poterat.
5. _____ līberī _____ servī [= et l. et s.] multī Rōmam perfūgērunt.

admodum
aegrē
agrestis
anteīre
asȳlum
blandus
cīvitās
coalēscere
concitāre
creāre
cum.. tum

decus
dēsignāre
discurrere
ēscendere
fascis
fugāre
hospitālis
indignātiō
Insigne
iūra
lēgātiō
lentus
līctor
lūdicrum
mītigāre
occāsiō
opīma, spolia o.
perfugere
profugere
proinde
quercus
quīlibet
rīte
secūris
spectāculum
spernere
spolia
spoliāre
vānus
vīcīnus

6. Ita _____ [< cīvis] aucta est, sed cīvibus mulierēs deerant, neque iīs cōnūbium erat cum _____ [= fīnitimīs] gentibus.
7. Cum fīnitimī Rōmānōs _____ [= dēspicerent], _____ Rōmānōrum haud bene ab iīs recepta est.
8. Rōmānī id _____ passī sunt, sed Rōmulus fīnitimōs ad _____ [= lūdōs] invītāvit eōsque _____ [< hospes] recēpit.
9. Dum omnium oculī ad _____ [< spectāre] conversī sunt, iuvenēs Rōmānī ad virginēs rapiendās _____.
10. Parentēs virginum īrātī _____ [= aufūgērunt].
11. Rōmulus _____ [= īram] virginum _____ [= molliēbat] verbīs _____ [= conciliantibus]:
12. "Vōs cum virīs Rōmānīs in mātrimōniō eritis, in societāte fortūnārum omnium et līberōrum; _____ [= ergō] mollīte īram...!"
13. Cum animī raptārum _____ [= plānē] mītigātī essent, parentēs eārum cīvitātēs _____ [↔ mītigābant].
14. Dum cēterae gentēs _____ [= tardē] agunt et _____ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēnsēs in agrum Rōmānum impetum faciunt.
15. At _____ [= frūstrā facta] est īra sine vīribus: Rōmulus exercitum eōrum _____ [= in fugam vertit] atque ipse ducem eōrum occīdit et _____.
16. Post proelium in Capitōlium _____ [= ascendit] _____ ducis hostium occīsī prae sē gerēns.
17. Ibi spolia ad _____ sacram dēposuit atque fīnēs templō Iovis Feretriī _____ [= statuit].
18. Spolia quae ad Iovem Feretrium feruntur 'spolia _____' appellantur; trēs tantum ducēs Rōmānī id _____ [= eum honōrem] adeptī sunt.

Exercitium 3

1. Rōmulus rēx quae īnsignia sūmpsit? ...
2. Quās rēs gerunt līctōrēs? ...
3. Quid fēcit Rōmulus ut novōs cīvēs alliceret? ...
4. Quot senātōrēs creāvit Rōmulus? ...
5. Cūr cīvibus Rōmānīs uxōrēs deerant? ...
6. Quōmodo Rōmānī societātem et cōnūbium cum fīnitimīs petīvērunt? ...
7. Cūr aliae gentēs lēgātiōnem Rōmānōrum dīmīsērunt? ...
8 Quārē magnus numerus fīnitimōrum Rōmam vēnērunt? ...
9. Quid fīnitimī Rōmae mīrābantur? ...
10. Dum hospitēs lūdōs spectant, quid fēcērunt iuvenēs Rōmānī? ...
11. Num parentēs fīliās suās dēfendere potuērunt? ...
12. Quōmodo Rōmulus animōs virginum mītigābat? ...
13. Parentēs virginum raptārum quid faciēbant? ...
14. Quī populus prīmum impetum fēcit in agrum Rōmānum? ...
15. Quid fuit exitus eius proeliī? ...
16. Quid fēcit Rōmulus cum ducem hostium occīdisset et spoliāvisset? ...
17. Cui deō Rōmulus tum templum vōvit? ...
18. Ā Rōmulō ad Augustum quotiēs spolia opīma capta sunt? ...

Lēctiō secunda: versūs 85–173

Lēctiō II

Exercitium 4

1. Ab advenā ignōtō quaeritur '_____ nātus sit, _____ veniat, _____ eat?'
2. Aenēās: "Mihi patria erat Trōia. Ill_____ nātus sum, ill_____ fugiō, neque ill_____ redīre possum. Nunc dī mē h_____ abīre iubent et Italiam petere. _____ [= illīc] mihi rēgnum parātum est et rēgia coniūnx."
3. Dīdō īrā accēnsa Aenēam intuētur h_____ ill_____ volvēns oculōs.
4. Rōmulus asȳlum aperuit. _____ [= illūc] quīlibet homō perfugere poterat.
5. Rōmulus: "Iuppiter!" H_____ in Palātiō prīma urbī fundāmenta iēcī. Arcem iam Sabīnī habent, _____ [= illinc] h_____ armātī tendunt. At tū, pater deum hominumque, h_____ saltem arcē hostēs!H_____ ego tibi templum voveō."

adverbia locī

ubi?	hīc	ibi = illīc
quō?	hūc	eō = illūc
unde?	hinc	inde = illinc

Exercitium 5

1. Caenīnēnsibus victīs, Antemnātēs et Crustumīnī in fīnēs Rōmānōrum _____, sed facile victī sunt atque oppida eōrum capta.
2. Post hās _____ [↔ victōriās] parentēs et frātrēs raptārum Rōmam _____ [= habitātum iērunt].
3. Tarpēia virgō arcem Rōmānam Sabīnīs _____ [= hostibus trādidit], cum Sabīnī eī aureās _____ prōmīsissent; nec vērō id _____ [= sine poenā] fēcit, nam ā Sabīnīs necāta est!
4. Rōmānī montem subiērunt, ut arcem _____ [= rūrsus caperent], sed _____ [↔ aequō] locō pugnantēs fugātī sunt.
5. Mettius, dux Sabīnōrum, _____ [= sparsōs] ēgit Rōmānōs.
6. Rōmulus Iovem precātus est ut Rōmānīs terrōrem _____ [= adimeret] et fugam _____ .
7. Rōmānī _____ [= statim] pugnam _____ [= renovāvērunt] et Rōmulus ad prīmōrēs _____ [: properāvit quasi volāns].
8. Mettius _____ [= clāmābat]: "Vīcimus _____ [↔bellicōsōs] hostēs!" sed Rōmulus cum _____ [= turbā] mīlitum eum pepulit.
9. Mettius _____ [= vix] ē perīculō _____ .
10. Iam Rōmānī Sabīnōs _____ [= turbāre ac fugāre] coepērunt.
11. Tum Sabīnae, quās cōnūbiī cum Rōmānīs nōn _____ [= taedēbat], sē inter aciēs _____ coniēcērunt patrēs ac virōs ōrantēs 'nē sanguine _____ [= īnfandō] sē _____ [= aspergerent]!'
12. Mulierēs Sabīnae id quod ōrābant _____ [= adeptae sunt].
13. Ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēssērunt].
14. Rēgnum _____ [= commūne fēcērunt], nec sōlum commūne, sed etiam _____ [> concordia] fuit rēgnum duōbus rēgibus.
15. Rōmulus populum in trīgintā _____ dīvīsit et trēs _____ [< centum] equitum _____ .
16. Cīvēs Rōmānī '_____' appellantur ā Curibus, oppidō Sabīnōrum.

aegrē
armilla
centuria
clādēs
clāmitāre
concors
cōnfestim
cōnscrībere
cōnsociāre
cūria
dēmere
effūsus
ēvādere
foedus
fundere
globus
imbellis
impetrāre
impūne
īnfēstus
inīquus
invādere
iterāre
migrāre
nefandus
pigēre
prōdere
prōdīre
prōvolāre
Quirītēs
reciperāre
respergere
sistere

Exercitium 6

1. Oppidīs vīcīnīs captīs quō cīvēs migrāvērunt? ...
2. Num Sabīnī arcem Rōmānam vī cēpērunt? ...
3. Quod praemium Tarpēia ā Sabīnīs postulāvit, ut arcem prōderet? ...
4. Quid eī fēcērunt Sabīnī, postquam in arcem acceptī sunt? ...
5. Quā dē causā Rōmānī sub monte Capitōlīnō fugātī sunt? ...
6. Quid fēcit Rōmulus ut fugam Rōmānōrum sisteret? ...
7. Quid factum est post precēs Rōmulī? ...

8. Quis Mettium Curtium glōriantem pepulit? ...
9. Proeliō renovātō, utrī superiōrēs erant, Sabīnī an Rōmānī? ...
10. Quōmodo pāx facta est inter Sabīnōs et Rōmānōs? ...
11. Quod foedus ducēs Rōmulus et Tatius fēcērunt? ...
12. Quō nōmine cīvēs Rōmānī appellātī sunt? ...
13. Populō in trīgintā cūriās dīvīsō, quae nōmina Rōmulus cūriīs imposuit? ...
14. Quot equitum centuriās cōnscrīpsit Rōmulus? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 174–253

Exercitium 7

priusquam/antequam + *ind/coni*

Exempla:

Imperātor mīlitēs hortātur, priusquam/antequam pugna committitur (*ind.*).

Latīnus ad colloquium prōcessit, priusquam/antequam signum pugnandī darētur [: nē prius signum pugnandī darētur] (*coni.*).

1. Rōmulus auspicātus est, priusquam/antequam Rōmam condid____.
2. Fidēnātēs, priusquam urbs Rōma validior es____, properāvērunt bellum facere.
3. Hostēs perterritī, priusquam equitēs impetum fac_____, terga vertērunt.
4. Paulō antequam sōl ortus ____, Trōiānī ōram Italiae cōnspexērunt.
5. Priusquam portae claud_____ [: claudī potuērunt], Rōmānī in oppidum irruērunt.

Exercitium 8

acceptus
aliquamdiū
arguere
concursus
cōntiō
convalēscere
coorīrī
dēlābī
dēnsus
dīmicāre
excīre
fānum
hodiernus
immittere
īnsidiae
īnspērātus
irrumpere
mīlitia
modicus
obvius
oppōnere
patrēs
percellere
plēbs
populārī
praesidium
sublīmis
vāstāre

1. Cum rēx Tatius Lāvīniī, _____ [< concurrere] factō, interfectus esset, pāx _____ [= nōn spērāta] fuit cum Lāvīniō.
2. Sed bellum ortum est cum Fidēnātibus, quī Rōmam prope sē nimis _____ [= validam fierī] cēnsēbant.
3. Exercitum _____ [< in + mīsērunt], ut _____ [< vāstus] ager inter Rōmam ac Fidēnās.
4. Exercitus cum magnō pavōre agrestium _____ [= vāstābat].
5. Rōmulus partem exercitūs locīs occultīs in _____ locāvit, ipse ad portās Fidēnārum accēdēns hostēs ad pugnam _____ [= ēvocāvit].
6. Illī, cum numerum Rōmānōrum _____ [= nōn magnum] contemnerent, ērūpērunt ac Rōmānōs, quī fugam simulābant, persecūtī sunt.
7. Ut Rōmanī ex īnsidiīs exortī in latus eōrum impetum fēcērunt, māximō terrōre _____ [= percussī] terga vertērunt.
8. Rōmānī persequentēs priusquam portae _____ [= contrā pōnerentur] in oppidum _____ [↔ ērūpērunt].
9. Cum Vēientibus prosperē _____ [= pugnāvērunt] Rōmānī.
10. Hīs rēbus domī _____que gestīs, Rōmulus rēx populō et māximē mīlitibus _____ [= grātus] fuit.
11. Dum rēx _____ mīlitum in Campō habet, tempestās cum tonitrū _____ [= orta] est, quae eum _____ [↔ tenuī] nimbō operuit.
12. Post tempestātem, cum rēx nusquam appāruit, mīlitēs _____ [= aliquantum temporis] maestī siluērunt.
13. _____ [= senātōrēs] vērō 'rēgem _____ [= ad caelum] raptum esse' dīxērunt omnēsque eum 'deum deō nātum' salūtāvērunt.
14. Sed aliquī ex _____ [= plēbēiīs] 'eum ā senātōribus interēmptum esse' clam _____ [= accūsābant].

15. Tum senātor "Quirītēs!" inquit, "Rōmulus prīmā _____ [< hodiē] lūce dē caelō repente _____ mihi _____ fuit [= obviam iit]."
16. _____ [= templum] in colle Quirīnālī Rōmulō deō dicātum est.
17. _____ dīcitur numerus mīlitum locātus ad dēfendendum locum.

Exercitium 9

Lēgātī missī sunt...

1. ut pācem pet_____.
2. quī pācem pet_____.
3. ad pācem pet_____.
4. pācem pet_____.
5. pācis pet_____ causā.

cōnsilium, voluntās:
(1) ... ut + *coni*
(2) ... quī + *coni*
(3) ... ad + *ger*
(4) ... *supīnum*
(5) ... *ger* + causā

Exercitium 10

1. Num Rōmulus mortem rēgis Tatiī lūgēbat? ...
2. Cūr Fidēnātēs Rōmānīs bellum intulērunt? ...
3. Unde Rōmānī in latus Fidēnātium impetum fēcērunt? ...
4. Quōmodo Rōmānī oppidum Fidēnās cēpērunt? ...
5. Vēientibus victīs, cūr Rōmulus urbem eōrum nōn cēpit? ...
6. Quid Vēientēs post clādem fēcērunt? ...
7. Ā Rōmulī rēgnō quot annōs Rōma tūtam pācem habēbat? ...
8. Quī appellābantur equitēs quī corpus rēgis cūstōdiēbant? ...
9. Utrīs Rōmulus rēx grātior fuit, patriciīs an plēbēiīs? ...
10. Quid ēvēnit in Campō Mārtiō cum rēx cōntiōnem mīlitum habēret? ...
11. Cum sēdēs rēgia vacua esset, quid senātōrēs affīrmābant? ...
12. Omnēsne hoc crēdēbant? ...
13. Quārē Proculus Iūlius fābulam nārrāvit 'Rōmulum sibi obvium fuisse'? ...
14. Quid Rōmulus Proculō imperāvit?
15. Ubi fānum Rōmulō deō dicātum est? ...
16. Quō nōmine appellātur Rōmulus deus? ...

Lēctiō quārta: versūs 254–353 *Lēctiō IV*

Exercitium 11

1. Aenēās cupidus cīvibus inclūsīs auxili____ ferend____ [= auxili*um* ferendī] in rēgiam penetrāvit.
2. Dīdō puer____ intuend____ [= puer*um* intuendō] incenditur.
3. Aborīginēs ad arcend____ v____ advenārum concurrunt.
4. Sabīnī convēnērunt studiō nov____ urb____ videnď____ [= nov*am* urb*em* videndī].
5. Iuvenēs Rōmānī ad rapiend____ virgin____ discurrunt.
6. Bīna tantum spolia opīma capta sunt: adeō rāra fuit fortūna e____ decor____ adipīscend____ [= id dec*us* adipīscendī].
7. Tatius aur____ pollicend____ [= aur*um* pollicendō] Tarpēiae persuāsit.
8. Rōmānī cupiditāte arc____ reciperand____ [= arc*em* reciperandī] accēnsī montem subiērunt.
9. Patrēs populō iūs rēg____ creand____ [= rēg*em* creandī] dedērunt.
10. Numa cum deā Ēgeriā sermōnēs habuisse dīcitur dē sacr____ faciend____.
11. Tum Numa ad sacerdōt____ creand____ animum advertit.
12. Multitūdō omnis ā vī et armīs ad rēs dīvīn____ cūrand____ conversa est.
13. Fīnitimī urbem positam esse ad turband____ omnium pāc____ crēdiderant.
14. Iam vērō Rōmānōs dīligentissimōs in di____ colend____ et in pāc____ cōnservand____ vīdērunt.

acc/gen/abl + gerundīvum adiectīvum

adorīrī
aduncus
advertere
ancīle
assiduus
auctor fierī
augur
colere
concēdere
cōnservāre
dēcernere
deinceps
dīligentia
discrībere
externus
fāstus
faustus
flāmen
gener
imperitāre
indicāre
inicere
integrō, dē i.
interrēgnum
interrēx
lituus
mandāre
mīrāculum
monitū
nefāstus
nocturnus
peregrīnus
saltāre
sānctus
temperāre
uti
ūtilis
vēlāre
violāre

Exercitium 12

1. Interim certāmen fuit dē rēgnō, quia Sabīnī rēgem Sabīnum volēbant, veterēs Rōmānī rēgem _____ [: ex aliā patriā] nōlēbant.
2. Nē cīvitātem sine rēge hostēs _____ [↔ internī] _____ [= oppugnārent], senātōrēs imperium inter sē cōnsociāvērunt.
3. Dēnī _____ [= aliī post aliōs] quīnōs diēs _____ [= imperābant], quōrum prīncipēs _____ appellābantur et rēgnum eōrum _____.
4. Cum plēbs postulāret ut novus rēx ā sē creārētur, patrēs plēbī quidem _____ [= cessērunt], sed _____ [= statuērunt] ut, cum populus rēgem creāvisset, patrēs _____ fierent.
5. Interrēx: "Quod bonum, _____ fēlīxque sit, Quirītēs, rēgem creāte!"
6. Numa, cum rēx creātus esset, in arcem dēductus est ab _____, quī _____, id est baculum _____ [= curvum], tenēbat.
7. Augur capite _____ [= veste opertō] Iovem precātus est _____ [= ut] certīs signīs Numam rēgem esse _____ [= clārē ostenderet].
8. Numa rēx urbem, quam Rōmulus vī et armīs condiderat, dē _____ [= dēnuō] iūre lēgibusque condidit.
9. Iānō clausō pācem esse _____ [= nōtum fēcit].
10. Annum in XII mēnsēs _____ [= dīvisit] et diēs _____ [< fās] et _____ [< nefās] fēcit, aliāsque rēs _____ [< ūtī] īnstituit.
11. Sacra īnstituit, ut deōrum metum cīvibus _____ [< in + iaceret], et simulābat sē id facere _____ [< monēre] deae Ēgeriae, quācum _____ [< nox] sermōnēs habēre dīcēbātur.
12. Hōc dīvīnō _____ [= rē mīrābilī] animī cīvium permovēbantur.
13. Sacerdōs Iovis _____ [= semper praesēns] '_____ Diālis' appellātur.
14. Saliī, sacerdōtēs Mārtis, '_____', arma caelestia, ferentēs et dīvīna carmina canentēs per urbem _____ solent.
15. Numa Vestālēs lēgit, quās virginitāte _____ fēcit.
16. Deinde _____ suum [= marītum fīliae suae] pontificem lēgit, cui omnia sacra _____ [= cūranda trādidit].
17. Per omne Numae rēgnum pāx _____ [= servāta] est, nec enim fīnitimī fās putābant _____ [< vīs] cīvitātem quae tantā _____ [< dīligēns] deōs _____ [= rēs dīvīnās cūrāret].
18. Numa cīvitātem Rōmānam cum validam, tum bellī et pācis artibus _____ [↔ turbātam] relīquit.
19. Magister: "Animum _____ ad haec vocābula, discipule!"

Exercitium 13

1. Post Rōmulum quod certāmen fuit inter patrēs? ...
2. Quid patrēs timēbant? ...
3. Quī interim Rōmae imperitābant? ...
4. Quid tum plēbs postulābat? ...
5. Cum patrēs populō concēderent, quod iūs sibi retinēbant? ...
6. Post interrēgnum quis rēx creātus est? ...
7. Cūr senātōrēs rēgem peregrīnum probāvērunt? ...
8. Quō augur Numam dēdūxit ut deōs cōnsuleret? ...
9. Quōmodo Iānus bellum et pācem indicat? ...
10. Quotiēs et quandō post Numae rēgnum Iānus clausus est? ...
11. Quōmodo Numa Rōmānīs deōrum metum iniēcit? ..

12. Quōs mēnsēs annō addidit Numa? ...
13. Quis est flāmen Diālis? ...
14. Quem Numa pontificem lēgit? ...
15. Cūr fīnitimī populī Rōmam adortī nōn sunt? ...
16. Comparā duōs rēgēs, Rōmulum et Numam! ...

Lēctiō quīnta: versūs 354–393

Lēctiō V

Exercitium 14

1. *Respiciunt oculīsque* _____ *sibi quisque puellam.*
2. In mediō _____ [< plaudere] rēx populō signum dedit.
3. Iuvenēs Rōmānī prōtinus _____ [< ex + saliunt].
4. *Ut fugiunt aquilās, timidissima turba,* _____,
   utque fugit vīsōs _____ _____ [= parvula] *lupōs*
   sīc illae timuēre virōs sine lēge ruentēs,
   _____ [= mānsit] *in nūllā quī fuit ante color.*
5. *Nam timor ūnus erat,* _____ [= fōrma] *nōn ūna timōris:*
   pars _____ [= scindit] *crīnēs, pars sine mente sedet.*
6. *Dūcuntur raptae,* _____ [= iugālis] *praeda, puellae...*
7. "Nōlī tenerōs ocellōs lacrimīs _____ [= perdere]!"
8. *Rōmule, mīlitibus scīstī dare* _____ [= bona] *sōlus!*
9. Ante proelium _____ lituō, id est tubā aduncā, canit.
10. Līberī, nātī et _____ [= fīliae], dīcuntur '_____ amōris'.
11. Homō supplex humī _____ [↔ recumbit].
12. _____ est pater uxōris.

agna
columba
commodum
cōnstāre
corrumpere
exsilīre
faciēs
geniālis
laniāre
nāta
notāre
novellus
pignus
plausus
prōcumbere
socer
tubicen

Exercitium 15

1. Equō ligneō in lītor____ relictō, Graecī in īnsul____ propinqu____ abiērunt.
2. Lāocoōn hastam in lat____ equī mīsit, sed illa in fīrm____ rōbor____ stetit neque in part____ interiōr____ penetrāvit.
3. Anguēs in summ____ arc____ cōnfugiunt ibique sub clipe____ deae latent.
4. Rēgīna Cupīdinem in faci____ Ascaniī mūtātum in gremi____ su____ accipit, īnscia quantus deus in gremi____ (/super gremi____) sedeat.
5. Dīdō, quae super lect____ medi____ accubat, noctem variō sermone trahit *multa super Priam____ rogitāns, super Hector____ multa.*
6. Magnō coortō imbre Dīdō et Aenēās, cum sub tēct____ concēdere nōn possent, in spēlunc____ cōnfugiunt.
7. Tarpēia ā Sabīnīs poposcit id quod in sinistr____ man____ habēbant; ergō Sabīnī scūta in e____ coniēcērunt! Hoc nārrātur super Tarpēi____.

in, sub, super + *abl/acc*

Exercitium 16

1. Quis poēta scrīpsit librōs quibus titulus est *Ars amātōria*?
2. In illō spectāculō quō conversī erant oculī iuvenum Rōmānōrum? ...
3. Quandō Rōmulus signum praedae dedit? ...
4. Quid tum fēcērunt Rōmānī iuvenēs? ...
5. Mentēs virginum raptārum quae fuērunt? ...
6. Quibus verbīs iuvenēs virginēs cōnsōlābantur? ...
7. Quōmodo mulierēs Sabīnae inter patrēs virōsque pācem fēcērunt? ...
8. Quid mulierēs sēcum ferēbant? ...
9. Quid agēbant parvulī līberī Sabīnārum? ...
10. Remōtīs armīs quid fēcērunt socerī et generī? ...
11. Quī tunc ūsus fuit scūtōrum? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 17

praep + acc/abl

Praepositiō + accūsātīvus (acc) an ablātīvus (abl)?

1. ā + ... : ā senāt _____
2. ab + ... : ab urb_____
3. ad + ... : ad vīll_____
4. adversus + ... : adversus ōr_____
5. ante + ... : ante templ_____
6. apud + ... : apud medic_____
7. circum + ... : circum coll_____
8. citrā/cis + ... : citrā Tiber_____
9. contrā + ... : contrā nātūr_____
10. cōram + ... cōram popul_____
11. cum + ... : cum uxōr_____
12. dē + ... : dē cael_____
13. ē + ... : ē castr_____
14. ergā + ... : ergā parent_____
15. ex + ... : ex urb_____
16. extrā + ... : extrā moen_____
17. in + ... /..... : *vidē ex. 15!*
18. īnfrā + ... : īnfrā lūn_____
19. inter + ... : inter man_____
20. intrā + ... : intrā vāll_____
21. iuxtā + ... : iuxtā vi_____
22. ob + ... : ob timōr_____
23. per + ... : per fenestr_____
24. post + ... : post terg_____
25. prae + ... : prae dolōr_____
26. praeter + ... : praeter ūn_____
27. prō + ... : prō patri_____
28. prope + ... : prope oppid_____
29. propter + ... : propter īr_____
30. secundum + ... : s. flūm_____
31. sine + ... : sine cūr_____
32. sub + ... /..... : *vidē ex. 15!*
33. super + ... /..... : *vidē ex. 15!*
34. suprā + ... : suprā terr_____
35. trāns + ... : trāns Rhēn_____
36. ultrā + ...: ultrā mar_____

Exercitium 18

~ēre (= ~ērunt) *ind perf pers 3 pl*

-ēre/~ēre: *utrum īnf. praes. (īnf) an ind. perf. pers. 3 plūr. (perf)?*
Exemplum: tenēre *īnf*, vēnēre *perf* (= vēnērunt).

1. timēre: .....; timuēre: .....
2. necāvēre: .....; cavēre: .....
3. fēcēre: .....; decēre: .....
4. vīdēre: .....; rīdēre: .....
5. fūgēre: .....; augēre: .....
6. audēre: .....; dedēre: .....
7. tulēre: .....; dolēre: .....
8. movēre: .....; mōvēre: .....
9. ēgēre: .....; egēre: .....

Exercitium 19

co-oritur

1. cōnstāre, cōn_____isse
2. convalēscere, con_____isse
3. coorīrī, co_____um esse
4. dēcernere, dē_____isse, dē_____um esse
5. ēscendere, ē_____isse
6. fundere, _____isse, _____um esse
7. invādere, in_____isse, in_____um esse
8. percellere, per_____isse, per_____um esse
9. prōcumbere, prō_____isse
10. prōdere, prō____isse, prō____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM TERTIVM

Cap. XLIII

Lēctiō prīma: versūs 1– 76

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Tullus Hostīlius, rēx _____ [= ingeniō] ferōx, proximō rēgī _____ [↔ similis] fuit.
2. Cum nepōs esset Hostiī Hostīliī, ducis clārissimī, _____ [< avus] glōriā _____ [= incitābātur] ad bellum faciendum.
3. Cum Albānī praedās ex agrō Rōmānō ēgissent, lēgātī Rōmānī Albam missī sunt, ut rēs _____, sed superbē dīmissī sunt.
4. Ergō Albānīs bellum indīxērunt, et haec Tullō _____.
5. Eōdem tempore lēgātī Albānī rēs repetentēs Rōmae benignē exceptī sunt atque convīviō rēgis _____.
6. Interrogātī 'quid petītum vēnissent?' sē _____ [= excūsāre] coepērunt, 'cum _____ [= nōlentēs] aliquid quod Tullō _____ [↔ placēret] dictūrī essent.'
7. "Rēs repetītum vēnimus" inquiunt; "nisi redditae erunt, bellum vōbīs _____ iussī sumus."
8. Ergō _____ [= ab utrāque parte] bellum parābātur.
9. Hoc bellum inter populōs _____ [= ab eōdem ortōs] _____ [< cīvēs] bellō simile erat.
10. Inter Rōmam et (castra) _____ [< stāre] Albāna breve _____ erat.
11. Rēge Cluiliō mortuō Albānī Mettium _____ [< dictāre] creant.
12. Cōpiīs in aciem ēductīs ducēs prōcessērunt ad colloquium dē rē quae ad utrumque populum _____.
13. Mettius Tullum monuit 'exercitūs pugnantēs spectātum īrī ab Etrūscīs, ut eōs pugnā cōnfectōs _____ [= oppugnārent].'
14. Ergō frātrēs _____, ternī Horātiī Cūriātiīque, quī forte in utrōque exercitū erant, rogātī sunt ut prō suā utrīque patriā pugnārent.
15. Horātiī et Cūriātiī nec aetāte nec vīribus _____ [= imparēs] fuērunt.
16. Ante pugnam foedus _____ est hīs verbīs: "Is populus cuius cīvēs hōc certāmine vīcerit, alterī populō cum bonā pāce imperitābit."
17. Nōmen 'fossa Cluilia' vetustāte _____ [= ē memoriā exiit].
18. Quī senex fierī incipit _____ dīcitur.
19. _____ [= quantō] altiōrēs sunt mūrī, _____ [= tantō] facilius oppidum dēfenditur.

abolēscere
aggredī
avītus
cīvīlis
cognātus
dictātor
dispār
displicēre
dissimilis
īcere, foedus ī.
indīcere
indolēs
interesse
invītus
~~obolēscere~~
pertinēre
pūrgāre
quō ... eō
renūntiāre
repetere, rēs r.
senēscere
spatium
statīva
stimulāre
trigeminī
utrimque

Exercitium 2

1. Domitiānus templum Iovis tantīs dīvitiīs exōrnāvit ____ nihil magnificentius fierī pos_____.
2. Domus Nerōnis ita aurō splendēbat ____ 'domus aurea' nōminā_____.
3. Nerō ipse domum suam perfectam ita probāvit ____ 'sē' dīc_____ 'quasi hominem tandem habitāre coepisse!'
4. Rēx Sāturnus tantā iūstitiā fuisse dīcitur ____ nēmō servī_____ sub illō.
5. Sōl flagrāns agrōs siccōs adeō torrēbat ____ nec herbam nec frūmentum ferre pos_____.
6. Tanta opibus Etrūria erat ____ tōtam Italiam fāmā nōminis suī implēv_____.
7. Tantum opēs Latīnōrum crēverant ____ nūllī fīnitimī arma movēre ausī s_____.
8. Lupa adeō mītis fuisse dīcitur ____ īnfantibus ūbera praebē_____.

ut *cōnsecūtīvum*

9. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ____ cuilibet fīnitimārum cīvitātum bellō pār es_____.
10. Ā Rōmulō vīribus datīs tantum valuit urbs Roma ____ in XL deinde annōs tūtam pācem habē_____.
11. Tempestās tam dēnsō nimbō rēgem operuit ____ cōnspectum eius mīlitibus abstul_____.
12. Pāx ita convēnerat ____ Etrūscīs Latīnīsque fluvius Tiberis fīnis es_____.
13. Inter frātrēs convēnit ____ Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō auspicā_____.
14. Forte ēvēnit ____ agrestēs Rōmānī ex Albānō agrō, Albānī ex Rōmānō praedās ag_____.
15. Mōs Rōmānōrum est ____ Sāturnālibus servī cum dominīs accumb_____.
16. Venus nova cōnsilia in animō versat: ____ Cupīdō prō Ascaniō veni_____ atque rēgīnam amōre incend_____.
17. Patrēs populō concēdendum esse cēnsuērunt – ita tamen ____ nōn plūs iūris da_____ quam retinē_____.
18. Foedus ictum est inter Rōmānōs et Albānōs hīs lēgibus ____ cuius populī cīvēs eō certāmine vīcissent, is alterī populō imperitā_____.

Exercitium 3

1. Numā mortuō quem rēgem populus creāvit? ...
2. Cuius nepōs fuit Tullus Hostīlius? ...
3. Comparā rēgēs Numam et Tullum! ...
4. Quam causam bellī faciendī invēnit Tullus? ...
5. Quārē Rōmānī et Albānī inter sē lēgātōs mīsērunt? ...
6. Quōmodo lēgātī Albānī Rōmae exceptī sunt? ...
7. Uter populus prius lēgātōs rēs repetentēs dīmīsit? ...
8. Quid tum fēcērunt lēgātī Rōmānī? ...
9. Cūr bellum inter Rōmam et Albam simile fuit bellō cīvīlī? ...
10. Ubi locāta sunt castra Albāna? ...
11. Post mortem rēgis Cluiliī quis fuit dux Albānōrum? ...
12. Cōpiīs in aciem ēductīs, quid Mettius Tullō nūntiāvit? ...
13. In colloquiō ducum quid Mettius sē metuere dīxit? ...
14. Quōmodo Albānī et Rōmānī magnum proelium vītāvērunt? ...
15. Quibus condiciōnibus trigeminī dīmicāvērunt? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 77–153

Exercitium 4

uter, *pl* utrī
neuter, *pl* neutrī
alter, *pl* alterī
uterque, *pl* utrīque
utrimque *adv*

1. _____ rēx bellicōsior fuit, Rōmulusne an Tullus?
2. _____ rēx bellicōsus fuit, _____ eōrum pācem servābat.
3. Discordia fuit inter Rōmānōs et Albānōs, cum _____ [: et Rōmānī et Albānī] praedās ex _____ agrīs ēgissent.
4. _____ [= ex utrāque parte] lēgātī ad rēs repetendās missī sunt.
5. Tullus: "Deōs faciō testēs _____ prius populus _____ populī lēgātōs rēs repetentēs superbē dīmīserit!"
6. Bellum _____ omnibus vīribus parābātur.
7. Ante pugnam Mettius "Ineāmus viam" inquit, "quā sine multō sanguine _____ populī dēcernī possit _____ _____ imperent."
8. In _____ exercitū erant trigeminī frātrēs, Horātiī Cūriātiīque; eōs rogant rēgēs 'ut _____ prō suā patriā dīmicent'.
9. _____ [: nec Horātiī nec Cūriātiī] recūsāvērunt.

10. Foedus ictum est hīs lēgibus 'ut populus cuius cīvēs eō certāmine vīcissent is _____ populō cum bonā pāce imperitāret."
11. Rōmānī et Albānī _____ suōs adhortābantur.
12. Cum singulī superessent, _____ incolumis fuit, _____ vulnerātus.
13. Post pugnam _____ suōs mortuōs sepeliunt.

Exercitium 5

1. Dum utrīque suōs _____ [= hortantur], ternī iuvenēs concurrunt.
2. Duo exercitūs _____ castrīs [= ante castra] stantēs illam pugnam dē pūblicō imperiō aut _____ [= servitūte] intentī spectant.
3. Arma _____ [= strepitum fēcērunt] nec tantum _____ [< movēre] corporum et _____ [< agitāre] _____ [= in utramque partem] gladiōrum, sed etiam vulnera spectābantur.
4. Tribus Albānīs vulnerātīs, duo Rōmānī _____ [= morientēs] concidērunt, ūnus verō _____ [= incolumis] fuit.
5. Horātius, cum tribus Albānīs vulnerātīs _____ [= nūllō modō] pār esset, intellēxit pugnam dīvidendam esse, ut singulōs vinceret.
6. Ergō fugere coepit, et respiciēns vīdit trēs Albānōs vulnerātōs sē magnīs _____ [= spatiīs interiectīs] persequī.
7. Citō conversus proximum Albānum cecīdit, dum exercitus Albānus alterīs _____ [= clāmōre suādet] ut frātrī auxilium ferrent.
8. Victor gladiō _____ [= nōn tāctus] alterum Albānum interfēcit, priusquam tertius eum cōnsequī posset.
9. Iam tertius Albānus, quī vulnere et cursū fessus _____ [= caedem] frātrum vīderat, sōlus victōrī hostī _____ [= oppositus] est.
10. Horātius citō pugnā _____ est [= pugnam cōnfēcit]: Cūriātiō gladium in _____ dēfīxit eumque spoliāvit.
11. Horātiō spolia Cūriātiī prae sē gerentī obviam vēnit soror, quae Cūriātiō _____ [= spōnsa] fuerat.
12. Ut super frātris umerōs _____ [= pallium] spōnsī agnōvit, _____ [= cum flētū] eum mortuum lūget.
13. Incitātus _____ [< complōrāre] sorōris Horātius eam verbīs _____ atque gladiō _____!
14. Ob hoc facinus _____ [= crūdēle] Horātius ā _____ [= duōbus virīs] in iūs (in iūdicium) vocātus est.
15. Lēgis verba haec erant: "Duumvirī _____ [: scelus māximum] iūdicent. Sī vincent, caput _____ [= vēlātō]! Īnfēlīcī arborī _____ [= fūne] _____! Verberātō vel intrā vel extrā _____!"
16. In nōmine *Iuppiter* _____ [< geminus] littera *p*.

Exercitium 6

1. Quid trigeminīs pugnantibus ob oculōs versābātur? ...
2. Post prīmum concursum quid spectāculō fuit? ...
3. Cūr exercitus Albānus gaudiō conclāmāvit? ...
4. Incolumēsne erant trēs Albānī? ...
5. Horātiusne vulnerātus erat? ...
6. Sōlusne Hōrātius simul cum tribus Albānīs pugnāvit? ...
7. Quōmodo pugnam eōrum dīvīsit? ...
8. Cūr facillimē victus est tertius Cūriātius? ...
9. Quōmodo Horātius victor ā Rōmānīs acceptus est? ...
10. Ubi sepultī sunt duo Horātiī et trēs Cūriātiī?

adhortārī
agitātiō
anceps
atrōx
complōrātiō
dēfungī
dēspondēre
duumvirī
exspīrāre
flēbilis
geminārе
inclāmāre
increpāre (*bis*)
intāctus
integer
intervāllum
iugulum
mōtus
nēquāquam
obicere
obnūbere
palūdāmentum
perduelliō
pōmērium
prō
restis
servitium
strāgēs
suspendere
trānsfīgere

11. Quid Tullus Mettiō imperāvit? ...
12. Ā quibus hostibus Tullus bellum timēbat? ...
13. Quid Horātius victor rediēns prae sē gerēbat? ...
14. Quis Horātiō obviam iit ante portam Capēnam? ...
15. Quid fēcit Horātius cum soror eius mortem Cūriātiī lūgēret? ...
16. Populusne Rōmānus hoc facinus probāvit? ...
17. Quī iūdicēs perduelliōnem iūdicant? ...
18. Quid est pōmērium? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 154–230

Exercitium 7

Mūtā ōrātiōnem oblīquam ('...') in rēctam ("...") aut rēctam in oblīquam!
Exemplum: Horātius dīxit 'sē ad populum prōvocāre': "Ad populum prōvocō."

ōrātiō rēcta: ipsa verba loquentis ("...")
↔ ōrātiō oblīqua ('...')

oblīquus -a -um:
/ līnea oblīqua
| līnea rēcta

1. Hōrātius pater prōclāmāvit 'sē fīliam suam iūre caesam iūdicāre!': "_____ fīliam _____ iūre caesam iūdic__!"
2. Mettius Fidēnātibus 'sē ad eōs trānsitūrum esse' prōmīsit: "Ad _____ trāns_____, Fidēnātēs!"
3. Eques nūntiat rēgī 'abīre Albānōs!': "Ab_____ Albān_____!"
4. Rēx eum 'redīre in proelium' iubet: "Red_____ in proelium!"
5. Tullus dīxit 'suō iūssū circumdūcī Albānum exercitum': "_____ iussū circumdūc_____ Albān_____ exercit_____."
6. Post proelium rēx dīxit 'iniussū _____ Albān_____ subi_____ ad montēs': "Iniussū meō Albānī subīre ad montēs"
7. Latīnus Trōiānōs interrogāvit 'unde venī_____ et quid quaer_____': "Unde ven_____ et quid quaer_____?"
8. Trōiānī respondērunt 'sē Trōiā ven_____ et novam sēdem quaer_____': "Trōiā ven_____ et novam sēdem quaer_____."
9. Rōmulus: "Iuppiter! Dēm_____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist_____!" Rōmulus Iovem ōrāvit 'ut dēm_____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist_____!'

Exercitium 8

absolvere
circumdūcere
citātus
colligāre
condemnāre
cōnfluere
cornū
crīmen
cruciātus
decorāre
dēficere
dēfōrmis
dīrigere
foeditās
interclūdere
iūdex
laqueus
līberātor
palam

1. Duumvirī, _____ sevērissimī, Horātium _____ [= poenam meruisse iūdicāvērunt].
2. Līctor manūs eius _____ et collō _____ inicere iussus est.
3. Horātius vērō ad populum _____, ut novum iūdicium fieret.
4. _____ [< prōvocāre] factā, in eō iūdiciō pater Horātiī senex _____ [= pūblicē clāmāvit] 'fīliam suam iūre caesam esse'!
5. Pater fīlium suum, quem modo _____ [< decus] ovantemque victōriā vīderat, inter verbera et _____ [< cruciāre] vidēre nōluit, nec populus Rōmānus tam _____ [= foedum] spectāculum ferre potuit.
6. Ergō populus tam grave _____ neglēxit ac _____ [< līberāre] urbis Rōmae _____ [↔ condemnāvit].
7. Virtūs Horātiī eum ā tantā _____ suppliciī [= ā tam foedō suppliciō] dēfendit.
8. Mettius, cum īram _____ [= populī] Albānī sentīret, prāvīs cōnsiliīs animōs _____ [= cīvium] sibi _____ temptāvit.
9. Quoniam bellum _____ [↔ clam] gerere nōn audēbat, clam _____ [< prōdere] parābat.
10. Persuāsit Fidēnātibus ut ā sociīs Rōmānīs _____ et cum Vēientibus bellum īnferrent Rōmānīs.

11. Tullus contrā hostēs dūcit et cum Mettiō et exercitū Albānō castra locat ubi Tiberis et Aniō fluviī _____.
12. In aciē Vēientēs dextrum _____ tenuērunt, sinistrum Fidēnātēs; Tullus Rōmānōs adversus Vēientēs _____, Albānōs contrā Fidēnātēs.
13. Mettius vērō exercitum suum _____ [= paulātim] ad montēs abdūxit!
14. Cum Rōmānī mīrārentur cūr Albānī abīrent, Tullus prōclāmāvit 'suō iussū _____ Albānum exercitum ut Fidēnātium terga invādat.'
15. Itaque Fidēnātēs, nē _____ ab oppidō, terga vertērunt.
16. Fidēnātibus fugātīs, Tullus in Vēientēs aliēnō pavōre ac _____ [< trepidāre] perculsōs, impetum fēcit eōsque fūdit.
17. Equus _____ est quī citō currit.

populārēs
prōclāmāre
prōditiō
prōvocāre
prōvocātiō
reconciliāre
sēnsim
trepidātiō
vulgus

Exercitium 9

1. Cūr duumvirī Horātium nōn absolvērunt? ...
2. Quid līctor iussus est? ...
3. Ā duumvirīs condemnātus quid fēcit Horātius? ...
4. Quis Horātium in eō iūdiciō dēfendit? ...
5. Quid pater Horātiī populum ōrābat? ...
6. Quid senex pater ostentāvit? ...
7. Cūr Horātius ā populō Rōmānō absolūtus est? ...
8. Quamobrem īrātum erat vulgus Albānum? ...
9. Quōmodo Mettius animōs cīvium reconciliāre cōnātus est? ...
10. Cūr Fidēnātēs ā sociīs Rōmānīs ad Vēientēs dēfēcērunt? ...
11. Ubi proelium cum Fidēnātibus Vēientibusque factum est? ...
12. In aciē contrā quōs īnstrūctī sunt Albānī? ...
13. Quid fēcit Mettius, cum palam ad hostēs trānsīre nōn audēret? ...
14. Quārē Fidēnātēs terga vertērunt? ...
15. Quid Vēientēs ab effūsā fugā arcēbat? ...
16. Inter hoc proelium quid fēcerat Mettius et exercitus Albānus? ...
17. Rōmulus: "Iuppiter! Dēm__ terrōrem Rōmānīs fugemque foedam sist____!" Rōmulus Iovem ōrāvit 'ut dēm_____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist_____.'

Lēctiō quārta: versūs 231–298

Lēctiō IV

Exercitium 10

1. Anchīsēs: "Dī caelestēs, sī mē vītam prōdūcere volu_____, hanc patriam mihi servāv_____."
2. Īlioneus: "Sī rēgem et sociōs salvōs invēn_____, Italiam petēmus."
3. Dīdō: "Nisi certum mihi es_____ nūllī virō nūbere, amōrī Aenēae fortasse succumb_____."
4. Anna: "Quanta erit glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnx____!"
5. Dīdō: "Sī īnfantem dē tē habē_____, sī quī parvulus Aenēās in aulā meā lūd_____, nōn omnīnō dēserta vidē_____."
6. Dīdō: "Etiam sī pugnae fortūna dubia fu_____, quem metuī moritūra? Facēs in castra tul_____, carīnās flammīs dēlēv_____, fīlium patremque cum genere exstīnx_____ – et ipsa mēmet super eōs iēc_____!"
7. Dīdō: *"Fēlīx, heu, nimium fēlīx* [essem] – *sī lītora tantum numquam Dardaniae tetig_____ nostra carīnae!"*
8. Gemitū et ululātū fēminārum tēcta resonant – nōn aliter quam sī omnis Karthāgō ab hostibus capta es_____ flammaeque furentēs per aedēs hominum atque deōrum volv_____.

sī/nisi
\+ *fut perf*
coni imperf
coni plūsqperf

9. *"At sī quis vestrae deus es_____ orīginis auctor,*
in tam praecipitī tempore fer_____ opem."
10. *"Fer_____ opem certē, sī nōn ope māter egē_____."*
11. Haec precātus, velut sī sēns_____ audītās precēs, "Hinc" inquit Rōmulus, "Rōmānī, Iuppiter resistere atque iterāre pugnam iubet."
12. Interrēx: "Sī rēgem dignum creāv_____, patrēs auctōrēs fient."
13. *Rōmule, mīlitibus scīstī dare commoda sōlus:*
haec mihi sī ded_____ commoda, mīles erō!
14. Horātius ā tribus Cūriātiīs victus _____, nisi fugā suā pugnam eōrum dīvīs_____.
15. Tullus: "Albānī ducem secūtī sunt, ut et vōs, sī ego inde agmen abdūcere volu_____, fēc_____."
16. Tullus: "Sī ipse discere pos_____ fidem ac foedera servāre, vīvum tē id docu_____."

Exercitium 11

at
centuriō
circumsistere
continēns
cōntiōnārī
culpa
dīmicātiō
dīruere
distrahere
dīversus
ductor
duplicāre
ēdīcere
effringere
grātulārī
hesternus
illūcēscere
iniussū
īnsānābilis
lacerāre
ligāre
maestitia
miserābilis
occupāre
passim
perfidia
pulvis
quadrīgae
ruīna
ruptor
saepīre
supplēre
trādūcere
turma
vagārī
violāre

1. Mettius, quī proelium spectāverat, Tullō dē victōriā _____ est.
2. Ubi _____ [= lūcēre coepit], duo exercitūs ad cōntiōnem vocātī sunt.
3. Albānī proximī stābant, ut Tullum dē proeliō _____ [= herī factō] _____ [= prō cōntiōne loquentem] audīrent.
4. Mīlitēs Rōmānī Albānōs _____ [= circumdant] .
5. Ibi Tullus dīxit 'Albānōs _____ [↔ iussū] suō ad montēs abiisse!'
6. "Nec _____ omnium Albānōrum est" inquit; "ducem secūtī sunt: Mettius est _____ [< dūcere] itineris et foederis _____ [< rumpere]."
7. Tullus, quī nōn magis cum hostibus quam cum _____ [< perfidus] sociōrum dīmicāverat, hanc _____ [< dīmicāre] perīculōsiōrem esse cēnsēbat.
8. Dum _____ [< centuria] Mettium _____ [= cingunt], Tullus "Mettī Fūfētī!" inquit "Quoniam tuum ingenium _____ est [= sānārī nōn potest], _____ [= saltem] tū tuō suppliciō docē hūmānum genus ea sāncta crēdere quae ā tē _____ sunt!"
9. Cum Mettius ad duōs currūs _____ [= vīnctus] esset, _____ [= quaternī equī] in _____ [= contrāriās] partēs concitātī sunt: ita corpus eius _____ [= laniātum] est.
10. Ut Mettius animum inter Fidēnātēs Rōmānōsque ancipitem gesserat, ita corpus eius in duās partēs _____ est.
11. Tullō in animō erat populum Albānum Rōmam _____.
12. Post prōditiōnem Mettiī Alba _____ [= destrūcta] est.
13. Magna erat _____ [< maestus] Albānōrum, cum postrēmum per domōs suās _____ [= errārent].
14. Cum dīruerentur domūs, _____ velut nūbe omnia implēvit.
15. Agmen _____ [: sine intervāllō] migrantium _____ [< miserārī] urbem relīquit.
16. Rōmānī _____ [= ubīque] pūblica prīvātaque aedificia dīruērunt.
17. Templa ab armātīs _____ sunt, nec vērō dīruta, sīcut ab rēge _____ erat.
18. Numerus cīvium Rōmānōrum _____ [< duplex] est: ita Rōma crēscēbat Albae _____ [< ruere].
19. Tullus ex Albānīs decem equitum _____ lēgit.
20. Ut urbs expugnētur, necesse est portās _____ [< ex + frangere].
21. In hōc exercitiō vocābula quae dēsunt _____ sunt.

Exercitium 12

1. Posterō diē quō vocātī sunt exercitūs? ...
2. Quī rēgī Rōmānō proximī stābant in cōntiōne? ...
3. Quid dīxit Tullus dē dīmicātiōne hesternā?
4. Quem rēx Rōmānus prōditiōnis ac perfidiae accūsāvit? ...
5. Quid Tullō in animō erat facere populō Albānō? ...
6. Cūr iuvenēs Albānī ad haec silentium tenēbant? ...
7. Quid Tullus suppliciō Mettiī hūmanum genus docēre volēbat? ...
8. Quārē legiōnēs Rōmānae Albam missī sunt? ...
9. Num cīvēs Albānī tumultum fēcērunt? ...
10. Cūr cūnctī Albānī urbem suam relīquērunt? ...
11. Quid Tullus dē templīs Albānōrum ēdīxerat? ...
12. Quot annōs urbs Alba steterat? ...
13. Quantō māior factus est numerus cīvium Rōmānōrum? ...
14. Quī mōns urbī additus est? ...
15. Quō senātus ā Tullō Hostīliō auctus conveniēbat? ...
16. Quōmodo Tullus equitātum suum auxit? ...

Lēctiō quīnta: versūs 299–358 — *Lēctiō V*

Exercitium 13

1. Eā _____ [= eō tempore] Sabīnī gēns opulentissima erat _____ [= post] Etrūscōs.
2. Equitātū auctō, Tullus bellum contrā Sabīnōs summā _____ [= omnibus vīribus] parābat.
3. Ad silvam Malitiōsam Sabīnōs _____ [= plānē vīcit], nam ab equitibus repente _____ turbātī sunt ōrdinēs Sabīnōrum.
4. Interim Albānī sacra Rōmāna _____ aut _____ [< colere] deōrum relīquerant.
5. Pestilentiā ortā, tamen rēx iuvenibus nūllam quiētem dabat ā _____ [= officium mīlitum], _____ [= quoad] ipse morbō affectus est.
6. Tum deōs colere coepit atque etiam populum _____ [= metū deōrum] implēvit.
7. Iam populus eum _____ rērum quī sub Numā fuerat dēsīderābat.
8. Postrēmō rēx Iovis fulmine ictus cum domō suā _____ [= flagrāvit].
9. 'Dē _____' est titulus artis _____ [< ōrātor] quam Cicerō adulēscēns scrīpsit dē inveniendīs _____ [< arguere].
10. In librō II huius operis Cicerō _____ Horātiī affert.
11. Cum Horātius, victīs Cūriātiīs, domum sē _____ [= redīret], soror eius _____ [= iterum iterumque] Cūriātium spōnsum nōmināvit cum _____ [= complōrātiōne]; is tum sorōrem suam occīdit – atque accūsātus est.
12. Verba crīminis, ut "Iniūriā sorōrem occīdistī", '_____' dīcitur.
13. _____ est respōnsum quō crīmen dēpellitur, ut "Iūre occīdī."
14. Quaeritur in iūdiciō 'Iūrene occīderit?' id quod '_____' dīcitur.
15. '_____' dīcitur causa quā factum dēfenditur, ut "Horātia enim hostium mortem lūgēbat, frātrum neglegēbat, meam victōriam molestē ferēbat."
16. '_____' est respōnsum quō ratiō īnfīrmātur, ut "Nec tamen eam ā frātre _____ [= nōn condemnātam] necārī oportuit."
17. '_____' [< iūdicāre] est 'cum Horātia frātrum mortem neglegeret, hostium lūgēret, frātris et populī Rōmānī victōriā nōn gaudēret, oportueritne eam ā frātre indemnātam occīdī?'

argūmentum
causa
cōnflagrāre
cultus
dēpulsiō
dēvincere
dōnec
identidem
indemnātus
īnfīrmātiō
intentiō
invehere
inventiō
iūdicātiō
lāmentātiō
mīlitia
ope, summā o.
ōrātōrius
quaestiō
ratiō
recipere sē
religiō
secundum
status
suscipere
tempestās

Exercitium 14

1. Exercitū auctō cui gentī Tullus bellum indīxit? ...
2. Quae causae huius bellī afferēbantur? ...
3. Cūr victī sunt Sabīnī ad silvam Malitiōsam? ...
4. Dēvictīs Sabīnīs, quid in monte Albānō factum esse nūntiātum est? ...
5. Quid vōx caelestis Albānōs monuisse dīcitur? ...
6. Cūr ita monendī erant Albānī? ...
7. Cūr iuvenēs Rōmānī mīlitiam recūsāre coepērunt? ...
8. Ubi rēx iuvenum corpora sānióra esse rēbātur, domīne an mīlitiae? ...
9. Quid accidit cum rēx ipse quoque morbō affectus est? ...
10. Morbōne mortuus est rēx Tullus? ...
11. Quot annōs ille rēgnāvit? ...
12. In quō librō suō Cicerō causam Horātiī affert? ...
13. In eā causā quae est intentiō sīve crīmen? ...
14. Quae est dēpulsiō huius intentiōnis? ...
15. Quae igitur quaestiō est? ...
16. Tūne sorōrem Horātiī iūre caesam esse cēnsēs? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 15

Datur persōna 1 singulāris indicātīvī praesentis.
Dā īnfīnītīvum praesentis!
Exempla: negō, negāre; legō, legere; lēgō, lēgāre.

ind praes 1 sg	*īnf praes*
1. -ō, -or	-āre, -ārī
2. -eō, -eor	-ēre, -ērī
3. -ō, -or	-ere, -ī
-iō, -ior	-ere, -ī
4. -iō, -ior	-īre, -īrī
eō	īre
-eō	-ire

1. parō, par_____; pariō, par_____; reperiō, reper_____.
2. dōnō, dōn_____; pōnō, pōn_____; pūniō, pūn_____; cōnor, cōn_____.
3. claudō, claud_____; laudō, laud_____; plaudō, plaud_____; audiō, aud_____.
4. sentiō, sent_____; nūntiō, nūnti_____; mentior, ment_____.
5. redeō, red_____; rīdeō, rīd_____; reddō, redd_____.
6. ēducō, ēduc_____; ēdūcō, ēdūc_____; doceō, doc_____.
7. pāreō, pār_____; pereō, per_____; aperiō, aper_____; prōcreō, prōcre_____.
8. conciliō, concili_____; dēsiliō, dēsil_____; spoliō, spoli_____.
9. cōnficiō, cōnfic_____; cōnsociō, cōnsoci_____; conveniō, conven_____.
10. fugō, fug_____; fugiō, fug_____; vāgiō, vāg_____.
11. servō, serv_____; serviō, serv_____; solvō, solv_____.
12. orior, or_____; morior, mor_____; glōrior, glōri_____; moror, mor_____.
13. complector, complect_____; comitor, comit_____, potior, pot_____.
14. cūstōdiō, cūstōd_____; ōrdior, ōrd_____; prōgredior, prōgred_____.
15. nesciō, nesc_____; nāscor, nāsc_____; nōscō, nōsc_____; secō, sec_____.
16. abigō, abig_____; nāvigō, nāvig_____; corrigō, corrig_____; ligō, lig_____.
17. veniō, ven_____; vēneō, vēn_____; vēndō, vēnd_____; vēnor, vēn_____.
18. vincō, vinc_____; vinciō, vinc_____; cruciō, cruci_____; efficiō, effic_____.
19. vertō, vert_____; certō, cert_____; nūdō, nūd_____; lūdō, lūd_____.
20. indicō, indic_____; indīcō, indīc_____; dēdicō, dēdic_____; necō, nec_____.
21. appellō, appell_____ /appell_____; colligō, collig_____/collig_____.
22. trucīdō, trucīd_____; occīdō, occīd_____.

Exercitium 16

1. abolēscere, _____isse
2. aggredī, ag_____um esse
3. dēfungī, dē_____um esse
4. dēspondēre, dē_____isse, dē_____um esse
5. dīrigere, dī_____isse, dī_____um esse

ag-gredior -iuntur

6. dīruere, dī_____isse, dī_____um esse
7. effringere, ef_____isse, ef_____um esse
8. illūcēscere, il_____isse
9. increpāre, in_____isse
10. rērī, _____um esse
11. saepīre, _____isse, _____um esse
12. senēscere, _____isse
13. supplēre, sup_____isse, sup_____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVARTVM

Cap. XLIV

Lēctiō prīma: versūs 1–90

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Post mortem Tullī Hostīliī interrēx _____ [= concilium ad rēgem creandum] habuit et populus Ancum Mārcium rēgem creāvit.
2. Latīnī, cum novum rēgem ōtiōsum fore crēdēbant, _____ [< incurrere] in agrum Rōmānum fēcērunt.
3. Ancus iūs _____ scrīpsit quō rēs repetuntur et bellum indīcitur.
4. Lēgātus cum fīnēs hostium trānsit et cum oppidum et forum _____ [= intrat] _____ [< postulāre] peragit Iovem testem faciēns.
5. Sī nōn dēduntur quae _____ [= poscit], post XXXIII diēs bellum hīs _____ [= ferē] verbīs indīcit:
6. "Audī, Iuppiter, dīque omnēs caelestēs vōsque _____ [< terra] vōsque _____ [= īnferī], ego vōs _____ [= testēs faciō] hunc populum iniūstum esse neque iūs _____ [= solvere]!"
7. Tum _____ [= lēgātus dē iūre bellī] Rōmam redit ut _____ nātū [: patrēs] cōnsulat, quō _____ [= modō] iūs adipīscantur.
8. Rēx quemque senātōrem sententiam rogat: "Quid cēnsēs?" et ille: "Pūrō piōque _____ [= bellō] rēs quaerendās cēnseō itaque _____ _____que [= dēcernōque]."
9. Cum māior pars senātōrum in eandem sententiam ībat, fētiālis hastam _____ [= ferrō mūnītam] sanguineam ēmittēbat in fīnēs eōrum quī adversus populum Rōmānum _____ [= male fēcerant].
10. Hōc modō tum Latīnīs bellum indictum est, et id _____ [= eum mōrem] posterī accēpērunt.
11. Cūrā sacrōrum sacerdōtibus _____ [= mandātā], Ancus aliquot oppida Latīnōrum vī cēpit et cīvēs eōrum Rōmam trādūxit.
12. Postrēmō urbem Medulliam, quae magnīs _____ [< mūnīre] et praesidiō validō _____ [< fīrmus] erat, expugnāvit.
13. Latīnīs in Aventīnō et valle Murciā sēdēs datae sunt, et Iāniculum quoque urbī adiectum est, nē _____ [= nē umquam] ea arx hostium esset.
14. Ancus aedem Iovis Feretriī _____ [< amplus] atque Carcerem aedificāvit, ut cīvēs ā facinoribus _____ [< clam] dēterrērentur.
15. Imperium Rōmānōrum ūsque ad mare _____ [= extentum] est, Ōstia urbs condita et circā eam _____ [< sāl] factae.
16. Fētiālis dīcitur is quī _____ [= lēgātus mittitur] ad rēs repetendās et bellum indīcendum.
17. Homō āmēns suae mentis _____ nōn est.

amplificāre
clandestīnus
comitia
compos
cōnscīscere
cōnsentīre
dēlinquere
dēmandāre
duellum
exposcere
fermē
ferrātus
fētiālis *adi*
fētiālis *m*
fīrmāre
incursiō
īnfernus
ingredī
īnstitūtum
lēgāre
māiōrēs nātū
mūnītiō
pactō, quō p.
persolvere
postulātum
prōferre
quandō
salīnae
terrestris
testārī

Exercitium 2

1. Mortuō Tullō Hostīliō quem rēgem populus Rōmānus creāvit? ...
2. Quis fuit avus Ancī Mārciī? ...
3. Ancusne mōrēs avī suī secūtus est? ...
4. Cūr Latīnī incursiōnem in agrum Rōmānum facere ausī sunt? ...
5. Quod iūs scrīpsit Ancus, ut bella rītū indīcerentur? ...
6. Quārē fētiālis mittēbātur ad fīnitimōs quī praedam fēcerant? ...
7. Quid faciēbat fētiālis sī rēs quās repetīverat nōn redditae erant? ...
8. Quibus verbīs rēx quemque senātōrem sententiam rogābat? ...
9. Quōmodo fētiālis bellum indīcēbat? ...
10. Quī cultum deōrum cūrābant dum Ancus bellum gerit? ...
11. Cūr difficile erat Medulliam capere? ...
12. Quōmodo Ancus bellō Latīnō rēs Rōmānās auxit? ...
13. Cūr Ancus Mārcius Carcerem aedificandum cūrāvit? ...
14. Quae aedēs ab Ancō amplificāta est? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 91–158

Exercitium 3

accīre
āles
āmigrāre
aptus
augurium
bona
carpentum
cōgitātiō
cōmis
commigrāre
compōnere
cōnsēnsus
cōnspicuus
dēcēdere
dīvīnitus
exsul
fungī
hērēs
honōrāre
indignitās
locus
māternus
novitās
nūntia
nurus
perītus
pilleus
sēditiō
strēnuus
testāmentum
tūtor
volitāre

1. Dēmarātus Corinthius ob _____ [= discordiam] cīvium Tarquiniōs _____ [= migrāvit]; ibi fīliōs Lucumōnem et Arruntem genuit.
2. Patre mortuō Lucumō omnium bonōrum _____ fuit, nam Arrūns prior quam pater _____ [= mortuus erat], neque pater sciēbat _____ [= uxōrem fīliī] gravidam esse.
3. Itaque Dēmarātus nepōtis in _____ suō oblītus erat, ac puerō egentī Egeriō (/Egerius) nōmen datum est.
4. Tanaquīl, uxor Lucumōnis summō _____ nāta, virum suum _____ [= decorātum] vidēre volēbat.
5. Cum Etrūscī Lucumōnem ut _____ [= profugō ē patriā] nātum spernerent, uxor eius Tanaquīl eam _____ [< indignus] aegrē ferēbat.
6. Ergō virō suō persuāsit ut cum omnibus _____ suīs Tarquiniīs ex patriā _____ [< māter] _____.
7. Rōma ad honōrem adipīscendum _____ [= idōnea] fuit, quia in novō populō locus est fortī ac _____ [= impigrō] virō.
8. Dum Lucumō cum uxōre _____ [= currū] Rōmam vehitur, aquila repente _____ eius rapuit superque eōs _____ [= hūc illūc volāns] rūrsus capitī aptē reposuit.
9. Tanaquīl, quae prōdigiōrum _____ [↔ ignāra] erat, 'eam _____ [< āla] _____ [*f* < nūntius] deōrum vēnisse' dīxit, et 'pilleum velut _____ [= ā diīs] virō redditum esse.'
10. Hoc _____ [= auspicium] animum Lucumōnis _____ [< cōgitāre] implēvit dē rēgnō adipīscendō.
11. Lūcium Tarquinium sē appellāvit, ac Rōmānōs, quibus ob _____ [< novus] et dīvitiās _____ [< cōnspicere] erat, _____ [= benignē] invītābat ac beneficiīs sibi conciliābat.
12. Amīcitiam iūnxit cum ipsō Ancō rēge, ac postrēmō _____ [< tuērī] rēgis līberīs īnstitūtus est.
13. Ancō mortuō L. Tarquinius magnō _____ [< cōnsentīre] populī rēx creātus est, postquam ōrātiōnem habuit ad conciliandum populum _____ [= aptē cōnfectam].
14. Numa Curibus Rōmam in rēgnum _____ [= arcessītus] est.
15. Multī Rōmānī nōbilēs cīvīlibus officiīs _____.

Exercitium 4

Exempla: Pāstor "Gaudeō" inquit, "quia repperī ovem, quae aberrāvit."
Pāstor dīcit 'sē gaudēre, quia reppererit ovem, quae aberrāverit.'
Horātius: "Īure sorōrem meam necāvī, quod hostem lūgēbat."
Horātius dīxit 'iūre sē sorōrem suam necāvisse, quod hostem lūgēret.'

1. Augustus "Marmoream relinqu_____ urbem" inquit, "quam latericiam accēp_____." Augustus glōriātus est 'marmoream _____ relinqu_____ urbem, quam latericiam accēp_____.'
2. Trōiānī: "Lāocoōn poenās meritās Minervae dedit, quod hastā scelerātā sacrum rōbur laesit." Trōiānī 'Lāocoont_____ poenās meritās Minervae ded_____' dīcunt, 'quod hastā scelerātā sacrum rōbur laes_____.'
3. Fāma nārrābat 'Aenē_____ Trōiā vēn_____, cum quō virō Dīdō concubu_____': "Aenēās Trōiā vēnit, cum quō virō Dīdō concubuit."
4. Numa dīxit 'Ēgeriae monitū _____ sacra quae dīs acceptissima es_____ īnstitu_____': "Ēgeriae monitū sacra quae dīs acceptissima sunt īnstituī."
5. P. Horātius pater cīvēs ōrābat 'nē _____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōnspex_____, orbum līberīs fac_____!': "Nōlīte mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōnspexistis, orbum līberīs facere!"
6. "In novō populō" inquit Tanaquīl, "ubi omnis ex virtūte nōbilitās est, erit locus fortī ac strēnuō virō." Tanaquīl dīxit 'in novō populo, ubi omnis ex virtūte nōbilitās s_____, futūr_____ loc_____ fortī ac strēnuō virō.'
7. Tarquinius ōrsus est: "Nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____." Tarquinius dīxit '_____ nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.'
8. "Māiōrem partem aetātis eius" inquit, "quā cīvīlibus officiīs funguntur hominēs, Rōmae quam in vetere patriā vīxī." Tarquinius dīxit 'māiōrem partem aetātis eius, quā cīvīlibus officiīs fung_____ hominēs, _____ Rōmae quam in vetere patriā vīx_____.'

ōrātiō oblīqua:
acc + inf
coni post quī quae quod (*prōn rel*) *et* quia quod (*coniūnctiōnēs causālēs*)

Exercitium 5

1. Quamobrem Dēmarātus domō Tarquiniōs profūgerat? ...
2. Quot fīliī eī erat Tarquiniīs? ...
3. Uter fīlius prior mortuus est? ...
4. Cūr Dēmarātus nepōtis oblītus est in testāmentō? ...
5. Quae fuit uxor Lucumōnis? ...
6. Quārē Tanaquīl virō suō suāsit ut sēcum Rōmam migrāret? ...
7. Quid iīs accidit cum Rōmae appropinquārent? ...
8. Quid Tanaquīl id augurium significāre cēnsēbat? ...
9. Rōmae quās spēs Lucumō et Tanaquīl habēbant? ...
10. Nōmine mūtātō quem Lucumō sē appellāvit? ...
11. Quōmodo ille inter Rōmānōs fortūnam suam adiuvābat? ...
12. Quōcum L. Tarquinius in rēgiā amīcitiam iūnxit? ...
13. Quōmodo rēx Ancus L. Tarquiniō ūtēbātur? ...
14. Rēge mortuō quis līberīs eius tūtor fuit? ...
15. Quārē Tarquinius puerōs rēgiōs vēnātum dīmīsit? ...
16. Quōmodo Tarquinius plēbis animōs sibi conciliāvit? ...
17. Quem populus Rōmanus tum rēgnāre iussit? ...
18. Tarquiniusne prīmus rēx peregrīnus Rōmae rēgnāvit? ...

Lēctiō III

verba dēp + abl:
ūtī
fruī
fungī
potīrī
vescī

captīvus
coepta
cōnflīgere
convallis
dēditiō
dēlūbrum
diciō
domāre
ērudīre
ēvādere
exōrdium
expergīscī
ferre
forī
fōrmula
impedīre
incurrere
intervenīre
lapideus
praecipuus
praeterquam
revehere
sēcrētum
serva
terminus

Lēctiō tertia: versūs 159–246

Exercitium 6

1. Sabīnī nōn sōlum v____, sed etiam dol____ ūsī sunt.
2. Post bellum hominēs pāc____fruuntur
3. Rēx offici____ iūdicis fungēbātur.
4. Tarquinius Superbus rēgn____ vī potītus est.
5. Mīnōtaurus carn____ hūmān____ vescēbātur.

Exercitium 7

1. Tarquinius rēx prīmum Apiolās, oppidum Latīnōrum, vī cēpit atque inde praedam et _____ [= mīlitēs captōs] Rōmam _____.
2. Locum dēsignāvit Circō cum spectāculīs quae '_____' appellantur.
3. Mūrum _____ [< lapis] aedificāre parābat, sed hīs _____ [= operī coeptō] bellum Sabīnum _____.
4. Equitātū auctō Rōmānī _____ [= vī concurrērunt] cum Sabīnīs, quī Aniēnem trānsierant.
5. _____ [< praeter] quod Sabīnōs fugāvērunt, etiam fugam iīs _____ [= difficilem fēcērunt] ponte incēnsō.
6. Eō proeliō equitum glōria _____ [= prae aliīs magna] fuit, quī ab lateribus _____ [↔ excurrentēs] hostēs in fugam vertērunt.
7. Collātia dēdita est; ecce _____ [= verba] _____ [< dēdere]:
8. Lēgātī interrogantur: "Dēditisne vōs populumque Collātīnum, urbem, agrōs, aquam, _____, _____ [= templa], dīvīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī _____?" Respondent: "Dēdimus."
9. Sabīnīs victīs Tarquinius nōnnūlla oppida Latīnōrum occupandō omne nōmen Latīnum _____ [= sibi pārēns fēcit].
10. Deinde pācis opera incohāvit, quōrum _____ [= initium] bellō Sabīnō turbātum erat: forum et _____ [= vallēs] inter collēs cloācīs siccāvit et aedis Iovis Capitōlīnī fundāmenta iēcit
11. 'Eō tempore puerō Serviō Tulliō caput ārsisse' _____ [= nārrant] 'nec prius flammam abiisse quam puer suā sponte _____ esset.'
12. Tanaquīl virō in (locum) _____ abductō dīxit 'illum puerum quondam Rōmānīs lūmen futūrum esse.'
13. Ergō puerum velut fīlium suum artibus _____ [= ēducāre] coepērunt, atque iuvenis _____ [= sē ostendit] vērē indolis rēgiae.
14. Incertum est num Servius Tullius _____ [= ancillā] nātus esset.

Exercitium 8

1. Quārē Tarquinius rēx centum novōs senātōrēs lēgit? ...
2. Quibuscum prīmum bellum gessit? ...
3. Quid fēcit praedā quam Apiolīs revēxerat? ...
4. Quid prohibuit nē rēx mūrō lapideō urbem circumdaret? ...
5. Quot equitibus adiectīs Tarquinius equitātum suum auxit? ...
6. Quōmodo Rōmānī Sabīnīs fūsīs fugam impedīvērunt? ...
7. Quārē Sabīnī lēgātōs ad Rōmānōs mīsērunt? ...
8. Quod oppidum Sabīnōrum Rōmānīs dēditum est? ...
9. Quid interrogātī sunt lēgātī quī Collātium dēditum vēnerant? ...
10. Quōmodo Tarquinius omne nōmen Latīnum domuit? ...
11. Quōmodo ille rēx īnfima urbis loca siccāvit? ...
12. Cuius templī fundāmenta iēcit Tarquinius Prīscus? ...
13. Quod prōdigium noctū in rēgiā vīsum est? ...
14. Cūr rēx et rēgīna Servium Tullium fīliī locō habuērunt? ...

15. Cui Tarquinius fīliam suam dēspondit? ...
16. Tūne putās Servium Tullium servā nātum esse? ...

Lēctiō quārta: versūs 247–333

Lēctiō IV

Exercitium 9

1. Alter secūr____ in caput rēgis dēiēcit!
2. Post triumphum dux hostium secūr____ percussus est.
3. Arīōn in pupp____ ascendit ut caneret, tum dē pupp____ dēsiluit.
4. Dīdō ex summā turr____ classem Trōiānam proficīscentem prōspexit.
5. Hostēs oppidum oppugnantēs altam turr____ dēstrūxērunt.
6. Quī aquā caret sit____ patitur, atque postrēmō sit____ perībit.
7. Febris est nimius calor corporis. Quī aegrōtat febr____ habet; homō sānus febr____ caret.
8. Iāniculum ultrā Tiber____ situm est.
9. In mediō Tiber____ flūmine parva īnsula est.
10. Multae nāvēs in Charybd____ merguntur.

dēcl III: -is, *gen* -is, *acc* -im, *abl* -ī:
febris
puppis
secūris
sitis
turris
Tiberis
Charybdis

Exercitium 10

1. Ancī fīliī, quī aegrē ferēbant sē _____ [= dolō] tūtōris rēgnō prohibitōs esse, Tarquiniō īnsidiās parābant.
2. Duōs pāstōrēs dēlēgērunt, quī in rēgiā _____ [= pugnam] simulant.
3. Ad rēgem vocātī clāmitābant, sed ā līctōre _____ [= prohibitī] sunt.
4. Alter rem ex _____ [= ut convēnerat] ōrdītur, et dum rēx in eum intentus sē āvertit, alter secūrim in caput rēgis _____!
5. Tanaquīl, cum rēgem paene _____ [= mortuum] vidēret, rēgiam claudī iussit, _____ [= testēs] ēiēcit, Servium _____ [= celeriter] accīvit.
6. "Tuum est" inquit, "Servī, sī vir es, rēgnum... Ērige tē deōsque ducēs sequere, quī clārum hoc fore caput dīvīnō igne _____."
7. Tum populum alloquitur: "_____ est rēx subitō _____ [< īcere]; iam ad sē rediit; brevī ipsum vidēbitis."
8. Iubet populum Serviō Tulliō _____ _____ esse [=oboedīre].
9. "Is" inquit "iūra dabit aliīsque rēgis _____ [= officiīs] fungētur."
10. Morte rēgis patefactā, Ancī fīliī _____ [< exsul] iērunt.
11. Servius, ingentī hostium exercitū fūsō, rēx omnibus _____ erat.
12. _____ [< cēnsēre] īnstituit, ut mūnera bellī nōn _____ [< vir], sed prō _____ [= statū] pecūniae _____ [= discrīberentur].
13. Postquam omnēs cīvēs _____, populum ex cēnsū in V _____ et in CXCIII _____ distribuit.
14. Singulae classēs in _____ [< senex] et _____ dīvīsae sunt.
15. Ita exercitus _____ [< pēs] distribūtus est.
16. Adiectae sunt XVIII centuriae equitum, atque ūna centuria pauperum quī mīlitiā _____ erant (_____ [< prōles] appellātī).
17. Servius urbem in IV regiōnēs dīvīsit quae _____ appellātae sunt.
18. Quī cornū canit _____ dīcitur.

arbiter
cēnsēre
cēnsus
centuria
classis
coercēre
compositō, ex c.
cornicen
dēicere
dictō audiēns esse
distribuere
exsanguis
exsulāre
fraus
habitus
ictus
immūnis
iūnior
mūnus
pedester
portendere
probātus
prōlētāriī
properē
rīxa
senior
sōpīre
tribus
virītim

Exercitium 11

1. Cūr Ancī Mārciī fīliī Serviō Tulliō īnsidiās parāvērunt? ...
2. Num ipsī rēgem aggressī sunt? ...
3. Quōs ad necandum rēgem dēlēgērunt? ...
4. Cūr pāstōrēs ad rēgem vocātī sunt? ...
5. Quōmodo Servius occīsus est? ...

6. Cūr Tanaquīl rēgiam claudī iussit? ...
7. Quid rēgīna populō dīxit? ...
8. Quōmodo Servius potestātem suam fīrmāvit? ...
9. Quōmodo mors Tarquiniī populō patefacta est? ...
10. Quō Ancī fīliī ierant? ...
11. Quibus Servius Tullius fīliās suās in mātrimōnium dedit? ...
12. Quod pācis opus māximum perfēcit Servius? ...
13. In quot classēs et in quot centuriās distribūtus est populus Rōmānus? ...
14. Quot equitum centuriae factae sunt? ...
15. Quae appellantur regiōnēs quattuor in quās Servius urbem dīvīsit? ...

Lēctiō V

Lēctiō quīnta: versūs 334–406

Exercitium 12

accingere
affectāre
agger
ārdēns
condere, lūstrum c.
cōnfessiō
conquiēscere
continuus
contumēlia
dignitās
facessere
frūstrārī
furor
grātuītus
hospitium
inclutus
īnstīgāre
īnstīnctus
lūstrāre
lūstrum
nūptiae
parricīdium
perpellere
prīvātim
rēgālis
scrīptor
senectūs
suovetaurīlia
temeritās

1. Cēnsū perfectō Servius lūstrum _____: exercitum in campō Mārtiō īnstrūctum _____ [< sūs, ovis, taurus] _____.
2. Eō _____ cēnsa sunt LXXX mīlia cīvium (eōrum quī arma ferre possent, ut adicit _____ [< scrībere] antīquissimus Fabius Pictor).
3. Servius collēs Quirīnālem et Vīmināle urbī addidit, itemque Ēsquiliās, ubi ipse habitābat, ut locō _____ [< dignus] fieret.
4. Urbem _____ [= vāllō], fossīs, mūrō circumdedit.
5. Cum prīmōribus Latīnīs pūblicē et _____ [↔ pūblicē] _____ [< hospes] amīcitiāsque iūnxit, iīsque memorābat 'fānum _____ [= illūstre] Diānae Ephesī ā cīvitātibus Asiae commūniter factum esse.'
6. Haec saepe iterandō Latīnōs _____, ut cum Rōmānīs fānum Diānae in Aventīnō aedificārent.
7. Ea erat _____ [= cōnfitērī] Latīnōrum 'Rōmam caput rērum esse.'
8. Gener Serviī, L. Tarquinius, dīcēbat 'eum iniussū populī rēgnāre' atque ipse rēgnum _____ [= petēbat].
9. Iuvenis animī _____ [< ārdēre] erat, et Tullia, uxor ferōx, virum _____ [= incitābat] ac suā _____ [= audāciā] implēbat.
10. L. Tarquinius Tulliam, rēgis fīliam māiōrem, uxōrem dūxerat, postquam duōbus _____ [< parricīda] domum novīs _____ [< nūbere] vacuam fēcit.
11. Cum Tanaquīl duo rēgna _____ [= sine intervāllō] virō ac generō dedisset, Tullia _____ [= quiēscere] nōn poterat priusquam suō virō rēgnum daret.
12. Ergō virum admonēbat ut _____ [= sē armāret] ad solium _____ [= rēgium] occupandum.
13. "Sī ad haec parum est animī, _____ hinc Tarquiniōs aut Corinthum!" inquit Tullia virō suō.
14. Hōc muliebrī _____ [< furere] _____ [= īnstigātus] Tarquinius rēgem _____ [= dictīs indignīs] crīminibusque increpuit.
15. Ita Serviī Tulliī _____ [< senex] in diēs īnfēstior fiēbat.
16. Rēs _____ est quae sine pretiō vel mercēde datur.
17. Quī uxōrī falsa prōmittit eam _____ [< frūstrā].

Exercitium 13

infīnītīvus prō indicātīvō

Exempla: Hostēs ex omnibus partibus dēcurrere [= dēcurrunt], tēla in vāllum conicere [= coniciunt]; nostrī fortiter repugnāre [= repugnant] neque ūllum frūstrā tēlum mittere [= mittunt].

1. Ferōx Tullia alterum Tarquinium admīr_____ [= admīrātur], 'eum virum esse' dīc_____ [= dīcit]; spern_____ [= spernit] sorōrem.
2. Nūllīs verbōrum contumēliīs parc_____ [= parcit] dē virō ad frātrem.
3. Iam ab scelere ad aliud scelus spect_____ [= spectat] mulier.
4. Nec nocte nec interdiū virum conquiēscere p at_____ [= patitur].
5. Hōc muliebrī furōre īnstīnctus Tarquinius circum_____ [= circumit] et concili_____ [= conciliat] sibi patrēs.
6. Admon_____ [= admonet] Tarquiniī Prīscī beneficiī ac prō eō grātiam repet_____ [= repetit]; allic_____ [= allicit] dōnīs iuvenēs.

Exercitium 14

datīvus

Exemplum: Fīliō Aenēae nōmen est Ascaniō (/Ascanius).

1. Puer____ egent____ post avī mortem nāt____ 'Egeri____' (/'Egerius') nōmen datum est.
2. Rōmae Lucumō dīxit 'sibi nōmen esse Tarquini____ (/Tarquinium).'
3. Puerō dormientī, c____ Servi____ Tulli____ (/Servius Tullius) fuit nōmen, caput ārsisse ferunt.
4. Ultim____ rēg____ Rōmān____ 'Superb____' (/'Superbus') cognōmen datum est.
5. Mercurius: "Iovis iussū veniō. Nōmen Mercuri____ (/Mercurius) est mihi."

mihi nōmen est Titō (/Titus)

Exercitium 15

1. Suovetaurīlibus quae hostiae immolantur? ...
2. Quot mīlia cīvium illō prīmō lūstrō cēnsa sunt? ...
3. Quis fuit Fabius Pictor? ...
4. Quōs collēs Servius Tullius urbī addidit? ...
5. Ubi rēx ipse habitābat? ...
6. Quōmodo rēx Latīnōs perpulit ut Rōmae fānum cum Rōmānīs facerent? ...
7. Cui deae in monte Aventīnō fānum aedificātum est? ...
8. Ubi situm est inclutum fānum Diānae? ...
9. Cūr Servius ad populum rettulit 'iubērentne sē rēgnāre'? ...
10. Quam uxōrem L. Tarquinius dūxit priōre uxōre interfectā? ...
11. Quālis fēmina erat Tullia māior? ...
12. Num Tullia māior virum suum priōrem amābat? ...
13. Quid Tullia ferōx virum suum novum hortāta est? ...
14. Quibus virīs Tanaquīl rēgnum dederat? ...
15. Quōmodo L. Tarquinius patrēs sibi conciliāvit? ...

Lēctiō sexta: versūs 407–473

Lēctiō VI

Exercitium 16

ablātīvus līmitātiōnis

1. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ut cuilibet fīnitimārum cīvitātum bell____ pār esset.
2. Tullus cum indol____ tum sp____ victōriae Mettiō ferōcior erat
3. Forte in duōbus tum exercitibus erant trigeminī frātrēs, Horātiī Cūriātiīque, nec aetāt____ nec vīr____ disparēs.
4. Iamque singulī supererant, sed nec sp____ nec vīr____ parēs.
5. Rēgnāvit Ancus annōs XXIV, cuilibet superiōrum rēgum glōri____ pār.
6. Nec quisquam iuventūtis Rōmānae ūll____ art____ cum Serviō cōnferrī potuit.

abhorrēre
admonitū
amārus
arripere
comitātus
corripere
fautor
fertur
gradus
intervenīre
iūmentum
lēgitimus
licentia
maledīcere
paternus
pietās
potior
praecō
praeparāre
profundere
rota
sanguinulentus
sīdere
suffrāgium
tingere
vehiculum

7. Duae Tulliae, rēgis fīliae, longē disparēs mōr____ erant.
8. Tarquinius, multō et aetāt____ et vīr____ validior, medium arripit Servium eumque per gradūs dēiēcit!

Exercitium 17

1. L. Tarquinius armātīs cīnctus in rēgiā sēde _____ [= cōnsēdit] et per _____ patrēs, quī ad hoc _____ [= ante parātī] erant, in Cūriam convenīre iussit 'ad rēgem Tarquinium!'
2. Ibi Tarquinius Serviō _____ [= contumēliās dīcere] ōrsus est: 'Servum servā nātum nōn comitiīs habitīs, nōn per _____ populī, nōn auctōribus patribus, rēgnum occupāvisse!'
3. Servius huic ōrātiōnī _____ [= inter hanc ōrātiōnem vēnit] et generum _____ [= reprehendere] coepit, at ille respondit 'sē fīlium rēgis multō _____ rēgnī hērēdem esse quam servum!'
4. Tumultū factō utrīusque _____ [< favēre] clāmābant, cum Tarquinius Servium _____ [< ad + rapuit] et per _____ dēiēcit!
5. Rēx prope exsanguis, cum domum sē reciperet sine rēgiō _____ [< comitārī], necātus est, id quod _____ [< admonēre] Tulliae factum esse crēditur; nec enim hoc ā cēterō eius scelere _____.
6. Cum Tullia carpentō domum veherētur, aurīga lacrimās _____ [= effundēns] restitit ante corpus rēgis trucīdātī in viā iacēns.
7. Tum Tullia carpentum per patris corpus _____ [= sanguineum] ēgisse _____ [= nārrātur]!
8. Illa fīlia sine _____ [< pius] _____ [= patriō] sanguine manūs suās _____ [= ūmidās fēcit].
9. Cum Serviō Tulliō, quī XLIV annōs rēgnāvit, iūsta ac _____ [< lēx] rēgna occidērunt ac rēgia _____ [< licēre] orta est.
10. Serviī senectūs nōn dulcis, sed _____ [= acerba] fuit.
11. Carpentum est _____ [< vehere] duārum _____, quod duōbus _____ [: equīs] vehitur.

Exercitium 18

1. Quid iussit L. Tarquinius in sēde rēgiā sedēns? ...
2. Cūr senātōrēs extemplō ad Tarquinium convēnērunt? ...
3. Quibus verbīs Tarquinius Serviō maledīxit? ...
4. Quōmodo Servium rēgnum occupāvisse dīxit? ...
5. Quis huic ōrātiōnī intervēnit? ...
6. Quid Tarquinius Serviō mīrantī respondit? ...
7. Inter tumultum in Cūriā factum quid fēcit Tarquinius? ...
8. Num rēx Servius salvus domum rediit? ...
9. Cūr admonitū Tulliae rēx necātus esse crēditur? ...
10. Cum Tullia domum redīret, cūr aurīga pavidus restitit? ...
11. Quod scelus foedum impiumque tum Tullia fēcisse nārrātur? ...
12. Quot annōs rēgnāvit Servius Tullius? ...
13. Cūr Ovidius coniugium Tulliae 'sceleris mercēdem' appellat? ...

Lēctiō grammatica

Exercitium 19

Adiectīva.

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl)? uter numerus (sg/pl)? quod genus? (m/f/n)? quae dēclīnātiō? (1/2/3)?

Exemplum: bonam *acc sg f 1 < bonus*.

1. (v. 7) avītae ...
2. (v. 8) proximus ...
3. (v. 9) pūblica ...
4. (v. 11) cupidīs...
5. (v. 16) ōtiōsum ...
6. (v. 18) medium ...
7. (v. 19) necessāriam ...
8. (v. 20) ferōcī ...
9. (v. 31) compotem ...
10. (v. 33) paucīs ...
11. (v. 36) caelestēs ...
12. (v. 37) īnfernī ...
13. (v. 38) iniūstum ...
14. (v. 40) nostrum ...
15. (v. 47) pūrō, piō ...
16. (v. 49) māior ...
17. (v. 53) praesentibus ...
18. (v. 67) priōrum ...
19. (v. 68) omnem ...
20. (v. 69) veterum ...
21. (v. 71) novae ...
22. (v. 73) variā ...
23. (v. 76) ingentī ...
24. (v. 76) potēns ...
25. (v. 92) impiger ...
26. (v. 93) omnibus ...
27. (v. 95) magnī ...
28. (v. 107) humiliōrem ...
29. (v. 112) aptissima ...
30. (v. 114) fortī ...
31. (v. 115) cupidō ...
32. (v. 137) prīvātīs ...

Exercitium 20

1. arripere, ar_____isse, ar_____um esse
2. colere, _____isse, _____um esse
3. cōnflīgere, cōn_____isse, cōn_____um esse
4. cōnscīscere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. cōnsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
6. dēicere, dē_____isse, dē_____um esse
7. dēligere, dē_____isse, dē_____um esse
8. dēlinquere, dē_____isse, dē_____um esse
9. distribuere, dis_____isse, dis_____um esse
10. domāre, _____isse, _____um esse
11. expergīscī, ex_____um esse
12. fungī, _____um esse
13. incurrere, in_____isse
14. ingredī, in_____um esse
15. īnstīgāre, īn_____isse, īn_____um/īn_____um esse
16. nūbere, _____isse, _____um esse
17. perpellere, per_____isse, per_____um esse
18. portendere, _____isse, _____um esse
19. retinēre, re_____isse, re_____um esse
20. sīdere, _____isse
21. sinere, _____isse, _____um esse
22. solēre, _____um esse
23. tingere, _____isse, _____um esse

Lēctiō grammatica

ar-ripiō -iunt

dē-icere -iunt

in-gredī -iuntur

Cap. XLV

Lēctiō I

datīvus finālis
+datīvus commodī

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVINTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–89

Exercitium 1

Exempla: Ariadna Thēseō auxiliō vēnit: fīlum eī dōnō dedit [= dōnāvit], quod eī salūtī fuit ('eī', *datīvus commodī, indicat* cui *aliquid* bonō *sit*).

1. Castor et Pollūx saepe Rōmān____ in proeliīs auxili____ vēnērunt.
2. Cum victōria Horāti____ honōr____ atque glōri____ esset, nex sorōris e____ crīmin____ fuit.
3. Rapīna virginum Sabīnārum iuven____ Rōmān____ magnō fuit gaudi____, at magnō dolōr____ fuit parent____, quibus fortūna fīliārum cord____ erat.
4. Iūnō est dea c____ coniugia cūr____ sunt [= quae coniugia cūrat].
5. Mettius: "Memor estō hās duās aciēs spectācul____ fore Etrūsc____."
6. Lucumō ob dīvitiīs cīv____ invidi____ erat [= cīvēs Lucumōnī invidēbant].
7. Tarquinius postulābat ut quam prīmum comitia rēg____ creand____ fierent.
8. Servius cēnsum īnstituit, id quod r____ pūblic____ magn____ ūs____ [= ūtilissimum] erat et rēg____ magn____ honōr____.
9. Tarquinius Superbus Latīnīs dīxit 'moram suam hesternam salūt____ s____ atque ill____ fuisse.'
10. Turnus minās in rēgem iactāre ausus erat, ea rēs e____ crīmin____ fuit.
11. Mīnōtaurus odi____ erat Athēniēns____ [= Athēniēnsēs Mīnōtaurum ōderant], Daedalus i____ admīrātiōn____ erat [= Daedalum admīrābantur].
12. Dīdō Aenēae ēnsem mūner____ (= dōn____) dederat.

Exercitium 2

1. L. Tarquinius rēx Serviī fautōrēs aliōsque _____ [= quōs ōderat] interfēcit aut in _____ [< exsul] ēgit.
2. Servium sepelīrī vetuit, cum 'Rōmulum quoque īnsepultum periisse' _____ [= dīceret].
3. Patrum numerum _____ [= minuit], ut senātōrum _____ [< paucī] senātus _____ [= contemnendus] esset.
4. Senātum dē rē pūblicā nōn cōnsulēbat, sed suīs cōnsiliīs rem pūblicam _____ [= regēbat].
5. Cum Tarquinius Octāviō Mamiliō, prīncipī Latīnōrum, fīliam _____ dedisset, _____ [= potentia] eius magna erat inter Latīnōs.
6. Latīnī, cum iussū rēgis prīmā lūce ad concilium convēnissent nec rēx ipse adesset, īrātī in rēgem _____ sunt [= rēgī maledīxērunt].
7. Turnus Herdōnius, vir _____ [= audāx et superbus], "Haud mīrum est" inquit "eī 'Superbō' datum cognōmen: an _____ [= qui*d*quam] superbius est quam ēlūdere sīc omne nōmen Latīnum!"
8. Postrēmō paulō ante sōlis occāsum Tarquinius intervēnit – atque Latīnōs posterō diē _____ [= in eundem locum] convenīre iussit!
9. Turnus vērō, _____ [= īrā et odiō] commōtus, _____ [< minārī] in rēgem _____ [< iacere].
10. Itaque Tarquinius Turnō necem _____ est [= clam excōgitāvit].
11. Gladiīs multīs in _____ [< hospes] Turnī clam illātīs, rēx eum falsō accūsāvit 'necem sibi parāre.'
12. Cum gladiī abditī _____ [= prōferrentur], _____ [= profectō] rēs _____ [↔ dubia] vīsa est.
13. Itaque Turnus _____ [= quī nōn dēlīquerat] sine iūdiciō suppliciō novō affectus est: in aquam mersus _____ super iniectā.

administrāre
auctōritās
collaudāre
contēmptus
crātis
dictitāre
difficulter
enimvērō
eōdem
exsilium
hospitium
iactāre
imminuere
īnsolēns
īnsōns
invehere in
invidia
invīsus
māchinārī
manifēstus
manipulus
minae
nūptum dare
paucitās
prōtrahere
quicquam

14. _____ [= laudātīs] Latīnīs, Tarquinius haud _____ [↔ facile] iīs persuāsit ut foedus cum Rōmānīs renovārent.
15. Legiō cōnstat ex decem cohortibus, cohors ex tribus _____.

Exercitium 3

1. Quod cognōmen L. Tarquiniō datum est? ...
2. Quid L. Tarquinius dictitābat quārē socerum sepelīrī vetāret? ...
3. Omnēsne rēgēs Rōmānī post mortem sepultī sunt? ...
4. Cūr L. Tarquinius Superbus sē cūstōdibus armātīs cīnxit? ...
5. Quōmodo cīvibus Rōmānīs terrōrem iniciēbat? ...
6. Quārē ille rēx senātōrum numerum minuit? ...
7. Num Tarquinius senātum dē rē pūblicā cōnsulēbat? ...
8. Quōmodo Latīnōs sibi conciliābat? ...
9. Cūr īrātī erant Latīnī ad concilium convocātī? ...
10. Quis ferōcissimē in absentem rēgem invectus est? ...
11. Quid Turnus Herdōnius Latīnōs hortātus est? ...
12. Quōmodo Tarquinius sē pūrgāvit quod tardē venīret? ...
13. Cūr Tarquinius Turnō necem māchinātus est? ...
14. Quid rēx Turnum falsō accūsāvit? ...
15. Quōmodo culpam Turnī dēmōnstrāre cōnātus est? ...
16. Quō suppliciō Turnus affectus est? ...
17. Foedere inter Rōmānōs et Latīnōs renovātō, uter populus superior erat? ...

Lēctiō secunda. versūs 90–167

Lēctiō II

Exercitium 4

genetīvus quālitātis

1. C. Octāviānus adulēscēns ūn_____ et vīgintī ann_____ Brūtum et Cassium vīcit.
2. Frātrēs geminī e_____dem aetāt_____ sunt.
3. Aqua Appia habet longitūdinem passuum ūndecim mīl_____ centum nōnāgintā (ex eō suprā terram est opus arcuātum pass_____ sexāgintā).
4. Trōiānī profugī classem vīgintī nāv_____ aedificāvērunt.
5. In asȳlum Rōmulī cōnfūgērunt virī omn_____ gener_____.
6. Sabīnī aureās armillās magn_____ ponder_____ bracchiō laevō gerēbant.
7. Ecce ānulus aureus gemmātus; eius mod_____ [= eius generis, tālis] ānulus magn_____ preti_____ est.
8. Magister: "Foedae sunt litterae tuae. H_____ mod_____ [= huius generis] litterae legere nōn possum." Discipulus: "Ars scrībend_____ difficilis est!"
9. Tullus Hostīlius fuit rēx ingeni_____ bellicōs_____.
10. Ūnā hōrā quadringent_____ ann_____ opus, quibus Alba steterat, funditus dēlētum est.
11. Servius Tullius iuvenis ēvāsit vērē indol_____ rēgi_____.
12. Cīvēs prīm_____ class_____ sunt quī cēnsum centum mīl_____ habent.
13. Cīvēs īnfim_____ ōrdin_____ 'prōlētāriī' appellantur.
14. Serviō Tulliō erant duae fīliae, quārum altera ferōc_____ anim_____ erat, altera mīt_____ ingeni_____.
15. Tarquinius Superbus mōrem senātum dē rē publicā cōnsulend_____ solvit.
16. Nūntius Sextī dubi_____ fid_____ vidēbātur.
17. Plēbs indignābātur quod ad opera labōr_____ māiōr_____ trādūcēbantur.
18. *Tant_____ mōl_____ erat Rōmānam condere gentem.*

modus : genus; rēs <u>eius modī</u> = rēs eius generis, tālis rēs

aequāre
assentīre
assūmere
dēcutere
dēlīberāre
imperfectus
inambulāre
indignārī
obīre
operārius
papāver
pererrāre
praecipere
praedārī
prōmptus
prōtegere
prūdentia
rebellāre
saevitia
scīscitārī
talentum
tolerāre
trānsfugere
ultimum, ad u.
usquam

Exercitium 5

1. Arte bellandī L. Tarquinius superiōrēs rēgēs _____ [< aequus].
2. Oppidō Volscōrum captō vēndendā praedā XL _____ argentī fēcit.
3. Cum Gabiōs vī capere nōn posset, Sextum fīlium Gabiōs _____ [= ad hostem fugere] iussit patris in sē _____ [= saevus] querentem.
4. "Rēx" inquit Sextus Tarquinius "iam etiam līberīs suīs īnsidiās parat; ego quidem inter tēla patris ēlāpsus nihil _____ [= ūllō locō] mihi tūtum crēdidī nisi apud hostēs L. Tarquiniī!"
5. Gabīnōs ōrāvit ut sē ā patris crūdēlitāte _____ [= tuērentur].
6. Ā Gabīnīs bene exceptus, Sextus dīxit 'dē aliīs rēbus sē iīs _____ [= cum iīs cōnsentīre]', sed eōs ad _____ [= bellum renovandum] incitābat.
7. In eō bellō sibi _____ māximam _____ [= sē prūdentissimum esse affīrmāvit].
8. Prīmō Sextus cum _____ [= parātissimīs] iuvenum _____ [< praeda] ībat.
9. Ad _____ [= postrēmō] dux bellī lēctus, pariter cum mīlitibus perīcula _____ [= adībat] ac labōrēs _____ [= patiēbātur].
10. Cum Sextus Gabiīs tam potēns esset quam pater eius Rōmae, nūntium ad patrem mīsit _____ [= quaesītum] 'quid sibi faciendum esset?'
11. Rēx nūntiō nihil respondit, sed _____ [= cōgitāre] vidēbātur.
12. In hortō _____ [= hūc illūc ambulāns] summa _____ capita _____.
13. Nūntius rē _____ sē redīre putābat, sed Sextus intellēxit quid pater tacitus _____: 'prīmōrēs Gabīnōrum interficiendōs esse!'
14. Rōmae _____ [< opus] _____ [= indignum putābant] quod opera māximī labōris iīs facienda erant.
15. Aenēās omnia maria _____ [= per omnia maria errābat].

Exercitium 6

1. Quālis dux bellī fuit Tarquinius Superbus? ...
2. Quod oppidum ex Volscīs cēpit? ...
3. Quantam pecūniam fēcit praedā vēndendā? ...
4. Num Tarquinius Gabiōs vī cēpit? ...
5. Quārē Sextus Tarquinius ad Gabīnōs trānsfūgit? ...
6. Quās fābulās Sextus Gabīnīs nārrāvit? ..
7. Quōmodo Sextus ā Gabīnīs exceptus est? ...
8. Quōmodo effēcit ut Gabīnīs dux bellī fieret? ...
9. Quid fēcit ut mīlitibus cārus esset? ...
10. Quārē Sextus Tarquinius nūntium Rōmam mīsit? ...
11. Cūr rēx huic nūntiō nihil respondit? ...
12. Quid fēcit rēx Tarquinius prō respōnsō? ...
13. Hōc audītō quid Sextus Tarquinius intellēxit? ...
14. Omnēsne prīmōrēs Gabīnī interēmptī sunt? ...
15. Cūr Gabiī sine dīmicātiōne Rōmānīs dēditī sunt? ...
16. Quod monumentum Tarquinius tum exstruere coepit? ...
17. Quid plēbs Rōmāna indignābātur? ...

Lēctiō tertia: versūs 168–228

Lēctiō III

Exercitium 7

ablātīvus quālitātis

Exemplum: Solō vir summā sapientiā [= summae sapientiae, sapientissimus] fuit.

1. Praedōnēs tant____ audāci____ [= tam audācēs] erant ut portūs Italiae oppugnārent.
2. Rēx Sāturnus tant____ iūstiti____ fuisse dīcitur ut nēmō sub illō servīret.
3. Herculēs bovēs mīr____ speci____ sēcum in Latium ēgisse nārrātur.
4. Apud mīlitēs Sextus māxim____ cāritāt____ [= cārissimus] erat.
5. Tanaquīl populum iubet bon____ anim____ esse.
6. Graecī equum ligneum ingent____ magnitūdin____ fēcērunt.
7. Tullia, fīlia impia atque inhūmān____ crūdēlitāt____, carpentum per patris corpus ēgit!
8. Venus est dea mīrābil____ pulchritūdin____.

Exercitium 8

1. Cum anguis ex columnā ligneā ēlāpsus esset, id _____ [< portendere] rēgis animum cūrīs _____ [= timidīs] implēvit.
2. Itaque duōs fīliōs cum Brūtō Delphōs ad inclutum _____ mīsit.
3. In eō ōrāculō fātum dīvīnitus praedīcitur ex īnfimō _____.
4. Brūtus _____ [< stultus] simulābat, nē rēgī timendus esset.
5. Eum comitem vel potius _____ [< lūdere] Tarquiniī sēcum dūxērunt.
6. Respōnsō ōrāculī dē mātre ōsculandā audītō, Tarquiniī _____ permīsērunt uter prior mātrī ōsculum daret.
7. Brūtus vērō respōnsum nōn ad mātrem hūmānam, sed _____ [= ad aliam rem] spectāre ratus, terram ōsculō tetigit.
8. Tarquinius Rutulīs, gentī _____ [= valdē potentī], bellum indīxit.
9. Ita rēx _____ [= dīves fierī] cupiēbat, nam aerārium _____ [< magnificus] pūblicōrum operum exhaustum erat.
10. Simul praedā animōs cīvium _____ [= mītigāre] volēbat.
11. Cum Ardeam nēquīquam vī adortus esset, urbem _____ [< ob + sedēre] coepit.
12. In statīvīs rēgiī iuvenēs convīviīs et lūdīs _____ [< iuvenis] ōtium _____ [= cōnsūmēbant].
13. Dum cēnant apud Sextum et vīnō _____ [= calidī factī erant], dē uxōribus _____ facta est [= uxōrēs memorātae sunt].
14. 'Suam' quisque '_____ [= pudīcissimam] esse' dīxit.
15. Certāmine ortō Tarquinius Collātīnus, quī aderat, 'suam Lucrētiam cēterīs _____ [= meliōrem esse]' dīxit.
16. "Quīn, sī vigor _____ [= iuventūtī] inest, cōnscendimus equōs _____que [= īnspicimusque] praesentēs nostrārum ingenia?"
17. Iuvenēs citātīs equīs Rōmam _____ [= āvehuntur quasi volantēs].
18. Ibi nurūs rēgis in convīviō luxūque cum _____ [< aequus] vīdērunt.
19. Nocte _____ [= tardā] Collātiam vēnērunt, ubi Lucrētiam dēditam lānae inter ancillās sedentem invēnērunt.
20. Ergō praemium certāminis dē _____ [< castus] uxōrum _____ [= apud] Lucrētiam fuit.
21. Ibi Sextum Tarquinium cēpit mala _____ [= cupīdō] Lucrētiae _____ [= violandae].
22. In rēgnō Tarquiniī Superbī senātus populusque Rōmānus _____ imperiī [= sine imperiō] erat.

aequālis
aliō *adv*
ānxius
āvolāre
castitās
castus
dītāre
expers
incalēscere
invīsere
iuvenālis
iuventa
lēnīre
libīdō
lūdibrium
magnificentia
mentiō
obsidēre
ōrāculum
penes
portentum
praepotēns
praestāre
sērus
sors
specus
stultitia
stuprāre
terere

Exercitium 9

1. Quod portentum in rēgiā vīsum est? ...
2. Hōc portentō territus quid rēx fēcit? ...
3. Quis fīliīs rēgis comes datus est? ...
4. Nōmen 'Brūtus' quid significat? ...
5. Quid ēgit Brūtus cum frātrem suum ā rēge interfectum cognōvisset? ...
6. Quid iuvenēs rēgiī ex ōrāculō scīscitātī sunt? ...
7. Quod respōnsum iīs redditum est? ...
8. Quid Brūtus fēcit cum respōnsum ōrāculī audīvisset? ...
9. Quārē Tarquinius Rutulīs bellum fēcit? ...
10. Quamobrem exhaustum erat aerārium? ...
11. Cūr necesse fuit Ardeam obsidēre? ...
12. Quōmodo iuvenēs rēgiī in statīvīs tempus terēbant? ...
13. Quod certāmen inter iuvenēs pōtantēs ortum est? ...
14. Quōmodo iuvenēs uxōrēs suās experīrī cōnstituērunt? ...
15. Rōmae quid agentēs nurūs rēgiās invēnērunt? ...
16. Num Lucrētia in convīviō inventa est? ...
17. Quae libīdō ibi Sextum Tarquinium cēpit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 229–287

Exercitium 10

abl abs cum nōmine (subst/adi)

1. Multī Trōiānī duc____ Aenē____ ē patriā profectī sunt.
2. Ascani____ puer____ Lāvīnia rēgnāvit.
3. Rōmul____ rēg____ numerus cīvium Rōmānōrum duplicātus est.
4. Tarquinius Superbus nōn auctōr_____ patr_____ rēgnāvit.
5. Brūtus d_____ test_____ iūrāvit 'sē rēgem exāctūrum esse.'
6. T. Mānli____ cōnsul____ post prīmum bellum Pūnicum Iānus clausus est.
7. Geminīs expositīs, servī rēgis ūd____ gen____ rediērunt.
8. Cum Sabīnīs prīmō dubi____ victōri____, magn____ utrimque caed____ pugnātum est.
9. Servius: "Quā tū audāciā, m____ vīv____, ausus es in sēde cōnsīdere meā?"
10. Sextus dict____ fact____que omn____ ad fallendum apt____ Gabīnōs sibi conciliāvit, īnsci____ multitūdin____ quid agerētur.
11. Nūntius Sextī, ut r____ imperfect____, Gabiōs rediit.
12. Sextus Tarquinius, īnsci____ Collātīn____, Collātiam vēnit.
13. Patr____ et vir____ praesent____ Lucrētia cultrum in corde dēfīxit.

Exercitium 11

adulter
adulterium
dēdecus
dēlictum
dextera
exsequī
extrahere
fīdēlis
hospitālis
impudīcus
incidere
inclīnāre
iugulāre

1. Posteā, cum Sex. Tarquinius Collātiae benignē exceptus esset, noctū ex _____ [< hospes] cubiculō ad dormientem Lucrētiam penetrāvit.
2. Strictō gladiō mulierī _____ [= castae] mortem minātus est, sed illa nec minīs nec precibus ā castitāte _____ [= vertī] potuit.
3. Tum Sex. Tarquinius ad metum addit _____ [↔ decus]:
4. "Tēcum mortuā" inquit "_____ [= trucīdātum] servum nūdum pōnam, ut in sordidō _____ [↔ coniugiō] necāta dīcāris!"
5. Tantō terrōre perterrita mulier _____ [= fīrma, cōnstāns] postrēmō vī victa est.
6. Tarquiniō profectō, Lucrētia maesta nūntium ad patrem et ad virum mīsit 'ut cum singulīs _____ [= fīdīs] amīcīs venīrent: opus esse _____ [= properātō], rem atrōcem _____ [= accidisse].'
7. Adventū virī et patris lacrimae _____ [= ortae] sunt.

8. Virō quaerentī "_____ [= satisne] salvē?" respondit "Minimē! Quid enim salvī est mulierī āmissā _____ [= castitāte]?"
9. Virōs hortāta est ut _____ [= dextrās] fidemque darent 'haud impūne fore _____ [> adulterium]!'
10. Virī mulierem miseram cōnsōlātī sunt, cum _____ [= culpam] ā coāctā in auctōrem _____ [< dēlinquere] āverterent.
11. "Mēns _____ [= dēlinquit]" inquiunt, "nōn corpus, et unde cōnsilium āfuit, inde culpa abest."
12. Lucrētia: "Ego mē etsī _____ [< peccāre] absolvō, suppliciō nōn līberō; nec ūlla deinde _____ [↔ pudīca] Lucrētiae exemplō vīvet!"
13. Cultrum in corde dēfīxit _____que in vulnus moribunda cecidit.
14. Cēterīs conclāmantibus, Brūtus cultrum cruōre _____ [= cruentum] ē vulnere _____ prae sē tenuit.
15. Brūtus per sanguinem Lucrētiae _____ [= dīs testibus affīrmāvit] 'sē L. Tarquinium cum coniuge et līberīs vī _____ [= persecūtūrum] esse nec quemquam rēgnāre Rōmae passūrum!'
16. Mala libīdō quae pudīcitiam mulieris vī et terrōre vincit vix _____ [*f* < victor] dīcī potest.
17. Morbus _____ est quī _____ [= mortem] fert.

iūrāre
mānāre
mātūrāre
noxa
oborīrī
obstinātus
peccāre
peccātum
pestifer
pestis
prōlābī
pudīcitia
pudīcus
satin'
victrīx

Exercitium 12

1. Quārē Sextus Tarquinius Collātiam revertit? ...
2. Quō ille post cēnam dēductus est? ...
3. Cēterīs dormientibus quid ēgit Sex. Tarquinius? ...
4. Quō terrōre Lucrētiae mināts est? ...
5. Sex. Tarquiniō profectō quōs Lucrētia advocāvit? ...
6. Quem Collātīnus sēcum dūxit? ...
7. Quōmodo virī Lucrētiam cōnsōlābantur? ...
8. Quid Lucrētia sub veste abditum habēbat? ...
9. Quid tum fēcit mulier violāta? ...
10. Quid iūrāvit Brūtus cultrum Lucrētiae prae sē tenēns? ...

Lēctiō quīnta: versūs 288–343 — *Lēctiō V*

Exercitium 13

Exemplum: Ā nostrīs fortissimē pugnātum est [= nostrī f. pugnāvērunt]. — *passīvum impersōnāle*

1. Apud aedēs Priamī ācerrimē pugnā_____ [= ācerrima pugna erat].
2. Cum Sabīnīs prīmō dubiā victōriā pugnāt_____ _____.
3. Bellō Latīnō nusquam dē ūniversā rē dīmicāt_____ _____, sed Tarquinius singula oppida occupandō omne nōmen Latīnum domuit.
4. Latīnī cum Rōmānīs fānum Diānae fēcērunt; ea erat cōnfessiō caput rērum Rōmam esse, dē quō totiēs armīs certāt_____ _____ [= certāmen fuerat].
5. Iuvenēs Delphōs profectī sunt. Quō postquam vent_____ _____ [= vēnērunt], ōrāculum petīvērunt.
6. Redit_____ _____ [= rediērunt] inde Rōmam.
7. Ex omnibus locīs urbis in forum curr_____ [= hominēs currunt]; quō simul ac vent_____ _____ [= vēnērunt], praecō populum ad Brūtum advocāvit
8. Rēgnāt_____ _____ [= rēgnāvērunt rēgēs] Rōmae annōs CCXLIV.
9. Nunc _____ bibend_____! Dormiend_____ nōn _____!

abrogāre
bellātor
castīgāre
centuriātus
comprimere
concīēre
exigere
exsecrārī
iners
magistrātus
miseria
mōtus
opifex
orbitās
praefectus
quācumque
rapīna
simultās
stuprum
tribūnus Celerum
ultrō
voluntārius

Exercitium 14

1. Corpore Lucrētiae in forum dēlātō hominēs ad lacrimās et querēllās _____ [= concitantur] .
2. Brūtus lacrimās atque _____ [= sēgnēs] querēllās _____ [= reprehendit] suāsitque ut iuvenēs cum armīs _____ [↔ coāctī] adessent.
3. Armāta multitūdō pavōrem fēcit _____ [= ubicumque] prōcēdēbat.
4. Rōmae praecō populum advocāvit ad _____ Celerum (nam in eō _____ [= officiō pūblicō] Brūtus erat).
5. In forō Rōmānō Brūtus ōrātiōnem habuit dē _____ [> stuprāre] Lucrētiae īnfandō, dē _____ [< orbus] Sp. Lucrētiī itemque dē _____ [< miser] et labōribus plēbis.
6. "Rōmānī hominēs" inquit "_____ [= operāriī] prō _____ [< bellāre] factī sunt!"
7. Hāc ōrātiōne Brūtus populum perpulit ut imperium rēgī _____ [= adimeret].
8. Cum iuvenibus armātīs quī _____ [= suā sponte] nōmina dabant Brūtus Ardeam profectus est, Lucrētiō _____ [< praeficere] Rōmae relictō.
9. Intereā Tullia domō profūgit dum omnēs eam _____ [= eī poenās deōrum optant].
10. Rēx Rōmam perrēxit, ut _____ [< movēre] _____ [< con- + premere], sed ille cum līberīs suīs Rōmā _____ est.
11. Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est ob _____ [↔ amīcitiam] quam sibi caedibus et _____ [< rapere] concīverat.
12. Deinde duo cōnsulēs comitiīs _____ [< centuria] creātī sunt.

Exercitium 15

1. Quō corpus Lucrētiae dēlātum est? ...
2. Hāc rē atrōcī concitātī quid hominēs querēbantur? ...
3. Brūtōne placēbant lacrimae et querēllae hominum ? ...
4. Quid Brūtus castīgātor lacrimārum effēcit? ...
5. Quō Brūtus cum armātā multitūdine profectus est? ...
6. Quālem ōrātiōnem Brūtus habuit in forō Rōmānō? ...
7. Quae facinora nefanda memorāvit? ...
8. Quid dīxit dē miseriīs et labōribus plēbis? ...
9. Quōs deōs invocāvit? ...
10. Quid fēcit populus Rōmānus hāc ōrātiōne incēnsus? ...
11. Tulliane Rōmae mānsit inter hunc tumultum? ...
12. Quārē Brūtus Rōmā Ardeam in castra profectus est? ...
13. Quis eōdem ferē tempore Ardeā Rōmam vēnit? ...
14. Quōmodo Brūtus cāvit nē rēgī obvius fieret? ...
15. Quōmodo Tarquinius Rōmae acceptus est? ...
16. Quid līberīs rēgis factum est? ...
17. Cūr Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est? ...
18. Quot annōs Rōmae rēgnātum est? ...
19. Quī prīmī cōnsulēs creātī sunt? ...

Lēctiō sexta: versūs 344–413

Lēctiō VI

Exercitium 16

1. Sōle occidente Sextus Tarquinius portā _____ [= aere opertā] Collātiam ingressus est et domum Lucrētiae petīvit.
2. Lucrētia īnscia _____ parābat hostī suō: tantum animō _____ [< errāre] erat!
3. Noctū Sextus Tarquinius surgit et in thalamum Lucrētiae, _____ [< nūbere] _____ [= castae], venit.
4. Lucrētia _____ [= pavida est] ut parva agna _____ [= prehēnsa] cum iacet sub lupō _____ [= ad necem parātō].
5. Effugere nōn potest, nam pectora _____ [= manibus] _____ [= premuntur].
6. Lucrētia violāta coniugem et patrem _____ [= senem] advocat.
7. Ut eam lūgentem vident, "Quae causa est lūctūs?" inquiunt, "cui _____ [= fūnus] parās?"
8. *Illa diū* _____ [= tacet] _____ *que* [< pudēre] *cēlat amictū ōra, fluunt lacrimae mōre* _____ *aquae* [= ut aqua semper fluēns].
9. Lucrētia, ter frūstrā loquī cōnāta, tandem dēdecus suum _____ ausa est, dum _____ [< mātrōna] genae ērubēscunt.
10. Pater et coniūnx eī coāctae _____ dant [=ignōscunt], sed illa pectus suum cultrō trānsfīgit!
11. Dum vir paterque commūne _____ [= iactūram] gemunt, Brūtus cultrum _____ [< genus] sanguine _____ tenēns iūrāvit 'sē Tarquinium cum scelerātā coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā exāctūrum esse!'
12. Lucrētia _____ [= nec vīva nec mortua] comā _____ haec verba _____ [↔ pavida] probāre vīsa est.
13. In forō Brūtus vulnus Lucrētiae _____ [= vacuum] patefēcit et rēgis facta nefanda referēns populum concitāvit.
14. Brūtus et Collātīnus, virī _____ [< honōs], cōnsulēs creātī sunt iīsque _____ [< annus] imperium datum est.

aerātus
annuus
concutere
damnum
dēprehendere
ēloquī
epulae
error
exsequiae
generōsus
grandaevus
honestus
impavidus
inānis
īnfēstus
mātrōnālis
nūpta
palma
pavēre
perennis
prōlēs
pudibundus
pudīcus
reticēre
sēmianimis
stīllāre
urgēre
veniam dare

Exercitium 17

1. Quō Sextus Tarquinius sōle occidente vēnit? ...
2. Quōmodo ille domī Collātīnī exceptus est? ...
3. Cūr hospes Collātīnī 'hostis' vocātur? ...
4. Num Sextus Tarquinius suspectus fuit Lucrētiae? ...
5. Quārē noctū ē lectō surrēxit Tarquinius atque ēnsem strīnxit? ...
6. Quō fīlius rēgis penetrāvit? ...
7. Quid lectō Lucrētiae incumbēns dīxit? ...
8. Cūr Lucrētia neque clāmāvit neque repugnāvit neque effūgit? ...
9. Num Sextus Tarquinius eam precibus aut praemiīs movēre potuit? ...
10. Quid tum Tarquinius sē factūrum esse dīxit? ...
11. Quō metū perterrita tandem succubuit mulier? ...
12. Quālem pater et marītus fīliam et uxōrem suam invēnērunt? ...
13. Quid interrogāvērunt cum eam ita lūgentem vidērent? ...
14. Cūr Lucrētia prīmō nihil respondit? ...
15. Num vir et pater mulierem violātam accūsāvērunt? ...
16. Num Lucrētia ipsa sibi veniam dedit? ...
17. Cum Lucrētia sē interfēcisset, quid fēcit Brūtus? ...
18. Quōmodo Brūtus populum Rōmānum concitāvit? ...
19. Cūr ille diēs rēgnō suprēmus fuit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 18

Datur adiectīvum (m.). Dā adverbium: -ē/-ō/-iter/-ter/-e/-im/-ius/-iēs.

adi -us (-r)-a -um
adv -ē (-ō, -im)

1. superbus, *adv* superb_____.
2. iūstus, *adv* iūst_____.
3. levis, *adv* lev_____.
4. celer, *adv* celer_____.
5. pulcher, *adv* pulchr_____.
6. ācer, *adv* ācr_____.
7. subitus, *adv* subit_____.
8. benignus, *adv* benign_____.
9. cōmis, *adv* cōm_____.
10. falsus, *adv* fals_____.
11. pār, *adv* par_____.
12. sapiēns, *adv* sapien_____.
13. pūblicus, *adv* pūblic_____.
14. prīvātus, *adv* prīvāt_____.

adi -is -e (-r -ris -re, -x, -ns)
adv -iter (-nter, -e)

15. postrēmus, *adv* postrēm_____.
16. ferōx, *adv* ferōc_____.
17. libēns, *adv* liben_____.
18. facilis, *adv* facil_____.
19. difficilis, *adv* difficul_____.

adi (comp) -ior -ius
adv -ius

20. gravior, *adv* grav_____.
21. fortissimus, *adv* fortissim_____.
22. melior, *adv* mel_____.
23. prior, *adv* pr_____.

numerus quīnque...
adv -iēs (×)

24. malus, *adv* mal_____.
25. bonus, *adv* _____.
26. quīnque, *adv* quīnqu_____ (5×).
27. sex, *adv* sex_____ (6×).
28. decem, *adv* dec_____ (10×).

Exercitium 19

con-cutiō -iunt
dē-cutiō -iunt

1. concière, con_____isse, con_____um esse
2. concutere, con_____isse, con_____um esse
3. dēcutere, dē_____isse, dē_____um esse
4. dēprēndere, dē_____isse, dē_____um esse
5. ērubēscere, ē_____isse
6. exigere, ex_____isse, ex_____um esse
7. favēre, _____isse
8. incalēscere, in_____isse
9. obsidēre, ob_____isse, ob_____um esse
10. opprimere, op_____isse, op_____um esse
11. praestāre, prae_____isse
12. prōlābī, prō_____um esse

Cap. XLVI

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEXTVM

Lēctiō I

Lēctiō prīma: versūs 1–123

Exercitium 1

coercēre
collēga
commovēre
cōnsenēscere
cōnsulāris
cōnsulātus
contendere
damnāre
decemvirī
dēprecātiō
dictātor
dictātūra
dītissimus

1. Annō _____ quadrāgēsimō quīntō [CCXLV] ab urbe conditā prō ūnō rēge duo cōnsulēs creātī sunt, ut alter alterum _____.
2. Senātuī _____ ut annuum imperium habērent, nē _____ [< diūturnus] imperiī eōs īnsolentēs _____ [= faceret].
3. Cōnsulēs sciēbant sē post annum _____ [= sine magistrātū] fore.
4. Prīmī cōnsulēs fuērunt Brūtus et Collātīnus, sed Collātīnus coāctus est ex urbe migrāre cum omnī _____ suō [= bonīs patris].
5. Brūtus P. Valerium Pūblicolam _____ sibi fēcit.
6. Tarquinius bellum Rōmānīs _____ [= mōvit], ut in rēgnum _____ [= rūrsus īnstituerētur].
7. In prīmō proeliō Brūtus cōnsul et Arrūns, Tarquiniī fīlius, _____ sē [= alter alterum] occīdērunt.
8. Tarquinius victus Tūsculum sē contulit ibique _____ [< senex].

9. Cum gener Tarquiniī bellum parāret, ut clādem socerī _____ [= ulcīscerētur], _____ Rōmae factus est T. Lārcius.
10. _____ [< dictātor] dignitās māior est quam _____ [< cōnsul].
11. _____ equitum dictātōrī _____ [= oboedit].
12. XVI annō post rēgēs exāctōs plēbs Rōmāna, sēditiōne factā, _____ plēbis sibi creāvit, quī plēbēiōs ā patriciīs dēfenderent.
13. Cn. Mārcius, Rōmā expulsus, ad Volscōs _____ [= properāvit] et exercitum adversus Rōmam dūxit ūsque ad quīntum _____.
14. Lēgātōs pācem petentēs _____ [= dīmīsit], sed mātris et uxōris flētū et _____ [< dēprecārī] superātus exercitum remōvit.
15. Ex magnā familiā Fabiā ūnus _____ [< omnis] ex proeliō superfuit.
16. L. Cincinnātus, quī agrum VI _____ possidēbat, arāns dictātor factus est; _____ dētersō togam _____ accēpit.
17. Annō _____ alterō [CCCII] ab urbe conditā prō cōnsulibus _____ creātī sunt, quī lēgēs scrīberent.
18. Annō post decemvir, quī virginem nōbilem violāre voluit, _____ [= condemnātus] est, et imperium _____ [< cōnsul] restitūtum.
19. Annō CCCXV ab urbe conditā Fidēnae et Vēiī rebellāvērunt, sed ambae cīvitātēs victae sunt atque Fidēnae captae et _____ [= dēlētae].
20. Camillus Vēiōs cēpit, urbem Italiae _____ [= dīvitissimam].
21. Gallī, cum Capitōlium obsidērent et Rōmānī fame _____, aurō acceptō _____ [↔ prōgressī] sunt.
22. Posteā Camillus Gallīs _____ eōsque bis vīcit.

diūturnitās
ducentēsimus
excīdere
invicem
iūgerum
labōrāre
magister equitum
mīliārium
obsequī
occupāre
omninō
patrimōnium
placēre
praetextus
prīvātus
reddere
regredī
repudiāre
restituere
sūdor
supervenīre
trecentēsimus
tribūnus plēbis
vindicāre

Exercitium 2

1. Rōmulus asȳlum aperuit, _____ vāna urbis magnitūdō es_____.
2. Sabīnī Tarpēiam necāvērunt, _____ quis impūne patriam suam prōd_____.
3. Numa, _____ rēge absente sacra negleg_____, sacerdōtes fēcit.
4. Iāniculum urbī adiectum est, _____ quandō ea arx hostium es_____.
5. Rēx, _____ ipse rem tam trīstem iūdicā____, duumvirōs creāvit.
6. Cum rēx pergeret Rōmam, flexit viam Brūtus, _____ obvius fi_____.
7. Pater Verginiam occīdit, _____ stuprum ā decemvirō sustinē_____.
8. Gallī aurum accēpērunt, _____ Capitōlium obsidē_____.
9. Placuit _____ cōnsulēs longius quam annuum imperium habē_____, _____ per diūturnitātem potestātis īnsolentiōrēs redd_____.
10. Horātius pater cīvēs ōrābat '_____ sē orbum līberīs fac_____!'
11. Tanaquīl Servium ōrat '_____ inultam mortem socerī esse sin_____!'

nē (= ut nē) + *coni*

Exercitium 3

1. Quārē prō ūnō rēge perpetuō duo cōnsulēs annuī creātī sunt? ...
2. Cūr L. Tarquiniō Collātīnō cōnsulātus abrogātus est? ...
3. Quis prīmum novīs cōnsulibus bellum intulit? ...
4. Uter cōnsul in eō bellō occīsus est? ...
5. Cūr prīmus annus quīnque cōnsulēs habuit? ..
6. Quō Tarquinius Superbus victus sē contulit? ...
7. Quae dignitās māior est quam cōnsulātus? ...
8. Quōs plēbs, sēditiōne factā, dēfēnsōrēs sibi creāvit? ...
9. Quis Rōmānus exercitum adversus patriam suam dūxit? ...
10. Quōmodo L. Quīnctius Cincinnātus dictātor factus est? ...
11. Annō CCCII quī prō cōnsulibus creātī sunt ad lēgēs scrībendās? ...
12. Cūr decemvirīs potestās sublāta est? ...

13. Cūr Camillō, cum Vēiōs et Faleriōs cēpisset, commōta est invidia? ...
14. Quī hostēs urbem Rōmam praeter Capitōlium occupāvērunt? ...
15. Cūr Camillus tertium triumphāvit et 'alter Rōmulus' vocātus est? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 124–214

Exercitium 4

amplius
cēnsor
corvus
honor
iugum
lēgātus
meritum
perdomāre
persevērāre
praesūmere
prōvocāre
quadriennium
sexāgēsimus
singulāris
sternere
subigere
tīrō
torquis
tribūnus mīlitāris
tribūnus mīlitum
triennium
unguis

1. Annō trecentēsimō _____ quīntō [CCCLXV] ab urbe conditā prō duōbus cōnsulibus creātī sunt _____ mīlitārēs cōnsulārī potestāte.
2. Nec diū _____ [= mānsērunt] tribūnī mīlitārēs, et _____ [= IV annōs] nūlla potestās in urbe fuit.
3. Tribūnī mīlitārēs iterum potestātem _____ [= prae aliīs sūmpsērunt] et _____ [= trēs annōs] persevērāvērunt.
4. Camillō mortuō māximus _____ [= honōs] dēlātus est.
5. T. Mānlius 'Torquātus' vocātus est quod in _____ [< singulī] certāmine Gallum occīdit et _____ eius aureum collō suō imposuit.
6. _____ [= novīs mīlitibus] lēctīs X legiōnēs factae sunt, id est _____ [= plūs (quam)] sexāgintā mīlia mīlitum.
7. L. Fūrius 'Corvīnus' dictus est quod _____ eum in pugnā adversus Gallum adiūvit ālīs et _____ acūtīs Gallī oculōs verberāns.
8. Itaque Fūrius Gallum, quī eum ad pugnam _____, occīdit et ob hoc _____ [< merēre] adulēscēns cōnsul factus est.
9. Latīnī, quī ā Rōmānīs _____ [= sub imperium coāctī] erant, rebellāvērunt, sed superātī sunt et _____ [= funditus domitī].
10. T. Veturiō Sp. Postumiō cōnsulibus Samnītēs Rōmānōs vīcērunt et sub _____ mīsērunt, sed ipsī posteā ā L. Papīriō cōnsule victī sunt.
11. Eō tempore Ap. Claudius _____ [< cēnsēre] aquam Appiam indūxit et viam Appiam _____.
12. Singulīs legiōnibus sēnī _____ mīlitum praefectī sunt.
13. _____ est praefectus mīlitum quī imperātōrem adiuvat.

Exercitium 5

1. Quōmodo dignitātēs mūtātae sunt annō CCCLXV a. u. c.? ...
2. Quot cīvitātēs Camillus eō annō occupāvit et quot triumphōs ēgit? ...
3. Cūr T. Mānlius sibi et posterīs suīs cognōmen Torquātī accēpit? ...
4. Tīrōnibus lēctīs quot legiōnēs Rōmānae factae sunt? ...
5. Quōmodo M. Valerius Gallum prōvocantem vīcit? ...
6. Quod cognōmen eī datum est? ...
7. Quam urbem Alexander condidit eō annō quō Latīnī dēvictī sunt? ...
8. Cūr Q. Fabius Māximus ā dictātōre capitis damnātus est? ...
9. Quō dēdecore Samnītēs excercitum Rōmānum victum affēcērunt? ...
10. Ā quō via Appia strāta est? ...
11. Quis Q. Fabiō Māximō lēgātus datus est? ...
12. Quī cōnsulēs Samnītēs dēvīcērunt? ...
13. Quot annōs bellum cum Samnītibus gestum est? ...

Lēctiō tertia: versūs 215–305

Lēctiō III

Exercitium 6

1. Urbs Rōma condita est ante di____ ūndecim_____ kalend____ Māi____ (a. d. XI kal. Māi.) annō septingent_____ quīnquāg_____ terti____ (DCCLIII) ante Chrīstum nātum (a. C. n.).
2. Annō ducent_____ quadrāg_____ quīnt____ (CCXLV) ab urbe conditā (a. u. c.) sīve annō quīngent_____ nōn____ (DIX) ante Chrīstum nātum (a. C. n.) rēgēs Rōmā exāctī sunt.
3. _____ _____ (XVI) annō post rēgēs exāctōs tribūnī plēbis creātī sunt.
4. Annō a. u. c. trecent_____ sexāg_____ quārt____ (CCCLXIV) Rōma ā Gallīs capta est.
5. L. Genūci____ Q. Servīli____ cōnsul_____ mortuus est Camillus.
6. T. Veturi____ Sp. Postumi____ cōnsul_____, annō quadringent_____ _____ _____ (CCCCXXXIII) a. u. c., exercitus Rōmānus apud Caudium victus sub iugum missus est.
7. Ap. Claudi____ M. Fulvi____ cōnsul_____, annō a. u. c. _____ _____ (CCCCXC), bellum prīmum contrā Poenōs susceptum est.
8. Poenī classe dēvictī sunt ante di____ quārt____ īd____ Mārti____ (a. d. IV īd. Mārt.) annō _____ _____ _____ (DXIII) a. u. c., Q. Lutāti____ A. Mānli____ cōnsul_____.
9. C. Iūlius Caesar interfectus est īd_____ Mārti____ annō _____ _____ (XLIV) a. C. n., id est annō a. u. c. septingent_____ decim____ (DCCX).
10. M. Tullius Cicerō nātus est ante _____ _____ nōn____ Iānuāri____ (a. d. III nōn. Iān.) annō sescent_____ duodēquīnquāg_____ (DCXLVIII) a. u. c. sīve cent_____ sext____ (CVI) a. C. n.

quō annō?
annō -(ēsim)ō
ab urbe conditā: a. u. c.
(post rēgēs exāctōs)
ante Chrīstum nātum: a. C. n.
post Chrīstum nātum: p. C. n.
-ō -ō cōnsulibus (*abl abs*)

quō diē?
kal./nōn./īd. Iān.–Dec. = kalendīs/nōnīs/īdibus Iānuāriīs–Decembribus
a. d. III–XIX/prīdiē kal./nōn./īd. Iān.–Dec. = ante diem III–XIX/prīdiē kalendās/nōnās/īdūs Iānuāriās–Decembrēs

Exercitium 7

1. Pyrrhus fuit prīmus hostis Rōmānōrum _____ [< trāns mare].
2. Prīmō proeliō Pyrrhus vīcit auxiliō _____, nam eās bēstiās _____ [= ignōtās] Rōmānī expāvērunt.
3. Quam ob causam Pyrrhō victōria _____ [= data est].
4. Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [< honōs] _____ atque eōs sine pretiō Rōmam remīsit.
5. Senātus captīvōs Rōmānōs quī redditī erant _____ [= indignōs] habērī iussit.
6. Pyrrhus, cum Fabricium pauperem esse _____ [= cognōvisset], magnīs prōmissīs eum _____ [= incitāvit], ut ad sē trānsīret.
7. Pyrrhus lēgātum mīsit quī pācem _____ condiciōnibus peteret, sed rēgī _____ [= renūntiātum] est, ut ex Italiā recēderet.
8. Medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsit 'sē rēgem _____ necātūrum esse, sī Fabricius sibi praemium dedisset', sed Fabricius eum vīnctum remīsit.
9. Hoc admīrātus Pyrrhus dīxit 'illum Fabricium difficilius ab _____ [< honestus] quam sōl ā cursū suō āvertī posse!'
10. Lēgātīs Rōmam missīs Ptolomaeus amīcitiam quam petīverat _____ [= adeptus est].
11. Annō _____ _____ septimō [CCCCLXXVII] a. u. c. cēnsus habitus est.
12. Mīlitēs Rōmānī elephantōs _____ [= elephantīs territī sunt].

adversus
aequus
comperīre
contingere
elephantus
expavēscere
explōrātor
honestās
honōrificus
incognitus
īnfāmis
obtinēre
quadringentēsimus
remandāre
septuāgēsimus
sollicitāre
tractāre
trānsmarīnus
trux
venēnum

13. Mīles Rōmānus _____ [= ferōcī] vultū adversus hostem prōcēdit.
14. Mīles fortis occīsus _____ vulnere iacet.
15. _____ est mīles quī hostium mōtūs explōrat.

Exercitium 8

1. Cūr Rōmānī Tarentīnīs bellum indīxērunt? ...
2. Ā quō Tarentīnī auxilium petīvērunt contrā Rōmānōs? ...
3. Quibus bēstiīs Pyrrhus ūsus est in proeliō? ...
4. Quōmodo Pyrrhus captīvōs Rōmānōs tractāvit? ...
5. Quam prope Rōmam perrēxit Pyrrhus? ...
6. Quārē lēgātī ad Pyrrhum missī sunt? ...
7. Quid rēx Fabriciō lēgātō prōmīsit, sī ad sē trānsiisset? ...
8. Quārē Pyrrhus Cineam lēgātum Rōmam mīsit? ...
9. Quid Cineās reversus Pyrrhō nārrāvit dē Rōmānīs? ...
10. Quid medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsit? ...
11. Quid Fabricius illī medicō fēcit? ...
12. Num Pyrrhus Rōmānōs contemnēbat? ...
13. Quis Pyrrhum dēvīcit et dē eō triumphāvit? ...
14. Quō fugātus est Pyrrhus? ...
15. Unde lēgātī annō a. u. c. CCCCLXXXI Rōmam vēnērunt? ...
16. P. Semprōniō Ap. Claudiō cōnsulibus quās cīvitātēs Rōmānī condidērunt? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 306–477

Exercitium 9

Praenōmina Rōmāna

praenōmina

Exemplum: C. Iūlius Caesar = Gāius Iūlius Caesar.

1. A. = ...
2. Ap. = ...
3. C. = ...
4. Cn. = ...
5. D. = ...
6. K. = ...
7. L. = ...
8. M. = ...
9. M'. = ...
10. P. = ...
11. Q. = ...
12. Sex. = ...
13. Ser. = ...
14. Sp. = ...
15. T. = ...
16. Ti(b). = ...

Exercitium 10

calamitās
castellum
complexus
conicere
contingere
dēcipere
dēmergere
fidēs, in fidem accipere
fiscus
grandis
historicus
īnfīnītum
īnfringere
ingredī
īnsignis
modius

1. Quīntō annō bellī Pūnicī, parātīs nāvibus _____ [= cum rōstrīs], cōnsul C. Duīlius proeliō _____ [< nāvis] Carthāginiēnsēs vīcit.
2. Alter cōnsul ā Carthāginiēnsibus fraude _____ est et captus.
3. Classis Carthāginiēnsium ā M. Atīliō Rēgulō victa _____ [= eō unde vēnerat] sē recēpit.
4. In Āfricā Rēgulus multās cīvitātēs in _____ [= dēditiōnem] accēpit et multa _____ [= loca mūnīta] vāstāvit.
5. Postrēmō victus est ultimā _____ [= strāge], nam MM tantum ex exercitū Rōmānō _____ [= retrō fūgērunt], Rēgulus captus in catēnās _____ est.
6. M. Aemilius Paulus CIV nāvēs hostium _____ [= submersit], XXX cum _____ [< pugnāre] cēpit.
7. Classis rediēns māximā tempestāte _____ passa est, nec animus Rōmānōrum hāc _____ [= clāde] _____ [= frāctus] est.
8. Metellus in Siciliā Poenōs superāvit et multōs elephantōs cēpit, quōs ingentī _____ [= agmine] in triumphō dūxit.

9. Carthāginiēnsēs Rēgulum, quem cēperant, Rōmam remīsērunt, ut pācem et _____ [< permūtāre] captīvōrum obtinēret.
10. Rōmae ille _____ 'sē Rōmānum esse [= dīxit 'sē R. nōn esse...'] ex illō diē quō in potestātem Āfrōrum vēnisset.'
11. Itaque uxōrem ā _____ [< complectī] remōvit et senātuī suāsit nē pāx cum Poenīs fieret.
12. Victōriā nāvālī ad Aegātēs īnsulās _____ [= immēnsa cōpia] aurī et argentī in potestātem Rōmānōrum _____ est.
13. Bellum Pūnicum prīmum XXIII annōs _____ [= prōductum] est.
14. Bellō _____ [= perāctō] pāx Carthāginiēnsibus _____ [= data] est.
15. Permūtātī sunt captīvī ita ut captīvī quōs Rōmānī tenēbant pretiō ex _____ [= aerāriō] solūtō redimerentur.
16. Rēx Hierō CC mīlia _____ frūmentī populō Rōmānō praebuit.
17. _____ est frūmentum ex quō pānis albus fit.
18. Sardīs victīs Rōmānī ubīque pācem habuērunt, quod iīs semel tantum _____ [= acciderat]; ergō Iānus iterum clausus est.
19. Fabius Pictor _____ [= scrīptor rērum] bellō Gallicō interfuit.
20. Gallīs victīs Mārcellus _____ [= magnam] praedam Rōmam vēxit.
21. Cum rēgem Gallōrum manū suā _____ [= interēmisset], spolia opīma _____ [= baculō crassō] imposita in Capitōlium tulit.
22. *"Aspice ut _____ spoliīs Mārcellus opīmīs _____* [= graditur] *victorque virōs _____ omnēs!"*

naufragium
nāvālis
negāre
perimere
permūtātiō
perniciēs
pompa
pugnātor
redigere
refugere
retrō
rōstrātus
stīpes
superēminēre
trahere
trānsigere
tribuere
trīticum

Exercitium 11

1. Quibus cōnsulibus prīmum bellum Pūnicum coeptum est? ...
2. Ubi Rōmānī Carthāginiēnsēs cōpiīs terrestribus vīcērunt? ...
3. Quī dux Rōmānus Poenōs prīmō proeliō nāvālī vīcit? ...
4. Post illam victōriam quō trānslātum est bellum? ...
5. Quōmodo M. Atīlius Rēgulus in Āfricā rem gessit? ...
6. Carthāginiēnsēs in Āfricā victī ā quibus auxilium petīvērunt? ...
7. Quō duce exercitus Rēgulī victus est? ...
8. Quot nāvēs hostium Aemilius cōnsul nāvālī proeliō dēmersit? ...
9. Quid classī victrīcī redeuntī ēvēnit? ...
10. Num animus Rōmānōrum hāc calamitāte īnfrāctus est? ...
11. Ubi L. Caecilius Metellus ducem Poenōrum superāvit? ...
12. Quot elephantōs dux Poenōrum sēcum dūxit et quot Metellus cēpit? ...
13. Quārē Carthāginiēnsēs Rēgulum Rōmam mīsērunt? ...
14. Num Rēgulus Rōmānīs suāsit ut pācem cum Poenīs facerent? ...
15. Cūr ille, uxōre ā complexū remōtā, Carthāginem rediit? ...
16. Quid P. Claudiō Pulchrō contigit cum contrā auspicia pugnāret? ...
17. Annō bellī Pūnicī vīcēsimō tertiō cui bellum commissum est? ...
18. Quot nāvibus in marī contrā Lilybaeum pugnātum est? ...
19. Utra classis eō proeliō nāvālī victrīx fuit? ...
20. Carthāginiēnsibus dēvictīs quid captīvīs factum est? ...
21. Quārē Rōmānī lēgātōs ad Ptolomaeum mīsērunt? ...
22. Quid rēx Siciliae Hierō populō Rōmānō dōnō dedit? ...
23. Quōmodo Carthāginiēnsēs bellum renovāre temptābant? ...
24. Cūr annō a.u.c. quīngentēsimō ūndēvīcēsimō Iānus iterum clausus est? ...
25. Cui bellō historicus Fabius Pictor interfuit? ...
26. Quis spolia opīma tertia tulit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 12

Datur nōminātīvus singulāris: -us.
Dā genetīvum singulāris: -ī/-oris/-eris/-ūs *et genus: m/f/n!*
Exemplum: annus -ī *m*, fūnus -eris *n*, sinus -ūs *m*.

nōm -us
gen -ī *m*
-oris *n*
-eris *n*
-eris *n*
-ūs *m/f*

1. pectus _____ ____; lectus _____ ____; flūctus _____ ____.
2. sonus _____ ____; onus _____ ____; genus _____ ____.
3. pontus _____ ____; pondus _____ ____; mundus _____ ____.
4. nīdus _____ ____; sīdus _____ ____; gradus _____ ____.
5. rītus _____ ____; lītus _____ ____; frīgus _____ ____.
6. latus _____ ____; status _____ ____; metus _____ ____.
7. lupus _____ ____; opus _____ ____; foedus _____ ____.
8. corpus _____ ____; hortus _____ ____; portus _____ ____.
9. tempus _____ ____; campus _____ ____; pignus _____ ____.
10. vultus _____ ____; vulnus _____ ____; mūnus _____ ____.
11. dolus _____ ____; holus _____ ____; scelus _____ ____.
12. facinus _____ ____; asinus _____ ____; manus _____ ____.
13. porticus _____ ____; dēdecus _____ ____; pecus _____ ____.
14. domus _____ ____; humus _____ ____; vulgus _____ ____.

Exercitium 13

1. cēdere, _____isse
2. comperīre, com_____isse, com_____um esse
3. cōnsenēscere, cōn_____isse
4. contemnere, con_____isse, con_____um esse
5. contendere, con_____isse

dē-cipiō -iunt

6. dēcipere, dē_____isse, dē_____um esse
7. excīdere, ex_____isse, ex_____um esse
8. expavēscere, ex_____isse
9. fluere, _____isse
10. īnfringere, īn_____isse, īn_____um esse
11. lūgēre, _____isse
12. pergere, per_____isse
13. perimere, per_____isse, per_____um esse
14. redigere, red_____isse, red_____um esse
15. referre, _____isse, re_____um esse

re-gredior -iuntur

16. regredī, re_____um esse
17. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
18. trānsigere, trāns_____isse, trāns_____um esse
19. tribuere, _____isse, _____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEPTIMVM

Cap. XLVII

Lēctiō prīma: versūs 1–103

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Hōc capitulō continētur _____ quō A. Gellius tempora comparat quibus Graecī Rōmānīque illūstrēs _____ [< flōs].
2. Quod dīcit dē vītā clārōrum hominum _____ [< ex + carpsit] ē librīs quī _____ sīve _____ [< annus] appellantur.
3. Ita nōbīs _____ [< cōnspicere] aetātum antīquissimārum dedit, nē quid _____ ac prāvum super vītā hominum clārōrum _____ [> temerārius] dīcerēmus.
4. A. Gellius ā Solōne incipit, quī Athēniēnsibus lēgēs scrīpsit Tarquiniō Rōmae rēgnante, cui _____ [= cognōmen] Prīscus fuit.
5. Archilochus, poēta Graecus clārus, Tullō Hostīliō rēgnante _____ [= carmina] scrīpsit.
6. Miltiadēs, quī annō CCLX a.u.c. Persās vīcit apud Marathōnem, damnātus ab Athēniēnsibus in vinculīs mortem _____ [= mortuus est].
7. Aeschylus Athēnīs _____ [↔ cōmoediās] scrīpsit paulō antequam Coriolānus, ā tribūnīs plēbis _____ [= incitātus] ac _____ [= male tractātus], ā populō Rōmānō _____ [= dēfēcit].
8. Rōmae decemvirī lēgēs XII tabulārum _____ [= scrīpsērunt] eōdem tempore quō Empedoclēs in Siciliā _____ [< philosophus] _____ [< nātūra] studuit.
9. Sophoclēs et Euripidēs, poētae _____ [= quī tragoediās scrīpsērunt], ab Athēniēnsibus _____ [< nōbilis] sunt.
10. Sōcratēs, _____ Graecus nōbilissimus, _____ [= damnātus] 'iuventūtem corrūpisse' in carcere venēnō necātus est.
11. In _____ [< obsidēre] Capitōliī M. Mānlius Gallōs per ardua _____ [= clam ascendentēs] _____.
12. Ex temporibus paucōrum hominum quī hīc memorantur haud difficile est _____ facere dē plūribus quī nōminatī nōn sunt.

annālis
chronicus
cognōmentum
commentārius
coniectūra
cōnscrībere
cōnspectus
convincere
dēpellere
dēscīscere
exagitāre
excerpere
flōrēre
incōnspectus
nātūrālis
nōbilitāre
obīre, mortem o.
obrēpere
obsidiō
philosophia
philosophus
poēma
temere
tragicus
tragoedia
vexāre

Exercitium 2

1. Unde A. Gellius facta excerpsit dē vītā clārōrum hominum? ...
2. Cūr A. Gellius nōn ab Homērō, sed ā Solōne incipit? ...
3. Quō rēge Rōmānō rēgnante Solō lēgēs Athēniēnsium scrīpsit? ...
4. Ā quibus occīsus est Hipparchus tyrannus? ...
5. Ubi Persae ab Athēniēnsibus victī sunt Miltiade duce? ...
6. Cūr Cn. Mārcius Coriolānus ad Volscōs dēscīvit? ...
7. Quō duce classis Xerxis ab Athēniēnsibus victa est ad Salamīna? ...
8. Quī lēgēs duodecim tabulārum Rōmae scrīpsērunt? ...
9. Quis historicus bellum Peloponnēsiacum memoriae trādidit? ...
10. Aeschylus, Sophoclēs, Euripidēs quid scrīpsērunt? ...
11. Quōmodo mortuus est Sōcratēs philosophus? ...
12. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? ...

Lēctiō secunda: versūs 104–206

Lēctiō II

Exercitium 3

1. Decem mīlia sēsterti____ /numm____[= sēstertiōrum/nummōrum].
2. "Ō Iuppiter! Pater de____ hominumque!"
3. Cincinnātus agrum quattuor iūger____ colēbat.
4. Sp. Carvīlius Rūga iūrāvit 'uxōrem sē habēre līber____ quaerundōrum causā'.

dēcl II
gen pl -um = -ōrum

celebrāre
circumvāllāre
cōmicus
condere
cōnfīdentia
cōnflīctāre
cōnstantia
dēiūrāre
dēlīrāre
dēsipere
deūrere
dīvortium
diūtinus
ecquid
edepol
exūrere
foculus
historia
hospita
iūs iūrandum
lībra
mecastor
mehercle
mercārī
nota
obtrectāre
orientālis
percontārī
pondō
prōdere
prōpōnere
quīndecimvirī
quīngentēsimus
sacrārium
scrīptum
sterilis
subinde
subscrībere
trānsgredī
vēnundare

Exercitium 4

1. Alexander _____ est [= trānsiit] in Asiam et in partēs _____ [< oriēns].
2. Paulō post Rōmānī in bellō Samnīticō _____ [= diūturnō] ab hostibus _____ [< circum + vāllum] sunt ac sub iugum missī.
3. Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēliī Rūfīnī _____ apposuērunt et haec _____: "quod comperimus tē argentī factī cēnae grātiā decem _____ _____ habēre."
4. Quō tempore bellum Pūnicum prīmum coeptum est, Callimachus poēta Alexandrīae _____ [< celeber] est.
5. Annō a.u.c. _____ ūndēvīcēsimō [DXIX] Sp. Carvilius Rūga _____ cum uxōre fēcit 'quod _____ esset.'
6. Terentius, poēta _____ [↔ tragicus], vīxit post bellum Pūnicum secundum, quod A. Gellius fīnem _____ adnotātiunculīs suīs.
7. Lūcīlius aliōs poētās versibus _____ [= male tractāvit].
8. In librō suō prīmō A. Gellius _____ [= fābulam] _____ [= trādit] super librīs Sibyllīnīs.
9. Anus _____ [*f* < hospes] novem librōs ōrāculōrum rēgī Tarquiniō Superbō _____ [= vēndere] voluit.
10. Cum rēx pretium _____ esset [= quaesīvisset], anus tantum poposcit ut rēx eam aetāte _____ [↔ sapere] putāret.
11. _____ cum igne appositō anus trēs librōs _____ [= ussit] et _____ [= continuō post] idem pretium petīvit prō sex reliquīs.
12. Iam rēx rīdēns 'anum _____ [= dēmentem esse]' dīxit.
13. Mulier aliōs trēs librōs _____ [= deussit] et rēgem interrogāvit '_____ [= num] reliquōs trēs eōdem pretiō emere vellet?'
14. Tarquinius _____ [< cōnstāns] et _____ [< cōnfīdere] mulieris admīrātus trēs librōs _____ est [= ēmit] eōdem pretiō quod petītum erat prō novem.
15. Librī illī 'Sibyllīnī' in _____ [= locum sacrum] _____ [= dēpositī] sunt.
16. _____ [XV virī] librōs Sibyllīnōs quasi dīvīnum ōrāculum cōnsulunt cum rēs pūblica perīculīs _____ [= vexātur].
17. Virī et fēminae nōn per eōsdam deōs _____ [= iūrant], ut ex veteribus _____ [< scrībere] appāret.
18. _____ [= per Castorem!] est _____ _____ fēminārum, _____ [= per Herculem!] virōrum.
19. _____ [= per Pollūcem!] est iūs iūrandum virīs et fēminīs commūne.

Exercitium 5

1. Quis fuit pater Alexandrī Magnī? ...
2. Rēgnum adeptus quō Alexander trānsgressus est? ...
3. Quot annōs Alexander rēgnāvit? ...
4. Quī fuērunt Platō et Aristotelēs? ...
5. Quod bellum Rōmānī gerēbant cum Aristotelēs mortem obiit? ...
6. Quā dē causā cēnsōrēs P. Cornēlium Rūfīnum senātū mōvērunt? ...
7. Quibus cōnsulibus bellum Pūnicum prīmum coeptum est? ...
8. Cūr Sp. Carvilius Rūga dīvortium fēcit cum uxōre? ...
9. Quid Plautus et Terentius scrīpsērunt? ...
10. Quem fīnem commentāriī suī prōposuit A. Gellius? ...

11. Quid anus hospita rēgī Tarquiniō Superbō obtulit? ...
12. Cūr rēx nōn omnēs librōs novem ēmit? ...
13. Quid fēcit mulier cum rēx librōs emere recūsāvit? ...
14. Num rēx trēs librōs minōre pretiō mercātus est? ...
15. Ubi conditī sunt librī Sibyllīnī? ...
16. Cūr fēminae nōn iūrant per Herculem? ...
17. Quod iūs iūrandum fēminārum proprium est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 6

Verba dēpōnentia

verba dēpōnentia

1. exīre = ēgred____; exit = ēgred_____; exeunt = ēgred_____;
   exiit = ē_____ _____; exī! = ēgred____!
2. timēre = verē____; timeō = vere____; timēmus = verē_____;
   timēbāmus = verē_____.
3. exspectāre = opperī____; exspectāte! = opperī_____!
4. occidere ↔ orī____; occidēns ↔ ori____.
5. temptāre = cōnā____; temptābat = cōnā_____;
   temptāvit = cōnā_____ _____; temptātūrus = cōnā_____.
6. cēnsēre = arbitrā____ = rē____ ; cēnseō = arbitr____ = re____;
   cēnsēbat = arbitrā_____ = rē_____.
7. ambulāre = grad____; ambulat = gradi_____; ambulābat = gradi_____.
8. āmittere ↔ adipīsc____; āmittit ↔ adipīsc_____;
   āmīsit ↔ ad_____ _____.
9. errāre = vagā____; errāns = vagā_____; errābam = vagā_____;
   errābō = vagā_____.
10. interrogāre = percontā____; interrogant = perconta_____;
    interrogāvērunt = percontā_____ _____.
11. ōrāre = precā____; ōrābit = precā_____; ōrēmus! = prec_____!
12. emere = mercā____; emō = merc____; ēmī = mercā_____ _____.
13. prōmittere = pollicē____; prōmittō = pollice____; prōmittit = pollicē_____;
    prōmīsī = pollic_____ _____; prōmīsit = pollic_____ _____.
14. redīre = revert____; redeō = revert____; redeunt = revert_____;
    redībō = revert____; redībunt = revert_____; redīte! = revert_____!
15. dīvidere = partī____; dīvidit = partī_____; dīvide! = partī_____!
16. gaudēre = laetā____; gaudeō = laet____; gaudeāmus! = laet_____!
17. spectāre = intuē____; spectābat = intuē_____; spectā! = intuē____!
18. tolerāre = pat____; tolerō = pat____; tolerābam = pat_____;
    tolerāvī = _____ _____.

Exercitium 7

1. convincere, con_____isse, con_____um esse
2. dēpellere, dē_____isse, dē_____um esse
3. dēscīscere, dē_____isse
4. excerpere, ex_____isse, ex_____um esse
5. exūrere, ex_____isse, ex_____um esse
6. flōrēre, _____isse
7. trānsgredī, trāns_____um esse

trāns-gredior -iuntur

Cap. XLVIII

Lēctiō I

adigere
alveus
assēnsus
assentīrī
assuēscere/adsuēscere
blandīrī
cōnferre (arma)
differre
dīripere
dispōnere
exsuscitāre
habilis
haudquāquam
hīberna
impedītus
magistrātus
memorābilis
merēre (stipendia)
nītī
oppidānus
praetōrium
prōmovēre
succēdere
trāicere (*bis*)
ultrō
vixdum

CAPITVLVM DVODEQVINQVAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–90

Exercitium 1

1. Bellum _____ [< memorāre] est bellum Pūnicum secundum, quō duae māximae gentēs inter sē arma _____.
2. Indignābantur Rōmānī quod Poenī victī victōribus _____ [= sine causā] arma īnferrent, Poenī quod Rōmānī victīs superbē imperitāvissent.
3. Hannibal puer patrī Hamilcarī _____ [< blandē rogābat] ut cum exercitū in Hispāniam dūcerētur.
4. Tum Hamilcar, antequam excercitum in Hispāniam _____ [= trādūceret], fīlium iūre iūrandō _____ [= ad iūs iūrandum coēgit] 'sē, cum prīmum posset, hostem fore populō Rōmānō!'
5. Mortuō Hamilcare gener eius Hasdrubal eī _____ [= in locum eius secūtus est]; is foedus cum Rōmānīs renovāvit, id quod bellum _____ [= bellō moram attulit].
6. Hasdrubal Hannibalem _____ [= vix adhūc] pūberem ad sē arcessīvit, ut puer mīlitiae _____ [: mōrem nōsceret mīlitiae].
7. In senātū Carthāginiēnsī Hannō dīxit 'Hannibalem domī tenendum esse sub lēgibus, sub _____ [< magister], nē quandō parvus ille ignis incendium ingēns _____ [= excitāret/suscitāret]!
8. Paucī Hannōnī _____ [= assentiēbant], et Hannibal in Hispāniam missus est, ubi triennium sub Hasdrubale _____.
9. Ingenium Hannibalis _____ [= aptum] fuit ad omnēs rēs quae magnō futūrō ducī agendae erant.
10. Iuvenis Hannibal _____ [= labōrābat] ut exercituī cārus esset.
11. Ergō, Hasdrubale obtruncātō, Hannibal in _____ castrōrum dēlātus omnium _____ [< assentīre] 'imperātor' nōminātus est.
12. In Hispāniā Hannibal, postquam Cartalam, urbem Olcadum, expugnāvit et _____ [< dis- + rapuit], exercitum in _____ dēdūxit.
13. Vēre in Vaccaeōs bellum _____ [↔ remōvit] et Arbocalam oppidum cēpit, etsī ab _____ [= cīvibus oppidī] diū dēfēnsum est.
14. Carpētānōs Tagum flūmen _____ [= trānseuntēs] adortus est, elephantīs in rīpā _____ [= variīs locīs positīs].
15. Cum hostēs aquam ingressī essent, equitēs impetum fēcērunt in agmen _____ [= quod mōtū impediēbātur]; ita _____ [= nēquāquam] parī certāmine in mediō flūminis _____ concurrērunt.

Exercitium 2

1. Quod bellum memorābile T. Līvius librīs XXI–XXX nārrat? ...
2. Ad quod iūs iūrandum Hamilcar Hannibalem puerum adēgit? ...
3. Quamobrem bellum cum Rōmānīs dīlātum est? ...
4. Quis in locum Hamilcaris successit? ...
5. Hasdrubalne nova bella gessit in Hispāniā? ...
6. Quod foedus populus Rōmānus fēcit cum Hasdrubale? ...
7. Quārē Hasdrubal Hannibalem vix pūberem ad sē arcessī voluit? ...
8. Quid Hannō dē ēa rē cēnsuit in senātū Carthāginiēnsī? ...
9. Quōmodo Hannibal in Hispāniam missus ab exercitū exceptus est? ...
10. Hasdrubale occīsō quis imperātor nōminātus est? ...
11. Quibus Hannibal dux prīmum bellum intulit et quam urbem cēpit? ...
12. Cartalā captā et dīreptā, quō exercitus dēductus est? ...

13. Ubi Hannibal posterō annō proelium commīsit cum Carpētānīs? ...
14. Carpētānīs superātīs, omnisne Hispānia Carthāginiēnsium erat? ...
15. Cūr Saguntīnīs lībertās servābātur? ...

Lēctiō secunda: versūs 91–179

Lēctiō II

Exercitium 3

1. Lēgātīs Saguntīnīs _____ [= inductīs], senātuī placuit 'lēgātōs Saguntum mittī, quī Hannibalī _____ [= imperārent] ut ā Saguntīnīs, sociīs Rōmānōrum, abstinēret!'
2. Lēgātiōne dēcrētā _____ [= nec adhūc] missā, Hannibal Saguntum aggressus est, agrīs circā _____ [= funditus vāstātīs].
3. Ubi duo mūrī iungēbantur _____ erat quī in _____ [= aequam] vallem _____ [= spectābat, versus erat].
4. Adversus eum Carthāginiēnsēs _____ [tēcta quibus prōteguntur mīlitēs] ēgērunt, sub quibus _____ [māchinās quibus mūrī feriuntur]. moenibus admōvērunt, nec vērō mūrum _____ [< quatere] potuērunt, nam hōc locō mūrus _____ [= fīrmē mūnītus] erat.
5. Saguntīnī fortiter _____ [= resistēbant] ac _____ [= tēlīs (missīs)] hostēs _____ [= remōvērunt].
6. In hōc certāmine _____ [< tumultus] ipse Hannibal, dum mūrum _____ [= temere] subit, _____ [= iaculō] ictus est.
7. Tum nōn multum aberat _____ dēsererētur _____ [<oppugnāre].
8. Nec vērō Poenī, quī urbem _____ [= circum obsidēbant], ab _____ [< apparāre] operum ac mūnītiōnum cessāvērunt.
9. Renovātā pugnā pars mūrī ita quassāta est ut _____ [< prō + caderet], sed oppidānī hostēs prōcurrentēs _____ [= retrō ēgērunt].
10. Lēgātī Rōmānī ab Hannibale dīmissī sunt, cum iīs respondēret 'nōn _____ [*adv* < tūtūs] eōs Saguntum aditūrōs esse.'
11. Hōc respōnsō _____ [= ad īram incitātī] lēgātī Carthāginem profectī sunt, ut Hannibalem _____ [= dēdī exposcerent].
12. Hannō ūnus in senātū Carthāginiēnsī Rōmānīs _____ [= grātum facere] temptāvit, cum 'Hannibalem Rōmānīs dēdendum esse!' cēnsēret.
13. Cum is _____ [= ōrātiōnis fīnem fēcisset], nēmō eī assēnsit.
14. Interim māior in _____ [= māior cotīdiē] fit _____ [↔ spēs] Saguntīnōrum ac minor _____ [< exspectāre] auxiliī, cum tam procul Rōma, _____ [= ūna et sōla] spēs, esset.
15. Hannibal _____ [= cīnctus] armīs et legiōnibus vīvēbat.
16. Dum Rōmānī _____ [= consulunt inter sē], Saguntum _____ [= dēlētum] est.

angulus
apparātus
ariēs
circumsedēre
cōnsultāre
dēnūntiāre
dēposcere
dēspērātiō
(in) diēs
ēmūnīre
exscindere
exspectātiō
grātificārī
incautus
intrōdūcere
irrītāre
missile
necdum
obsistere
oppugnātiō
perōrāre
pervāstāre
plānus
prōcidere
quassāre
(nōn multum abest) quīn
redigere
submovēre
succingere
trāgula
tumultuārius
tūtō *adv*
ūnicus
vergere
vīnea

Exercitium 4

1. Quārē Saguntīnī lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
2. Lēgātīs audītīs quid senātuī placuit? ...
3. Quī nūntius Saguntō allātus est lēgātiōne dēcrētā necdum missā? ...
4. Rē iterum ad senātum relātā, omnēsne lēgātōs mittendōs cēnsēbant? ...
5. Cūr haec sententia vīcit? ...
6. Quōmodo Hannibal Saguntum aggressus est? ...
7. Quibus māchinīs mūrī quassārī possunt? ...
8. Prīmōne impetū Carthāginiēnsēs intrā mūrōs Saguntī penetrāvērunt? ...
9. Quid Hannibalī accidit in tumultuāriīs certāminibus? ...

10. Quid Hannibal lēgātīs quī Rōmā vēnērunt respondit? ...
11. Quō lēgātī dīmissī profectī sunt? ...
12. Quid Hannō in senātū Carthāginiēnsī cēnsuit? ...
13. Num senātus Carthāginiēnsis sententiam Hannōnis secūtus est? ...
14. Quid lēgātīs Rōmānīs respōnsum est? ...
15. Inopiā omnium crēscente quae Saguntīnīs erat ūnica spēs? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 180–271

Exercitium 5

assignāre
auctōritās
comparāre
equester
ēvenīre
excidium
īnsuper
inviolātus
labōriōsus
maeror
mentiōnem (facere)
mōmentum
obligāre
omittere
parturīre
Periochae
pervādere
praetor
prīvātum
quīnquerēmis
sēmet
sortīrī
statiō
succlāmāre
summa
trānsitus

1. Alorcus ad _____ [= praefectum urbis] Saguntīnum dēductus pācis condiciōnēs dūrissimās Saguntīnīs attulit:
2. 'Hannibalem urbem iīs adēmptūrum esse et locum _____ in quō novam urbem aedificārent.'
3. Omnī aurō et argentō ad Hannibalem dēlātō, oppidānī inermēs ex urbe exīre iubēbantur; ita _____ [= incolumēs] servārī poterant.
4. Ut haec audīvērunt, prīmōrēs, aurō et argentō ex pūblicō _____que in ignem coniectō, plērīque _____ [= sē] ipsī eōdem praecipitāvērunt.
5. Ex hōc pavor et trepidātiō tōtam urbem _____.
6. Mox, cum turris prōcidisset et urbs _____ [< stāre] cūstōdiīsque solitīs nūdāta esset, exercitus Poenōrum omnibus vīribus impetum fēcit et urbem _____ [= brevissimō tempore] cēpit.
7. Saguntī _____ [< exscindere] nūntiātō, _____ [< maerēre] et īra metusque dē _____ rērum [= ūniversīs rēbus] senātōrēs cēpit.
8. Cōnsulēs prōvinciās _____ [< sors] sunt: Hispānia Cornēliō, Āfrica Semprōniō _____ [= sortibus mandāta est].
9. Utrīque magnae cōpiae pedestrēs et _____ [< equus] datae sunt, atque _____ [= praetereā] alterī nāvēs longae CLX, alterī LX _____ [< V + rēmus].
10. Hīs _____ [= parātīs] lēgātī Carthāginem missī sunt, quī bellum indīcerent 'sī pūblicō cōnsiliō Hannibal Saguntum oppugnāvisset.'
11. Senātus Carthāginiēnsis lēgātīs respondit 'foedus quod Hasdrubal sine _____ [< auctor] suā īcisset cum Rōmānīs, sē _____ [= officiō tenēre] nōn potuisse; ergō iūre oppugnātum esse Saguntum.'
12. "Proinde" inquit Poenus "_____ [= nōlīte] Saguntī _____ facere [= Saguntum memorāre], et quod diū _____ animus vester, aliquandō pariat!"
13. Postrēmō Rōmānus "Bellum vōbīs dō!" inquit, et omnēs Carthāginiēnsēs _____ [< sub + clāmāvērunt]: "Accipimus!"
14. Posterō annō Hannibal post _____ [< labor] _____ [< trānsīre] Alpium in Italiam dēscendit.
15. Breviārium librōrum Līviī '_____' appellantur.

Exercitium 6

1. Quem nūntium Alorcus Hispānus Saguntīnīs attulit? ...
2. Quid victor Hannibal Saguntīnīs imperāvit? ...
3. Quōmodo Saguntīnī corpora sua inviolāta servāre poterant? ...
4. Num Saguntīnī omne aurum et argentum suum Hannibalī dedērunt? ...
5. Saguntī excidiō nūntiātō quid Rōmānī sentiēbant? ...
6. Utrī cōnsulī Hispānia prōvincia et utrī Āfrica sortibus ēvēnit? ...
7. Quot legiōnēs in eum annum dēcrētae sunt? ...
8. Iuvenēsne lēgātī in Āfricam missī sunt? ...

9. Quid lēgātī Rōmānī Carthāginiēnsēs percontātī sunt? ...
10. Utrum iūre an iniūriā oppugnātum est Saguntum? ...
11. Utrum Carthāginiēnsēs voluērunt, pācemne an bellum? ...
12. Quō Hannibal, Saguntō captō, exercitum in hīberna dēdūxit? ...
13. Posterō annō quod flūmen Hispāniae Hannibal exercitum trādūxit? ...
14. Quōs montēs trānsgressus est ut in Italiam venīret? ...
15. Ubi Hannibal prīmum cum Rōmānīs cōnflīxit? ...
16. Quis dux Rōmānus in eō proeliō vulnerātus est? ...
17. Quid Cn. Cornēlius Scīpiō in Hispāniā ēgit? ...

Lēctiō quārta: versūs 272–388

Lēctiō IV

Exercitium 7

1. In Etrūriae palūdibus Hannibal ob continuās _____ oculum āmīsit.
2. C. Flāminius cōnsul auspiciīs neglēctīs neque _____ [= hostiīs] immolātīs adversus Hannibalem profectus est.
3. Ad lacum Trasumennum Hannibal equitēs in īnsidiīs locāvit ad _____ [< angustus] inter montem et lacum.
4. Via interest _____angusta [= valdē angusta], deinde lātior _____ [= patēns fit] campus, suprā quem montēs _____ [= surgunt].
5. Hannibal levem _____ [< armātus] post montēs circumdūxit, ipse in campō patentī castra locāvit.
6. Flāminius _____ [= locō nōn explōrātō] exercitum per _____ [= angustiās] dūxit in campum, quī dēnsā _____ operiēbātur.
7. Ex _____ [= ā fronte] tantum hostēs cōnspexit, sed clāmōre undique ortō sē _____ [= inexspectātīs] īnsidiīs circumventum sēnsit.
8. Tam _____ [= repentīna] rēs fuit ut vix arma _____ [= parāta fierī] possent.
9. Cum cōnsul prae strepitū audīrī nōn posset, sibi quisque dux _____ que [< adhortārī] factus est, ac tantō ārdōre pugnābant ut nēmō eōrum sēnserit eum mōtum terrae quī multās domōs _____ [= dēlēvit].
10. Eques Īnsuber cōnsulem _____ [= agnōscēns] "Ēn" inquit "hic est quī agrōs et urbem nostram est _____ [= populātus]..."
11. Equō _____ _____ [< sub + datīs] per _____ [= dēnsōs] hostēs impetum fēcit cōnsulemque _____ [= hastā] trānsfīxit!
12. Rōmānī fugientēs _____ [= vagantēs] dīversīs itineribus Rōmam petīvērunt.
13. Cum populus magistrātūs ē Cūriā ēvocāret, M. Pompōnius _____ [= magistrātus iūdiciīs praefectus] "Pugnā" inquit "magnā victī sumus."
14. Ad portās stetit multitūdō hominum quī aliquōs _____ [= cognātōs] suōs aut nūntiōs dē iīs opperiēbantur.
15. Obviīs _____ [= obviōs circumsistēbant] nec _____ [= abripī] poterant priusquam omnia _____ [= in + quaesīvissent]
16. Duae mātrēs, cum fīliōs suōs _____ [= salvōs] redeuntēs vidērent, nimiō gaudiō _____ sunt [= exspīrāvērunt].
17. Alia īnsuper clādēs nūntiāta est: 'C. Centēnium _____ [: quī priōre annō praetor fuit] cum IV mīlibus equitum circumventum!'
18. Itaque populus dictātōrem et magistrum equitum creāvit iīsque mandātum est ut mūrī fīrmārent et pontēs flūminum _____ [= dēstruerent].
19. Iam Rōmānīs prō urbe dīmicandum erat, _____ [= quoniam] Italiam tuērī _____ [= nōn potuerant].

adhortātor
(ex) adversō
angustiae
armātūra
assurgere
āvellere
calcar
circumfundī
cōnfertus
dēpopulārī
exanimāre
expedīre
faucēs
imprōvīsus
inexplōrātō
inquīrere
lancea
nebula
nequīre
nōscitāre
patēscere
per-(angustus)
praetor
propinquus
prōpraetor
prōsternere
quandō
repēns
rescindere
sōspes
subdere
vagus
victima
vigiliae

Exercitium 8

1. Quōs montēs lacus Trasumennus subit? ...
2. Ubi Hannibal equitēs in īnsidiīs locāvit? ...
3. Quid C. Flāminius cōnspexit postquam angustiās superāvit? ...
4. Cūr impetus Poenōrum Rōmānīs imprōvīsus fuit? ...
5. Quae spēs salūtis mīlitibus Rōmānīs erat? ...
6. Quamdiū ad lacum Trasumennum pugnātum est? ...
7. Cūr eques Īnsuber cōnsulem Rōmānum petīvit? ...
8. Num C. Flāminius incolumis ex eō proeliō rediit? ...
9. Quid fugam Rōmānōrum impedīvit? ...
10. Quot Rōmānī in aciē caesī sunt et quot effūgērunt? ...
11. Quī magistrātus eam clādem Rōmānīs nūntiāvit? ...
12. Quōmodo Rōmānī nūntiōs dē suōrum fortūnā petēbant? ...
13. Senātū cōnsultante quae alia clādēs ex Umbriā nūntiāta est? ...
14. Quem populus Rōmānus dictātōrem creāvit? ...

Lēctiō V

Lēctiō quīnta: versūs 389–508

Exercitium 9

aditus
aequāre
affluere
alligāre
aquārī
aquātor
callidus
cavē (nē)
commūnīre
contrādīcere
crīminārī
cūnctātor
cuneus
dēficere
ēvehere
funda
fūnestus
impatientia
inīquus
īnsidēre
interpōnere
irruere
macte (virtūte estō)
obruere
opplēre
praetervehere
prōminēre
recēns
sarmentum
vīcus

1. Ecce Enniī versus dē Q. Fabiō Māximō _____ [< cūnctārī]:
   Ūnus homō nōbīs cūnctandō restituit rem.
2. Cum magister equitum dictātōrem _____ [= accūsāret] ut 'timidum' et 'sēgnem', imperium eōrum _____ [< aequus] est.
3. Hannibal sub Calliculam montem clausus erat ā Rōmānīs quī montem _____ [= occupātum tenēbant].
4. At dux ille _____ dēcēpit Rōmānōs, nam _____ [= virgīs] ad cornua boum _____ et incēnsīs eōs territōs fugāvit.
5. Cōnsulēs Paulus et Varrō ad Cannās _____ [= parvum oppidum] bīna castra _____ [= mūnīvērunt], quibus Aufidus flūmen _____ [< ad + fluēbat].
6. _____ quī ex minōribus castrīs _____ [= aquam petēbant] līberiōrem _____ [< adīre] ad flūmen habēbant; quibus fugātīs Numidae equitēs ad ipsās prope portās castrōrum _____ sunt.
7. Posterō diē ob _____ [< impatiēns] Varrōnis aciēs īnstrūcta est, etsī Paulus collēgae _____ [= verbīs resistēbat].
8. Varrō laevum, Paulus dextrum cornū tēnēbat, quibus _____ [= inter quōs positus] erat Cn. Servīlius Geminus.
9. Poenīs nōn aequa erat frōns, sed _____ ā mediā aciē _____ [= ēminēbat].
10. Eum cuneum Rōmānī impulērunt, sed Āfrī eōs in medium _____ [< in + ruentēs] circumdedērunt et inclūsērunt.
11. Pugna _____ [= impār] fuit quod inclūsī cum circumfūsīs atque fessī cum _____ [= novīs et integrīs] pugnābant.
12. Paulus cōnsul, etsī _____ graviter ictus erat, proelium restituit, sed postrēmō necesse fuit equum omittere, quia vīrēs etiam ad equum regendum eum _____ [= eī deerant].
13. Dum cōnsul cruōre _____ [= complētus/opertus] in saxō sedet, Cn. Cornēlius Lentulus tribūnus mīlitum equō _____ [= praeter eum vectus] "L. Aemilī..." inquit, "cape hunc equum! ... Nē _____ [< fūnus] hanc pugnam morte cōnsulis fēceris!"

14. Ad ea cōnsul "Tū Cornēlī" inquit, "_____ virtūte estō! Sed _____ (nē) absūmās [= nōlī absūmere] tempus ē manibus hostium ēvādendī!"
15. Hīc hostēs cōnsulem tēlīs _____ [= operuērunt tēlīs suprā iniectīs].

Exercitium 10

1. Cūr dictātōrī Q. Fabiō Māximō cognōmen 'Cūnctātōrī' datum est? ...
2. Quid M. Minucius magister equitum dictātōrem crīminābātur? ...
3. Quid ēgit Fabius Māximus cum legiōnēs Minuciī in discrīmine essent? ...
4. Quōmodo Hannibal in monte Calliculā Rōmānōs dēcēpit? ...
5. Quid Q. Fabius Māximus abiēns novōs cōnsulēs monuit? ...
6. Castrīs apud Cannās locātīs, unde Rōmānī aquābantur? ...
7. Quid aquātōribus ē castrīs ēgressīs ēvēnit? ...
8. Quid fēcit Varrō posterō diē? ...
9. In aciē ubi locātī sunt equitēs? ...
10. Pulsīs equitibus Rōmānīs peditēsne cōnstābant? ...
11. Cūr inīqua Rōmānīs erat pugna cum Āfrīs? ...
12. Cūr Paulum cōnsulem vīrēs dēficiēbant? ...
13. Quid Cn. Lentulus cōnsulī sauciō obtulit? ...
14. Num Paulus equō Lentulī servātus est? ...

Lēctiō sexta: versūs 509–614 *Lēctiō VI*

Exercitium 11

1. Mīlitēs quī Cannās perfūgerant extemplō captī sunt, cum vīcus nūllō _____ [= nūllā mūnītiōne] prōtegerētur.
2. Proeliō Cannēnsī caesa sunt XLVIII mīlia hominum, in hīs ambō cōnsulum _____, XXXIX tribūnī mīlitum, aliquot _____ et _____ [: quī cōnsulēs et praetōrēs fuerant], LXXX senātōrēs.
3. Hannibal tantō bellō _____ [= dēfūnctus] quiētem sibi et fessīs mīlitibus dedit.
4. Maharbal verō "Immō" inquit "diē quīntō victor in Capitōliō _____ [= cēnābis]! Sequere! Cum equite _____ [↔ sequar]!"
5. Ut Hannibal dīxit 'tempore opus esse ad cōnsilium _____ [= reputandum]', ille "Vincere scīs, Hannibal" inquit, "victōriā ūtī nescīs!"
6. Intereā, cum Hannibal castra Rōmāna minōra ā flūmine _____ [< ex + clausisset], dēditiō _____ [↔ sēra] facta est.
7. Ex castrīs māiōribus _____ IV [circiter IV] mīlia peditum et CC equitēs Canusium perfūgērunt; quibus mulier Āpula dīves frūmentum, vestem, _____ [< via] dedit.
8. Eōdem tempore totidem mīlitēs Rōmānī, nōn agmine sed _____ [= vagī] per agrōs, Venusiam ad cōnsulem Varrōnem pervēnērunt.
9. Hīs _____ [< reliquus] collēctīs, iam aliqua _____ exercitūs cōnsulāris erat.
10. Hannibal per Campāniam Neāpolim petīvit, sed moenia fīrmissima eum ab urbe oppugnandā _____ [= dēterruērunt].
11. Inde Capuam profectus ā Campānīs receptus laetus ac _____ [< libet] ūnum diem _____ [= fēstum habuit], dum urbem vīsit.
12. Posterō diē in senātū ōrātiōne _____ [= valdē blandā] Campānīs grātiās ēgit 'quod suam amīcitiam societātī Rōmānae _____ [= praetulissent]' et iīs prōmīsit 'brevī caput Italiae omnī Capuam fore!'
13. _____ est magistrātus quī aedificia pūblica, viās ac lūdōs cūrat.

absterrēre
ad
aedīlis
celebrāre
cōnsulāris
epulārī
exclūdere
libēns
mātūrus
mūnīmentum
pālārī
pēnsāre
perblandus
perfungī
praecēdere
praepōnere
praetōrius
quaestor
reliquiae
speciēs
viāticum

Exercitium 12

1. Quō cōnsul C. Terentius Varrō cum quīnquāgintā equitibus perfūgit? ...
2. Quot Rōmānī proeliō Cannēnsī caesī esse dīcuntur? ...
3. Cūr clādēs Cannēnsis gravior foediorque fuit quam Alliēnsis? ...
4. Quid Maharbal Hannibalī suāsit post proelium Cannēnse? ...
5. Cūr Hannibal nōn statim adversus Rōmam prōgressus est? ...
6. Quis Rōmānōs quī Canusium perfūgerant adiūvit? ...
7. Cūr castra minōra dēditiōnem mātūram fēcērunt? ...
8. Omnēsne quī in māiōra castra perfūgerant Poenīs sē dēdidērunt? ...
9. Quot mīlitēs Rōmānī Venusiam ad cōnsulem pervēnērunt? ...
10. Quid cōnsul Varrō senātuī litterīs nūntiāvit? ...
11. Quō Hannibal post Cannēnsem pugnam profectus est? ...
12. Cūr urbem Neāpolim nōn oppugnāvit? ...
13. Quōmodo Hannibal ā Campānīs receptus est? ...
14. Quid Hannibal Campānīs prōmīsit? ...

Lēctiō VII

Lēctiō septima: versūs 615–745

Exercitium 13

acervus
commeātus
cōnscīscere
cōnsultum
dēscrībere
dīmidium
ductus
ecquōs
ēnervāre
explēre
expōnere
exuere
grātēs
īnsigne
luxuriārī
obequitāre
pālus
prōcōnsul
profitērī
speculārī
supplēmentum
suprā
tolerābilis
trānscendere
vidēlicet

1. In senātū Carthāginiēnsī Māgō rēs ab Hannibale gestās _____ [= nārrāvit] et 'deīs _____ [= grātiās] agendās esse' dīxit.
2. "_____ [= plūs quam] CC mīlia hostium occīdit" inquit, "Rōmānōs bīnīs castrīs _____ [= Rōmānīs bīna castra adēmit] ..."
3. In vestibulō cūriae effūdit tot ānulōs aureōs ut _____ [= dīmidia pars] trēs modiōs _____ [= complēret].
4. Adiēcit 'nēminem nisi equitem Rōmānum id _____ gerere.'
5. Māgō '_____ [< supplēre], pecūniam, _____ [= frūmentum, cibum...] Hannibalī mittendum esse' dīxit, atque Himilcō Hannōnem increpāre coepit.
6. Hannō respondit 'bellum aliquā _____ [< tolerāre] condiciōne fīniendum esse, nec Hannibalī supplēmentō et commeātū opus esse, cum exercitūs hostium occīdisset et bīna castra cēpisset praedae _____ [= scīlicet] plēna.'
7. "_____ [= num quōs] lēgātōs Rōmānī ad Hannibalem mīsērunt dē pāce?" interrogāvit Hannō.
8. Paucī Hannōnī assentiēbant: ingentī cōnsēnsū senātūs _____ factum est ut magnum supplēmentum Hannibalī mitterētur.
9. In hībernīs exercitus Hannibalis ita _____ est [= in luxū vīxit] ut _____ [= invalida fierent] corpora.
10. Tib. Semprōnius Gracchus _____ [: quī priōre annō cōnsul fuit] Poenōs ad Beneventum vīcit.
11. Syrācūsīs Archimēdēs interfectus est, cum intentus esset fōrmīs quās in pulvere _____.
12. Hannibal _____ [= explōrandī] causā ad ipsam portam Capēnam _____ [= equō vectus est].
13. Capuā captā Campānī prīncipēs venēnō mortem sibi _____ [= sē interfēcērunt].
14. Q. Fulvius senātōrēs Campānōs ad _____ alligātōs secūrī ferīrī iussit.
15. Cum nēmō imperium Hispāniae suscipere vellet, P. Scīpiō adulēscēns _____ est [< prō- + fassus est] 'sē itūrum esse.'

16. Hasdrubal cum novō exercitū Alpēs _____ [< trāns + scandit], sed cum LVI mīlibus mīlitum caesus est M. Līviī cōs. _____ [< dūcere].
17. Multīs rēbus aliīs super aliās positīs magnus _____ fit.

Exersitium 14

1. Quis nūntius victōriae Cannēnsis Carthāginem vēnit? ...
2. Prō quibus rēbus diīs grātiās agendās esse dīxit Māgō? ...
3. Quōmodo Māgō dēmōnstrāvit quot equitēs Rōmānī caesī essent? ...
4. Quae fuit summa ōrātiōnis eius? ...
5. Quid Himilcō Hannōnem interrogāvit? ...
6. Quid Hannō Himilcōnī respondit? ...
7. Quid senātus Carthāginiēnsis dēcrēvit? ...
8. Quī dux Rōmānus prīmus exercitum Hannibalis vīcit? ...
9. Quōmodo exercitus Hannibalis in hībernīs ēnervātus est? ...
10. Quam urbem Siciliae M. Claudius Mārcellus obsēdit et expugnāvit? ...
11. In Hispāniā quem exitum tulērunt P. et Cn. Scīpiōnēs? ...
12. Capuā captā quid Campānī prīncipēs fēcērunt? ...
13. Quid ēvēnit M. Claudiō Mārcellō ē castrīs prōgressō? ...
14. Quārē Hasdrubal cum exercitū Alpēs trānsgressus est? ...
15. Num Hasdrubal sē Hannibalī iūnxit? ...

Lēctiō octāva: versūs 746–865

Lēctiō VIII

Exercitium 15

1. P. Scīpiō in Hispāniā cum Poenīs _____ [= fīnem fēcit bellandī], et in Āfricam nāve _____ foedus cum rēgibus Syphāce et Masinissā iūnxit.
2. Syphāx, cum Sophonisbam, fīliam Hasdrubalis Gisgōnis, uxōrem dūxisset, foedus quod cum Scīpiōne iūnxerat _____ [= revocāvit].
3. Scīpiō Poenōs vīcit et Syphācem cēpit, adiuvante Masinissā, quī Sophonisbam, uxōrem Masinissae, _____ [= amāre coepit].
4. Quā dē causā cum ā Scīpiōne _____ [= reprehenderētur], Masinissa Sophonisbae venēnum mīsit, quod illa _____ [= bibit], nē capta Rōmam dūcerētur.
5. Annō bellī XVI Hannibal ex diūtinā _____ [< possidēre] Italiae revocātus est.
6. _____ [= īrātus dentēs movēns] gemēnsque ac vix lacrimīs _____ [= abstinēns] dīcitur lēgātōrum verba audīvisse.
7. Dīxit 'sē nōn ā populō Rōmānō victum esse, sed _____ [< obtrectāre] atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis'.
8. "Neque hāc _____ [< dēfōrmis] _____ [< redīre] meī" inquit "tam P. Scīpiō _____ [= ovābit] quam Hannō...!"
9. In Āfricā Hannibal, cum nēquīquam pācem cum Scīpiōne _____ temptāvisset, aciē victus est.
10. Carthāginem accītus in senātū fassus est 'sē bellō victum esse, nec spem salūtis _____ [= aliō locō] quam in pāce impetrandā esse'
11. Condiciōnibus pācis ēditīs, senātus Carthāginiēnsis multīs verbīs dē pāce _____ [= variās sententiās dīxit].
12. Antequam pāx facta est _____ Carthāginiēnsibus datae sunt in trēs mēnsēs, quibus iīs nōn licuit _____ [= in alium locum] quam Rōmam lēgātōs mittere.

adamāre
alibī
aliō (*adv*)
castīgāre
compōnere
dēbellāre
dēfōrmitās
disserere
exsultāre
frendere
haurīre
indūtiae
lūgubris
obses
obtrectātiō
pēnsiō
perfuga
possessiō
reditus
renūntiāre
temperāre
thema
trānsvehere
trirēmis

13. Pāx Carthāginiēnsibus data est hīs condiciōnibus: _____ [< perfugere] et captīvōs omnēs redderent Rōmānīs, nāvēs praeter X _____ [< III + rēmī] trāderent elephantōsque...; X mīlia talentum argentī discrīpta _____ aequīs in annōs L solverent; _____ C darent.
14. Nāvēs Poenōrum D in altum prōvectae incēnsae sunt, quārum incendium Poenīs tam _____ [= fūnestum] fuit quam sī ipsa Carthāgō ārdēret.

Exercitium 16

1. Quis cum Poenīs dēbellāvit in Hispāniā? ...
2. Cum quibus rēgibus P. Scīpiō foedus fēcit? ...
3. Cūr rēx Syphāx amīcitiam quam cum Scīpiōne fēcerat revocāvit? ...
4. Syphāce captō, quis uxōrem eius Sophonisbam adamāvit? ...
5. Cūr Masinissa Sophonisbae venēnum mīsit? ...
6. Victōriīs in Āfricā Scīpiōnis quid effectum est? ...
7. Quō animō Hannibal lēgātōs sē revocantēs audīvit? ...
8. Lēgātīs audītīs, ā quō sē victum esse dīxit Hannibal? ...
9. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vīcit? ...
10. Quō Hannibal victus perfūgit? ...
11. Carthāgine quid fassus est in senātū? ...
12. Poenīs dēvictīs, cūr Rōmānī Carthāginem nōn dēlēvērunt? ...
13. Quid Carthāginiēnsēs Rōmānīs trādidērunt? ...
14. Quid nāvibus Carthāginiēnsium factum est? ...
15. Quō cognōmine imperātor P. Cornēlius Scīpiō nōbilitātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 866–873

Exercitium 17

terminātiō -ōnis *f*

futūrum
futūrum perfectum
gerundium
gerundīvum
imperfectum coniūnctīvī
imperfectum indicātīvī
imperātīvus praesentis
imperātīvus futūrī
īnfīnītīvus perfectī
īnfīnītīvus praesentis
participium futūrī
participium perfectī
participium praesentis
perfectum coniūnctīvī
perfectum indicātīvī
plūsquamperfectum coniūnctīvī
plūsquamperfectum indicātīvī
praesēns coniūnctīvī
praesēns indicātīvī
supīnum I
supīnum II

Dē verbī thematīs et terminātiōnibus

1. *Terminātiōnēs sunt litterae vel syllabae, ut* -re, -ō, -isse, -us, -a, -um, *quae adduntur ad vocābulī partem priōrem quae dīcitur* _____.
2. *Verbīs Latīnīs sunt terna themata:* (1) *thema* _____, *ut* ōrā-, dēbē-, leg-, pūnī-; (2) *thema* _____, *ut* ōrāv-, dēbu-, lēg-, pūnīv-; (3) *thema* _____, *ut* ōrāt-, dēbit-, lēct-, pūnīt-.
3. *Ex themate praesentis* [–] *quae fōrmae fīunt additīs terminātiōnibus?*
   (1) *additō* -(e)re: _____ *praesentis;*
   (2) *additō* -(ē)ns -(e)ntis: _____ *praesentis;*
   (3) *additō* -ō, -(i)s, -(i)t...: _____ *indicātīvī;*
   (4) *additō* -(ē)bam, -(ē)bās, -(ē)bat...: _____ *indicātīvī;*
   (5) *additō* -bō, -bis, -bit... *aut* -am, -ēs, -et...: _____;
   (6) *additō* -em, -ēs, -et... aut -am, -ās, -at...: _____ *coniūnctīvī;*
   (7) *additō* -(e)rem, -(e)rēs, -(e)ret...: _____ *coniūnctīvī;*
   (8) additō -(e)nd|um -ī -ō: _____;
   (9) *additō* -(e)nd|us -a -um: _____;
   (10) *additō* – (*nūllō*), -te: _____ *praesentis;*
   (11) *additō* -(i)tō, -(i)tōte: _____ *futūrī.*
4. *Ex themate perfectī* [~] *quae fōrmae fīunt?*
   (1) *additō* ~isse: _____ *perfectī;*
   (2) *additō* ~ī, ~istī, ~it...: _____ *indicātīvī;*
   (3) *additō* ~eram, ~erās, ~erat...: _____ *indicātīvī;*
   (4) *additō* ~erō, ~eris, ~erit...: _____ _____;
   (5) *additō* ~erim, ~eris, ~erit...: _____ *coniūnctīvī;*
   (6) *additō* ~issem, ~issēs, ~isset...: _____ *coniūnctīvī.*

5. *Ex <u>themate supīnī</u> [≈] quae fōrmae fiunt?*
   (1) *additō* ≈um: _____ I;
   (2) *additō* ≈ū: _____ II;
   (3) *additō* ≈us -a -um: _____ *perfectī* (*passīvī*);
   (4) *additō* ≈ūr|us -a -um: _____ *futūrī*.

thema
thema praesentis [–]
thema perfectī [~]
thema supīnī [≈]

Exercitium 18

1. adigere, ad_____isse, ad_____um esse
2. currere, _____isse
3. dēficere, dē_____isse, dē_____um esse
4. differre, dis_____isse, dī_____um esse
5. dīripere, dī_____isse dī_____um esse
6. disserere, dis_____isse, dis_____um esse
7. explēre, ex_____isse, ex_____um esse
8. exscindere, ex_____isse, ex_____um esse
9. exuere, ex_____isse, ex_____um esse
10. haurīre, _____isse, _____um esse
11. inquīrere, in_____isse, in_____um esse
12. nequīre, ne_____isse
13. obicere, ob_____isse, ob_____um esse
14. obruere, ob_____isse, ob_____um esse
15. opplēre op_____isse, op_____um esse
16. permiscēre, per_____isse, per_____um esse
17. prōcidere, prō_____isse
18. profitērī, pro_____um esse
19. trāicere, trā_____isse, trā_____um esse
20. trānscendere, trān_____isse

dē-ficiō -iunt
dī-ripiō -iunt
ne-queō -eunt
ob-iciō -iunt
trā-iciō -iunt

CAPITVLVM VNDEQVINQVAGESIMVM

Cap. XLIX

Lēctiō prīma: versūs 1–101

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Nēmō _____ [= negat] Hannibalem cēterōs imperātōrēs prūdentiā _____ [= praestāre].
2. Etsī populus Rōmānus aliās _____ [= gentēs] virtūte _____ [= antecēdit], tamen Hannibal semper victor discessit _____ cumque cum Rōmānīs _____ est [= cōnflīxit] in Italiā.
3. At ille invidiā et obtrectātiōne cīvium _____ [< dēbilis] est.
4. Odium Hannibalis ergā Rōmānōs velut _____ [< hērēs] eī relictum erat ā patre Hamilcare, quī eum _____ [= parvum puerum] iūrāre iussit 'numquam sē in amīcitiā cum Rōmānīs fore!'
5. Post _____ [< obīre] Hamilcaris, Hasdrubal, _____ [= scīlicet] gener eius, imperātor _____ [= locō eius factus] est.
6. Hasdrubale occīsō, exercitus Hannibalem imperātōrem nōmināvit, id quod ā senātū Carthāginiēnsī _____ [= probātum] est.
7. Hannibal, _____ [= postquam] gentēs Hispāniae subēgit, Saguntum, cīvitātem _____ [< foedus], vī expugnāvit.
8. Exercitum Pÿrēnaeum et Alpēs trādūxit, cum incolīs cōnflīxit eōsque _____ [= cecīdit].
9. Nēmō umquam _____ [= eā viā] Alpēs transierat cum exercitū.

antecēdere
comprobāre
concīdere
congredī
(manum) cōnserere
dēbilitāre
dēligāre
dētrīmentum
dispālārī
eā
expedīre
foederātus
hērēditās
indigēre
īnfitiārī
nātiō
obductā (nocte)
obitus

operam dare
posteāquam
praestāre
prōflīgāre
puerulus
quotiēscumque
rēpere
sēiungere
sufficere
suspīciō
utpote
verba dare
vīsus

10. Apud Padum Hannibal bis manum _____ [= proelium commīsit] cum Rōmānīs eōsque _____ [= dēvīcit].
11. In Etrūriae palūdibus, cum trēs noctēs somnī _____ [= eguisset], alterum oculum āmīsit.
12. Exercitū cōnsulārī ad lacum Trasumennum victō, Hannibal dictātōrī Fabiō Māximō, quī eum intrā montēs clauserat, _____ dedit [= illūsit] et sine _____ [= damnō] sē _____ [= līberāvit]:
13. _____ [: obscūrā] nocte bovēs cum sarmentīs ārdentibus in cornibus _____ [= alligātīs] _____ [= passim pālātōs] immīsit, quō _____ [< vīdēre] Rōmānōs terruit.
14. Lēgātī Rōmānī _____ dedērunt [= labōrāvērunt] ut Hannibalem in _____ [↔ fidem] rēgī Antiochō addūcerent.
15. Mōns Pÿrēnaeus Hispāniam ā Galliā _____ [= disiungit].
16. Īnfāns quī nōndum ambulāre potest, manibus et genibus _____.

Exercitium 2

1. Quid Cornēlius Nepōs dīcit dē fortitūdine Rōmānōrum? ...
2. Quid cēnset dē prūdentiā Hannibalis imperātōris? ...
3. Quōmodo imperātor ille fortissimus dēbilitātus est? ....
4. Quis animum Hannibalis odiō ergā Rōmānōs incendit? ...
5. Post obitum Hamilcaris et Hasdrubalis quis imperātor factus est? ...
6. Quid Hannibal imperātor ēgit in Hispāniā? ...
7. Saguntō captō quō exercitum sēcum dūxit? ...
8. Cum quō apud flūmen Rhodanum cōnflīxit? ...
9. Quī montēs Italiam ab Galliā sēiungunt? ...
10. Alpēs trānsgressus ubi Hannibal equestribus proeliīs Rōmānōs fūdit? ...
11. Quō morbō Hannibal in Etrūriā affectus est? ...
12. Quid factum est apud lacum Trasumennum? ...
13. Quōmodo Hannibal Fabiō Māximō dictātōrī verba dedit? ...
14. Quis cōnsul Rōmānus apud Cannās occīsus est? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 102–178

Exercitium 3

adversārius
aēneus
avāritia
bīduum
compōnere (bellum)
cōnsīderāre
corōna
dīlēctus
disicere
ēnumerāre
facultās
grātiā
impraesentiārum
īnsciēns
palam (facere)
pendere
plumbum
praebēre, sē

1. _____ [= tam diū quam] Hannibal in Italiā fuit, nēmō eum vīcit.
2. Longum est omnia eius proelia _____.
3. Cum exhaustae essent Carthāginiēnsium _____ [= opēs], Hannibal revocātus est, ut _____ [= in praesēns tempus] bellum _____ [= bellō fīnem pōneret] cum Rōmānīs.
4. Apud Zamam victus Hannibal _____ [= duōbus diēbus] Hadrūmētum pervēnit.
5. Tum pāx facta est, sed nihilō _____ [= nihilō minus, tamen] Hannibal exercituī praefuit.
6. Posterō annō Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam mīsērunt, quī Rōmānīs grātiās agerent eōsque _____ aureā dōnārent.
7. Hannibal 'rēx' creātus effēcit ex novīs _____ ut pecūnia quae ex condiciōnibus pācis Rōmānīs dēbēbātur _____ [= solvī] posset.
8. Ubi cognōvit lēgātōs Rōmā vēnisse suī exposcendī _____ [= causā], Hannibal in Syriam profūgit ad rēgem Antiochum, quī _____ [< adversus] Rōmānōrum fuit.
9. Fugā _____ factā [= patefactā], Poenī bona eius _____ [< pūblicus] et domum _____ [= dīruērunt].

10. Antiochō victō Hannibal Crētam vēnit, ut ibi _____ [= reputāret] quō proficīscerētur.
11. Vir callidē _____ [= praeparāvit, cūrāvit] nē pecūniam suam āmitteret propter _____ [< avārus] Crētēnsium.
12. Amphorās _____ complēvit summīs aurō opertīs eāsque palam in templō dēposuit.
13. Tum, _____ [= īnsciīs] Crētēnsibus, statuās _____ [= aereās] aurō et argentō complēvit, eāsque in _____ ante domum suam abiēcit.
14. Hannibal cum optimum imperātōrem tum bonum magistrātum sē _____ [= sē esse ostendit].
15. Novī mīlitēs _____ [< dīligere] cōnscrībuntur.

prōpatulum
prōvidēre
pūblicāre
quamdiū
(nihilō) sētius
vectīgal

Exercitium 4

1. Cūr Hannibal ex Italiā revocātus est? ...
2. Quis fuit Hannibalis adversārius in Āfricā? ...
3. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vīcit? ...
4. Quārē bellum compōnere cōnātus est? ...
5. Ubi Hannibal cum P. Scīpiōne cōnflīxit? ...
6. Quō Hannibal victus profūgit? ...
7. Pāce cum Rōmānīs factā quid ēgit Hannibal? ...
8. Quārē Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
9. Cūr Rōmānī captīvōs Carthāginiēnsēs remittere recūsāvērunt? ...
10. Quid Hannibal Karthāgine effēcit? ...
11. Cūr Hannibal in Syriam ad rēgem Antiochum fūgit? ...
12. Fugā eius patefactā quid Poenī fēcērunt? ...
13. Num Antiochus prosperē cum Rōmānīs pugnāvit? ...
14. Quō Hannibal ex Syriā sē contulit? ...
15. Quid Hannibal in Crētā cōnsīderābat? ...
16. Cūr amphorās plumbō complētās in templō dēposuit? ...
17. Quōmodo pecūniam suam abdidit? ...

Lēctiō tertia: versūs 179–275

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Ex Cretā Hannibal ad Prūsiam in Bīthÿniam vēnit; quem cum vidēret nōn satis _____ [= fīrmum, validum] esse, conciliābat eī aliōs rēgēs; sed Eumenēs, rēx Pergamēnus, ab eō _____ [= dissentiēbat].
2. Cum eō bellum erat et marī et terrā, sed _____ [= utrōque locō] Eumenēs superior erat.
3. Hannibal vērō classem Pergamēnam _____ [= prūdentiā] sīc vīcit:
4. Plūrimās _____ [= anguēs] _____ [< venēnum] in vāsa _____ [= ē terrā coctā facta] coniēcit.
5. Ante proelium _____ [< cohortārī] _____ [= mīlitum nāvālium] fēcit iīsque praecēpit ut omnēs nāvem rēgis peterent.
6. In proeliō, cum Bīthÿniī ex _____ [< praecipere] Hannibalis nāvem Eumenis pepulissent, vāsa fictilia in reliquās nāvēs coniēcērunt.
7. Pergamēnī, cum nāvēs suās serpentibus opplētās vidērent, ad castra sua _____ [< nauta] fūgērunt.
8. Nec tum modo, sed saepe _____ [= aliō tempore] Hannibal hostēs vīcit.
9. Rōmae _____ vēnit [= accidit] ut ūnus ē lēgātīs Prūsiae inter cēnam dīceret 'Hannibalem in rēgnō Prūsiae esse'.

acquiēscere
aliās (*adv*)
arbitrium
classiārius
cohortātiō
concipere
(patrēs) cōnscrīptī
cōnsilium
cōnsuēscere
cōnsuētūdō
dissidēre
districtus
doctor
dūcere
ēlegāns
eximere
fictilis

fortuītō
innumerābilis
mētārī
nauticus
nōnnihil
peragrāre
praeceptum
prīstinus
rōbustus
serpēns
ūsū (venīre)
utrobīque
venēnātus

10. Quod cum patrēs _____ [: senātōrēs] comperissent, lēgātōs eō mīsērunt, quī eum exposcerent.
11. Hannibal, cum plūrēs praeter _____ [< cōnsuēscere] armātī appārērent, intellēxit id nōn _____ [= forte] fierī, sed sē petī.
12. Ergō, nē vītam aliēnō _____ [< arbiter] āmitteret, venēnum sūmpsit, quod semper sēcum habēre _____ [= solēbat]..
13. Sīc vir fortissimus, memor _____ [= antīquārum] virtūtum, _____ [ad + quiēvit] annō LXX.
14. Vir tantīs bellīs _____ [= occupātus] etiam _____ [= haud paulum] temporis litterīs tribuit atque aliquot librōs Graecē cōnscrīpsit, cum Sōsilō litterārum Graecārum _____ [= magistrō] ūterētur.
15. Nēmō Hannibalī metum quem ex populō Rōmānō _____ [= in animum accēperat] _____ [= adimere] poterat.
16. Hannibal Alexandrum māximum imperātōrem fuisse _____ [= exīstimābat], quod parvā manū exercitūs _____ [< in- + numerāre] fūdisset atque ultimās ōrās _____ [= pererrāvisset].
17. Pyrrhus castra _____ [= rēctē locāre] prīmus docuit.
18. Dīdō rēgīna in epulārum apparātū _____ [= decēns] fuit.

Exercitium 6

1. Quō Hannibal ex Crētā vēnit? ...
2. Quid apud rēgem Prūsiam ēgit? ...
3. Quī rēx, Rōmānīs amīcus, bellum cum Prūsiā gerēbat? ...
4. Ante proelium nāvāle quid classiāriīs praecēpit? ...
5. Nāve rēgis pulsā, quōmodo Bīthÿniī reliquās nāvēs adortī sunt? ...
6. Quō Pergamēnī sē rettulērunt? ...
7. Quōmodo Rōmānī cognōvērunt Hannibalem apud Prūsiam esse? ...
8. Cūr Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdere recūsāvit? ...
9. Ubi Hannibal latēbat? ...
10. Quid puer quī forēs castellī circumiisset Hannibalī nūntiāvit? ...
11. Quid fēcit Hannibal nē ā Rōmānīs vīvus caperētur? ...
12. Quā linguā Hannibal librōs cōnscrīpsit? ...
13. Quō magistrō litterārum Graecārum ūsus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 276–295

Exercitium 7

contractiō -ōnis *f* < contrahere

-āvis- > -ās
-ēvis- > -ēs-
-ōvis- > -ōs
-īvis- > -iis- >-īs-

-āver/-āvēr- > -ār-
-ēver/-ēvēr- > -ēr-
-ōver/-ōvēr- > -ōr-
-īver- > -ier-
-īvēr- > -iēr-

Dē contractiōne verbōrum
Exempla
Excidit -v-: rogāvisse > rogāsse; rogāverat > rogārat; rogāvērunt >rogārunt; cupīvisse > cupiisse/cupīsse; cupīverat > cupierat; cupīvērunt > cupiērunt

1. vocāvisse > voc_____; vocāvistī > voc_____; vocāvisset > voc_____.
2. vocāverat > voc_____; vocāverit > voc_____; vocāvērunt > voc_____.
3. cōnsuēvisse > cōnsu_____; cōnsuēvistī > cōnsu_____; cōnsuēvisset > cōnsu_____.
4. cōnsuēverat > cōnsu_____; cōnsuēverit > cōnsu_____; cōnsuēvērunt > cōnsu_____.
5. nōvisse > nō_____; nōvistī > nō_____; nōvisset > nō_____.
6. nōverat > nō_____; nōverit > nō_____; nōvērunt > nō_____.
7. petīvisse > pet_____/pet_____; petīvistī > pet_____/pet_____; petīvisset > pet_____/pet_____.
8. petīverat > pet_____; petīverit > pet_____; petīvērunt > pet_____.

Exercitium 8

1. acquiēscere, ac_____isse
2. concīdere, con_____isse, con_____um esse
3. congredī, con_____um esse — con-gredior -iuntur
4. cōnserere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. cōnsuēscere, cōn_____isse
6. eximere, ex_____isse, ex_____um esse
7. rēpere, _____isse
8. sufficere, suf_____isse, suf_____um esse — suf-ficiō -iunt

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM — *Cap. L*

Lēctiō prīma: versūs1–128 — *Lēctiō I*

Exercitium 1

1. Bellum cum rēge Philippō _____ [= coeptum] est annō quīngentēsimō _____ prīmō [DLI] ab urbe conditā.
2. T. Flāminīnus cōs. Philippum ex Ēpīrō fugāvit et, postquam Thessaliam _____ [= vāstāvit], ibi signīs _____ cum rēge dēbellāvit.
3. Ob rēs prosperē gestās in v diēs _____ dēcrētae sunt.
4. Flāminīnus Elatēae _____ [= in hībernīs erat]; inde, pāce factā captīvīsque et _____ [= perfugīs] redditīs Rōmānīs, Corinthum ad Isthmiōrum lūdicrum profectus est.
5. Is Graeciae _____ [< mercārī] erat, quō multī conveniēbant.
6. Praecō in mediam _____ prōcessit et magnā vōce _____ 'senātum Rōmānum, Philippo dēvictō, līberōs, _____ [= sine vectīgālibus], suīs lēgibus esse iubēre omnēs gentēs Graeciae...'
7. Gentēs quae sub diciōne rēgis fuerant _____ [= ēnumerāvit].
8. Hōc audītō Graecī, quī lībertātem _____ [= valdē cupiēbant], prīmō _____ [= mīrantēs] siluērunt, sed cum praecō iterum prōnīuntiāvisset eadem, clāmor et plausus ortus est
9. Lūdicrum _____ [= celeriter] perāctum est, cum nēmō spectāculō intentus esset: ūnum gaudium _____ spectātōrum animōs.
10. Magnō cum _____ [< sentīre] _____ [↔ dolōris] Graecī comperērunt 'populum Rōmānum suā _____ [= pecūniā pēnsā], suō labōre ac perīculō bella gerere prō lībertāte aliōrum!'
11. Nec _____ [= tantum/modo] prō fīnitimīs et gentibus propinquae _____ [< vīcīnus] pugnant Rōmānī, sed maria trāiciunt, nē _____ [= ūllum] iniūstum imperium sit!
12. Catō bellō _____ [< citrā] Hispāniam _____ [< pāx].
13. Vere prīmō Corinthī _____ [< convenīre] fuit, ubi Flāminīnus Graecīs suās rēs gestās _____ [= exposuit] et _____ [= adiēcit] 'sibi in animō esse exercitum ē Graeciā _____.'
14. Prōtinus agmen ab arce dēscendit, quod cūnctī _____ [= secūtī] sunt, dum Flāminīnum '_____' [< servāre] 'līberātōrem'que _____ [< ad + clāmant].
15. Flāminīnus omnēs cōpiās Brundisium _____ [= trāiēcit].
16. Rōmae _____ [= trēs diēs] triumphāvit: aurum argentumque factum et _____ [↔ factum] trānstulit ac multōs captīvōs obsidēsque.
17. Sicilia īnsula est, nōn terrā _____ iūncta cum Italiā.
18. _____ nostrī sunt patrēs, avī, cēt., posterī sunt fīliī, nepōtēs, cēt.

acclāmāre
ārea
avēre
citerior
cōnferre (signa)
continēns
conventus
dēportāre
ēdisserere
hībernāre
immūnis
impēnsa
īnfectus
inīre
māiōrēs
mercātus
mīrābundus
pācāre
percēnsēre
praeoccupāre
prōnūntiāre
prōsequī
(nē) quod
quīnquāgēsimus
raptim
sēnsus
servātor
subicere
supplicātiō
tantummodo
trīduum
trānsfuga
trānsportāre
vexāre
vīcīnitās
voluptās

Exercitium 2

1. Cui rēgī bellum illātum est post bellum Pūnicum secundum? ...
2. Quis cum rēge Philippō in Thessaliā dēbellāvit? ...
3. Hāc victōriā nūntiātā quid dēcrēvit senātus? ...
4. Ubi lēgātīs Philippī senātus datus est? ...
5. Quibus condiciōnibus pāx Philippō data est? ...
6. Cūr magnus numerus Graecōrum Corinthum convēnerant? ...
7. Quid praecō spectātōribus lūdōrum prōnūntiāvit? ...
8. Quōmodo Graecī nūntium lībertātis accēpērunt? ...
9. Lūdīs dīmissīs quō spectātōrēs ruērunt? ...
10. Cum quō tyrannō Flāminīnus posterō annō bellum gessit? ...
11. Exercitusne Rōmānus in Graeciā remānsit? ...
12. Quid senātus Flāminīnō dēcrēvit postquam rēs gestās ēdisseruit? ...
13. Quot diēs T. Quīnctius Flāminīnus triumphāvit? ...
14. Quās rēs in triumphō trānstulit? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 129–275

Exercitium 3

artus
callis
circuīre
circumvehī
contemplārī
continuāre
dīlūcēscere
dirimere
diurnus
dūcere (uxōrem)
exaequāre
incautus
īnsīdere
intercēdere
intermittere
iugum
nī
peculātus
permūnīre
porrō
rādīx
scālae
sēmiermis
subsidium
trānsmittere
vertex

1. Dum rēx Antiochus Chalcide mōrātur, M.' Acīlius cōs. exercitum Larīsā Crannōnem et inde _____ [↔ retrō] ad faucēs Thermopylārum dūxit.
2. _____ [= mōns longus] Thermopylārum mediam Graeciam _____ [= disiungit].
3. Acīlius in faucibus Thermopylārum castra posuit adversus Antiochum, quī castra sua duplicī vāllō _____ [= bene mūnīverat].
4. Antiochus Aetōlīs imperāvit ut _____ [= culmina] montium _____ [= occupārent], nē Rōmānī _____ [= parvīs viīs] trānsīrent et castra sua _____ [= circumīrent].
5. Acīlius, aciē _____ [= cōnfertā] fronte īnstrūctā, cōpiās rēgis intrā mūnīmenta pepulit, sed recēdere coāctus esset, _____ [= nisi] Catō _____ [= auxiliō] vēnisset.
6. Catō enim in iugō Callidromī Aetōlōs _____ [↔ cautōs] atque sōpītōs oppresserat.
7. Macedonēs abiectīs armīs fūgērunt, et rēx cum paucīs _____ [= nec armātīs nec inermibus] mīlitibus Chalcidem sē recēpit atque inde Ephesum _____ [= trāiēcit].
8. Acīlius, castrīs ad Hēraclēam mōtīs, equō urbem _____ [= circum urbem vectus] est, ut moenia _____ [= intuērētur].
9. Dum urbs quattuor ē partibus oppugnātur, XXIV diēs nocturnus labor _____ [↔ nocturnō] _____ [< continuus] est.
10. Mediā nocte oppugnātiōne _____ [↔ continuātā], IV vigiliā ā tribus partibus urbem aggressus est, ab ūnā mīlitēs signum exspectābant.
11. Cum iam _____ [= illūcēsceret], signō datō mīlitēs ab eā parte quae dēfēnsōribus carēbat mūrōs integrōs _____ trānscendērunt!
12. L. Cornēlius Scīpiō, Antiochō in Asiā dēvictō, 'Asiāticus' appellātus frātrī cognōmine _____ [= aequātus] est.
13. Cum L. Scīpiō Asiāticus _____ [= fūrtī pecūniae pūblicae] damnātus esset, Tib. Semprōnius Gracchus tribūnus plēbis _____ [= vetuit].
14. Ob id beneficium ille Cornēliam, fīliam P. Scīpiōnis Āfricānī, _____.
15. _____ est pars arboris subterrānea sīve pars īnfima montis.

Exercitium 4

1. Cum quibus Antiochus societātem iūnxit, ut bellum Graeciae īnferret? ...
2. Quōmodo rēx Antiochus Chalcide hiemem cōnsūmpsit? ...
3. Quō M'. Acīlius cōnsul prīmō vēre exercitum dūxit? ...
4. Quō Antiochus sē recēpit? ...
5. Quā pugnā memorābilis est locus quī appellātur Thermopylae? ...
6. Quōmodo Antiochus ad Thermopylās castra sua permūnīvit? ...
7. Quid fēcit Antiochus nē Rōmānī iuga imminentia trānsīrent? ...
8. Quis in mediō proeliō suprā castra appāruit? ...
9. Quōmodo M. Porcius Catō Aetōlōs ab iugō Callidromī dēiēcerat? ...
10. Cūr Macedonēs repente armīs abiectīs fūgērunt? ...
11. Quō rēx Antiochus proeliō victus sē recēpit? ...
12. Num Acīlius Chalcidem veniēns rēgem invēnit? ...
13. Quem cōnsul Rōmam mīsit quī senātuī victōriam nūntiāret? ...
14. Quō Acīlius castra ab Thermopylīs mōvit? ...
15. Ubi sita est Hēraclēa et quōmodo mūnīta est? ...
16. Quot diēs oppugnātiō Hēraclēae continuāta est? ...
17. Aetōlīs fatīgātīs, ab quot partibus Rōmānī urbem aggressī sunt? ...
18. Cūr ūna pars mūrōrum nōn dēfendēbātur? ...
19. Quōmodo Rōmānī ibi mūrōs trānscendērunt? ...
20. Num Aetōlī arcem Hēraclēae dēfendere potuērunt? ...
21. Quis prīmus Rōmānōrum ducum in Asiam trāiēcit? ...
22. Quā condiciōne Antiochō in Asiā victō pāx data est? ...
23. Quō cognōmine L. Cornēlius Scīpiō appellātus est? ...

Lēctiō tertia: versūs 276–383

Lēctiō III

Exercitium 5

1. In Thessaliā P. Licinius Crassus levibus _____ [< expedīre] cum Perseō, rēge Macedoniae, haud prosperō _____ [< ēvenīre] pugnāvit.
2. In Āfricā dē agrō _____ [= certāmen] fuit inter Poenōs et Masinissam.
3. Annō DLXXXVI a. u. c. Perseus ā L. Aemiliō Paulō dēvictus est, et _____ [= deinde] omnis Macedonia dēdita.
4. Illō proeliō magna hostium strāgēs facta est paucōrum Rōmānōrum _____ [= paucīs Rōmānīs āmissīs].
5. Rōmae laetitia eius victōriae _____ [= ante capta] est, nam quārtō post diē _____ [= IV diē postquam] pugnātum est, in circō _____ [↔ clāmor] spectācula pervāsit 'in Macedoniā dēvictum rēgem esse.'
6. _____ [= crēvit] _____ [< fremere] et populus spectāculī _____ [= oblītus] clāmāre et plaudere coepit propter nūntium illum _____ similem [= quī vērus esse vidēbātur].
7. Cum auctor nūntiī nūllus reperīrētur, laetitia _____ [= cessāvit] quidem, sed _____ [= signum reī fūtūrae] laetum animīs _____ [= in animīs sedēbat/remanēbat].
8. Hoc _____ [< augur] animōrum XIII diē fīrmātum est adventū tabellāriī quī litterās _____ [= laurō ōrnātās] cōnsulī trādidit in circō.
9. Cōnsul litterīs lēctīs populō _____ [= prōnūntiāvit] 'L. Aemilium cum Perseō pugnāsse; Macedonum exercitum caesum fūsumque...'
10. Postquam lēgātī ab Aemiliō Paulō advēnērunt, senātus supplicātiōnēs in quīnque diēs circā omnia _____ [= torōs deōrum] dēcrēvit.

augurium
coniūrātus
deinceps
dēnūntiāre
ēvānēscere
ēventus
expeditiō
fremitus
iactūra
immemor
incrēscere
īnsidēre
invius
laureātus
līs
murmur
nāvālia
ōmen
praecipere
pulvīnar
(post...) quam
vērī similis

11. Placuit ut nāvēs in _____ collocārentur atque ut dīmitterentur sociī nāvālēs et mīlitēs _____ [= quī in verba cōnsulis iūrāverant].
12. Difficile est per saltūs _____ [= sine viā] penetrāre.

Exercitium 6

1. Quis rēgī Philippō V successit? ...
2. Cūr Rōmānī rēgī Perseō bellum indīxērunt? ...
3. Ubi P. Licinius Crassus cum Perseō pugnāvit et quō ēventū? ...
4. Ā quō dēvictus est rēx Perseus? ...
5. Quōs victōriae nūntiōs L. Aemilius Paulus Rōmam mīsit? ...
6. Quae oppida deinceps Rōmānīs sē dēdidērunt? ...
7. Quō rēx Perseus victus trāiēcit? ...
8. Quōmodo victōriae laetitia Rōmae praecepta est? ...
9. Quid factum est cum C. Licinius cōnsul quadrīgās mitteret? ...
10. Cūr populus lūdōs circēnsēs relīquit? ...
11. Quid lēgātī Paulī in senātū et in cōntiōne exposuērunt? ...
12. Lēgātīs audītīs quid cōnsul ēdīxit? ...
13. In quot diēs supplicātiōnēs dēcrētae sunt? ...
14. Quid ex Illyricō nūntiātum est? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 384–506

Exercitium 7

abaliēnāre
abscēdere
accessiō
clēmentia
cōnscius
cōnspectus
cōnsurgere
contentus
dēlitēscere
dēvehere
effulgēre
extorris
fidūcia
flātus
ignōbilis
illacrimāre
incolumitās
introīre
lembus
mercātūra
ministerium
miserātiō
māceria
mūtātiō
percontātiō
porrigere
postīcum
praetōrius
pullus
sors

1. Perseus, quī nōn _____ rēgnō Macedoniae fīnitimōs oppugnāverat, iam āmissō exercitū, _____ [= exsul] rēgnō, in parvam īnsulam compulsus est.
2. Etiam victor Paulus _____ [< miserārī] permōtus _____ [= fortūnae] hūmānae _____ [< in + lacrimāvisse] dīcitur.
3. Perseus trēs _____ [↔ nōbilēs] ad Paulum mīsit cum litterīs quārum titulus erat: "*Rēx* Perseus cōnsulī Paulō salūtem."
4. Perseō victō necesse fuit nōmen 'rēgis' oblīvīscī et sē suaque omnia in fidem et _____ [< clēmēns] populī Rōmānī permittere.
5. Sōlus relictus, cum omnium animōs ā sē _____ [↔ sibi conciliāvisset], fugae cōnsilium cēpit.
6. Quendam Crētēnsem, quī _____ [< mercārī] in eā regiōne faciēbat, rogāvit ut _____ [= nāviculā] sē in Thrāciam _____.
7. Mediā nocte cum tribus _____ [↔ īnsciīs] cōnsiliī per _____ [= ōstium posterius] in hortum exiit ac _____ aegrē trānscendit.
8. Cum vērō nāvis in portū nōn esset, in templō _____ [= latuit].
9. Nē tum quidem 'puerī rēgiī', quī _____ [< minister] rēgis fungēbantur, ab eō _____ [= abībant].
10. At cum Cn. Octāvius rēgiīs puerīs _____ [< incolumis] prōmīsisset, _____ [< trānsīre] omnium facta est.
11. Tum Perseus sē Octāviō trādidit, et in nāvem _____ [= praefectī] impositus ad cōnsulem missus est.
12. Amictū _____ [= ātrō] praetōrium (_____ imperātōris) _____ [= intrāvit].
13. Cōnsul _____ [= surrēxit] et rēgī dextram _____ [= extendit] nec eum sē ad pedēs _____ [= dēmittere] passus est.
14. "Quā _____ [= coāctus] iniūriā" inquit "contrā populum Rōmānum tam _____ [= tantā vī] bellum suscēpistī...?" nec rēx ad hanc _____ [< percontārī] respondit.

15. Cōnsul eum hortātus est ut _____ [= cōnfīdentiam] salūtis habēret, _____ [= quōcumque modō] haec incidissent.
16. Perseum _____ [= cōnspicuum] faciēbant nōn modo patris et avī fāma, sed _____ [< ex + fulgēbant] Philippus et Alexander.
17. Fortūna eius est exemplum _____ [< mūtāre] rērum hūmānārum.
18. Animus virī sapientis _____ [< flāre] prosperārum rērum nōn effertur.
19. Bellum Illyricum tantum _____ [< accēdere] bellī Macedonicī fuit.

subigere
submittere
tabernāculum
trānsitiō
utcumque
violenter

Exercitium 8

1. Quī lēgātī Aemiliō Paulō cōnsulī litterās Perseī attulērunt? .,..
2. Quōmodo cōnsul lēgātōs vidēns affectus est? ...
3. Cūr Paulus lēgātōs sine respōnsō ac sine litterīs dīmīsit? ...
4. Quid Perseus alterīs litterīs petīvit et impetrāvit? ...
5. Quid lēgātī Rōmānī ā Perseō postulāvērunt? ...
6. Cūr Perseus fugae cōnsilium capere coāctus est? ...
7. Perseus ubi erat et quō īre cupiēbat? ...
8. Cūr in Thrāciam īre nōn potuit? ...
9. Ubi rēx Samothrācae dēlituit? ...
10. Cui rēx sōlus cum fīliō relictus sē trādidit? ...
11. Quō Octāvius rēgem captum mīsit? ...
12. Quōmodo Paulus Perseum in praetōriō recēpit? ...
13. Quid cōnsul Perseum percontātus est? ...
14. Cum rēx nihil respondēret, quid consul eum hortātus est? ...

Lēctiō quīnta: 507–601

Lēctiī V

Exercitium 9

1. Rēgnum Macedoniae sub rēge Alexandrō in Asiam sē _____ [= super rīpās effūdit].
2. Euboea īnsula ponte (terrae) _____ iūncta est.
3. Minerva dea est _____ [= cūstōs] arcis Athēnārum.
4. In templō Aesculapiī, quod V mīlibus passuum ab Epidaurō _____, aegrī dōna deō sacrābant prō remediīs _____ [< salūs].
5. Lacedaemoniī _____ [< discipulus] sevērissimā ēducābantur.
6. Olympiae Paulus Iovī sacrificium māius _____ [= quam fierī solēbat] fēcit haud _____ [= aliter] quam sī Rōmae in Capitōliō immolāvisset.
7. Amphipolim reversus Paulus in _____ sedēns 'līberōs esse Macedonas' prōnūntiāvit, eōsque _____ pendere Rōmānīs iussit.
8. Paulus, accītīs _____ quī _____ artem faciēbant, magnificum lūdicrum apparāvit, ubi _____ validissimī inter sē certāvērunt.
9. Epulae quoque māximā _____ [< opulentus] parātae sunt.
10. _____ [< vulgus] opulentia epulārum laudābātur.
11. _____ est rēs quā aegrī sānantur.
12. Fīlius P. Scīpiōnis Āfricānī fīlium L. Aemiliī Paulī _____.

adoptāre
āthlēta
artifex
continēns
disciplīna
distāre
(ars) lūdicra
opulentia
praeses
remedium
salūtāris
secus
solitō (māior)
superfundere (sē)
tribūnāle
tribūtum
vulgō

Exercitium 10

1. Quis fuit prīmus nōbilis rēx Macedoniae? ...
2. Quot annōs rēgnāvit Alexander? ...
3. Num Alexander sē Eurōpae fīnibus continuit? ...
4. Quid morte Alexandrī rēgnō eius factum est? ...

5. Quot lēgātī Rōmānī in Macedoniam missī sunt? ...
6. Quid fēcit Aemilius Paulus prīmō autumnō? ...
7. Quem locum prīmum petīvit? ...
8. Quārē inclutus est portus Aulidis? ...
9. Cūr Agamemnōn fīliam suam victimam ārīs admōvit? ...
10. Cui deae Paulus Athēnīs sacrificium fēcit? ...
11. In Peloponnēsō quās urbēs vīsit Paulus? ...
12. Olympiae quid animum Paulī mōvit? ...
13. Quid Paulus ex tribūnālī Macedonibus prōnūntiāvit? ...
14. Postquam Macedoniae lēgēs dedit, quid apparāvit?
15. Quid magnīs lūdīs in Graeciā fierī solet? ...

Lēctiō VI

Lēctiō sexta: versūs 602–680

adoptiō
cōnfundere
dēflēre
dēstināre
documentum
gaza
impedīmentum
inexpugnābilis
praetextātus
prōgeniēs
prōventus
quaesō
successor
turmātim

Exercitium 11

1. Perseus _____ [< succēdere] Philippī V fuit.
2. Perseus in catēnīs in triumphō ductus _____ [< docēre] fuit sortis hūmānae.
3. Paulum triumphantem secūtī sunt duo fīliī quōs in _____ [< adoptāre] dederat, deinde equitēs _____ [= in turmīs] et peditēs.
4. Cōnsul vērō duōs fīliōs minōrēs _____ [< praetextus] sēcum vehere nōn potuit, nam alter ante triumphum, alter paulō post dēcessit.
5. Ex tantā _____ [= stirpe] līberōrum nēmō domī Paulī supererat.
6. Paulus ōrātiōne quā prīvātam suam calamitātem cum secundā fortūnā pūblicā comparāvit, audientium animōs magis _____ [= permōvit] quam sī sortem suam _____ [= sortī suae illacrimāvisset].
7. Paulus: "_____ [= ōrō] sinātis mē cum pūblicā fēlīcitāte comparāre prīvātam meam fortūnam."
8. Cum castra hostium _____ essent [= expugnārī nōn possent], Paulus aciē Perseum dēvīcit ad Pydnam.
9. Victōriam Paulī rēs secundae velut _____ [= magnae frūgēs] secūtae sunt: cīvitātēs sē dēdidērunt, _____ [= thēsaurus] rēgia in potestātem Rōmānōrum vēnit, ac rēx ipse cum līberīs captus est.
10. Nōnnumquam tempestās _____ [< impedīre] victoriae fuit.
11. Fīlius imperātōris triumphantis sibi ipse similem triumphum _____.

Exercitium 12

1. Quōs Paulus in triumphō ante currum dūxit? ...
2. Cūr duo Paulī fīliī māiōrēs patris nōmen nōn ferēbant? ...
3. Cūr duo fīliī eius minōrēs in triumphō cum patre currū vectī nōn sunt? ...
4. Dē quibus rēbus Paulus post triumphum in cōntiōne ēdisseruit? ...
5. Quot diēbus Paulus sē bellum Macedonicum perfēcisse dīxit? ...
6. Quae rēs secundae victōriam Paulī secūtae sunt? ...
7. Quid Paulus in exercitū in Italiam trāiciendō timēbat? ...
8. Num Paulus tantum dē pūblicā fēlīcitāte locūtus est? ...
9. Quid populō nārrāvit dē prīvātā suā fortūnā? ...
10. Num pater miserābiliter orbitātem suam dēflēvit? ...
11. Quōmodo sē cōnsōlātus est in tantā clādē domūs suae? ...
12. Cūr Horātius Latium 'agreste' vocat? ...

Lēctiō grammatica: versūs 681–694

Exercitium 13

Ōrātiō rēcta ("...")	*Ōrātiō oblīqua ('...')*
Exemplum Sabīnī: "Quid ā nōbīs postulās?" Tarpēia: "Postulō id quod in sinistrīs manibus habētis."	Sabīnī ā Tarpēiā quaesīvērunt 'quid ā sē postulāret?' Tarpēia respondit 'sē postulāre id quod in sinistrīs manibus habērent.'
1. Aemilia: "Cūr Iūlia plōrat?"	Aemilia quaerit 'cūr Iūlia plōr____?'
2. Quīntus: "Iūlia plōrat, quia Marcus eam pulsāvit."	Quīntus respondet 'Iūli____ plōr____, quia Mārcus eam pulsāv____.'
3. Iūlius: "Puer quī puellam pulsat improbus est."	Iūlius dīcit 'puer____ quī puellam puls____ improb____ es____.'
4. Trōiānī: "Lāocoōn poenam meruit quod hastā scelerātā sacrum rōbur laesit."	Trōiānī 'Lāocoont____ poenam meru____' dīcēbant, 'quod hastā scelerātā sacrum rōbur laes____.'
5. Poenī "Aenēās Trōiā vēnit" inquiunt, "cum quō virō pulchra Dīdō concubuit!"	Fāma nārrābat 'Aenē____ Trōiā vēn_____, cum quō virō pulchra Dīdō concubu_____.'
6. Tullus: "Quid petentēs vēnistis?" Albānī "Invītī" inquiunt "aliquid quod tibi displicet dīcēmus: rēs repetītum vēnimus."	Tullus ab Albānīs quaerit 'quid petentēs vēn____?' Iī dīcunt '____ invīt____ aliquid quod Tullō displice____ dict____ ____: rēs repetītum ____ vēn____.'
7. Horātius pater: "Fīlia mea iūre caesa est. Nē mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōnspexistis, orbum līberīs fēceritis!"	H. prōclāmāvit 'fīli____ ____ iūre caes____ ____ !' Ōrābat 'nē ____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōnspex_____, orbum līberīs fac_____!'
8. Cn. Octāvius: "Rēgiī puerī Macedonēsque aliī quī Samothrācae sunt, sī trānsierint ad Rōmānōs, incolumitātem lībertātemque et sua omnia servābunt quae aut sēcum habent aut in Macedoniā relīquērunt."	Prōnūntiātum est 'rēgi____ puer____ Macedonasque ali____ quī Samothrācae _____, sī trāns_____ ad Rōmānōs, incolumitātem lībertātemque et sua omnia servāt_____ quae aut sēcum hab_____ aut in Macedoniā relīqu_____.'
9. Hannibal: "Omnēs in ūnam Eumenis rēgis concurrite nāvem! quem sī cēperitis aut interfēceritis, magnō vōbīs praemiō erit."	H. iīs praecēpit 'omnēs ut in Eumenis rēgis concurr_____ nāvem; quem sī cēp_____ aut interfēc_____, magnō _____ praemiō _____.'
10. Prūsiās: "Nōlīte id ā mē fierī postulāre quod adversus iūs hospitiī est!"	Prūsiās recūsāvit 'nē id ā _____ fierī postul_____ quod adversus iūs hospitiī _____.'
11. Paulus: "Et convīvium īnstruere et lūdōs parāre eiusdem est quī vincere bellō scit."	Vulgō dictum ipsīus ferēbant 'et convīvium īnstruere et lūdōs parāre eiusdem _____ quī vincere bellō sc_____.'
12. Paulus: "Quod bellum per quadriennium quattuor ante mē cōnsulēs gessērunt, id ego quīndecim diēbus perfēcī!"	Paulus dīxit 'quod bellum per quadriennium quattuor ante _____ cōnsulēs gess_____, id _____ quīndecim diēbus perfēc_____!'

Lēctiō grammatica

Ōrātiō rēcta ("...")
nōm + ind
quī quae quod, quia, sī, etsī + *ind*

Ōrātiō oblīqua ('...')
acc + inf
quī quae quod, quia, sī, etsī + coni.

Exercitium 14

1. dēlitēscere, dē_____isse
2. dirimere, dir_____isse, dir_____um esse
3. īnsīdere, īn_____isse, īn_____um esse
4. pendere, _____isse, _____um esse
5. pergere, _____isse
6. porrigere, por_____isse, por_____um esse
7. querī, _____um esse
8. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
9. trānsferre, trāns_____isse, trāns_____/_____ esse
10. vīsere, _____isse

Cap. LI CAPITVLVM VNVM ET QVINQVAGESIMVM

Lēctiō I

Lēctiō prīma: versūs 1–118

Exercitium 1

aedīlitās
arbiter
circuitus
coīre
compellere
dēcrētum
dēprehendere
dētegere
dīlēctus
ērudītus
ēvincere
explicāre
fingere
irritus
nervus
obstruere
paelex
perrogāre
perstāre
prōsequī
Pseudo-
remōtus
revincere
senecta
sors
struere
suffrāgārī
vigēre
vituperāre

1. Rōmam nūntiātum est 'Carthāgine bellum _____ [= parārī], cum _____ agerentur [= mīlitēs cōnscrīberentur] et classis comparārētur.'
2. Lēgātī Carthāginem missī renūntiāvērunt 'sē exercitum et classem Carthāgine _____ [= invēnisse].'
3. In senātū cum sententiae _____, Catō Carthāginem dēlendam esse cēnsuit, Nāsīca dissuāsit; tamen senātus dēcrēvit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur.
4. Etsī Carthāginiēnsēs lēgātōs mīsit ērunt ut sē dēderent, Catōnis sententia _____ [= persuāsit] ut senātus in _____ [< dēcerenere] _____ [= persevērāret].
5. Obsidibus et armīs acceptīs, cōnsulēs imperāvērunt ut novum oppidum x mīlia passuum ā marī _____ [= distāns] conderent.
6. Ita Carthāginiēnsēs ad bellandum _____ [= coēgērunt].
7. Prīmō _____ [= vāna] fuit oppugnātiō Carthāginis, sed Rōmānī repulsī ac fugātī ā P. Scīpiōne Aemiliānō ē perīculō _____ [= līberātī] sunt.
8. Catō, aliter prōmptus ad _____ [↔laudandum], Scīpiōnem laudibus _____ est dīcēns 'reliquōs quī in Āfricā mīlitārent umbrās volitāre, Scīpiōnem _____ [= valēre].'
9. Andriscus sīve _____-Philippus fābulam _____ 'sē rēge Perseō et _____ [= alterā uxōre] nātum esse.'
10. Multī ad eum _____ [= conveniēbant], sed fraus _____ [= patefacta] est et Macedonia _____ [= rūrsus victa].
11. Rēgnum Masinissae _____ Scīpiōne dīvīsum est inter trēs fīliōs, quōrum minimus Graecīs litterīs _____ [= doctus] erat.
12. Plēbs Scīpiōnī ita _____ [= suffrāgiō favēbat] ut, cum _____ [< aedīlis] peteret, ante annum suum cōnsul creātus sit.
13. Scīpiō, cui extrā _____ Āfrica prōvincia data erat, portum Carthāginis _____ [= clausit], ac tandem Carthāginem expugnāvit DCC annō postquam condita est.
14. Carthāgō in _____ [< circuīre] XXIII mīlia passuum patēbat.
15. _____ [= senectūs] est aetās īnfīrma neque senī tam validī sunt _____ quam iuvenī.

Exercitium 2

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? ...
2. Quid tum senātuī placuit? ...
3. Quid decem lēgātī ex Āfricā reversī renūntiāvērunt? ...
4. Catō quid senātuī suādēbat?
5. Quis in senātū bellum dissuādēbat? ...
6. Cūr senātuī placuit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur? ...
7. Quid Rōmānī Carthāginiēnsibus dēditīs imperāvērunt? ...
8. Num Carthāginiēnsēs imperiō Rōmānōrum oboedīvērunt? ...
9. In obsidiōne Carthāginis quis praecipuam glōriam tulit? ...
10. In senātū Rōmānō quis virtūtem Scīpiōnis laudāvit? ...
11. Quam fābulam fīnxit Andriscus? ...
12. Quōmodo Andriscus orīginem suam sibi dētēctam esse dīxit? ...
13. Masinissā mortuō quī rēgnum Numidiae inter sē dīvīsērunt? ...
14. Cūr necesse fuit Scīpiōnem lēgibus solvere ut cōnsul fieret? ...
15. Quis tandem Carthāginem expugnāvit? ...
16. Num uxor Hasdrubalis Scīpiōnī sē dēdidit?...

Lēctiō secunda: versūs 119–215

Lēctiō II

Exercitium 3

1. Achaeīs victīs L. Mummius cōs. Corinthon, urbem _____dīvitem, dīruit.
2. Ille _____ [↔ cupidum] virum ēgit, neque enim ūllum opus Corinthium sibi sūmpsit.
3. In Hispāniā Viriāthus, _____ [< vēnārī] quīdam et latrō, dux exercitūs factus Lūsītāniam occupāvit.
4. Senātus pācem quam Q. Pompēius cum Numantīnīs fēcit _____ [= rem turpem] cēnsuit eamque _____ [< īnfīrmus].
5. Viriāthus, cum ā _____ [< prōdere] perfidīs interfectus esset, ab exercitū suō multum _____ [= dēflētus] est.
6. Mīles quīdam quī exercitum in Hispāniā dēseruerat sub _____ virgīs caesus est, id quod tīrōnibus exemplum fuit _____ [= salūtāre].
7. C. Mancīnus contrā auspicia ad bellum profectus est, nam cum sacrificāret, pullī ex _____ ēvolāvērunt, et cum nāvem cōnscenderet, vōx _____ [= audīta est]: "Manē, Mancīne!"
8. Victus ā Numantīnīs pācem _____ [= turpissimam] cum iīs fēcit, quam senātus _____ [↔ irritam] esse vetuit.
9. Hōc ēventū illa auspicia trīstia fuisse _____ est.
10. Scīpiō, cui iterum cōnsulātus _____ dēlātus est, exercitum _____ [= luxū] corruptum ad sevērissimam _____ revocāvit.
11. _____ [= fēminās impudīcās] ā mīlitibus _____ [= sēiungī] iussit et omnia dēliciārum īnstrūmenta _____ [= remōvit caedendō].
12. Mīlitēs māxima onera, sīcut _____ [VII...] _____ [= pālōs], ferre cōgēbat; mīlitī onere labōrantī dīcēbat: "Cum gladiō tē _____ [< vāllus] scieris, vāllum ferre dēsinitō!"
13. Nē mīlitēs _____ [= onere līberārentur], iūmenta vēndidit.
14. Scīpiō cum Numantiam obsidēret, saepe contrā _____ [< ērumpere] hostium fēlīciter pugnāvit.
15 Numantīnī, cum frūstrā _____ [= pābulum petītum] exiissent, dēnique fame coāctī ipsī sē per _____ [= invicem] gladiīs trāiēcērunt.
16. Scīpiō prīmum Carthāginem, deinde, XIV annīs post, Numantiam cēpit et _____ [= funditus dīruit].

abstinēns
accidere
cavea
complōrāre
dēlēre
disciplīnam
ēruptiō
exonerāre
furca
ignōminiōsus
īnfīrmāre
lābēs
luxuria
pābulārī
per vicem
prae(dīves)
probāre
prōditor
ratus
recīdere
salūber
scortum
sēcernere
septēnī
ultrō
vāllāre
vāllus
vēnātor

Exercitium 4

1. Cūr Rōmānī Achaeīs bellum intulērunt? ...
2. Quam urbem praeclāram L. Mummius cōnsul dīruit? ...
3. Quis fuit Viriāthus et quid fēcit? ...
4. Num Viriāthus ā Rōmānīs interfectus est? ...
5. Quārē C. Matiēnius damnātus est et virgīs caesus? ...
6. Quae auspicia C. Mancīnus neglēxit? ...
7. Cūr Mancīnus pācem ignōminiōsam fēcit cum Numantīnīs? ...
8. Num senātus illam pācem ratam esse iussit? ...
9. Cūr bellum Numantīnum Scīpiōnī Aemiliānō dēlātum est?...
10. Quōmodo Scīpiō exercitum ad mīlitiae disciplīnam revocāvit? ...
11. Quid Scīpiō quaestōrem dōnīs rēgis Antiochī facere iussit? ...
12. Cūr Scīpiō hostēs quī pābulātum exierant occīdī vetuit? ...
13. Quid ēgit Scīpiō XIV annō post Carthāginem dēlētam? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 216–279

admiscēre
adversārī
agrārius
colōnia
ēloquēns
exārdēscere
fragmentum
frūmentārius
modus
offēnsa
optimātēs
ōrdō (equester)
pars
perniciōsus
prōmulgāre
quaestiō
rogātiō
sēditiōsus
sublegere
subsellium
tribūnātus
triēns
triumvirī
triumvirālis

Exercitium 5

1. Tib. Gracchus lēgēs _____ [< ager] tulit et _____ [III virōs] creāvit ad agrum pūblicum dīvidendum.
2. Hās lēgēs _____ [= tulit] adversus voluntātem senātūs et equestris _____ neque sine _____ [= indignātiōne] plēbis, quae amplum _____ agrī cupiēbat.
3. In tantum furōrem _____ ut collēgae M. Octāviō, quī causam dīversae _____ [= factiōnis] dēfenderet, potestātem abrogāret.
4. Tumultū in Capitōliō factō, Tib. Gracchus ab _____ [< optimus] occīsus est, ictus prīmum _____ [< frangere] _____ [= sellae humilis].
5. P. Scīpiō Āfricānus, cum novam _____ [= lēgem lātam] dissuādēret, dīxit 'Tib. Gracchum iūre caesum esse sibi vidērī.'
6. Cum Scīpiō sēditiōnibus _____ [< triumvirī] _____ [< adversus] esset, māne mortuus in lectō inventus est.
7. Fāma erat Semprōniam uxōrem, sorōrem Gracchōrum, eī venēnum dedisse, nec verō ūlla _____ dē morte eius ācta est.
8. C. Gracchus, frāter Tiberiī, ōrātor _____ erat quam frāter.
9. Is lēgem _____ [< frūmentum] tulit 'ut frūmentum plēbī darētur sēnīs assibus et _____ [= 1/3].'
10. Aliam lēgem tulit 'ut DC equitēs CCC senātōribus _____ [= adderentur miscendō], cum tot equitēs in Cūriam _____ [= legerentur supplendī causā].
11. Senātōribus hae lēgēs _____ [< perniciēs] vidēbantur.
12. C. Gracchus _____ [< tribūnus] suum in alterum annum continuāvit et complūrēs _____ [< colōnus] dēdūxit.
13. Post tribūnātum _____ [< sēditiō] C. Gracchus cum Fulviō Flaccō ā L. Opīmiō cōnsule occīsus est.

Exercitium 6

1. Quās lēgēs Tib. Gracchus tribūnus plēbis prōmulgāvit? ...
2. Quid fēcit M. Octāviō collēgae cum lēgī adversārētur? ...
3. Quī triumvirī ad dīvidendum agrum pūblicum creātī sunt? ...
4. Quem rēx Attalus hērēdem relīquerat? ...
5. Quid factum est cum Ti. Gracchus iterum tribūnus creārī vellet? ...
6. Quid dīxit P. Scīpiō Āfricānus dē caede Ti. Gracchī? ...

7. Ā quibus novae sēditiōnēs excitātae sunt? ...
8. Quis triumvirīs sēditiōsīs adversātus est? ...
9. Quōmodo mortuus est P. Scīpiō Āfricānus? ...
10. Cūr suspecta fuit uxor eius Semprōnia? ...
11. Quās lēgēs tulit C. Gracchus? ...
12. Illō tempore quot senātōrēs erant? ...
13. Alterō tribūnātūs annō quid C. Gracchus effēcit? ...
14. Quid C. Gracchō factum est cum Aventīnum occupāsset? ...
15. Quid Līvius cēnset dē cōnsiliīs Gracchōrum? ...

Lēctiō quārta: versūs 280–326

Lēctiō IV

Exercitium 7

1. Ante Carthāginem dēlētam populus Rōmanus vītam placidam ac _____ [< modus] _____ [= agēbat].
2. _____ [= terror] hostium cīvēs in bonīs _____ [= mōribus] retinēbat.
3. Victīs hostibus, ob _____ [= nimiam cōpiam] omnium rērum _____ [= licentia] atque superbia incessērunt.
4. Glōriae et _____ [< dominārī] certāmen inter cīvēs erat, omnia in duās partēs _____ [= distracta] sunt, rēs pūblica _____ [= lacerandō distracta].
5. _____ [= cīvēs nōbilēs] factiōne magis _____ [= valēbat], penes eōsdem magistrātūs, glōriae triumphīque erant.
6. Plēbs, quae in multitūdine _____ [= passim sparsa] minus poterat, _____ [= molestā] mīlitiā atque inopiā urgēbātur.
7. Praedās _____ [< bellum] imperātōrēs cum paucīs _____ [= rapiēbant].
8. Parentēs et līberī mīlitum, sī _____ [= fīnitimī] erant cīvī potentiōrī, sēdibus pellēbantur.
9. Avāritia sine _____ [< modestus] omnia invādere et _____ [= sordida facere] coepit.
10. At paucī nōbilēs repertī sunt quī vēram glōriam iniūstae potentiae _____ [= praeferrent].
11. Postquam Ti. et C. Gracchus plēbem in lībertātem _____ [= līberāre] et optimātium scelera patefacere coepērunt, nōbilitās _____ [↔ īnsōns] ac pavida eōrum _____ [< agere] obviam iērunt.
12. Ita _____ [= discordia] cīvīlis quasi _____ [< permiscēre] terrae orta est, et prīmum necātus est Tiberius, deinde Gāius cum M. Fulviō Flaccō.
13. Nōbilitās victōriā suā ūsa haud _____ [< modus] fuit.
14. In bellō cīvīlī alterī alterōs _____ [= quōlibet] modō vincere vult, id quod saepe magnās cīvitātēs _____ dedit [= perdidit].

abstrahere
abundantia
āctiō
agitāre
antepōnere
artēs
asper
bellicus
cōnfīnis
dīlacerāre
dīripere
dispergere
dissēnsiō
dominātiō
formīdō
lascīvia
moderātus
modestia
modestus
nōbilitās
noxius
permixtiō
pessum (dare)
pollēre
polluere
quīvīs
vindicāre

Exercitium 8

1. Quamobrem mōs factiōnum ac dissēnsiō cīvīlis Rōmae orta est? ...
2. Quōmodo populus Rōmānus ante Carthāginem dēlētam vīvēbat? ...
3. Cūr tunc dominātiōnis certāmen inter cīvēs nōn erat? ...
4. Hostibus victīs, quōmodo cīvēs sē gerēbant? ...
5. Utra pars cīvitātis magis pollēbat? ...
6. Quibus rēbus plēbs urgēbātur? ...
7. Cūr praedae bellicae populum nōn dītābant? ...
8. Quid factum est iīs quī potentiōribus cōnfīnēs erant? ...

9. Cum potentiā quid animōs nōbilium invāsit? ...
10. Quī nōbilēs plēbem in lībertātem vindicāre cōnātī sunt? ...
11. Quī Gracchōrum āctiōnibus obviam ierunt? ...
12. Quid nōbilitās victōriā suā effēcit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 327–383

Exercitium 9

Facienda sunt verba <u>composita</u> ex verbīs <u>simplicibus</u> praepositīs <u>praeverbiīs</u> ad-, con-, dē-, dis-, ex-, in-, ob-, per-, prō-, re-, sub-.

1. ad- + currere > _____
2. ad- + iacere > _____
3. ad- + ligāre > _____
4. ad- + quaerere > _____
5. ad- + spargere > _____
6. ad- + tangere > _____
7. con- + agere > _____
8. con- + lābī > _____
9. con- + premere > _____
10. con- + rapere > _____
11. con- + regere > _____
12. dē- + legere > _____
13. dē- + scandere > _____
14. dis- + fīdere > _____
15. dis- + gradī > _____
16. dis- + placēre > _____
17. ex- + carpere > _____
18. ex- + fundere > _____
19. in- + lūdere > _____
20. in- + pellere > _____
21. in- + statuere > _____
22. ob- + cadere > _____
23. ob- + ferre > _____
24. ob- + premere > _____
25. per- + facere > _____
26. per- + regere > _____
27. prō- + salīre > _____
28. prō- + emere > _____
29. re- + agere > _____
30. sub- + capere > _____
31. sub- + cēdere > _____
32. trāns- + dare > _____

Exercitium 10

1. dispergere, di_____isse, di_____um esse
2. exārdēscere, ex_____isse
3. explicāre, ex_____isse, ex_____um esse
4. fingere, _____isse, _____um esse
5. obstruere, ob_____isse, ob_____um esse
6. polluere, _____isse, _____um esse
7. recīdere, re_____isse, re_____um esse

CAPITVLVM ALTERVM ET QVINQVAGESIMVM

Cap. LII

Lēctiō prīma: versūs 1–123

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Sallustius bellum Iugurthīnum _____ [= explānāre] voluit prīmum quia magnum fuit bellum, _____ [= deinde] quia tunc prīmum superbiae nōbilitātis obviam itum est.
2. Bellō Pūnicō secundō Hannibal imperium Rōmānum māximē _____ [= dēbilitāverat].
3. In Āfricā Masinissa, rēx Numidārum, Rōmānōs adiūverat; itaque amīcitia eī cum Rōmānīs _____ [= diū mānsit].
4. Micipsa, fīlius Masinissae, duōs fīliōs genuit, et Iugurtham, frātris fīlium ex _____ [= paelice] nātum, domī habuit.
5. Iugurtha, quem avus prīvātum _____ [= relīquerat], adulēscēns _____ [= pulchrā] fōrmā atque ācrī ingeniō erat.
6. Ille, vīribus _____ [= potēns], _____ [= vītam ōtiōsam] spernēns plūrimum agēbat: currēbat, _____ [< eques], _____ [< iaculum], vēnābātur.
7. Propter rēs huius _____ [= generis] omnēs glōriā _____ [= antecēdēbat], sed tamen omnibus cārus erat.
8. Micipsa, _____ [= etsī] prīmō virtūte et glōriā Iugurthae laetus fuerat, tamen cum eum prae līberīs suīs crēscere vidēret, eō _____ [= eā rē] _____ [= ācriter] permōtus est.
9. Timēbat nātūram Iugurthae _____ [= cupidissimam] imperiī, sed difficile erat hominem tam acceptum populō dolō opprimere.
10. Ob hanc _____ [< difficilis] statuit eum māximīs perīculīs _____ [= obicere].
11. Ergō, quoniam Iugurtha glōriam mīlitārem _____ [= cupidē petēbat], Micipsa eum ad bellum Numantīnum mīsit.
12. Ibi Iugurtha ēgregiā virtūte in māximam _____ [< clārus] et _____ [< grātus] pervēnit.
13. In exercitū Rōmānō complūrēs nōbilēs fuērunt, domī _____ [< factiō] atque clārī magis quam honestī.
14. Quī Iugurthae _____ [= pollicēbantur] 'eum imperiō Numidiae potītūrum esse, quoniam Rōmae omnia _____ essent [= vēnīrent].'
15. Numantiā dēlētā, Scīpiō Iugurtham abdūxit ac _____ [= sine testibus] monuit 'ut pūblicē amīcitiam populī Rōmānī coleret nēve quibus largīrī _____ [= adsuēsceret].'
16. Litterīs ā Scīpiōne acceptīs, quibus virtūs Iugurthae laudābātur, rēx beneficiīs eum sibi conciliāre _____ est [= coepit] eumque adoptāvit et _____ cum fīliīs hērēdem īnstituit.
17. Rēx senex, _____ [= perāctā] suā aetāte, Iugurtham, quī _____ [= nūper] Numantiā redierat, _____ est [= dīs testibus ōrāvit] ut frātrēs _____ habēret [= dīligeret].
18. "_____ ego" inquit "vōbīs rēgnum trādō fīrmum, sī bonī eritis, sīn malī, _____ [= īnfīrmum]; nam concordiā parvae rēs crēscunt, discordiā māximae _____ [= in dīversās partēs lābuntur]."
19. Postrēmō fīliōs monuit 'ut Iugurtham colerent et _____, virtūtem imitārentur et _____ [= valdē nīterentur] nē pater suus meliōrēs līberōs adoptāvisse vidērētur quam genuisse!'

aggredī
agitāre (animō)
anteīre
appetere
atterere
avidus
cārum (habēre)
clāritūdō
concubīna
decōrus
dehinc
dērelinquere
difficultās
dīlābī
ēnītī
equidem
equitāre
exigere
expedīre
factiōsus
ficta
grātia
iaculārī
imbēcillus
inertia
īnsuēscere
mediocris
(huius) modī
negōtium
novissimē
obiectāre
observāre
obtestārī
pariter
permanēre
pollēns
pollicitārī
-que ... -que
quīre
sapientia
sēcrētō
tametsī
vehementer
vēnālis

20. Iugurtha, quī _____ [< sapiēns] superior erat, rēgem _____ [< fingere] locūtum esse intellegēbat, sed tum benignē respondit, tametsī longē aliter animō _____ [= cōgitābat].
21. Quī litterās nescit, legere nequit; quī litterās scit, legere _____ [= potest], sī haud _____ [= modicō] ingeniō est.

in-cubāre lectō (*dat*) = cubāre in lectō

22. Dīdō sōla in domō vacuā maeret lectōque Aenēae relictō *incubat, illum absēns absentem audit*_____ *videt*_____.

Exercitium 2

1. Cūr Masinissa in amīcitiā populī Rōmānī erat? ...
2. Quot fīliī Masinissae erant? ...
3. Cūr Micipsa sōlus ex tribus frātribus rēgnum accēpit? ...
4. Quōs fīliōs Micipsa genuit? ...
5. Cuius fīlius erat Iugurtha? ...
6. Quōmodo Iugurtha adulēscēns vītam agēbat? ...
7. Quid Micipsa timēbat, cum Iugurtha omnēs glōriā anteīret? ...
8. Cūr rēx Iugurtham in Hispāniam ad bellum Numantīnum mīsit? ...
9. Quid Iugurtha in Hispāniā effēcit? ...
10. Quid Rōmānī nōbilēs factiōsī Iugurthae pollicitābantur? ...
11. Quid P. Scīpiō Iugurtham monuit? ...
12. Quālēs litterās Scīpiō Micipsae scrīpsit? ...
13. Litterīs dē virtūte Iugurthae lēctīs, quid fēcit Micipsa? ...
14. Quid rēx moritūrus Iugurtham obtestātus est? ...
15. Quid Adherbalem et Hiempsalem admonuit? ...
16. Quōmodo Iugurtha ad haec respondit? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 124–241

Exercitium 3

abditus
accūrātē
acquīrere
adoptātiō
adulterīnus
anteferre
commodum
commūtātiō
contendere (*bis*)
dēprāvāre
disceptāre
distribuere
dīvulgāre
extollere
flāgitium
frētus
iūsta
largītiō
mōlīrī
occursāre
patrāre
quīnquennium
quīs (*dat pl*)

1. _____ [= rēgis fīliī] rēgī mortuō _____ [= fūnus] magnificē fēcērunt.
2. Posteā convēnērunt ut dē administrandō rēgnō _____ [= dissererent].
3. Ibi Iugurtha "Oportet" inquit "_____ [= quīnque annōrum] dēcrēta omnia _____ [= irrita fierī]."
4. Ad hoc Hiempsal "Idem" inquit "mihi vidētur, "nam tū ipse tribus proximīs annīs _____ [< adoptāre] in rēgnum vēnistī!"
5. Ex eō tempore Iugurtha _____ [= labōrābat] ut Hiempsalem opprimeret.
6. Cum rēgulī ad pecūniam inter sē _____ [= dīvidendam] convēnissent, mīlitēs Iugurthae, parātīs clāvibus _____ [= falsīs], in Hiempsalis hospitium irrūpērunt.
7. Interfectīs iīs quī _____ [= occurrunt], loca _____ [= occulta] _____ [= explōrant], atque Hiempsalem in _____ [= casā] ancillae repertum occīdunt.
8. Fāma tantī sceleris lātē _____ [dis- < vulgus].
9. Adherbal, quī timēbat nē Iugurtha sē oppugnāret, _____ [= fīdēns] cōpiīs suīs parābat armīs _____ [= certāre].
10. Adherbal victus in Prōvinciam profūgit atque inde Rōmam _____ [= properāvit].
11. Iugurtha lēgātōs Rōmam mittit, _____ [= quibus] praecipit ut veteribus amīcīs mūnera largiantur et novōs amīcōs _____.

12. Hāc _____ [= largīrī] Iugurtha tantam _____ [= mūtātiōnem] in senātū _____ [= perfēcit], ut ex māximā invidiā in grātiam nōbilitātis venīret.
13. Adherbal senātōrēs ōrāvit ut sibi _____ [= opem ferrent] neu paterentur rēgnum Numidiae _____ [↔ convalēscere]
14. Lēgātī Iugurthae paucīs respondent: 'Hiempsalem ob saevitiam et _____ [= facta indigna] sua interfectum, Iugurtham petere nē verba inimīcī factīs suīs _____ [= praeferrent].'
15. Hīs audītīs, senātūs magna pars, largītiōne _____ [= corrupta], Iugurtham laudibus _____ [= valdē laudābat].
16. Decem lēgātī in Āfricam missī sunt, quōrum prīnceps L. Opīmius ā Iugurthā _____ [= māximā cum cūrā] receptus est.
17. Iugurtha dandō et pollicendō multa perfēcit, ut plērīque lēgātī _____ rēgis [= quod rēgī prōderat] sequerentur.

rēgulus
rescindere
scrūtārī
subvenīre
tābēscere
tugurium

Exercitium 4

1. Postquam rēgī mortuō iūsta fēcērunt, quid rēgulī ēgērunt? ...
2. Dē quibus negōtiīs disceptātum est in prīmō conventū? ...
3. Quid Iugurtha dīxit dē quīnquenniī dēcrētīs? ...
4. Quārē Hiempsal dē hāc rē cum Iugurthā cōnsēnsit? ...
5. Quid secundō conventū cōnstituendum erat? ...
6. In oppidō Thirmidā cuius domō ūtēbātur Hiempsal? ...
7. Quōmodo mīlitēs Iugurthae in eam domum penetrāre potuērunt? ...
8. Ubi Hiempsalem repperērunt et quid eī fēcērunt? ...
9. Num Adherbal mortem frātris ultus est? ...
10. Quō Adherbal proeliō victus profūgit? ...
11. Quōmodo Iugurtha īram senātūs Rōmānī in grātiam convertit? ...
12. Dē quibus rēbus Adherbal senātōrēs Rōmānōs admonuit? ...
13. Quid Adherbal Rōmānōs ōrāvit? ...
14. Quid lēgātī Iugurthae respondērunt? ...
15. Omnēsne senātōrēs Adherbalī subveniendum esse cēnsēbant? ...
16. Quid tum senātus dēcrēvit? ...
17. Quōmodo Iugurtha lēgātōs recēpit? ...

Lēctiō tertia: versūs 242–354

Lēctiō III

Exercitium 5

1. _____ [< dīvidere] Numidiae ita facta est ut pars proxima Maurētāniae Iugurthae trāderētur, Adherbalī pars altera, quae _____ [= portibus magis ōrnāta] erat.
2. Rēgnō dīvīsō, Iugurtha incitātus _____ [< pollicitārī] Rōmānōrum quōs mūneribus explēverat, in rēgnum Adherbalis animum _____.
3. Ergō ex _____ [= subitō] fīnēs eius cum _____ [< praedārī] manū invāsit, multōs cēpit, aedificia incendit...
4. Adherbal lēgātōs ad Iugurtham mīsit, quī _____ [< contumēlia] dicta rettulērunt.
5. Iugurtha, _____ quī [= quoniam] rēgnum Adherbalis animō iam invāserat, magnō exercitū bellum intulit.
6. Adherbal _____ [*adv* < necessārius] Iugurthae obvius prōcessit, sed hostēs nocte sērā castra eius invāsērunt et mīlitēs _____ [= nec vigilantēs nec dormientēs] fugāvit.

adulēscentia
adulēscentia
cōnfīrmāre
contumēliōsus
cōpia
dēfēnsāre
dīvīsiō
honōrēs
(ex) imprōvīsō
inceptum
īnsequī
intendere
malitia
mātūrāre

necessāriō
negōtiātor
ōcissimē
pacīscī
pēnūria
pollicitātiō
portuōsus
praedātōrius
quippe (quī)
sēmisomnus

7. Numidae Adherbalem cum paucīs equitibus fugientem Cirtam _____ [= persecūtī] sunt, sed Rōmānī armātī hostēs ā moenibus prohibuērunt.
8. Dum Cirta oppugnātur, lēgātī Rōmā _____ [= properantēs] vēnērunt quī dē _____ [< malus] Iugurthae quererentur.
9. Iugurtha lēgātīs superbē respondit 'ab _____ [< adulēscēns] ita sē ēnīsum esse ut ab optimō quōque probārētur...'
10. Lēgātīs Adherbalem appellandī _____ [= occāsiō] nōn fuit.
11. Adherbal intellēxit nūllam esse spem auxiliī neque bellum trahī posse ob _____ [= inopiam] rērum necessāriārum.
12. Itaque duōs fortissimōs dēlēgit eōrumque animōs _____ [= fīrmāvit] ut per hostium mūnītiōnēs cum litterīs Rōmam īrent.
13. Litterīs Adherbalis in senātū recitātīs, dēcrētum est ut lēgātī nōbilēs summīs _____ [= magistrātibus] fūnctī mitterentur, quī Iugurthae imperārent 'ut quam _____ [= celerrimē] ad prōvinciam accēderet.'
14. Ille vērō, etsī senātūs verbīs gravēs minae eī nūntiābantur, tamen ab _____ [< incipere] suō nōn dēstitit.
15. Tum Italicī, quī moenia Cirtae _____ [= dēfendēbant], Adherbalī suāsērunt 'ut sē et oppidum Iugurthae dēderet, tantum ab eō vītam _____ [= condiciōnem ferret].'
16. Dēditiōne factā, in prīmīs Adherbal, tum omnēs pūberēs Numidae et _____ [= mercātōrēs] Italicī armātī interfectī sunt.

Exercitium 6

1. Quōmodo Numidia inter Adherbalem et Iugurtham dīvīsa est? ...
2. Dīvisō rēgnō, quid Iugurtha parābat? ...
3. Statimne rēgnum Adherbalis magnō exercitū invāsit? ...
4. Cūr Adherbal incursiōnem Iugurthae nōn vindicāvit? ...
5. Quōmodo Iugurtha Adherbalem ad bellum coēgit? ...
6. Quid accidit cum castra Adherbalis ante lūcem oppugnāta sunt? ...
7. Quō Adherbal profūgit? ...
8. Cūr mīlitēs persequentēs Cirtam intrāre nōn potuērunt? ...
9. Quid Iugurtha lēgātīs Rōmānīs adulēscentibus respondit? ...
10. Quid fēcit cum Cirtam armīs expugnāre nōn posset? ...
11. Quibus Adherbal persuāsit ut litterās Rōmam ferrent? ...
12. Litterīs Aderbalis recitātīs quid senātus dēcrēvit? ...
13. Quid lēgātī māiōrēs nātū nōbilēs Iugurthae imperāvērunt? ...
14. Lēgātīs audītīs num Iugurtha ab oppugnātiōne Cirtae dēstitit? ...
15. Quid Italicī quī moenia dēfēnsābant Adherbalī suāsērunt? ...
16. Quam ob rem sē inviolātōs fore cōnfīdēbant? ...
17. Dēditiōne factā, quid fēcit Iugurtha? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 355–483

Exercitium 7

administer
adventāre
arrogāre
artifex
asper
assūmere
augēscere

1. Numidia prōvincia futūrō cōnsulī L. Calpurniō Bēstiae sortibus _____ [= ēvēnit], quī exercitum in Āfricam ductūrus erat.
2. Iugurtha fīlium et duōs _____ [= amīcōs] Rōmam mīsit; quī cum Rōmam _____ [< advenīre], ā senātū ex Italiā dēcēdere iussī _____ [= nōn perfectīs] rēbus revertērunt.
3. Calpurnius initiō ācriter bellum gessit, sed pecūniā Iugurthae corruptus bellum trahere coepit et pācem cum eō fēcit _____ [= turpem].

4. Pecūniā dandā Iugurtha Scaurum, quī anteā eum _____ [= oppugnāverat], sibi _____ [= ministrum] _____ [= sūmpsit].
5. L. Cassius praetor Iugurtham, datā _____ pūblicā, Rōmam dūxit, ut _____ faceret [= indicāret] dē Rōmānīs noxiīs.
6. Sed Iugurtha C. Baebiō tribūnō plēbis _____ [= māximā] mercēde persuāsit, ut sē tacēre iubēret, nē dēlicta Rōmānōrum nōbilium _____ [= aperīrentur].
7. Ita ob _____ [< impudēns] Baebiī populus _____ habitus est, Bēstiae et Scaurō animī _____ [= crēscēbant].
8. Cum Massīva rēgnum Numidiae peteret, Iugurtha per Bomilcarem _____ [< īnsidiārī] parāvit, quī eum interficerent.
9. Iī, tālis negōtiī _____ [< ars], itinera et _____ [< ēgredī] eius, loca ac tempora, explōrāvērunt, sed ūnus ex iīs _____ [= temere] eum aggressus est.
10. Massīvam necāvit, sed ipse dēprehēnsus cum indicium fēcisset, Bomilcar _____ factus est [= accūsātus est].
11. Iugurtha vērō Bomilcarem clam in Numidiam dīmittit, ipse Rōmā ēgressus "Ō, urbem vēnālem" inquit "et _____ [= mox] peritūram, sī _____ [< emere] invēnerit!"
12. Q. Caecilius Metellus duōbus proeliīs Iugurtham fūdit; tum rēx dēditiōnem _____ [= cōgitābat], sed animum mūtāvit.
13. Rūrsus ā Metellō fugātus, Iugurtha per loca _____ [= difficilia] pervēnit ad Gaetūlōs, quōs contrā Rōmānōs armāvit.
14. Rōmae cōnsul creātus est C. Marius, quī homō _____ erat, id est homō quī prīmus ē gente ignōbilī summum magistrātum obtinet.
15. Is ōrātiōnem ad populum habuit dē _____ [↔ fortitūdine] et _____ [= inertiā] eōrum quī fortia facta māiōrum memorandō clāriōrēs sē putant.
16. "_____ [= mea ipsīus] facta" inquit "mihi dīcere licet. Nunc vidēte quam _____ [= iniūstī] sint: quod ex aliēnā virtūte sibi _____ [= postulant], id mihi ex meā nōn concēdunt, scīlicet quia _____ nōn habeō."

ēgressus
ēmptor
familiāris (*bis*)
fidēs (pūblica)
flāgitiōsus
ignāvia
imāginēs
impudentia
impugnāre
incōnsultus
indicium
īnfectus
inīquus
īnsidiātor
lūdibriō (habēre)
meamet
mātūrē
meditārī
novus (homō)
obvenīre
patefierī
permagnus
reus
socordia

Exercitium 8

1. Quōs Iugurtha lēgātōs Rōmam mīsit cum bellum parārī audīret? ...
2. Num iī legātī ā senātū receptī sunt? ...
3. Quis tum Numidiam cum exercitū ingressus est? ...
4. Cūr Calpurnius pācem flāgitiōsam fēcit cum Iugurthā? ...
5. Quārē Cassius praetor Iugurtham Rōmam arcessīvit? ...
6. Quid C. Memmius, prōductō Iugurthā, in cōntiōne memorāvit? ...
7. Cūr Iugurtha ad haec nōn respondit? ...
8. Quis fuit Massīva et quid petīvit? ...
9. Quōmodo Iugurtha Massīvam occīdendum cūrāvit? ...
10. Quid Iugurtha dēcēdēns dīxisse fertur dē urbe Rōmā? ...
11. Quid Q. Caecilius Metellus in Numidiā ēgit? ...
12. Quem rēgem Iugurtha socium suum fēcit? ...
13. Cūr nōbilitās aegrē tulit C. Mariō bellum mandātum esse? ...
14. Cūr C. Marius 'novus homō' appellābātur? ...
15. Cōntiōne advocātā, quōs Marius obtrectāvit? ...
16. Quōmodo Marius sē bellī artem didicisse dīxit? ...

Lēctiō V

abundē
ācta
adnītī
artificium
asperitās
capite cēnsī
cicātrīx
compositus
cōnsultor
decima pars
dōna (mīlitāria)
egēns
(parvī) facere
facilis (amīcitiā)
fācundus
gēns
illicere
imperītia
improvīsus
incultus
iūxtā
largītor
latrōcinium
phalerae
praeceptum
sarcina
sciēns
strepere
sustentāre
tumulōsus
tūtārī
vexillum

Lēctiō quīnta: versūs 484–617

Exercitium 9

1. Marius nōn triumphōs māiōrum ostentāre poterat, at mīlitāria _____, ut hastās, _____, _____ [= ōrnāmenta bellica], atque _____ [= vetera vulnera] adversō corpore.
2. Ille _____ [= artem] et verba _____ parvī _____ [= aestimābat] nec _____ [< agere] māiōrum aut Graecōrum mīlitaria _____ [< praecipere] legēbat.
3. Marius: "Dē Numidiā bonum habēte animum, Quirītēs! Nam quae ad hoc tempus Iugurtham _____ sunt [< tuērī] omnia remōvistis: avāritiam, _____ [< im-perītus] atque superbiam."
4. "Deinde exercitus ibi est locōrum _____ [= quī loca scit]. Quam ob rem _____ [= ēnītiminī] mēcum! Egomet in proeliō _____ [< cōnsulere] īdem et socius perīculī vōbīscum aderō, mēque vōsque in omnibus rēbus _____ [= aequē] geram."
5. "Plūra dīcerem, Quirītēs, sī timidīs virtūtem verba adderent – nam strēnuīs _____ [= plūs quam satis] dictum putō."
6. Marius mīlitēs cōnscrīpsit nōn ex classibus, sed _____ _____ [= prōlētāriōs] plērōsque.
7. Capsa oppidum et moenibus et locōrum _____ [< asper] mūnītum erat, nam circā erant loca vāsta, _____ [= quae nōn colēbantur] atque _____ aquae [= quae aquā egēbant].
8. Marius tribus noctibus in locum _____ [< tumulus] prope Capsam clam pervēnit, unde repente equitātum ad portās oppidī obsidendās mīsit; quod malum _____ [= inexspectātum] oppidānōs, quōrum pars extrā moenia ierat, ad dēditiōnem coēgit.
9. Eō tempore Sulla quaestor in castra vēnit, vir _____ patriciae nōbilis, litterīs ērudītus, _____ [= ēloquēns], amīcitiā _____ [= benignus], pecūniae _____ [< largīrī].
10. Iugurtha vērō Bocchum, rēgem Maurētāniae, magnīs prōmissīs _____ [= allēxit] ut cum exercitū Iugurtham accēderet.
11. Rēgēs exercitum Mariī, vix _____ _____ [= 1/10] diēī reliquā, invāsērunt, priusquam mīlitēs _____ colligere quīvērunt, ita ut pugna _____ [< latrō] similis fieret.
12. Dēnique Rōmānī, orbe factō, vim hostium _____ [= sustinēbant] ac Marius suōs subdūxit in collem, quī ā barbarīs exsultantibus et _____ [> strepitus] circumdatus est.

Exercitium 10

1. Quid nōbilēs Rōmānī ostentāre solent? ...
2. Quibus rēbus virtūs Mariī dēclārābātur? ...
3. Cūr Marius litterās Graecās nōn didicerat? ...
4. Quid adhūc Iugurtham tūtātum esse dīxit? ...
5. Quid Marius mīlitibus suīs prōmīsit? ...
6. Quōs mīlitēs cōnscrīpsit Marius? ...
7. Post adventum Mariī quō Iugurtha et Bocchus abiērunt? ...
8. Quōmodo Metellus Rōmam reversus acceptus est? ...
9. Ubi Marius Iugurtham armīs exuit? ...
10. Cūr Marius oppidum Capsam expugnāre cupiēbat? ...
11. Quot noctēs adversus Capsam iter fēcit? ...
12. Num necesse fuit Capsam obsidēre? ...

13. Quālis homō fuit Sulla, Mariī quaestor? ...
14. Quōmodo Iugurtha Bocchum persuāsit ut cōpiās addūceret? ...
15. Quōmodo Rōmānī circumfūsī vim hostium sustinuērunt? ...
16. Quō Marius cōpiās suās ex proeliō dūxit? ...

Lēctiō sexta: versūs: 618–724

Lēctiō VI

Exercitium 11

1. _____ [= fatīgātīs] hostibus, Rōmānī dē _____ tubīs canere atque clāmāre coepērunt ac portīs ērūpērunt.
2. Hostēs, repentīnō _____ [= sonō] excitātī, fūsī et fugātī sunt.
3. Exercitū Mariī in _____ [= hībernīs] positō, Bocchus lēgātōs mīsit, quī ā Mariō indūtiās impetrāvērunt, sed frūstrā ā senātū Rōmānō amīcitiam et foedus petīvērunt.
4. _____ [= quibus] rēbus cognitīs, Bocchus ā Mariō petīvit ut Sullam ad sē mitteret; quī cum _____ [↔ impedītīs] equitibus et _____ [< funda] Baleāribus missus est.
5. Bocchus fīlium suum cum equitātū Sullae _____ [= ad praesidium] mīsit; is dīxit 'sē ā _____ [< speculārī] cognōvisse Iugurtham prope esse.'
6. Sulla vērō negat 'sē Iugurtham _____ [= expavēscere]' et cōpiās suās incolumēs trādūxit, cum Iugurtha _____ [= incertus cūnctārētur].
7. Bocchus _____ [< in locō] Sullae prōmīsit 'sē factūrum quae populus Rōmānus vellet, nec flūmen Muluccham ēgressūrum.'
8. Sulla respondit: "Faciendum tibi est aliquid quod Rōmānōrum magis quam tuā _____ vidētur: id in _____ [= facile] est, quia _____ Iugurthae [= Iugurtham in tuā potestāte] habēs; quem sī Rōmānīs trādideris, amīcitia et foedus tibi dabitur."
9. Rēx prīmō _____ [= negābat], tum vērō 'omnia sē ex voluntāte Sullae factūrum' prōmīsit.
10. Dum Bocchus Iugurthae sententiam dē pāce _____ [= quaerit], Iugurtha eum rogāvit ut sibi Sullam trāderet!
11. Bocchus diū haesitābat, sed postrēmō Sullam _____ [= arcessī] iussit et ex illīus sententiā Iugurthae īnsidiās tendit.
12. Dum Iugurtha cum _____ [= propinquīs] suīs inermis Sullae obvius prōcēdit, ex īnsidiīs oppressus est ac Sullae trāditus.
13. Victō Iugurthā, spēs populī Rōmanī in Mariō _____ erat.

accersere
cōpiam (habēre)
dēfessus
expedītus
exquīrere
funditor
haesitāre
hībernācula
īlicō
(dē) imprōvīsō
necessārius
negitāre
pertimēscere
praesidiō (mittere)
(in) prōmptū
quīs (*abl pl*)
rēferre
situs
sonitus
speculātor

Exercitium 12

1. Quō sonitū Maurī et Gaetūlī ante lūcem excitātī sunt? ...
2. Rōmānīsne portīs ērumpentibus restitērunt? ...
3. Ubi cōnsul victor exercitum in hībernīs composuit? ...
4. Quōs lēgātōs rēx Bocchus ad Marium ac deinde Rōmam mīsit? ...
5. Quid lēgātī Bocchī ā Rōmānīs petīvērunt? ...
6. Quem Marius cum praesidiō equitum ad Bocchum mīsit? ...
7. Quis Sullae in itinere obviam vēnit?...
8. Quid Bocchus Sullae prōmīsit? ...
9. Quid Sulla Bocchō faciendum esse respondit? ...
10. Quid Iugurtha ā Bocchō postulāvit? ...
11. Utrum Sullam Iugurthae an Sullae Iugurtham trādidit Bocchus? ...
12. Cūr Iugurtha ab īnsidiantibus sē dēfendere nōn potuit? ...
13. Quō diē Marius dē Iugurthā triumphāvit? ...
14. Eō tempore quō metū omnis Italia contremuit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 725–740

Exercitium 13

Addenda sunt verba ex nōminibus facta suffixīs -āre, -ārī, -īre, -īrī.

1. eques > _____
2. iaculum > _____
3. sitis > _____
4. blandus > _____
5. īnsidiae > _____
6. cūstōs > _____
7. ōrdō > _____
8. sors > _____
9. epulae > _____
10. pars > _____
11. sacer > _____
12. largus > _____
13. hīberna > _____
14. laetus > _____
15. pāx > _____
16. fīnis > _____
17. iūdex > _____
18. mollis > _____
19. laus > _____
20. nōmen > _____
21. ōsculum > _____
22. precēs > _____
23. servus > _____
24. comes > _____

Exercitium 14

1. accersere, ac_____isse, ac_____um esse
2. adipīscī, ad_____um esse
3. atterere, at_____isse, at_____um esse
4. cōnfīdere, cōn_____um esse
5. disserere, dis_____isse
6. docēre, _____isse, _____um esse

illiciō -iunt

7. illicere, il_____isse, il_____um esse
8. intendere, in_____isse, in_____um esse
9. occidere, oc_____isse, oc_____ūrum esse
10. pacīscī, _____um esse

pate-fit -fiunt

11. patefierī, pate_____um esse
12. pertimēscere, per_____isse
13. possidēre, _____isse
14. praestāre, prae_____isse

queō queunt

15. quīre, _____isse
16. repellere, _____isse, _____um esse
17. strepere, _____isse, _____um

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM TERTIVM

Cap. LIII

Lēctiō prīma: versūs 1–152

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Rōmānī ā Cimbrīs et Teutonibus ad flūmen Rhodanum victī sunt ingentī _____ [= perniciē].
2. Iugurthā victō, Marius _____ [= iterum] cōnsul factus est.
3. Cum bellum Cimbricum _____ [= traherētur] tertiō et ~~et~~ quārtō eī dēlātus est cōnsulātus.
4. Cimbrī et Teutonēs, quōrum cōpia _____ [= sine fīne] erat, in Italiā victī sunt ā Q. Catulō et C. Mariō.
5. Catulī exercitus ūnum et trīgintā signa Cimbrōrum _____ [= rettulit], Mariī duo.
6. Annō _____ ūndēsexāgēsimō [DCLIX] ab urbe conditā bellum _____ [= socius] in Italiā coeptum est, quod sociī Rōmānōrum lībertātem sibi aequam _____ [= arrogāre] coepērunt.
7. Mithridātēs, quī Asiam occupāverat, in Achāiā ā Sullā victus est, sed rēx LXX mīlia mīlitum _____ [< legere] auxiliō mīsit, quī omnēs duōbus proeliīs exstīnctī sunt.
8. Dum Sulla cum Mithridāte bellum gerit, Marius et Cinna Rōmam ingressī _____ [< numerus] Rōmānōs nōbilēs interfēcērunt, multōs _____ [= exsulēs nōmināvērunt] atque ipsīus Sullae domum _____ [= dīruērunt].
9. Mox vērō Sulla urbem ingressus ducēs Mariānōs vīcit ad portam _____ [< collis]; quī sē nōn dēdidērunt in aciē et in fugā occīsī sunt īrā victōrum _____ [= quae satiārī nōn potuit].
10. Sulla dē Mithridāte triumphāvit atque Cn. Pompēius dē Āfricā quārtum et vīcēsimum annum _____ [= XXIV annōs nātus].
11. In bellō cīvīlī _____ [= suprā] CL mīlia hominum periērunt, in iīs XXIV cōnsulārēs, VII praetōriī, LX _____ [< aedīlis], CC ferē senātōrēs.

aedīlicius
agere (annum)
asserere
collīnus
ēvertere
īnfīnītus
īnsatiābilis
interniciō
lēctus
numerōsus
prōscrībere
prōtrahere
reportāre
secundō (*adv*)
sescentēsimus
sociālis
ultrā

satiāre = satis dare; *pass* satis habēre

Exercitium 2

1. Cimbrī et Teutonēs quī fuērunt? ...
2. Quid Rōmānī timuērunt cum cōnsulēs ā Cimbrīs et Teutonibus victī essent? ...
3. Quī cōnsulēs Cimbrōs et Teutonēs vīcērunt? ...
4. Cūr Pīcentēs, Mārsī Paelignīque bellum in Italiā mōvērunt? ...
5. Quot annōs hoc bellum tractum est et quis eī fīnem fēcit? ...
6. Quid fēcit Sulla antequam adversus Mithridātem profectus est? ...
7. Quid Mithridātēs Ephesī litterārum nūntiō effēcit? ...
8. Ubi Sulla Archelāum, ducem Mithridātis, vīcit? ...
9. Cōpiīs Mithridātis in Achāiā exstīnctīs, quid rēx fēcit? ...
10. Cūr Sulla ex colloquiō in Italiam festīnāvit? ...
11. Quid Rōmae factum est, dum Sulla in Graeciā bellum gerit? ...
12. Contrā quōs Sulla in Italiā pugnāvit? ...
13. Quis Carbōnem cōnsulem in Siciliā interfēcit? ...
13. Carbōne cōnsule interfectō, quō Pompēius trānsgressus est? ...
14. Sulla et Pompēius quōs triumphōs ēgērunt? ...

Lēctiō II

abundāns
causam (agere)
celeritās
commorārī
compōnere
congregāre
disertus
doctrīna
ēloquentia
excellere
exercitāre
fervēns
īnfēstāre
īnstituere
iuvenīlis
locuplēs
lūdus (gladiātōrius)
moderārī
nervus
patrōcinium
patrōnus
pīrāticus
praesertim
remittere
rhētor
sagittārius
successus
toga virīlis

Lēctiō secunda: versūs 153–303

Exercitium 3

1. Cum Sulla rem pūblicam _____ [= ōrdināvisset], Sertōrius in Hispāniā variō _____ [= fortūnā] contrā Rōmānōs pugnāvit.
2. Interim in Asiā, dum Mithridātēs apud Cyzicum _____ [= morātur], Lūcullus eum vīcit et Byzantium fugāvit.
3. Eōdem tempore LXXIV gladiātōrēs ē Capuae _____ gladiātōriō effūgērunt ac magnō servōrum exercitū _____ [con- < grex] bellum servīle mōvērunt.
4. L. Lūcullus, fugātō Mithridāte, etiam Tigrānem, rēgem Armeniae, vīcit, quī cum septem mīlibus quīngentīs equitibus et centum mīlibus _____ [< sagitta] vēnerat.
5. Pīrātae, quī omnia maria _____ [< īnfēstus], ā Cn. Pompēiō māximā _____ [< celer] victī sunt.
6. Bellō _____ [< pīrāta] cōnfectō, lēx lāta est, ut eīdem Pompēiō mandārētur bellum Mithridāticum, _____ [= praecipuē] cum is in Ciliciā adesset cum exercitū.
7. Cicerō, ōrātor _____ [= ēloquentissimus] quī hanc lēgem suāsit, erat fīlius equitis _____ [= dīvitis].
8. Postquam _____ _____ [< vir] sūmpsit, Cicerō in forō ā Q. Mūciō Scaevolā _____ [= docēbātur] itemque ā Molōne, _____ [= magistrō dīcendī] Graecō.
9. Simul ōrātōrēs quī tum _____ [= praestābant] assiduē audiēbat.
10. Hīs magistrīs in _____ [< ēloquēns] _____ [< ex ercēbātur], ut _____ agere [= reōs dēfendere] disceret.
11. Sex. Rōsciō, parricīdiī reō, _____ [= dēfēnsor] fuit, eōque _____ [< patrōnus] māximam laudem meruit.
12. Sed ōrātor _____ [= ārdēns] ita in dīcendō omnēs _____ contendēbat ut vōx et vīrēs eum dēficerent.
13. Ergō in Graeciam et Asiam profectus est, ut vōcem _____ [↔ contenderet] et ōrātiōnī _____ [= superfundentī] _____ [= temperāret].
14. Cicerō ipse dē _____ [< doctor] suā _____ [< iuvenis] nārrat in librō cui titulus est 'Brūtus' sīve 'Dē clārīs ōrātōribus'.

Exercitium 4

1. Bellō cīvīlī in Italiā compositō, quis bellum in Hispāniā mōvit? ...
2. Quō successū Metellus et Pompēius cum Sertōriō pugnāvērunt? ...
3. Num Sertōrius ā Rōmānīs occīsus est? ...
4. Dardanīs victīs quō ūsque C. Scrībōnius Curiō penetrāvit? ...
5. Cūr P. Servīliō cognōmen 'Isauricō' datum est? ...
6. Quī triumphī tum simul āctī sunt? ...
7. Quem Nīcomēdēs, rēx Bīthȳniae, hērēdem fēcit? ...
8. Quī in Bīthȳniam adversus Mithridātem missī sunt? ...
9. Quod bellum in Italiā ā Spartacō mōtum est? ...
10. Quid fēcit L. Lūcullus postquam Mithridātem ad Cyzicum vīcit? ...
11. Ā quō receptus est Mithridātēs ē rēgnō suō fugātus? ...
12. Victīs Mithridāte et Tigrāne, cūr bellum renovātum est? ...
13. Quod bellum Cn. Pompēius paucīs mēnsibus cōnfēcit? ...
14. Quam lēgem tulit C. Mānīlius et quis eam lēgem suāsit? ...
15. Quārē pater Cicerōnis Rōmam migrāvit? ...

16. Quōs ōrātōrēs excellentēs Cicerō in forō audiēbat? ...
17. Quem parricīdiī reum Cicerō dēfendit? ...
18. Quārē Cicerō in Graeciam Asiamque profectus est? ...

Lēctiō tertia: versūs 304–412

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Cicerō adulēscēns noctēs et diēs in omnium doctīnārum _____ [< meditārī] versābātur, neque ūllus diēs ab _____ [< exercitāre] ōrātōriīs vacuus erat.
2. Ōrātiōnēs _____ [= mente praeparābat] atque _____ [= dēclāmābat] cum Latīnē tum Graecē, quia lingua Graeca plūra ōrnāmenta _____ [= offert].
3. Post ōrātiōnem prō S. Rōsciō, quae māximam _____ [< commendāre (= laudāre)] habuit, aliās multās ōrātiōnēs dīligenter _____ [= labōre perfectās] atque _____ [= nocte ēlabōrātās] habuit.
4. Cum _____ [= duōs annōs] in causīs agendīs versātus esset, iam nōmen Cicerōnis in forō _____ [= celebrer] erat.
5. Eō tempore Cicerōnī erat summa _____ [< gracilis] et _____ [< īnfīrmus] corporis atque collum _____ [= altum et longum] et tenue.
6. Ea _____ [= fōrma] vītae perīculum afferre putātur, nisi quiēs labōrum datur.
7. Cicerō vērō omnia sine _____ [< remittere] et sine _____ [< varius] dīcēbat vī summā vōcis et laterum magnā _____ [< contendere].
8. Sed suādentibus amīcīs et medicīs, cum intellegeret remissiōne et _____ [< moderārī] vōcis opus esse, in Asiam profectus est, ut disceret _____ [= moderātius] dīcere.
9. Rhodī Cicerō sē _____ [= sē adiūnxit] ad Molōnem, cum _____ [< agere] causārum, tum scrīptōrem _____ [= excellentem].
10. Is Cicerōnem nimis _____ [= abundantem] iuvenīlī dīcendī _____ [< impūne] _____ [< re- + premere] et quasi extrā rīpās _____ [< dis + fluere] coercuit.
11. Bienniō post Cicerō Rōmam revertit _____ [= mūtātus], cum nimia contentiō vōcis _____ [= sēdātus esset] et ōrātiō quasi _____ [= fervēre dēsiisset].
12. Ōrātōrēs duo tum excellēbant, alter _____ [< remittere] et _____ [↔ ācer], alter _____ [< ōrnāre] et ācer.
13. Postquam Cicerō ūnum annum in Siciliā _____ [= officiō quaestōris] fūnctus est, ēloquentia eius _____ [< mātūrus] quandam habēre vidēbātur.
14. Cicerō, _____ [: futūrus] aedīlis, in patrōciniō Siciliēnsī certāvit cum Hortēnsiō, dēsignātō cōnsule.
15. Cicerō autem nōn dēsistēbat omnī genere exercitātiōnis ac māximē _____ [= arte scrībendī] ingenium illud suum augēre, _____ [= quidquid] et _____ erat, ut ipse ait.
16. Animōs hominum ad sē convertit propter _____ [< assiduus] et industriam in causīs agendīs et propter _____ [= accūrātum] et minimē _____ [< vulgus] ōrātiōnis genus.

ācto
applicāre
assiduitās
biennium
celebrātus
commendātiō
commentārī
commūtāre
contentiō
dēclāmitāre
dēfervēscere
dēsignātus
diffluere
ēlabōrāre
ēlūcubrāre
exercitātiō
exquīsītus
figūra
gracilitās
impūnitās
īnfīrmitās
lēnis
mātūritās
meditātiō
moderātiō
ōrnātus
perspicere
praestāns
praetūra
prōcērus
prōpositum
quaestūra
quantuscumque
quicquid
redundāre
remissiō
remissus
reprimere
resīdere
stilus
suppeditāre
temperātus
varietās
vulgāris

17. Post aedīlitātem Cicerō magnā populī voluntāte _____ [< praetor] atque cōnsulātum adeptus est.
18. Huic sermōnī Cicerōnis _____ est [= cōnsilium est] ut labōrem et industriam eius _____ [= plānē videāmus].

Exercitium 6

1. Quibus doctōribus Cicerō adulēscēns sē dēdidit? ...
2. Cūr Cicerō nōn modo Latīnē, sed etiam Graecē dēclāmābat? ...
3. Quam causam pūblicam Cicerō prīmam ēgit? ...
4. Eō tempore quī habitus corporis et quae figūra Cicerōnī erat? ...
5. Cūr amīcī et medicī eum hortābantur ut causās agere dēsisteret? ...
6. Quid fēcit Cicerō ut cōnsuētūdinem dīcendī mūtāret? ...
7. Quod studium Cicerō Athēnīs renovāvit? ...
8. In Asiā quibus rhētoribus Cicerō studuit? ...
9. Quis Cicerōnem Rhodī artem ōrātōriam docuit? ...
10. Quālis Cicerō Rōmam sē recēpit? ...
11. Quī duo ōrātōrēs tum Rōmae excellēbant? ...
12. Quem honōrem Cicerō petīvit, cum ex Asiā rediisset? ...
13. Cūr Cicerō patrōnus Siculōrum factus est? ...
14. Cūr Cicerō tantā populī voluntāte cōnsul creātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 413–435

Exercitium 7

Nōmina adiectīva facienda sunt additīs suffīxīs -ālis, -ānus, -āris, -ārius, -ātus, -(i)ēnsis, -eus, -icus, -īlis, -īnus, -ius, -ōsus.

1. aetās puer_____
2. animus host_____
3. ānulus aur_____
4. ars poēt_____
5. ars ōrātōr_____
6. bellum cīv_____
7. bellum pīrāt_____
8. campus Mārt_____
9. castra naut_____
10. cīvitātēs foeder_____
11. columna marmor_____
12. cubiculum hospit_____
13. currus triumph_____
14. diī immort_____
15. discipulus studi_____
16. fēmina fōrm_____
17. fōrma dīv_____
18. homō pecūni_____
19. lēgēs agr_____
20. lūdī circ_____
21. lūdī scaen_____
22. mīles glōri_____
23. mōns Alb_____
24. mōrēs urb_____
25. mūrus lapid_____
26. nāvis mercātōr_____
27. nāvigātiō perīcul_____
28. ōstium Tiber_____
29. patr_____ potestās
30. praeda bell_____
31. proelium nāv_____
32. pāx flāgiti_____
33. sermō vulg_____
34. tempestās repent_____
35. toga vir_____
36. vāsa argent_____
37. verba contumēli_____
38. vestis preti_____
39. vir tog_____
40. virginēs Vest_____
41. vīta ōti_____
42. vocābulum fēmin_____

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVARTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–93

Exercitium 1

1. Mithridātēs sociīs et _____ Rōmānōrum [= iīs quī vectīgālia pendent Rōmānīs] bellum intulit.
2. Tigrānēs ā Rōmānīs ad bellum _____ [= prōvocātus] est.
3. Ex Asiā afferuntur litterae 'ūnum Pompēium ab omnibus cīvibus et sociīs ad id bellum imperātōrem dēposcī atque _____ [= petī]'.
4. In eō bellō _____ [= in perīculō est] glōria populī Rōmānī.
5. Etenim rēx quī tōtā in Asiā omnēs cīvēs Rōmānōs necandōs cūrāvit ēmergere nōndum poenam tantī sceleris _____ [= accēpit]!
6. Illa _____ [= lābēs] iam _____ [= haerēns factus est] ac nimis _____ [in- < vetus] in populī Rōmānī nōmine.
7. Rēx ille scelerātus sē nōn Pontī _____ [< latēre] occultat, sed _____ [= exit] ē rēgnō suō et in sociīs Rōmānōrum versātur!
8. Lēgātīs Rōmānīs _____ [< iniūria] tractātīs, Corinthus dēlēta est – at Mithridātēs impūne tot cīvēs Rōmānōs necāvit!
9. Populus Rōmānus sociīs _____ [= dē sociīs cūram habēre] dēbet itemque cīvibus multīs quī bona sua āmīsērunt.
10. Vectīgālibus Asiae āmissīs, Rōmānī et pācis ōrnāmenta et subsidia bellī _____ [= dēsīderābunt].
11. Mithridātēs, postquam ā Sullā victus est, omne reliquum tempus ad _____ [< comparāre] novī bellī cōntulit.
12. In Hispāniam lēgātōs mīsit, ut duōbus locīs _____ [= dīversīs] ancipitī _____ [< contendere] bellum gererētur.
13. In Hispāniā exercitus Sertōriānus, quī māximum _____ [< fīrmāre] habēbat, Cn. Pompēiī _____ [< singulī] virtūte dēvictus est.
14. In Asiā L. Lūcullus initiō praeclārās rēs gessit, quās nūlla umquam _____ [< oblīvīscī] dēlēbit, etsī adversa fortūna secūta est.
15. Mīlitēs enim prōgredī recūsāvērunt, id quod Cicerō 'nōn culpae imperātōris, sed fortūnae _____ esse' dīcit.
16. Ōrātiōne Cicerōnis neque vēra laus Lūcullō dētracta, neque falsa _____ [= fingendō adiecta] esse vidētur.
17. _____ [= exōrdium] ōrātiōnis est dē dignitāte atque glōriā imperiī Rōmānī.
18. _____ est vir quī nāvem mercātōriam possidet.

Exercitium 2

1. Ā quibus rēgibus bellum sociīs Rōmānōrum illātum est? ...
2. Quid litterīs ex Asiā dē bellō nūntiābātur? ...
3. Quem sociī et cīvēs ad id bellum imperātōrem dēposcēbant? ...
4. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō? ...
5. Quod scelus Mithridātis atrōcissimum inultum relinquēbātur? ...
6. Quī imperātōrēs dē Mithridāte triumphāvērunt? ...
7. Quid rēx fēcit ut in duōbus locīs dīversīs bellum gererētur? ...
8. Quis bellō Hispāniēnsī fīnem dedit? ...
9. Cūr L. Lūcullus Mithridātem nōn dēvīcit? ...
10. Quae causa fuit bellī Achāicī et Corinthī dēlendae? ...

Cap. LIV

Lēctiō I

affingere
agī
comparātiō
cōnsulere (+*dat*)
contentiō
disiūnctus
ēmergere
exōrsus
expetere
fīrmāmentum
iniūriōsus
īnsīdere
inveterāscere
lacessere
latebra
macula
nāviculārius
oblīviō
requīrere
singulāris
suscipere (poenam)
tribuere
vectīgālis

Lēctiō II

antecellere
commendāre
cultūra
cūstōdia
decuma
differre
diūtissimē
excursiō
exercēre
exigere
exportāre
frūctus
gnāvus
hūmānitās
irruptiō
mānsuētūdō
negōtiārī
opīmus
pāstiō
pecua
pēnsitāre
perbrevis
propter (*adv*)
pūblicānus
ratiōnem habēre
retardāre
scrīptūra
sēiungere
temperantia
ūbertās
ūtilitās

Lēctiō secunda: versūs 94–178

Exercitium 3

1. Sociī Rōmānōrum Pompēium, quī _____ [= prope] erat, imperātōrem contrā Mithridātēn dēposcēbant, cuius adventū in Asiam impetūs hostium _____ [re- < tardus] esse intellegēbant.
2. Quoniam iīs nōn licēbat līberē loquī, tacitī Rōmānōs rogābant ut salūtem suam Cn. Pompēiō _____ [= committerent].
3. Hoc eō magis cupiēbant quod sciēbant Pompēium esse māximā _____ [< temperāns], _____ [= clēmentiā], _____ [< hūmānus].
4. Ita ille ā cēterīs imperātōribus _____ [= dissimilis erat].
5. Asia tam _____ [< opēs] ac fertilis est ut omnibus terrīs _____ [= praestet] _____ [< ūber] agrōrum et varietāte _____ [= frūgum] et magnitūdine _____ [< pāscere].
6. Multae mercēs ex Asiā _____.
7. Sed cum hostēs appropinquant, etiam sī nōndum _____ [< irrumpere] facta est, _____ [= pecudēs] relinquuntur, agrī _____ [< colere] dēseritur, nāvigātiō cessat.
8. Ergō vectīgālia ex _____ [1/10 frūgum] et ex _____ [< scrībere: mercēde prō pāstiōne] āmittuntur.
9. Necesse est vectīgālēs, quī vectīgālia _____ [= pendent], et _____ [< pūblicus], quī vectīgālia _____ [= administrant] atque _____ [= exposcunt], nōn modo calamitāte, sed etiam formīdine calamitātis līberāre.
10. Ūnā _____ [< excurrere] equitātūs hostium _____ [= brevissimō] tempore tōtīus annī vectīgal auferrī potest.
11. Pūblicānī, quī magnās familiās habent in agrīs et in portibus et in _____ [< cūstōs], Rōmānīs frūctuī et _____ [< ūtilis] sunt.
12. Multī cīvēs Rōmānī _____ [= impigrī] et industriī in Asiā _____ [< negōtium] aut illīc pecūniās magnās collocātās habent, quōrum _____ habenda est [= quibus cōnsulendum est].
13. Nōn semper beātissimus est quī _____ [*sup* < diū] vīvit.

Exercitium 4

1. Quis fuit Ariobarzānēs et quid eī accidit? ...
2. Quī duo rēgēs tōtī Asiae imminēbant? ...
3. Cūr sociī certum imperātōrem dēposcere nōn audēbant? ...
4. Quā dē causā Pompēius in Asiam advēnerat? ...
5. Quālem imperātōrem sociī Pompēium esse audīverant? ...
6. Quae bella Rōmānī propter sociōs suōs gessērunt? ...
7. Cūr hōc bellō salūs sociōrum studiōsius dēfendenda erat? ...
8. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? ...
9. Quid fierī solet cum hostēs appropinquant? ...
10. Quid est negōtium pūblicānōrum? ...
11. Quī cīvēs Rōmānī timēbant nē rem ac fortūnās āmitterent~~ur~~? ...
12. In bellō Mithridāticō quae rēs dēfendēbantur? ...

Lēctiō tertia: versūs 179–272

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Cicerō dīcit 'ā L. Lūcullō urbem Cyzicum obsidiōne līberātam esse, classem hostium _____ [= dēmersam], magnās hostium cōpiās dēlētās, urbēs in quibus erant _____ [= domūs] rēgis et _____ [= plūrimās] aliās urbēs captās, atque ipsum rēgem spoliātum ē rēgnō patriō expulsum esse.'
2. Hīs verbīs Cicerō _____ [= arbitrātur] sē L. Lūcullō satis laudis _____ [= tribuisse].
3. Rēx fugiēns aurum et argentum ac rēs pretiōsissimās, quās in rēgnum suum _____ [= contulerat], relīquit.
4. _____ [< colligere] hārum rērum mīlitēs Rōmānōs in persequendī studiō _____ [< tardus].
5. Tigrānēs, _____ [< miser + cor] commōtus, Mithridātēn fugientem excēpit eumque _____ [= perculsum] ērēxit perditumque _____ [= rūrsus vigentem fēcit].
6. _____ [< opīnārī] erat Armeniōrum 'exercitum vēnisse fānī dīvitissimī et _____ [= sacerrimī] dīripiendī causā.'
7. Mīlitēs Rōmānī, commōtī nimiā _____ [< longinquus] locōrum ac _____ [< dēsīderāre] suōrum, reditum magis quam _____ [< prōgredī] quaerēbant!
8 Mithridātēs autem, quī magnīs _____ [< adventus] auxiliīs iuvābātur, rūrsus in exercitum Rōmānum impetum fēcit.
9. Hīc Cicerō gravissimam bellī _____ [= calamitātem] _____ [= praetermittit].
10. Fortasse Lūcullus iīs _____ [↔ commodīs] aliquā ex parte _____ [= remedium dare] potuisset, sed tum eī successor missus est M'. Glabriō.
11. Certē Rōmānī ea quae Cicerō _____ [= cōnsiliō] praeterit _____ perspicere [: intellegere] poterant.
12. Medēam _____ [= nārrant] in fugā frātrem suum necāvisse et membra eius _____ [= dispersisse], ut patrem persequentem retardāret.

Exercitium 6

1. Postquam dē genere bellī dīxit, dē quā rē dīcit Cicerō? ...
2. Cui imperātōrī Cicerō magnam laudem dēbērī dīcit? ...
3. Quam urbem ā Mithridāte obsessam L. Lūcullus līberāvit? ...
4. Quid Lūcullus in Pontō effēcit? ...
5. Ex rēgnō suō expulsus quō Mithridātēs profūgit? ...
6. Quid Rōmānōs in rēge persequendō tardāvit? ...
7. Quōmodo Mithridātēs ā rēge Tigrāne receptus est? ...
8. Quid effēcit exercitus Rōmānus in Armeniā? ...
9. Quae opīniō per animōs gentium barbarārum pervāserat? ...
10. Cūr mīlitēs Rōmānī ē Pontō prōgredī nōluērunt?
11. Quid tum fēcit Mithridātēs? ...
12. Cūr Lūcullus huic calamitātī medērī nōn potuit? ...
13. Cui imperātōrī exercitus Rōmānus trāditus est? ...
14. Cūr Cicerō hōc locō multa praeterit? ...

adventīcius
afflīgere
collēctiō
congerere
coniectūra
cōnsultō
dēprimere
dēsīderium
dissipāre
domicilium
impertīre
incommodum
longinquitās
medērī
misericordia
offēnsiō
opīnārī
opīniō
permultī
praedicāre
praeterīre
prōgressiō
recreāre
religiōsus
tardāre

Lēctiō IV

adōrnāre
antīquitās
attenuāre
concertāre
concupīscere
dēlīberātiō
extrēmus
imperātōrius
inaudītus
ineunte
pār
prō!
prōsternere
quaestus
restat
scientia
taeter
tempestīvus
ūndēquīnquāgēsimus

Lēctiō quārta: versūs 273–373

Exercitium 7

1. Postquam Cicerō dē magnitūdine bellī dīxit, _____ [= reliquum est] ut dīcat dē imperātōre ad bellum dēligendō.
2. Cicerō dīcit 'nōn difficilem esse hanc _____ [< dēlīberāre], quia ūnus sit Cn. Pompēius quī omnēs hominēs cum nostrae aetātis tum _____ [< antīquus] virtūte superet.'
3. Quattuor hās rēs in summō imperātōre inesse oportet: _____ reī mīlitāris, virtūtem, auctōritātem, fēlīcitātem.
4. Pompēius iam puer mīlitiam discere _____ [= cupīvit], adulēscens imperātor fuit, saepius cum hoste cōnflīxit quam quisquam cum inimīcō _____ [= certāvit].
5. Pompēiī virtūs _____ [< imperātor] tanta est ut nūlla ōrātiō eī _____ esse [= eam aequāre] possit; dē quā nihil cuiquam novum aut _____ [= nōn iam audītum] afferrī potest.
6. Plūrimī hostēs ab hōc superātī ac _____ [= dēlētī] sunt.
7. Bellum servīle _____ [= horribile] et perīculōsum iam exspectātiōne eius _____ [ad- < tenuis] est, adventū sublātum.
8. Bellō pīrāticō, nōndum _____ [= opportūnō] ad nāvigandum marī, Pompēius Siciliam adiit, Āfricam explōrāvit, inde in Sardiniam et in Italiam vēnit: nēmō cōnsequendī _____ [= lucrī] causā tam brevī tempore tot loca adiit.
9. Postquam Italiae duo maria fīrmissimīs praesidiīs _____ [= ōrnāvit], Brundisiō profectus _____ [XLIX] diē Ciliciam ad imperium Rōmānum adiūnxit.
10. "_____ [= Ō], dī immortālēs!" exclāmat Cicerō, "Tantum bellum, tam longē lātēque dispersum, Cn. Pompēius _____ hieme apparāvit, _____ [= prīmō] vēre suscēpit, mediā aestāte cōnfēcit!"

Exercitum 8

1. Dē quā rē est ōrātiōnis pars quae sequitur? ...
2. Cūr haud difficilis est dēlīberātiō dē imperātōre dēligendō? ...
3. Quās rēs Cicerō exīstimat in summō imperātōre inesse oportēre? ...
4. Quōmodo Pompēius ad scientiam reī mīlitāris ērudītus est? ...
5. Quā aetāte Pompēius prīmus imperātor factus est? ...
6. Quae bella ā Pompēiō gesta sunt? ...
7. Quae vulgō virtūtēs imperātōriae exīstimantur? ...
8. Quōs testēs virtūtis Pompēiī affert Cicerō? ...
9. Cūr ante bellum pīrāticum perīculōsa erat nāvigātiō? ...
10. Cūr multae īnsulae tum dēsertae erant? ...
11. Omnēsne praedōnēs procul ā Rōmā nāvigābant? ....
12. Quid Pompēius bellō pīrāticō effēcit? ...
13. In hōc bellō quid māximē Cicerō admīrātur? ...
14. Quō annī tempore Pompēius bellum pīrāticum suscēpit et quō tempore cōnfēcit? ...

Lēctiō quīnta: versūs 374–492

Lēctiō V

Exercitium 9

1. Nōn sōlum bellandī virtūs in summō imperātōre quaerenda est, sed aliae multae artēs _____ [= ministrae] sunt huius virtūtis, ut _____ [< innocēns], temperantia, fidēs, _____ [< facilis], hūmānitās.
2. Quīdam imperātōrēs _____ [= dignitātēs centuriōnum] vēndunt aut pecūniam ex aerāriō _____ [= prōmptam] propter avāritiam Rōmae in _____ relinquunt.
3. Ex _____ [= murmur^e assentium] cīvium Cicerō intellegit eōs agnōscere quī haec fēcerint, etsī nēminem nōminat; quārē sī quis eī _____ [= īrātus fit], ipse dē sē cōnfitētur!
4. Propter avāritiam imperātōrum exercitūs Rōmānī, _____ [= in quemcumque locum] vēnērunt, magnās calamitātēs afferunt, id quod etiam cīvēs Rōmānī _____ [= reminīscuntur].
5. Neque enim exercitum _____ [= coercēre] potest imperātor quī ipse sē nōn continet.
6. Pompēius vērō tantā _____ [< continēns] est ut nēminī pācātō noceat neque cuiquam vim afferat ut _____ [= impēnsam] faciat in mīlitēs.
7. Hīberna sunt hiemis, nōn avāritiae _____ [< perfugere]!
8. Pompēium ad ultimās terrās properantem nihil _____ est [= retardāvit]: nōn avāritia eum ad praedam _____, nōn _____ [< amoenus] ad _____ [< dēlectāre], nōn nōbilitās urbis ad _____ [< cognōscere].
9. Ita facilēs aditūs ad eum prīvātōrum, ita līberae _____ [= querēllae] dē iniūriīs sunt, ut facilitāte īnfimīs pār esse videātur.
10. Pompēius, quī etiam dīcendī _____ [< gravis] et cōpiā valet, auctōritāte plūrimum potest.
11. Nam quō diē pīrāticō bellō praefectus est, nōmine Pompēiī māxima _____ [< vīlis] ex summā _____ [< cārus] cōnsecuta est.
12. Huius adventus in Asiam Mithridātem _____ [↔ solitā] victōriā _____ [= superbum factum] continuit et Tigrānem Asiae magnīs cōpiīs _____ [= minantem] retardāvit.
13. Cicerō dīcit 'imperiī Rōmānī _____ [< splendēre] lūcem afferre nātiōnibus exterīs.'
14. _____ dīcuntur quī rēmigant.

Exercitium 10

1. Quae virtūtēs praeter bellandī in imperātōre quaerenda sunt? ...
2. Num innocentēs et temperantēs fuērunt imperātōrēs Rōmānī? ...
3. Cūr nēmō Cicerōnī imperātōrum vitia memorantī īrāscitur? ...
4. Num exercitūs Rōmānī hostium tantum urbēs dēlēvērunt? ...
5. Quem ad modum Pompēiī mīlitēs in Asiā hībernant? ...
6. Quae rēs cēterōs imperātōrēs remorārī solent? ...
7. Cūr Pompēius celerius quam cēterī imperātōrēs prōgredī potuit? ...
8. Prīvātīsne dē iniūriīs querentibus difficile est Pompēium adīre? ...
9. Pompēiō bellō pīrāticō praepositō, quid Rōmae effectum est? ...
10. Quid in Asiā effectum est adventū Pompēiī? ...
11. Quid Cicerō Pompēium auctōritāte suā perfectūrum esse spērat? ...

administra
admurmurātiō
amoenitās
centuriātus
cognitiō
continentia
continēre
cāritās
dēlectātiō
dēprōmere
dēvocāre
facilitās
gravitās
īnflāre
innocentia
īnsolitus
īrāscī
minitārī
perfugium
(in) quaestū
querimōnia
quōcumque
recordārī
rēmex
remorārī
splendor
sūmptus
vīlitās

Lēctiō VI

amplitūdō
coniūrāre
coniūrātī
coniūrātiō
cōnsalūtāre
cōnspīrātiō
dēferre (ad)
ēruere
impudēns
ingrātus
lacrimābilis
moderātiō
obsecundāre
obtemperāre
opportūnitās
petītiō
prōficere
repulsa
succēdere

Lēctiō sexta: versūs 493–617

Exercitium 11

1. Dē fēlīcitāte Pompēiī Cicerō _____ [< moderārī] dīcendī ūtitur, nē dīs _____ [↔ grātus] esse videātur.
2. Nōn dīcit 'fortūnā dīvīnā eum tantās rēs gessisse ut eius voluntātī nōn modo sociī et hostēs _____ [= oboedīverint], sed etiam ventī tempestātēsque _____ [= obsecūtae sint]!'
3. Hoc tantum dīcit: 'nēminem umquam tam _____ [= sine pudōre] fuisse quī tantās rēs tacitus audēret optāre quantās dī ad Pompēium _____ [= Pompēiō dedērunt].'
4. Ad cēterās ūtilitātēs haec quoque _____ [< opportūnus] accēdēbat ut Pompēius in Ciliciā esset cum exercitū.
5. Mithridātēs victus, cum venēnō sūmptō parum _____ ad mortem, ā mīlite petīvit ut sē interficeret.
6. L. Catilīna in _____ [< petere] cōnsulātūs bis _____ [< repellere] passus est.
7. Tum cum Lentulō, Cethēgō aliīsque _____ [= iūre iūrandō sē cōnsociāvit] dē caede cōnsulum et senātūs et incendiō urbis.
8. Ea _____ [< coniūrāre] ā M. Tulliō Cicerōne cōnsule _____ [= dētēcta] est.
9. Catilīnā ex urbe pulsō, reliquī _____ [= quī coniūrāvērunt] capitis damnātī sunt.
10. Pompēius, Crassus, Caesar inter sē _____ [= societātem] fēcērunt.
11. Pompēius dē Mithridāte triumphāns ab omnibus cīvibus 'Magnus' _____ [= simul salūtātus] est propter _____ [< amplus] rērum gestārum.
12. Postquam Caesar Galliam subēgit, bellum cīvīle _____ [= secūtum est] exsecrandum et _____ [< lacrimāre].

Exercitium 12

1. Cūr Cicerō timidē et pauca dīcit dē fēlīcitāte? ...
2. Sōlāne virtūte summī imperātōrēs rēs magnās gessērunt? ...
3. Quid dīcit Cicerō dē fēlīcitāte Pompēiī? ....
4. Cūr dubitandum nōn erat, quīn id bellum Pompēiō mandārētur? ...
5. Quid Pompēius in Oriente ēgit? ...
6. Quās terrās rēgī Tigrānī adēmit? ...
7. Mithridātem persecūtus quō ūsque Pompēius penetrāvit? ...
8. Quam prōvinciam Pompēius imperiō Rōmānō addidit? ...
9. Quid fēcit Mithridātēs ā Pharnāce fīliō obsessus? ...
10. Quae cōnsilia nēfāria cēpit Catilīna? ...
11. Quis coniūrātiōnem Catilīnae dētēxit atque ēruit? ...
12. Quī fuērunt prīncipēs cīvitātis trēs quī cōnspīrātiōnem fēcērunt? ...
13. Quod cognōmen Pompēiō triumphantī datum est? ...
14. Quid ēgit C. Iūlius Caesar in Galliā Trānsalpīnā? ...
15. Num M. Licinius Crassus Parthōs vīcit? ...
16. Cūr Caesar victor bellum cīvīle mōvit? ...
17. Ubi Pompēius victus est ā Caesare? ...
18. Quō Pompēius fūgit et quid eī accidit? ...

Lēctiō grammatica: versūs 618–642

Lēctiō grammatica

Exercitium 13

Ex hīs verbīs facienda sunt nōmina āctiōnis:

1. adīre > _____
2. admīrārī > _____
3. aedificāre > _____
4. arguere > _____
5. ārdēre > _____
6. cadere > _____
7. calēre > _____
8. clāmāre > _____
9. cognōscere > _____
10. colligere > _____
11. colloquī > _____
12. convenīre > _____
13. cōgitāre > _____
14. cōnfitērī > _____
15. cōnspicere > _____
16. decēre > _____
17. dēdere > _____
18. dēsiderāre > _____
19. discēdere > _____
20. dīvidere > _____
21. docēre > _____
22. dolēre > _____
23. dūcere > _____
24. errāre > _____
25. exīre > _____
26. exspectāre > _____
27. favēre > _____
28. fīrmāre > _____
29. flēre > _____
30. furere > _____
31. gemere > _____
32. horrēre > _____
33. impedīre > _____
34. imperāre > _____
35. largīrī > _____
36. lūgēre > _____
37. maerēre > _____
38. meditārī > _____
39. movēre > _____
40. nāvigāre > _____
41. oppugnāre > _____
42. parere > _____
43. pavēre > _____
44. plaudere > _____
45. pudēre > _____
46. rīdēre > _____
47. sacrificāre > _____
48. sentīre > _____
49. splendēre > _____
50. studēre > _____
51. supplēre > _____
52. terrēre > _____
53. ūtī > _____
54. vestīre > _____
55. vigēre > _____
56. vāgīre > _____

Exercitium 14

1. affingere, af_____isse, af_____um esse
2. afflīgere, af_____isse, af_____um esse
3. concupīscere, con_____isse
4. dēfervēscere, dē_____isse.
5. dēprimere, dē_____isse, dē_____um esse
6. dēprōmere, dē_____isse, dē_____um esse
7. ēruere, ē_____isse, ē_____um esse
8. inveterāscere, in_____isse
9. lacessere, _____isse, _____um esse
10. resīdere, re_____isse

Cap. LV

Lēctiō I

abūtī
aprīcus
assīdere
atquī
attinēre
commodum
conquīrere
cōnsīderātiō
disputāre
fēriae
fēriātī
interventus
investīgāre
nancīscī
pariēs
paulum
pergrātus
prātulum
propter
puer
relaxāre
sērō
sīquidem
vel (+ *sup*)
ventitāre
vicissim

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVINTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–106

Exercitium 1

1. _____ Latīnīs P. Scīpiō Aemiliānus in hortīs esse cōnstituit ut corpus et animum _____ [= ōtiō remitteret].
2. Familiārēs eius 'sē ad eum frequenter _____ [= saepe ventūrōs] esse' dīxerant.
3. Prīmus vēnit Q. Tūberō. "Permagnum est" inquit, "tē _____ [= invenīre, adipīscī] ōtiōsum. Sumus multī parātī, sī tuō _____ fierī potest, _____ [= plānē ūtī] tēcum hōc ōtiō."
4. Scīpiō et Tūberō _____ [= disserere] coepērunt dē duōbus sōlibus quōs multī sē vīdisse dīcēbant, nam Tūberō eius modī rēs caelestēs _____ [in- < vestīgium] studēbat.
5. Scīpiō dīxit 'sē nōn nimis assentīrī Panaetiō, quī haec caelestia _____ studiōsissimē _____ [= quaerere] solēret, sed potius Sōcratī, quī eius modī rēs nihil omnīnō ad vītam hominum _____ [= pertinēre] cēnsēret.'
6. Hunc sermōnem dirēmit _____ [< intervenīre] L. Philī et P. Rutiliī, quōrum alterum Scīpiō in lectō suō collocāvit, alterum _____ [= prope] Tūberōnem iussit _____ [= cōnsīdere].
7. Vix repetītus erat sermō, cum _____ [= servus] nūntiāvit 'venīre Laelium'; cuius adventus Scīpiōnī _____ [= valdē grātus] fuit.
8. Cum _____ [= paulum] collocūtī essent in porticū, amīcī _____ [< fēriae] in _____ [= āreā herbā opertā] cōnsēdērunt in locō _____ [↔ opācō], ibique dē istō alterō sōle disputāre perrēxērunt.
9. Laelius ā Philō quaesīvit 'num satis explōrāta essent quae in rē pūblicā agerentur, _____ [= quoniam] quaererent quid agerētur in caelō?'
10. _____ [= at tamen] Laelium ipsum, ut omnēs avidōs sapientiae, ipsa rērum cognitiō et _____ [< cōnsīderāre] dēlectābat.
11. Mīlitiae Scīpiōnem ut deum colēbat Laelius, domī _____ [= contrā] Laelium observābat in parentis locō Scīpiō.
12. Domus nostra est quam _____ nostrī cingunt.
13. Potius _____ [↔ mātūrē] quam numquam auxilium ferendum est.

Exercitium 2

1. Ubi P. Scīpiō Aemiliānus fuit fēriīs Latīnīs annō DCXXV a. u. c.? ...
2. Sōlusne Scīpiō tunc in hortīs fuit? ...
3. Quārē familiārēs eius iīs diēbus ad eum ventitāvērunt? ...
4. Dē quā rē Tūberō prīmum cum Scīpiōne disserere voluit? ...
5. Quī sermōnī eōrum intervēnērunt? ...
6. Quem deinde puer venīre nūntiāvit? ...
7. Quālis amīcitia fuit inter Scīpiōnem et Laelium? ...
8. Cūr in aprīcō locō cōnsēdērunt disputantēs? ...
9. Quid Laelius cēterōs interrogāvit? ...
10. Dē quibus rēbus Laelius disputāre māluit?
11. Laeliusne sermōnem cēterōrum impedīvit? ...

Lēctiō secunda: versūs 107–214

Lēctiō II

Exercitium 3

1. Archimēdēs in _____ sīve _____ aēneā certōs et _____ [= ratiōne cōnstitūtōs] astrōrum mōtūs dēclārāvit.
2. Laelius _____ [< disputāre] dē rēbus caelestibus inūtilēs esse cēnsēbat nec Tūberō _____ [↔ cōnsentiēbat].
3. Laelius dīxit 'id esse praeclārissimum sapientiae _____ [= officium] ut discāmus eās artēs quae efficiant ut _____ [*dat* < ūsus] cīvitātī sīmus.'
4. Ergō Scīpiōnem rogāvit ut _____ [= explānāret] quem exīstimāret esse optimum _____ [< stāre] cīvitātis.
5. Cēterī id admodum _____ [= probāvērunt].
6. Scīpiō _____ [= saepissimē] dīxerat 'optimum statum cīvitātis esse quem māiōrēs nostrī nōbīs relīquissent.'
7. Antequam _____ est in disputātiōnem [= coepit disputāre] dē rē pūblicā, Scīpiō explicāvit quid esset 'rēs pūblica'.
8. "Rēs pūblica" inquit "est 'rēs populī', populus autem _____ [< coīre] multitūdinis iūris cōnsēnsū et ūtilitātis _____ [< commūnis] sociātus."
9. _____ [< coniungere] tēctōrum domiciliōrum causā cōnstitūta 'oppidum' vel 'urbs' appellātur dēlūbrīs _____ [: īnsignis] spatiīsque commūnibus.
10. Cīvitās, quae est '_____ [< cōnstituere] populī', regenda est aut ab ūnō, quī 'rēx' vocātur, aut ā dēlēctīs, quī 'optimātēs' dīcuntur, aut ā populō, quae cīvitās appellātur '_____'.
11. Ex hīs tribus generibus Scīpiō nūllum perfectum esse cēnset, sed tolerābile esse _____ [= quodlibet], sī teneat illud vinculum quod hominēs reī pūblicae societāte _____ [= vincit].
12. In rēgnō nimis expers est populus commūnis iūris et cōnsiliī, et in optimātium _____ [< dominārī] vix _____ [↔ expers] lībertātis est multitūdō.
13. Cum omnia geruntur per populum, _____ iūstum [= etiam sī iūstissimus est], tamen ipsa _____ [< aequābilis] affert _____ [< inīquus], cum nūllōs gradūs dignitātis habeat.
14. Ex librō antīquō aliquot pāginae _____ [< ex + cadere].
15. Sī valēs, gaudeō, sīn _____ [= aliter], ad tē properābō.

aequābilitās
approbāre
coetus
commūniō
coniūnctiō
cōnstitūtiō
dēvincīre
disputātiō
dissentīre
distinguere
dominātus
excidere
explicāre
globus
ingredī (in)
inīquitās
mūnus
particeps
persaepe
populāris
quamvīs
quī- quae- quodvīs
ratus
secus
sphaera
status
ūsuī esse

Exercitium 4

1. Dē quibus rēbus amīcī disputāre coepērunt? ...
2. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
3. Quid Laelius dē eius modī disputātiōnibus cēnsēbat? ...
4. Quae Laelius māiōra esse intellegēbat? ...
5. In quās partēs populus Rōmānus eō tempore dīvīsus erat? ...
6. Quid efficiendum erat ut Rōmānī melius et beātius vīverent? ...
7. Quid Laelius Scīpiōnem rogārī voluit? ...
8. Quid Scīpiōnem dē rē pūblicā Rōmānā dīxisse meminerat? ...
9. Quid fēcit Scīpiō antequam dē rē pūblicā disputāre coepit? ...
10. Quae sunt tria genera cīvitātis? ...
11. Quārum rērum expers est populus in rēgnō et in optimātium dominātū? ...

Lēctiō III

accommodāre
adultus
ascīscere
assequī
bēlua
commūnicāre
compārēre
cōnfūsiō
cooptāre
cūnābula
discrīptiō
exsistere
ferōcitās
fertur
fīrmitūdō
fulcīre
impulsus
interitus
labefactāre
locuplētāre
nūncupāre
obscūrāre
ōrātrīx
perceleriter
perhibēre
recidere
silvestris
subagrestis
temperāre

Lēctiō tertia: versūs 215–344

Exercitium 5

1. Scīpiōnis sententiā praestat genus reī pūblicae quod est aequātum et _____ [= ratiōne mixtum] ex tribus prīmīs generibus.
2. Haec rēs pūblica cum aequābilitātem, tum _____ [< fīrmus] habet, nam ē rēge tyrannus _____ [= orīrī] potest, ex optimātibus factiō, ē populō turba et _____ [= tumultus].
3. Scīpiō rem pūblicam Rōmānam cōnstitūtiōne et _____ [< discrībere] potestātis cēterīs omnibus praestāre cēnset.
4. Ergō ad exemplum rem pūblicam Rōmānam expōnet, atque ad eam _____ [< ad + commodus] omnem suam ōrātiōnem dē optimō statū cīvitātis.
5. Rōmulus et Remus _____ [< silva] _____ [= ferae] ūberibus sustentātī esse _____ [= exīstimantur].
6. Novā urbe conditā, Rōmulus _____ [= celerrimē] rem pūblicam fīrmāvit, nam, raptīs virginibus Sabīnīs, cum rēge T. Tatiō foedus īcit, quō Sabīnōs in cīvitātem _____ [= assūmpsit] sacrīs _____ [< commūnis].
7. Ipsae Sabīnae fuerant _____ [< ōrāre] pācis.
8. Post _____ [< interīre] Tatiī dominātus ad Rōmulum _____ [< re- + cadere].
9. Is in rēgium cōnsilium dēlēgit prīncipēs, quō cōnsiliō _____ [= sustentātus] bella prospera gessit atque ex praedā cīvēs suōs _____ [< locuplēs].
10. Rōmulus, quī ipse auspiciīs ūsus est, trēs augurēs sibi _____ [= sociōs ascīvit].
11. Rōmulus rēx tantum _____ [= cōnsecūtus] est ut, cum subitō sōle _____ [< obscūrus] nōn _____ [= appāruisset], deus factus esse putārētur.
12. Proculus Iūlius, vir _____ [= satis agrestis], _____ patrum [= ā patribus impulsus] dīxisse _____ [= nārrātur] 'sibi in colle Quirīnālī obvium fuisse Rōmulum deum.'
13. Rōmulus deus 'Quirīnus' _____ [= nōminātus] est.
14. Rōmulus novum populum nōn ut in _____ [= cūnīs] vāgientem, sed iam _____ [< adolēscere] relīquit.
15. Scīpiō ob Gracchōrum _____ [< ferōx] rem pūblicam _____ [= quassātam] esse cēnsēbat.

Exercitium 6

1. Quod reī pūblicae genus Scīpiō cēterīs praestāre dīcit? ...
2. Quid reī pūblicae fīrmitūdine prohibendum est? ...
3. Quis rem pūblicam Lacedaemoniōrum cōnstituit? ...
4. Num rēs pūblica Rōmāna ūnīus ingeniō cōnstitūta est? ...
5. Unde incipit ōrātiō Scīpiōnis dē rē pūblicā Rōmānā? ...
6. Cūr Rōmulus et Remus ā rēge Amūliō expōnī iussī sunt? ...
7. Amūliō occīsō, quid fēcit Rōmulus? ...
8. Virginibus raptīs, quōmodo pāx cum Sabīnīs facta est? ...
9. Quōmodo Rōmulus cīvēs locuplētāvit? ...
10. Quae duo fīrmāmenta reī pūblicae Rōmulus peperit? ...
11. Cūr Rōmulus mortuus in deōrum numerō collocātus putābātur? ...

Lēctiō quārta: versūs 345–471

Exercitium 7

1. Platō _____ [= spatium] sibi sūmpsit in quā cīvitātem exstrueret _____ [= arbitriō] suō.
2. Scīpiō disserit nōn vagantī ōrātiōne, sed dēfīxā in certō _____ [= exemplō] reī pūblicae.
3. Post _____ [< excēdere] Rōmulī, cum populus novum rēgem _____ [= valdē posceret], senātus 'interrēgnum' īnstituit, quoad certus rēx dēclārātus esset.
4. Lycūrgus rēgem habendum _____ [= putāvit] quī esset nōbilissimā stirpe _____ [= genitus], _____ [: seu bonus seu malus] vir esset.
5. Sed populus Rōmānus intellēxit nōn _____ [= orīginem], sed virtūtem et sapientiam rēgālem quaerendam esse.
6. Itaque Numam Pompilium rēgem sibi ascīvit, etsī _____ [= peregrīnus] erat.
7. Ille agrōs bellō captōs cīvibus _____ [= singulīs virīs] dīvīsit, ut in pāce sine _____ [< dēpopulārī] colendīs agrīs omnibus commodīs _____ [< abundē], nam bellō impedītur cultus agrōrum et _____ [= collēctiō] frūgum.
8. Īdem Numa cīvēs studiō bellandī _____ [= saevōs] ac ferōs religiōnis _____ [= rītibus] mītigāvit.
9. Simul omnēs conveniendī causās et _____ [< celeber], ut mercātūs et lūdōs, invēnit.
10. Scīpiō rēgēs quattuor quī Numam secūtī sunt haud iniūstōs fuisse putat, _____ [= quamquam] tum populus lībertāte carēret.
11. At Tarquinius Superbus, rēgis Serviī caede _____ [< macula], exsultābat crūdēlitāte atque īnsolentiā.
12. Itaque cum Lucrētia, mulier _____ [= pudīca], ā fīliō rēgis stuprāta esset, L. Brūtus rēgem et līberōs eius exsulēs esse iussit, cum populus et hōc scelere concitātus esset et _____ [< recordārī] iniūriārum Tarquiniī.
13. Hōc exemplō vidētur ut ūnīus vitiō rēs pūblica ex bonā in _____ [= pessimam] convertī possit.
14. Rēgnum sānē bonum est reī pūblicae genus, sed tamen _____ [= inclīnātum] ad perniciōsissimum statum.
15. Sī rēx sē _____ [= flectendō vertit] in dominātum iniūstum, fit tyrannus, quō nec taetrius nec dīs hominibusque _____ [< invidēre] animal ūllum est.
16. Nēmō hunc 'hominem' _____ [= iūre] dīcet quī _____ [< immānis] vāstissimās vincit bēluās.
17. Huic oppōnitur bonus et sapiēns tūtor et _____ [< prō-cūrāre] reī pūblicae, quī cōnsiliō et operā cīvitātem tuētur.
18. _____ [= posterō diē] Scīpiō dē iūstitiā disseruit.
19. Tertiō diē disputātum est dē bonīs _____ [< regere] rērum pūblicārum et dē praemiīs quae iīs dēbentur, ut statuae et triumphī.
20. Scīpiō dīxit 'alia _____ [< stāre] genera praemiōrum in caelō iīs servāta esse in vītā animōrum _____ [= aeternā], dē quibus rēbus avus suus sibi in somniō locūtus esset.'

Lēctiō IV

ārea
abundāre
aliēnigena
arbitrātus
caerimōnia
celebritās
dēpopulātiō
dēterrimus
dūcere
excessus
exemplar
flāgitāre
generāre
immānis
immānitās
īnflectere
invīsus
maculātus -re
perceptiō
postrīdiē
prōcūrātor
prōgeniēs
prōnus
pudēns
quāliscumque
quamvīs
recordātiō
rēctor
rīte
sempiternus
stabilis
virītim

Exercitium 8

1. Quis est "prīnceps ille quō nēmō in scrībendō praestantior fuit"? ...
2. Quālis est rēs pūblica quam Platō dēscrīpsit? ...
3. Quam rem pūblicam dēscrībit Scīpiō? ...
4. Num Lycūrgus rēgem dēligendum esse dūxit? ...
5. Post interrēgnum unde Rōmānī novum rēgem accīvērunt? ...
6. Quid rēx Numa Rōmānōs docuit? ...
7. Quōmodo Numa animōs cīvium bellicōsōs mītigāvit? ...
8. Quālis fuit ultimus rēx Rōmānōrum? ...
9. Quid fēcit fīlius rēgis cum suam libīdinem regere nōn posset? ...
10. Quōmodo L. Brūtus mortem Lucrētiae ultus est? ...
11. Quid Scīpiō dīcit dē tyrannō iniūstō? ...
12. Dē quibus rēbus tertiō diē disputātum est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 472–481

Exercitium 9

Ex hīs adiectīvīs facienda sunt nōmina fēminīna quālitātis additīs suffīxīs -ia, -itia, -itās, -itūdō:

1. altus > alt_____
2. amīcus > amīc_____
3. amplus > ampl_____
4. audāx > audāc_____
5. avārus > avār_____
6. celeber > celebr_____
7. concors > concord_____
8. cōnstāns > cōnstant_____
9. crūdēlis > crūdēl_____
10. dignus > dign_____
11. dīligēns > dīligent_____
12. fēlīx > fēlīc_____
13. fīrmus > fīrm_____/fīrm_____
14. foedus > foed_____
15. fortis > fort_____
16. grātus > grāt_____
17. gravis > grav_____
18. hūmānus > hūmān_____
19. īnsānus > īnsān_____
20. iūstus > iūst_____
21. laetus > laet_____
22. longus > long_____
23. maestus > maest_____
24. magnus > magn_____
25. malus > mal_____
26. miser > miser_____
27. multī > mult_____
28. nōbilis > nōbil_____
29. patiēns > patient_____
30. paucī > pauc_____
31. perfidus > perfid_____
32. potēns > potent_____
33. pudīcus > pudīc_____
34. pulcher > pulchr_____
35. saevus > saev_____
36. sōlus > sōl_____
37. stultus > stult_____
38. trīstis > trīst_____
39. superbus > superb_____
40. ūtilis > ūtil_____

Exercitium 10

1. ascīscere, a_____isse
2. distinguere, di_____isse, di_____um esse
3. excidere, ex_____isse
4. exsistere, ex_____isse
5. fulcīre, _____isse, _____um esse
6. nancīscī, _____um esse
7. placēre, _____isse / _____um esse
8. recidere, _____isse
9. solēre, _____um esse

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM SEXTVM

Cap. LVI

Lēctiō prīma: versūs 1–60

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Bellō Pūnicō tertiō Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem complexus _____ [= lacrimāvit] ac suspiciēns ad caelum grātiās ēgit Sōlī et reliquīs _____ [= caelestibus] 'quod in suō rēgnō cōnspiceret P. Cornēlium Scīpiōnem...'
2. Deinde multīs verbīs ultrō _____que habitīs sermōnem dē Scīpiōne Āfricānō in _____ [: sēram] noctem prōdūxērunt.
3. Ut _____ [< cubāre] discessit, Scīpiō in somnīs vīdit avum suum Scīpiōnem Āfricānum stantem inter stēllās in _____ [= celsissimō] et _____ [= clārissimō] locō.
4. Avum agnōscēns _____ [= co- < horrēre] Scīpiō; ille vērō Karthāginem ostendēns "Hanc urbem" inquit "hōc bienniō cōnsul _____ [= exscindēs], eritque cognōmen id tibi per tē partum quod habēs adhūc _____ [< hērēs] ā nōbīs."
5. Postrēmō praedīxit 'cum _____ [8×] septēnōs aetātis annōs cōnfēcisset, quae esset summa _____ [< fātum], Scīpiōnem dictātōrem fore, sī impiās propinquōrum manūs effūgisset.'
6. Haec Scīpiōnem nārrantem audiēns _____ [= gemere coepit] Laelius, sed Scīpiō _____ [= ad eum rīdēns] eum rogāvit 'nē sē ē somnō excitāret!' et somnium nārrāre perrēxit.
7. Nihil exsulī _____ est [= nihil exsul māvult] quam ut patriam suam videat.
8. Numantiā reversus Scīpiō rem pūblicam cōnsiliīs Gracchōrum perturbātam _____ [= invēnit].
9. Sōlis _____ [= cursū annuō] cōnficitur annus.
10. In discrīmine salūs cīvitātis _____ [= sita est] in dictātōre.

ānfrāctus
arrīdēre
caelitēs
citrō
cohorrēscere
collacrimāre
cubitum (supīnum)
ēvertere
excelsus
fātālis
hērēditārius
illūstris
ingemēscere
(in) multam (noctem)
nītī (in)
octiēs
offendere -disse
potius (est)

Exercitium 2

1. Cūr P. Scīpiō Aemiliānus rēgem Masinissam convenīre cupīvit? ...
2. Quōmodo Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem accēpit? ...
3. Dē quō Masinissa in multam noctem locūtus est? ...
4. Cum cubitum discessit, quid Scīpiō in somnīs vīdit? ...
5. Quōmodo Scīpiō avum suum agnōvit? ...
6. Quam urbem Scīpiō Āfricānus nepōtī suō ostendit? ...
7. Quās rēs eum in Āfricā et in Hispāniā gestūrum esse praedīxit? ...
8. Quid dīxit de fortūnā nepōtis cum dē Numantiā triumphāvisset? ...
9. Num Scīpiō Aemiliānus dictātor creātus est? ...
10. Quibus Scīpiō somnium suum nārrāvit? ...

Lēctiō secunda: versūs 61–139

Lēctiō II

Exercitium 3

1. In somnīs Scīpiō avum dīcere audīvit 'bonīs _____ [< cōnservāre] cīvitātum certum esse in caelō _____ [dē- < fīnis] locum, ubi beātī _____ [= aetāte] sempiternō fruantur.'
2. Interrogātus 'viveretne ipse et aliī quōs nōs _____ [: mortuōs] arbitrārēmur' respondit 'hōs vīvere quī ē corporum _____ [= vinculīs] tamquam ē carcere ēvolāvissent.'
3. Hīc Paulus pater appāruit et fīlium, quī _____ [= prōmptus] erat ad migrandum in caelum, monuit 'nē iniussū deī ex hominum vītā migrāret, nē mūnus hūmānum assignātum ā deō _____.'

aevum
alacer
animāre
cadūcus
candor
circus
citimus
cōnectere
cōnservātor

dēfīnīre
dēfugere
ēlūcēre
exstīnctus
extimus
fulgor
globōsus
īnfīgere
lacteus
laxāre
lūstrāre
moderātor
nūtus
pietās
pūnctum
quī (+ *coni*)
quoūsque
radius
rutilus
subicere
subter
tellūs
temperātiō
templum
vinclum
volvī

4. "Hominēs enim" inquit "sunt hāc lēge generātī, _____ [: ut] tuērentur illum globum quem in hōc _____ [= spatiō sacrō] vidēs, quae 'terra' dīcitur, iīsque animus datus est ex illīs sempiternīs stēllīs quae _____ [< globus] et rotundae, dīvīnīs _____ [< anima] mentibus, _____ [= orbēs] suōs cōnficiunt celeritāte mīrābilī."
5. Ergō Paulus fīlium suum hortātus est ut iūstitiam et _____ [< pius] coleret, eam enim vītam viam esse in caelum et in coetum eōrum quī corpore _____ [= solūtī] illum incolerent locum quī 'orbis _____ [< lac]' nūncupātur.'
6. Orbis lacteus est circus splendidissimō _____ [= colōre candidō] inter stēllās _____.
7. Ūniversus mundus cōnstat ex novem orbibus vel globīs, quī _____ [= circum aguntur] cursū sempiternō, quōrum _____ [= extrēmus] est 'caelestis', in quō plūrimae stēllae _____ [= fīxae] sunt.
8. Eī _____ sunt [= sub eō positī sunt] septem, ex quibus medium Sōl obtinet, dux et _____ [< moderārī] lūminum reliquōrum, mēns mundī et _____ [= vīs temperāns], quī cūncta _____ suīs _____ [= illūstrat].
9. In īnfimō orbe vertitur lūna, ultima ā caelō, _____ [↔ ultima] ā terrā, quae sōlis _____ [< fulgēre] illūstrātur.
10. Suprā lūnam sunt aeterna omnia, _____ [= īnfrā] nihil est nisi mortāle et _____ [< cadere].
11. _____ [= terra], quae in mediō mundō posita est, nōn movētur et in eam feruntur omnia pondera _____ suō.
12. Ita philosophī affīrmant novem orbibus _____ [= coniūncta] esse omnia.
13. Scīpiō: "_____ [= quamdiū] in duās partēs dīvīsus populus Rōmānus erit?"
14. Color sōlis occidentis _____ [= ruber] est.
15. _____ [·] est nota minima.

Exercitium 4

1. Quid Scīpiō Āfricānus māior nārrāvit dē fortūnā mortuōrum? ...
2. Quem tum Scīpiō Aemiliānus vīdit ad sē venientem? ...
3. Num Paulus pater Scīpiōnī permīsit ut ē vītā hominum migrāret?...
4. Quid fīliō colendum esse dīxit? ...
5. Quem locum eōs quī iam vīxissent incolere dīxit? ...
6. Quae stēlla minima est et terrae proxima? ...
7. Ex orbe lacteō quantum vidētur imperium Rōmānum? ...
8. Ex quot orbibus ūniversum mundum cōnstāre dīxit Scīpiō? ...
9. Quī orbis extrēmus esse dīcitur reliquōs omnēs complectēns? ...
10. Quae stēlla omnium māxima esse vidētur? ...
11. Quōmodo lūna et stēllae errantēs illūstrantur? ...
12. Quem globum Scīpiō dīxit medium esse? ...

Lēctiō tertia: versūs 140–231

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Mōtū orbium efficitur _____ [< con- + cantus], cum sonōs acūtōs cum _____ temperantur _____ [< aequē].
2. Orbēs caelī enim coniunguntur intervāllīs imparibus, sed tamen prō _____ parte ratiōne _____ [= dīvīsīs inter sē].
3. Ita summus orbis _____ [= stēllās ferēns], cuius _____ [< convertere] est _____ [= citior], _____ movētur sonō, gravissimō autem orbis _____ [< lūna] atque īnfimus.
4. Terra autem silentiō _____ [= quae nōn movētur] ūnō locō manet in mediō mundō.
5. Illī octō orbēs sīve _____ [= globī] septem sonōs distīnctōs efficiunt, quia eadem vīs est duōrum, primī et octāvī; septem enim quasi _____ est omnium numerōrum.
6. Itaque fidēs quoque septem _____ habent.
7. Sonitū caelestī opplētae aurēs hominum _____ [= surdae factae sunt], sīcut surdī sunt iī quī Catadūpa _____ [= ad C. incolunt] ubi Nīlus māximō sonitū ex altissimīs montibus _____ [= praecipitātur].
8. Nam nōbīs _____ [< sentīre] audiendī _____ [= obtūnsus] est, ut tantum sonitum capere nōn possīmus; sīcut sōlem adversum intuērī nequīmus eiusque radiīs _____ [= vīs videndī] nostra sēnsusque videndī vincitur.
9. Ipsa terra quasi quibusdam _____ sīve zōnīs _____ [= circumdata vinculīs] esse vidētur, ē quibus duae extrēmae caelī verticibus _____ [< sub + nītī] frīgore _____ [= rigidī factae sunt], media autem sōlis ārdōre torrētur.
10. Duae zōnae temperātae _____ [< habitāre] sunt, sed quī zōnam _____ [↔ septentriōnālem] incolunt nōn tantum _____ [trāns + < vertere], sed etiam _____ _____ [= stant] nōbīs.
11. Ita hominēs quī terram incolunt _____ [= inter sē abruptī] sunt, neque cuiusquam nōmen atque glōria in omnibus terrīs _____ [= lātē extendī] potest.
12. Quid autem meā _____ [= rēfert] ā posterīs sermōnem fore dē mē?
13. Necesse est tempore certō _____ et _____ [< exūrere] terrārum accidere.
14. Hominēs _____ [= vulgō] annum ūnō sōlis ānfrāctū _____, sed tum dēmum cum cūncta astra eōdem reversī eandem tōtius caelī _____ [< discrībere] rettulerint, 'magnus annus' explētus est; cuius adhūc vix _____ pars [1/20] conversa est.
15. Interdum necesse est membrum vulnerātum ā medicō _____ [= secandō removērī].
16. Hieme noctibus frīgidīs terra _____ quasi nive operītur.
17. Horātius Cocles ponte ruptō Tiberim _____ [= trāns Tiberim nāvit].

accolere
aciēs
acūtus (sonus)
adversus
aequābilis
amputāre
austrālis
cingulus
concentus
concitātus
conversiō
dīlātāre
discrīptiō
distinguere
ēluviō
exustiō
gravis (sonus)
habitābilis
hebes
immōbilis
īnsistere
interest
interrumpere
lūnāris
mētīrī
nervus
nōdus
obrigēscere
obsurdēscere
populāriter
praecipitāre
pruīna
ratus (prō ratā parte)
redimīre
sēnsus
sphaera
stēllifer
subnīxus
trānatāre
trānsversus
vīcēsima (pars)

Exercitium 6

1. Quem sonum Scīpiō in somnīs audiēbat? ...
2. Quōmodo cantus sphaerārum efficitur? ...
3. Omnēsne orbēs eundem sonum ēdunt? ...
4. Cūr aurēs hūmānae hunc sonitum nōn audiunt? ...
5. Quot sunt nervī fidium? ...
6. Cūr sōlem adversum intuērī nequīmus? ...

7. Cūr hominēs quī terram incolunt interruptī sunt? ...
8. Quibus quasi cingulīs vel zōnīs circumdatur terra? ...
9. Quae zōnae habitābilēs sunt? ...
10. Cūr nec zōna media nec zōnae extrēmae habitārī possunt? ...
11. Quō marī terra habitābilis circumfunditur? ...
12. Ubi situm est flūmen Gangēs et mōns Caucasus? ...
13. Cūr hominēs nōn modo nōn aeternam, sed nē diūturnam quidem glōriam assequī possunt? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 232–325

aestīvus
aestuōsus
aliunde
āridus
cīēre
contuērī
exagitāre
fābulōsus
fragilis
illecebra
inanimus
inhospitālis
integer
obruere
ōcius
perennis
pervolāre
pharetra
posteritās
pulsus
quōcircā
renāscī
torridus
volūtāre

Exercitium 7

1. In somnīs Scīpiō Āfricānus māior nepōtem suum monuit 'ut aeternam domum caelestem _____ [= intuērētur] nēve in glōriā aut praemiīs hūmānīs spem pōneret, sed ipsīus virtūtis _____ [< illicere] ad vērum decus traherētur.'
2. "Neque" inquit "tē sermōnibus vulgī dederis! Sermō omnis ille et angustiīs cingitur nec umquam dē ūllō _____ [= perpetuus] fuit et _____ hominum interitū et oblīviōne _____ [< posterī] exstinguitur."
3. Aeternum est quod ā sē ipsō _____ [= movētur], nec quisquam negābit hanc esse nātūram animī; _____ [= sine animā] est enim omne quod agitātur _____ [= ex aliā rē] vel _____ [< pellere, = impulsū] externō.
4. Ut mundum mortālem ipse deus aeternus, sīc _____ [< frangere] corpus animus sempiternus movet.
5. Animus _____ [= innocēns] quī, dum inclūsus est in corpore, optimīs in rēbus sē exercuit, _____ [= celerius] in domum suam caelestem _____ [= perveniet volandō].
6. "Namque" inquit Āfricānus "eōrum animī quī sē voluptātibus dēdidērunt, corporibus ēlāpsī circum terram ipsam _____ [= volvuntur] nec hunc in locum, nisi multīs _____ [= vexātī] saeculīs, revertuntur."
7. Corpus mortuum _____ [= rūrsus nāscī] nōn potest.
8. Perīculōsum est iter facere per Syrtēs _____ [= turbidās] aut per _____ [↔ hospitālem] Caucasum aut per ea loca quae Hydaspēs, flūmen _____ [< fābula], lambit.
9. In zōnā frīgidā nūlla arbor aurā _____ [< aestās] recreātur.
10. In zōnā _____ [< torrēre] terra est _____ [= sicca] et nūda; _____ [= itaque] ea terra ab Horātiō dīcitur 'domibus negāta.'
11. Ut gladius vāgīnā, ita sagittae _____ continentur.

Exercitium 8

1. Cūr Āfricānus nepōtem suāsit nē hominum glōriam quaereret? ...
2. Quid Scīpiō avō suō prōmīsit? ...
3. Quid Āfricānus eī dīxit dē nātūrā animī? ...
4. In quibus rēbus animum exercendum esse dīxit? ...
5. Quem dīcit Horātius armīs nōn egēre in locīs perīculōsīs? ...
6. Quōmodo poēta id ita esse probat? ...
7. Ubi Horātius lupō occurrit et quid ibi faciēbat? ...
8. Quae est Lalagē? ...
9. Quae terra ab Horātiō 'Iubae tellūs' dīcitur? ...
10. Quae est regiō ubi 'nūlla arbor aestīvā recreātur aurā'? ...
11. Quae est 'terra domibus negāta' sub sōle nimium propinquō? ...
12. Quid poēta pollicētur sē factūrum ubicumque positum erit? ...

Lēctiō grammatica: versūs 326–359

Lēctiō grammatica

Exercitium 9

Ex hīs verbīs incohātīva facienda sunt additō suffīxō -(ē)scere ad thema praesentis:

1. ārdēre > ex_____, ex_____isse
2. fervēre > dē_____, dē_____isse
3. gemere > in_____, in_____isse
4. horrēre > co_____, co_____isse
5. latēre > dē_____, dē_____isse
6. lūcēre > il_____, il_____isse
7. pallēre > _____, _____isse
8. pavēre > ex_____, ex_____isse
9. rigēre > ob_____, ob_____isse
10. rubēre > ē_____, ē_____isse
11. stupēre > ob_____, ob_____isse
12. tacēre > con_____, con_____isse
13. timēre > per_____, per_____isse
14. tremere > con_____, con_____isse
15. valēre > con_____, con_____isse

Exercitium 10

Ecce strophē Sapphica cuius singulī versūs notīs in pedēs (trochaeōs, spondēōs, dactylōs) dīvīsī sunt:

Pōnę | mē pig|rīs ubi | nūlla | campīs
arbo|r‿aestī|vā recre|ātu|r‿aurā,
quod la|tus mun|dī nebu|lae ma|lusque
Iuppite|r‿urget;

Eōdem modō notandī sunt hī versūs:

1. pōne sub currū nimium propinquī
2. sōlis‿in terrā domibus negātā:
3. dulce rīdentem Lalagēn‿amābō,
4. dulce loquentem!

Index Grammaticvs

A
ablātīvus īnstrūmentī **36**.1
- līmitātiōnis **39**.6; **44**.16
- quālitātis **45**.7
- sēparātīvus **37**.10
- temporis **36**.13
- /acc. post *in, sub, super* **42**.15
-, praepositiō + abl. **42**.17
-, verba + abl. **37**.10; dēp. **44**.6
ablātīvus absolūtus + nōmen **45**.10
- + part. perf. **37**.6
- + part. praes. **37**.5
-ābus dat./abl. pl. f. **36**.8
accūsātīvus temporis **36**.13
- /gen. **39**.2
- + gerundīvum + *cūrāre* **36**.10
-, praepositiō + acc. **42**.17
-, *pudet, taedet, paenitet* + acc. **40**.12
accūsātīvus + **īnf.** **38**.5; **41**.11; **43**.7
-/nōm. + īnf. **36**.3; **39**.12
-, acc.+ īnf. pass. + *iubēre* **37**.2
a. C. n. (ante Chrīstum nātum) **46**.6
acūtae, syllabae, 36.16
adverbium **45**.18
- locī **42**.4
alter, pl. *alterī* **43**.4
annō... **46**.6
antepaenultima, syllaba, **36**.16
antequam/priusquam + ind./coni. **42**.7
-at ind./coni. praes. **39**.14
a. u. c. (ab urbe conditā) **46**.6
C
cāsus **37**.12; **41**.13; **44**.19
composita, verba **51**.9
coniūnctīvus hortātīvus **41**.2
- irreālis, *sī, nisi* + coni. **43**.10
-, *antequam/priusquam* + coni. **42**.7
-, ōrātiō oblīqua **44**.4
-, *quī quae quod*+ coni. **42**.1
-, *ut/nē* + coni. **39**.8; **46**.2
contractiō verbōrum **49**.7
contrāria **39**.4
cum inversum + ind. **38**.8
-cumque **41**.8
D
datīvus commodī **45**.1
-fīnālis **45**.1
- possessīvus: *esse* **40**.4
-, *gī nōmen est Titō*, **44**.14
dea, deābus **36**.8
dēclīnātiō **41**.13; **44**.19
- III acc. *-im*, abl. *-ī* **44**.9
deōrum nōmina **36**.8
dēpōnentia, verba, **47**.6
- + abl. **44**.6
-, perf. **38**.3
dubitāre num/quīn + coni. 40.2
dum + praes. ind. **37**.5
E
-er -r|a -r|um, -er -r|is -r|e **36**.4
~ére (~ērunt) ind. perf. 3 pl. **42**.18
-errimus sup. **36**.4
-et fut;/praes. ind./praes. coni. **38**.12
eō adv. **42**.4
F
febris -is, acc. *-im*, abl. *-ī* **44**.9
fīnālis, coni., **42**.1, 9
-, datīvus, **45**.1
fungī + abl. **44**.6
G
genetīvus **46**.12
- quālitātis **45**.4
-meī, tuī, suī, nostrī, vestrī **40**.10
-, adi.+ gen. **39**.2
-, *miserērī* + gen. **40**.10
genus nōminis **37**.12; **41**.13; **44**.19
-verbī **40**.15
gerundium + acc. **42**.11
gerundīvum **37**.2
- + acc./gen./abl. **42**.11
- + acc. + *cūrāre* **36**.10
-,*ad*+ ger. **42**.9
-, gen. + *causā* **42**.9
H
hic haec hoc **38**.11
hīc, hinc, hūc **42**.4
hortātīvus, coni., **41**.2
I
-ī abl. dēcl. III **44**.9
ibi **42**.4
illīc, illinc, illūc **42**.4
-im acc. dēcl. III **44**.9
impersōnāle, passīvura, **45**.13
-, verbum, + acc. + īnf./gen. **40**.12
imperātīvus **40**.14
in+ abl./acc **42**.15
incohātīva, verba, **56**.9
inde **42**.4
īnfimus -a -um **36**.6
īnfīnītīvus praes. **43**.15
- praes. pass. + *iubēre* **37**.2
- praes. prō ind. **44**.13
-it -iunt -īre/-it -unt -ere/-it -iunt -ere/ -it -eunt -īre **39**.15
iubēre + acc.+ īnf. pass. **37**.2; **39**.12
M
medius -a -um **36**.6
meī gen. < *ego* **40**.10
miserērī + gen. **40**.10
modus verbī **40**.15
modus, eius/huius modī **45**.4
N
nē (= *ut nē*) + coni. **46**.2
neuter, pl. *neutrī* **43**.4
nōminātīvus **37**.13
- + īnf., *dīcitur/nārrātur/putātur* **36**.3; *iubētur* **39**.12
nostrī gen. < *nōs* **40**.10
numerus nōminis **37**.12, **41**.13, **44**.19
-verbī **40**.15
O
oblīvīscī + gen. **40**.10
ōrātiō oblīqua **43**.7
-, acc. + īnf. / coni. **44**.4
-, *sē, sibi, suus* **38**.5
ōrātiō rēcta et **oblīqua** **43**.7, 50.13
P
paenitet + acc. + īnf./gen. **40**.12
paenultima, syllaba, **36**.16
participium perf. **41**.5
- praesentis **37**.8
passīvum, impersōnāle, **45**.13
p. C. n. (post Chrīstum nātum) **46**.6
pedēs, dactylī, spondēī **36**.14
persōna verbī **40**.15
potīrī+ abl. **44**.6
praenōmina **46**.9
praepositiō + acc./abl. **42**.17
praeverbia **51**.9
priusquam/antequam + ind./coni. **42**.7
prōnōmen dēmōnstrātīvum *hic* **38**.11
- persōnāle, gen. *meī, tuī, suī*... **40**.10
- reflexīvum *sē, sibi, suus* **38**.5; **43**.7
- relātīvum + coni. **42**.1; post [.;] **38**.1
pudet + acc. + īnf./gen. **40**.12
puppis -is, acc. *-im*, abl. *-ī* **44**.9
Q
quam, quantus, quālis, quot...! **40**.7
quī quae quod+ coni. fīnālis **42**.1
- post [;.] **38**.1
quī-cumque quae- quod- **41**.8
quīn/num + coni. **40**.2
quō **42**.4
S
sē, sibi, suus in acc.+ īnf. **38**.5; **43**.7
secūris -is, acc. *-im*, abl. *-ī* **44**.9
sēparātīvus, abl., **37**.10
sī, nisi + ind./coni. (irreālis) **43**.10
sitis -is, acc. *-im*, abl. *-ī* **44**.9
sub+ abl./acc. **42**.15
suī gen. < *sē* **40**.10
summus -a -um **36**.6
super + abl./acc. **42**.15
suffixa **52**.13; **53**.7; **55**.9; **56**.9
superlātīvus *-errimus* **36**.4
supīnum I **42**.9
syllabae acūtae **36**.16
T
taedet + acc. + īnf./gen. **40**.12
tempus verbī **38**.12; **40**.15
terminātiōnēs **48**.17
thema et terminātiō
tuī gen. < *tū* **40**.10
turris -is, acc. *-im*, abl. *-ī* **44**.9
U
-um = *-ōrum* gen. pl. **47**.3
unde **42**.4
ut cōnsecūtīvum **43**.2
ut fīnāle **42**.9
ut/nē+ coni. **39**.8; **46**.2
uter, pl. *utrī* **43**.4
uterque, pl. *utrīque* **43**.4
utrimque **43**.4
V
verba composita **51**.9
verba dēpōnentia **47**.6
- + abl. **44**.6
-, perf. **38**.3
versūs **36**.14
vescī+ abl. **44**.6
vestrī gen. < *vōs* **40**.10
vocātīvus **40**.14

This is the Focus edition of *Exercitia Latina II*, designed to accompany *Lingua Latina II Roma Aeterna*, the outstanding international book by Hans Ørberg which uses the Natural Method to provide an introduction to the Latin language. This edition is identical to the most current edition published in Denmark and is the version available for sale in North America, South America, Australia and New Zealand and other English speaking countries throughout the world.

Further information on the complete series can be found at www.pullins.com.

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 978-1-58510-067-5